บทเรียนชีวิต

วศิน อินทสระ

บทเรียนชีวิต วศิน อินทสระ

บทเรียนชีวิต

โดย

วศิน อินทสระ

สำนักพิมพ์ บรรณาคาร
๒๓๖ เวิ้งนาครเขษม กรุงเทพมหานคร
โทร. ๒๒๒๗๗๔๖
จัดพิมพ์จำหน่าย ราคา ๑๔๐ บาท

บทเรียนชีวิต

โดย

วศิน อินทสระ

พิมพ์ครั้งแรก พ.ศ. ๒๕๑๓

พิมพ์ครั้งที่สอง พ.ศ. ๒๕๒๒

พิมพ์ครั้งที่สาม พ.ศ. ๒๕๓๖

พิมพ์ที่โรงพิมพ์เจริญกิจ ๔๖/๔๓ ซอยศรีนวล ถนนเพชรเกษม ท่าพระ กรุงเทพฯ

นายวัลลภ ปิ่นมณี ผู้พิมพ์โฆษณา โทร. ๔๖๖๒๖๐๓

คำนำในการพิมพ์ครั้งที่ 3

บทเรียนชีวิต นี้ พิมพ์ครั้งแรกเมื่อปี 2513 ครั้งที่ 2 เมื่อปี 2522 และมาพิมพ์ครั้งที่ 3 ในปีนี้คือ พ.ศ. 2536 ข้าพเจ้าประหลาดใจเมื่อได้พบว่า ในการพิมพ์ครั้งที่ 2 นั้น ไม่มีคำนำเลยทั้งคำนำในการพิมพ์ครั้งแรกและครั้งที่ 2 สารบัญก็หายไปด้วย แปลว่า ส่วนหน้าของหนังสือหายไปทั้งชุด

ตามปกติธรรมดาของการพิมพ์หนังสือนั้น เราจะพิมพ์เนื้อในก่อน ส่วนหน้าพิมพ์ทีหลัง เมื่อส่วนหน้าคือคำนำ คำปรารภ และสารบัญขาดหายไปแสดงว่า ลืม ทั้งผู้เขียนและโรงพิมพ์ ไม่มีใครนึกได้ พอพิมพ์เนื้อในเสร็จก็เข้าเล่มเสร็จไปเลย หนังสือประเภทนี้ ถ้าไม่มีคำนำ และสารบัญก็ดูขาด ๆ ไม่สมบูรณ์ ในการพิมพ์ครั้งที่ 3 นี้ จึงช่วยกันระวังว่าจะไม่ให้ลืม ไม่ให้ขาดหายไปอีกเพราะได้รับบทเรียนมาแล้วในการพิมพ์ครั้งที่ 2

ทุกอย่างเป็นบทเรียน อย่าดีใจมากเมื่อประสบความสำเร็จอย่าเสียใจมากเมื่อล้มเหลว สำเหนียกไว้ในฐานะเป็นบทเรียนของชีวิต, ชีวิตของเรายังต้องเรียนเพิ่มเติมอีกมาก ตราบใดที่ยังไม่หมดกิเลสโดยสิ้นเชิง เรายังเป็น

"เสขะ" คือผู้ที่ต้องศึกษาอยู่ แม้จะบรรลุเป็นโสดาบันแล้วก็ตาม พระอรหันต์พวกเดียวเท่านั้นที่เป็น "อเสขะ" ผู้ไม่ต้องศึกษาและปฏิบัติเพื่อสิ้นกิเลสแล้วจบบทเรียนแล้ว (วุสิตํ พฺรหฺมจริยํ) คนธรรมดาไม่ว่าจะได้รับยกย่องจากมวลชนว่า ฉลาดปราดเปรื่องเพียงใดก็ยังโง่ต่อชีวิต ไม่ว่าจะยิ่งใหญ่เพียงใด ก็ยังเป็นลูกน้องของกิเลส ทำตามอำนาจบังคับบัญชาของกิเลส เขายังต้องพบบทเรียนชีวิตอีกมากที่ทำให้เขาต้องระทึกใจ ดีใจ เสียใจ สุขใจ เศร้าใจระคนกัน

คนกรุงเทพฯ ได้รับบทเรียนอย่างหนักในการที่พวกเรามุ่งพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมโดยมุ่งเอาวัตถุเป็นเป้าหมายเป็นเวลาหลายทศวรรษ มุ่งเอาวัตถุเป็นเครื่องวัดความเจริญและความสำเร็จในชีวิต พวกเราได้วัตถุสมความมุ่งหมาย กรุงเทพฯ รกไปด้วยวัตถุ เต็มแน่นไปด้วยวัตถุ งาน-บ้านและรถยนต์นั้นเป็นเป้าหมายในชีวิตของคนเป็นจำนวนมาก บัดนี้ คนกรุงเทพฯทำงานหนักกัน หามรุ่ง หามค่ำ หามสัปดาห์ หามเดือน หามปี เพื่อให้มีกินมีใช้อย่างเหลือเฟือตามวัตถุที่เอ่อท้นขึ้นมาล่อตาล่อใจให้ชวนซื้อ ชวนบริโภคตามความอยากที่เอ่อท้นขึ้นมาด้วย และไม่เคยลด

แม่น้ำลำคลองยังรู้จักเต็ม แต่ตัณหาของคนไม่เคยเต็ม

บรรจุลงไปเท่าใดก็ยังพร่อง-พร่องอยู่เป็นนิตย์ อา! อูโน โลโก จริงแล้ว

โลกพร่องอยู่เป็นนิตย์ ไม่รู้จักอิ่มไม่รู้จักพอ

เพราะตกเป็นทาสของตัณหา (อูโน โลโก อติตฺโต ตณฺหาทาโส)

ความต้องการบ้านที่สวยงามเป็นเครื่องเชิดชูเกียรติ เป็นเครื่องแสดงตนให้เด่นเป็นปมเขื่องอย่างหนึ่ง (Superior Complex) ของมนุษย์ พวกเขาจึงแสวงหาสิ่งนี้ให้ยิ่ง ๆขึ้น ไปตามความอยากไม่ใช่ตามความจำเป็นจึงต้องวิ่ง-วิ่ง อย่างกระหืดกระหอบเพื่อหาเงินมาสนองความต้องการสิ่งนี้ และสิ่งนี้ก็แพงขึ้น ๆ ๆ ตามความต้องการของมนุษย์ที่ให้ค่ามันทั้งบ้านและที่ดิน ความจำเป็นจริง ๆ มีไม่มากนัก แต่ความทะยานอยากคอยบัญชาการอยู่เบื้องหลังให้เห็นว่า **"จำเป็น"** จึงต้องออกวิ่งไล่ตามต่อไปเหมือนวิ่งไล่ตามเงาของตนเอง ทำอย่างไรเราจึงจะจับเงาได้? ตราบใดที่เรายังวิ่งอยู่เงาจะไม่หยุด เมื่อเราหยุดวิ่งเงาจะหยุด เมื่อนั้นเราจับเงาได้ เงาจะนั่งอยู่กับเรานั่นเอง

รถยนต์ก็เป็นที่ต้องการของคนทั้งหลายเพราะ บริ-การของรัฐ โดยรถประจำทางนั้นแออัดยัดเยียด ห้อยโหน ไม่สะดวก คนจึงต้องการรถยนต์ส่วนตัว ถนนทุกสายใน

กรุงเทพฯ แออัดไปด้วยรถยนต์โดยเฉพาะในชั่วโมงเร่งด่วน คือช่วงเช้าก่อนเข้าทำงานตั้งแต่ 05.00 น. จนถึง 09.00 น. ช่วงเย็นตั้งแต่ 16.00-19.00 น. อาจขยายไปถึง 20.00 น.

รวมความว่า คนกรุงเทพฯ ได้วัตถุสมใจอยากแต่พิษภัยของวัตถุมีอยู่อย่างไรได้เห็นกันแล้ว อุบัติเหตุแต่ละวันฟังรายงานจากวิทยุเถิด จะเห็นว่ามากมายเพียงใด การจราจรเป็นปัญหาใหญ่ของคนกรุงเทพฯ ที่ทุกคนพูดถึงและเป็นข่าวติดอันดับโลก

เราได้รับบทเรียนกันบ้างหรือยังว่า จุดบอดจุดบกพร่องของการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของเราอยู่ที่ใด? เรายั่วยุให้คนของเราต้องการ ให้คนเพิ่มพูนความอยากเพื่อจะได้ขยัน กระตือรือร้นเพื่อสนองตัณหา เราให้เขาเรียนให้เขาทำงานเพื่อจะได้เป็นใหญ่เป็นโต เป็นเจ้าคนนายคนเพื่อจะได้มั่งมี เราเอากิเลสมาล่อมาเป็นเหยื่อ เสร็จแล้วคนของเราก็ไปติดอยู่ที่เหยื่อ เมื่อเหยื่อมันเป็นกิเลส กิเลสเป็นเชื้อของทุกข์ (ทุกขสมุทัยตามนัยแห่งอริยสัจ) **ผลจะเป็นอะไรนอกจากทุกข์**

ทำไมเราไม่เอาธรรมฉันทะ (ความพอใจในธรรม, ความใฝ่ดี..) มาเป็นเครื่องปลุกเร้าคนของเราให้ศึกษาให้ทำงาน ให้บำเพ็ญประโยชน์ซึ่งเป็นสิ่งดีงาม บริสุทธิ์ ไม่

เป็นกับดัก ไม่เป็นเหยื่อ ไม่เป็นส่าเชื้อของทุกข์ในภายหลัง ทำไมเราไม่สอนคนของเราอย่างที่พระพุทธเจ้าทรงสอน ทั้ง ๆ ที่เราเป็นพุทธศาสนิกชนกันทั้งบ้านทั้งเมือง ทำไมเราไม่พยายามดำเนินชีวิตแบบเรียบง่ายอย่างชาวพุทธที่ดี เพื่อเป็นทิฏฐานุคติหรือแนวทางให้คนรุ่นหลังดำเนินตาม ทำไมเราไม่สะสมความดีสะสมปัญญาแทนการสะสมวัตถุอันมากมายเกินจำเป็น

บางคน อาจบอกว่า การเร้าด้วยตัณหาสำเร็จประโยชน์ได้ดีกว่า, รวดเร็วกว่า, การเร้าด้วยธรรมฉันทะนั้นเป็นนามธรรมเกินไป คนไม่รู้เรื่อง ไม่เข้าใจ คำตอบมีว่า ก็จะให้เขาเข้าใจและรู้เรื่องได้อย่างไร ในเมื่อเรามิได้ปูพื้นฐานให้เขาเลย ถ้าเราปูพื้นฐานให้เขามาแต่ต้นตั้งแต่เขาเริ่มเรียนหนังสือ ทำไมเล่าเขาจะไม่รู้เรื่อง ไม่เข้าใจ แม้คนไม่รู้หนังสือก็เข้าใจได้ และอาจเข้าใจได้เร็วกว่าคนเรียนมากเสียอีก เพราะมันเป็นความจริงในชีวิตที่ตรองดูแล้วเห็นได้

การที่เราเร่งเร้าทางด้านต่าง ๆ เพื่อให้คนของเรามีความต้องการมาก เพื่อเขาจะได้กระตือรือร้น มีความเพียรพยายามวิ่งไล่ตามความอยากนั้นเป็นความผิดพลาดล้มเหลวอย่างไร พอมองเห็นได้บ้างแล้ว พอเป็นบทเรียนได้บ้างแล้ว เพราะสังคมของเราจะกลายเป็นสังคมบริโภค

สังคมของคนเกียจคร้าน หาลาภทางลัด มุ่งแต่ผลได้แต่ไม่อยากทำเหตุ มีตัณหาและความโลภในผล ขี้เกียจในการประกอบเหตุให้สมควรแก่ผลที่ตนต้องการ มุ่งแต่ความสุขในการเสวยผล ไม่อยากหาความสุขจากการทำเหตุ เช่น อยากได้ความสุขจากการมีเงินมาก ๆ จ่ายเงินมาก ๆ เป็นเศรษฐีเป็นอาเสี่ย แต่ไม่อยากหาความสุขจากการทำงาน เห็นการทำงานเป็นความทุกข์ทรมาน เป็นเรื่องของคนไม่มีกิน คนมีกินแล้วไม่ต้องทำอะไร ใช้ชีวิตอย่างไร้ประโยชน์ ผลาญทรัพยากรของชาติมากกว่าคนไม่ค่อยมีอันจะกินแต่ใช้ชีวิตสร้างสรรค์งานเป็นประโยชน์แก่สังคม เป็นกำลังแก่บ้านเมือง (พลเมือง)

บทเรียนจากการที่เราเร้าคนให้มีตัณหา เป็นแรงจูงใจ (motive) ในการเรียน การทำงาน มุ่งผลเป็นวัตถุเครื่องตอบแทนนั้นมีผลตามมาอย่างเห็นชัดอีกอย่างหนึ่งคือ สังคมของเราจะเป็นสังคมวัตถุนิยม จิตใจ ปัญญา ควมสงบร่มเย็น ความเอื้ออาทรต่อกันจะมีน้อยในสังคมเช่นนั้นอาชีพทุกอาชีพมุ่งหน้าเข้าหาผลตอบแทนเป็นตัววัตถุเป็นตัวเงิน เมื่อได้โดยสุจริตไม่ทันใจก็พลิกแพลงเข้าหาวิธีทุจริต จรรยาบรรณของอาชีพจึงสูญเสียไป ความไว้วางใจซึ่งกันและกันก็พลอยสูญเสียไปด้วย ทุกอย่างจึงต้องมี

การควบคุม เกียรติของมนุษย์สูญเสียไป คนสุจริตแต่ยากจนหมดที่พึ่ง เพราะมองไปทางไหนก็ไม่น่าไว้วางใจไปเสียหมด

อาชีพแพทย์ ครู และพระ เคยเป็นอาชีพอุดมคติ เป็นที่เคารพยกย่องของมวลชนในสังคมและบุคคลทั้ง 3 ประเภทนี้ก็เคยมีอุดมคติมีจรรยาบรรณในอาชีพของตน บุคคล 3 ประเภทนี้มีความสำคัญต่อสังคม เพราะทุกคนในสังคมต้องเกี่ยวข้องตามโอกาสนั้นๆ บัดนี้แพทย์ ครู และพระยังคงมีอุดมคติยึดมั่นในจรรยาบรรณของตนอยู่หรือไม่ เป็นปัญหาที่สังคมสงสัย ลังเลและใคร่รู้ หรือว่าอาชีพทั้ง 3 ได้ตกอยู่ภายใต้อำนาจของวัตถุนิยมไปเสียแล้วเหมือนกัน?

ถ้าสถาบันต่างๆ ตกอยู่ภายใต้วัตถุนิยมกันเสียหมด มุ่งเอาตัววัตถุ ตัวเงินเป็นหลักในการกระทำต่างๆ แล้วมหาชนผู้สุจริตและยากจนจะได้อะไรเป็นที่พึ่ง พวกเขาน่าสงสารเพียงใด

กล่าวโดยเฉพาะสถาบันทางศาสนา ควรมีอุดมคติอันมั่นคง เห็นแก่ประโยชน์สุขของมหาชน โดยไม่มีอะไรเคลือบแฝงบังหน้า ให้สมพระพุทธปณิธานในการตั้งศาสนาที่ว่า “พหุชนหิตาย พหุชนสุขาย โลกานุกมฺปาย เพื่อประโยชน์และความสุขแก่คนหมู่มาก เพื่ออนุเคาะห์ชาวโลกจริงๆ”

ถ้ากิจกรรต่างๆ ของวัดต่างๆ ที่พระทำมุ่งเอาแต่เงินทองสิ่งของเครื่องใช้เป็นเป้าหมายแล้ว พระสัทธรรมจะหายไป เหลือแต่ธรรมปลอม (สัทธัมมปฏิรูป) สิ่งที่ชาวบ้านได้ไปก็มีแต่ของปลอม ศาสนาตัวแท้อันแก้ปัญหาชีวิตได้ แก้ทุกข์ได้เขาจะไม่ได้ไป คงนอนสลบไสลอยู่ในคัมภีร์พระไตรปิฎก สิ่งที่ให้ชาวบ้านไปสวดร้อง ท่องบ่น บริกรรมก็ล้วนเพื่อวัตถุลาภผลเป็นสิ่งตอบแทนทั้ง 2 ฝ่าย ไม่ใช่เพื่อความสงบใจ ความเข้าใจธรรมการเข้าถึงธรรม เมื่อเป็นเช่นนี้ชาวบ้านจะรู้ธรรม เข้าใจธรรมและเข้าถึงธรรมอย่างที่พระพุทธเจ้าทรงสอนไว้ได้อย่างไร

อนึ่ง ทางพระพุทธศาสนานั้น พระพุทธเจ้าทรงสอนพุทธบริษัท มิให้ถือมงคลตื่นข่าวคือ **ให้เชื่อกรรมไม่ต้องเชื่อมงคลภายนอก** ผู้ที่พยายามสร้างมงคลภายนอกเพื่อให้ชาวพุทธยึดถือนั้นจะขัดแย้งกับคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าหรือไม่? ขอให้ลองคิดดู และใครเป็นคนประกันว่ามีผลจริง?

บทเรียนในอดีต น่าจะเพียงพอแล้วที่จะให้เราสำเหนียกได้ว่า สิ่งใดๆ ก็ช่วยเรา ช่วยชาติและศาสนาไม่ได้นอกจากตัวเราเอง มนุษย์เราต้องช่วยกันเอง มีความเอื้ออาทรต่อกัน หวังความสุขต่อกันด้วยความสุจริตใจ ไม่มุ่ง

ทำลายล้างกัน แย่งชิงผลประโยชน์กัน เอาเปรียบกัน ถ้ามนุษย์ทำลายล้างกันเองแล้วอะไรๆ ก็ช่วยไม่ได้ ศาสนาที่นับถือพระเจ้าเป็นสิ่งสูงสุด เมื่อมนุษย์ก่อสงคราม ทำสงครามกันด้วยอาวุธอันร้ายแรง ล้มตายและบาดเจ็บ พิการเป็นจำนวนแสน จำนวนล้าน เคยมีพระเจ้าองค์ใดลงมาห้ามสงครามได้บ้าง เคยมีพระเจ้าองค์ใดเอาของไปแจกชาวเมืองที่อดอยากแร้นแค้นบ้าง มนุษย์ต้องช่วยกันเอง มนุษย์และคุณความดีในตัวมนุษย์ (พระธรรม) นั่นแหละจะช่วยมนุษย์กันเอง เป็นที่พึ่งได้จริง

ถ้าท่านเป็นพ่อค้าแม่ค้า ลูกค้าของท่านและตัวท่านเองนั่นแหละที่ช่วยให้ท่านอยู่ได้หรือไม่ได้ ไม่ใช่รูปเคารพหรือวัตถุศักดิ์สิทธิ์ใดๆ ถ้าท่านปฏิบัติต่อลูกค้าของท่านอย่างเคารพยำเกรง เหมือนกับที่ท่านทำต่อรูปเคารพและสิ่งที่ท่านคิดว่าศักดิ์สิทธิ์ในตัวท่านแล้ว ท่านจะรุ่งโรจน์ทางการค้าอย่างไม่มีอะไรมาห้ามได้ ทำไมท่านจะต้องเสียเวลากับสิ่งที่ท่านไม่แน่ใจว่าจะช่วยท่านได้จริงหรือไม่ ทำไมท่านจะต้องวิ่งแสวงหาสิ่งเหล่านั้น ด้วยราคาแพงๆ ในเมื่อสิ่งที่ดีที่สุดอยู่ในตัวท่านเองแล้ว นิทานเรื่องเทพารักษ์กับคนขับเกวียนน่าจะเป็นบทเรียนที่ดีสำหรับพวกเราทุกคน

คนขับเกวียนคนหนึ่ง ล้อเกวียนไปติดหล่มอยู่ในป่า

เขานั่งลงอ้อนวอนเทพารักษ์ให้ช่วยเหลือ ร้องไห้ไปด้วย จนเย็นจนค่ำเทพารักษ์ (เทพผู้สถิตอยู่ในป่า) จึงแสดงตนให้เห็นและบอกว่า นั่งร้องไห้อยู่ทำไมเจ้าจงช่วยตัวเอง เอาบ่าดันล้อเกวียนเข้า แล้วตีวัวให้เดินเถิด เขาทำตามคำแนะนำของเทพารักษ์ ชั่วประเดี๋ยวเดียว ล้อเกวียนก็ขึ้นจากหล่ม เขาเดินทางต่อไปได้ **คนโง่ต้องได้รับคำแนะนำที่ถูกต้อง** ดีว่าเทพารักษ์ท่านนี้ ไม่กินสินบน ไม่ต้องการเครื่องเซ่นสังเวยแพง ๆ แนะนำให้ด้วยจิตอนุเคาะห์

คนขับเกวียนเสียเวลาไปกับการนั่งร้องไห้และอ้อนวอนเสียตั้งเกือบครึ่งวัน ถ้าเขาคิดพึ่งตนเองเสียแต่แรก โดยเอาบ่าดันล้อเกวียนและตีวัวให้เดิน เขาคงไปถึงที่หมายตั้งนานแล้ว

การอ้อนวอน การหวังพึ่งสิ่งอื่น ทำให้เสียเวลาโดยเปล่าประโยชน์ ขอให้ชาวพุทธเราหวังพึ่งตนเอง และพึ่งพระธรรม (คุณความดีในตน) ให้มากที่สุดตามคำสอนของพระพุทธเจ้า ซึ่งทรงสอนอย่างตรงไปตรงมา ไม่เคลือบแฝงด้วยลาภสักการะและชื่อเสียง

เราต้องสอนพุทธบริษัทของเราให้เป็นคนฉลาด รู้จักคิดและให้พึ่งตนเองได้ ไม่ใช่เป็นคนโง่ใจดี (a good-hearted fool) ซึ่งใครจะหลอกอย่างไรก็ได้ ถ้าเป็นเช่นนั้นมีแต่จะ

เป็นเหยื่ออันโอชะของคนฉลาดแต่ใจร้าย หวังกอบโกยผลประโยชน์จากคนโง่ใจดีนั้น เขาน่าสงสารเพียงไร เราต้องการให้พุทธบริษัทถ่ายแบบพระคุณของพระพุทธเจ้า คือปัญญา ความบริสุทธิ์และความกรุณา คนมีปัญญาแต่ไม่มีความกรุณาจะเป็นคนเห็นแก่ตัว ฉกฉวยผลประโยชน์จากผู้อื่นบนความทุกข์ร้อนของผู้อื่น เพราะฉนั้น เขาควรต้องมีคุณธรรม คือความกรุณาด้วย เขาจะได้ไม่แสวงหาความสุขบนความทุกข์ของผู้อื่น ส่วนผู้มีความกรุณามีจิตใจอ่อนโยนต่อสรรพสัตว์ มีความเอื้ออาทรต่อผู้อื่น ถ้าขาดปัญญาแล้ว เขาจะกลายเป็นคนโง่ที่ใจดีดังกล่าวมา เขาจะมีชีวิตอยู่ด้วยความทุกข์ยากลำบาก เหมือนวัวเหมือนควายเราต้องการให้คนของเราเป็นอย่างนั้นหรือ? ถ้าตอบว่าไม่, ไม่ใช่. เราต้องสาดแสงสว่าง คือปัญญาให้เขา โดยเร็ว อย่าให้เขางมงายอยู่กับเรื่องไร้สาระอันไม่สามารถช่วยอะไรเขาได้จริง มีแต่จะเพิ่มอุปาทาน อวิชชาให้แก่เขามากขึ้น เมื่อชาวพุทธส่วนมากเป็นเช่นนั้น ภาพรวมจะเป็นเช่นไรในสายตาของคนทั้งหลายและในสายตาของคนต่างชาติ ต่างศาสนา ขอให้ช่วยกันตระหนักในเรื่องนี้ไว้ด้วย การทุจริตระดับชาติในบางเรื่องต้องให้ทูตของเขาออกมาตอกหน้าทางจอทีวีเสียชื่อเสียงไปทั้งชาตินั้นมิใช่เพราะความโง่เขลาโลภในทรัพย์

สินของคนบางคนบางกลุ่มดอกหรือ? ขอให้พวกเราช่วยกันติกันเองให้มาก ๆ ก่อนที่คนอื่นจะมาติ เราติติงกันด้วยความหวังดี ไม่ใช่เจตนาร้าย อย่าหลงตัวเอง อย่ามัวนั่งทำเป็นผู้ดี มองอะไร ๆ ในแง่ดีไปเสียหมด ขอให้มองตามความเป็นจริง แล้วพูดออกมาตามความเป็นจริง อะไรบกพร่องจะได้แก้ไข อะไรดีอยู่แล้วจะได้ส่งเสริมเชิดชู ยกย่องคนที่ควรยกย่อง ตำหนิคนที่ควรตำหนิ สังคมของเราจะได้ดีขึ้น เราได้รับบทเรียนมามากแล้วและจะต้องเรียนรู้ต่อไป ในภายหน้าไม่สิ้นสุดจนกว่าเราจะสิ้นเชื้อ คือกิเลสอันเป็นเหตุแห่งทุกข์ทั้งมวล

เรื่องราวในหนังสือ **"บทเรียนชีวิต"** นี้ เรื่อง **เสมือนทิวาและราตรี** นั้น **ชมรมธรรมะเพื่อสังคม** ได้นำไปทำละครและทำเป็นวี. ดี. โอ. ละครออกทางโทรทัศน์หลายครั้งแล้ว ดูเหมือนตั้งแต่ปี 2525 บัดนี้เทปนั้นก็ยังมีอยู่ สมาคมศิษย์เก่าสภาการศึกษามหามกุฏราชวิทยาลัย มหาวิทยาลัยพระพุทธศาสนาขออนุญาต จัดทำจำหน่ายอยู่ระยะหนึ่ง เวลานี้ไม่ทราบยังมีจำหน่ายอยู่หรือไม่ ดูเหมือนจะไม่มีแล้ว

เรื่อง **"ธรรมชาติและชีวิต"** กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ ได้นำไปทำเป็นหนังสืออ่านนอกเวลาสำหรับนักเรียนมัธยม แต่เปลี่ยนชื่อเสียใหม่ว่า **"รำพึงวันฝนตก"** ตั้ง

แต่ปี 2527 เป็นหนังสือประเภทส่งเสริมการอ่านชุดพระพุทธศาสนาและจริยธรรม ระดับมัธยมศึกษา พิมพ์ที่องค์การค้าของคุรุสภา จำนวน 8,000 เล่ม

ข้าพเจ้าขอส่งความปรารถนาดีอย่างแท้จริงมายังท่านทั้งหลายขอให้ท่านทั้งหลายเจริญด้วยปัญญา ความบริสุทธิ์และความกรุณาซึ่งเป็นคุณธรรมอันประเสริฐในมนุษย์ ข้าพเจ้าเองก็ต้องการสิ่งเหล่านี้เช่นเดียวกัน

ด้วยความเคารพ

วศิน อินทสระ

19 ตุลาคม 2536

คำนำ (ในการพิมพ์ครั้งแรก)

ชีวิตถูกแวดล้อมไปด้วยควมทุกข์นานาประการ การที่จะนำชีวิตตีวงล้อมแห่งทุกข์ออกไปได้นั้น จำต้องมีบทเรียน

บทเรียนอย่างอื่นเราพอหลีกเลี่ยงได้บ้าง หรือจะเรียนก็เฉพาะที่จำเป็น แต่บทเรียนชีวิต ทุกคนต้องผ่าน เหตุการณ์ต่าง ๆ ในชีวิตบังคับให้เราต้องเรียนรู้ เหมือนความจำเป็นบังคับให้เราต้องว่ายน้ำเมื่อถูกผลักลงน้ำ โลกนี้เหมือนห้วงน้ำใหญ่ เป็นที่ลอยคอว่ายวนแห่งสัตว์มีชีพทั้งหลาย

ในละครสมมติ เราอาจเป็นเพียงผู้ดูได้ แต่ในละครชีวิตเราทุกคนเป็นตัวแสดงเองจะแสดงเป็นหรือไม่เป็น ดีหรือไม่ดีก็ต้องแสดง คนที่ไม่ต้องแสดงคือคนที่ตายแล้ว เมื่อยังมีชีวิตอยู่ ละครของเราก็หาปิดฉากลงได้ไม่ กว่าจะย่างเข้าสู่วัยชราเราก็ต้องผ่านความร้อนระอุแห่งชีวิตมาอย่างไหม้เกรียม

ใบหน้าที่เศร้าหมอง ดวงตาที่ส่อความผิดหวังและกระวนกระวายนั้นมีอยู่ทั่วไป เกลื่อนกล่นจนมองไปทางไหนก็พบตรงนั้น

ชีวิตมนุษย์และสัตว์มีชีพทั้งหลายต้องพบกับความ

ลำบากยากเข็ญ กระเสือกกระสน ทรมานทั้งกายและจิตใจ ไม่อาจดิ้นให้หลุดจากห้วงมหรรณพ คือทุกข์ไปได้ก็เพราะได้สร้างกรรมอันเป็นเหตุแห่งทุกข์ไว้ต่าง ๆ กัน และยังมีกระแสกิเลสไหลท่วมทับอยู่อีกเล่า เมื่อไรหนอจักพ้นได้

จริงอยู่ ชีวิตดำเนินไปได้ตามธรรมชาติ บุคคลย่อมได้เรียนรู้บทเรียนต่าง ๆ จากประสบการณ์ตรง นั่นคือสิ่งที่เขาได้พบเห็นเองในมรรคาแห่งชีวิต แต่ถ้าได้รับบทเรียนชีวิตโดยทางอ้อมบ้างก็จะเป็นประโยชน์แก่ชีวิตยิ่งขึ้น

เรื่องต่าง ๆ ในหนังสือเล่มนี้ ล้วนเป็นบทเรียนให้ดูชีวิตได้หลายแบบ มีทุกเพศทุกวัย ผู้สนใจนำเอามาไตร่ตรองอาจมองเห็นช่องทางนำตนออกจากวงล้อมแห่งทุกข์ได้บ้างแม้เพียงบางครั้งบางคราวก็ยังดี

วศิน อินทสระ

10 พฤษภาคม 2513

สารบัญ

เรื่อง	หน้า
อมรสิงห์	๔๙๙
ผู้ให้พลังแก่โลก	๕๑๑
ธรรมชาติและชีวิต	๕๓๓
เพียงจันทร์	๕๕๕
สิ้นรอยใจ	๕๓๖

ผู้สารภาพบาป

"...โซ่ตรวนนี้ อย่าว่าแต่ดาบของท่านเลย เอาปืนใหญ่มายิงก็ไม่ออก เอาระเบิดมาทำลายก็ไม่ได้ มันเป็น กมมมยํ พนฺธนํ (เครื่องพันธการอันสำเร็จมาแต่กรรม)"...

เมื่อ ๗ ปีมาแล้ว บ้านที่พักอาศัยของรุ่งเรืองอยู่ใกล้ที่เก็บศพของวัด เราเรียกกันว่า "ป่าช้า" ถ้านับจากทิศตะวันตก บ้านของรุ่งเรืองก็อยู่ต้นแถว ถ้านับจากทิศตะวันออกก็เป็นปลายแถว บ้านทั้งหมดมีประมาณ ๑๕ หลัง ทอดเป็นแถวยาวขนานกับที่เก็บศพพอดี

บริเวณป่าช้านั้นเป็นลานกว้าง มีความยาวขนานไปกับกำแพงวัด สั้นกว่ากำแพงวัดเพียงเล็กน้อย ประมาณ ๑๐ เมตร มีศาลาคั่นกลางเป็นช่วง ๆ เพื่อ

สะดวกแก่การบำเพ็ญกุศลนิมนต์พระมาฉันภัตตาหาร รุ่งเรืองได้เห็น เจ้าภาพ นิมนต์พระใน วัด นั้นเอง มา ฉัน เสมอ โดยเฉพาะในวันเสาร์อาทิตย์

คืนเดือนหงาย เขาเห็นเด็กเล็กๆ อายุประมาณ ๔-๕ ขวบ เที่ยววิ่งจับเล่นกับพี่ ๆ อายุ ๑๒—๑๓ ปี ในบริเวณป่าช้านั้นโดยมิได้นึกเกรงกลัวอะไรเลย เด็กพวกนี้ไม่เคยกลัวผี เขาไม่นึกว่าจะมีผีอยู่ในโลก เพราะบ้านแถวนั้นอยู่กันมา ๑๐ ปี ๒๐ ปี ไม่เคยปรากฏการณ์เรื่องผีเลย ที่บ้านของรุ่งเรืองก็เช่นกัน เขาอยู่ด้วยกัน ๘ คน ไม่เคยมีใครเห็นหรือได้ยินปรากฏการณ์ประหลาดที่คนส่วนใหญ่พากันกลัว พวกเขาจึงอยู่กันอย่างหมดความระแวงในเรื่องนี้

รุ่งเรืองเป็นคนนอนดึก ประมาณ ๑—๒ น. ของ วันใหม่ หรืออย่างน้อยก็ ๒๔ น. เขาทำอะไรอยู่หรือ ? การอยู่ดึกของเขาก็มีสาเหตุมาจากอย่างใดอย่างหนึ่งใน ๓ อย่างนี้คือ.—

๑. เขียนหนังสือ

๒. อ่านหนังสือ

๓. ดูละครโทรทัศน์

โดยปกติบริเวณนั้นเงียบอยู่แล้ว ตั้งแต่ ๒๒ น. ล่วงไปก็ยิ่งเงียบมากขึ้น มีแต่เสียงลมหวีดหวิวเป็นครั้งคราว คืนใดเดือนหงายแจ่มกระจ่างฟ้า คืนนั้นเขาก็ชอบออกมาเดินเล่นบริเวณป่าช้านั้นเหมือนกัน เงียบ ไม่มีเสียงอะไร-นอกจากเสียงสนลู่ลมดังหวีดหวือ สนอันเป็นแนวยาวนั้นมองจากช่องหน้าต่างบ้านของรุ่งเรืองดูสวยงามยิ่งนัก ตอนเช้าเขาจะเปิดหน้าต่างชมยอดสนทุกวันมิได้เว้น รุ่งเรืองเป็นนักประพันธ์ — นักประพันธ์ย่อมพอใจธรรมชาติที่สวยงามและต้องการความสงัดเงียบอยู่เสมอ

คืนหนึ่งฝนตกหนักตั้งแต่ ๑๙.๐๐ น. รุ่งเรืองปิดหน้าต่างด้านที่ฝนสาดแล้วนั่งเขียนหนังสือ ซึ่งต้องการความละเอียดประณีตมากเรื่องหนึ่ง — เขียนถึงสภาพจิตใจของคนผู้ทำผิดแล้วสำนึกผิด เขาต้องการบรรยายด้วยสำนวนและความหมายที่ละเอียดลึกซึ้ง โดยสร้างโครงเรื่องให้ชาย

คนหนึ่งเป็นนักล่าผู้หญิง ยอมทุ่มเทเงินทองเท่าที่เขามี และเขามีมากเสียด้วย เพื่อแลกกับความสุขความเพลิดเพลินทางโลกียารมณ์, ทางเนื้อหนัง เขาได้ประสบผลสำเร็จในทางนี้อย่างงดงาม เขาพอใจภูมิใจใน "กำไรชีวิต?" ของเขา "เกิดเป็นผู้ชายต้องหาความสุขทางนี้เสียให้พอก่อนจะตายจากโลกไป" นี่คือความคิดของเขา มันมิใช่เป็นเพียงความคิดเท่านั้นดอก แต่มันเป็นความตั้งใจของเขาทีเดียว ใครมีทรรศนะเรื่องบาป เรื่องศีลธรรม หรือเรื่องความสุขในโลกหน้า เขาจะหัวเราะเยาะ พร้อมด้วยปล่อยคำเย้ยหยันออกมาว่า "ความสุขในโลกนี้หาให้ได้เสียก่อนเถิด แล้วค่อยคิดถึงความสุขในโลกหน้า"

และคำว่า "ความสุข" ของเขานั้นมิได้มีความหมายกว้างไกลไปไหนเลย นอกจาก "ความสุขจากเพศตรงข้าม—จากผู้หญิง"

แม้เขาจะมีลูกมีเมียแล้ว นิสัยนั้นก็มิได้จากเขาไปพร้อมกับความเป็นโสดเลย ลูกเมียนั้นต่างหาก แต่ความสุขนอกบ้านเป็นสิ่งที่เขาละเว้นไม่ได้

จนกระทั่งลูกเขาโตเป็นสาว เขาก็ยังมิได้เลิกละการพร่าผู้หญิงเล่นเป็นเกมส์สนุกแห่งชีวิต แต่เรื่องของชีวิตเป็นเรื่อง "กงกำกงเกวียน" ใครประกอบกรรมใดไว้มากย่อมต้องได้รับกรรมนั้นตอบแทนมาบ้างไม่มากก็น้อย.....ลูกสาวของเขามีท้องขณะที่เรียนอยู่ในมหาวิทยาลัย และผู้ชายคู่กรณีได้เดินทางไปเมืองนอกเสียแล้วโดยไม่สนใจต่อความรับผิดชอบใด ๆ ทั้งสิ้น

เรื่องนี้ได้ก่อความสะเทือนใจแก่เขามาก เขารู้สึกอับอายขายหน้าและปวดร้าวทางใจ มีลูกสาวคนเดียวก็เป็นอย่างนั้น คราที่นี้ ความคิดของเขาก็ยอกย้อนไปถึงอดีตกรรมของตนเอง ที่เขาเคยพร่าผลาญผู้หญิงมานับจำนวนสิบเมื่อถูกเข้าลูกสาวของเขาเองบ้าง เขาจึงนึกได้ว่าการทำลายจิตใจกันนั้น ก่อให้เกิดความรู้สึกอย่างไรแก่ฝ่ายถูกทำลายความสำนึกผิดได้พรั่งพรูเข้ามาสู่หัวใจของเขา เขาตั้งใจว่าจะเลิกการประกอบกรรมที่เขาเคย ภาคภูมิใจนักหนานั้นอย่างเด็ดขาด

ขณะที่รุ่งเรืองกำลังเขียนถึงตอนนี้ และกำลังรวบรวมพลังใจ พลังสมองบรรจงประดิษฐ์ตัวอักษรแสดงถึง

ความรู้สึกผิดของตัวเอกในเรื่องอยู่ แลวางปากกานั่งกอดอกรำพึงสรรหาถ้อยคำอันเหมาะสมอยู่นั่นเอง เสียงหวาดแว่วทำนองโหยหวนก็แล่นมากระทบโสตประสาทของเขา มันเหมือนเสียงคนร้องด้วยความเจ็บปวด รุ่งเรืองลุกจากเก้าอี้เดินมาเงี่ยหูฟังที่ริมหน้าต่างด้านตะวันออก เวลานั้น ๐๑.๓๐ น. พอดี

เสียงนั้นโหยหวน สลับด้วยอาการสะอื้น บางทีรู้สึกเหมือนดังมาจากริมหน้าต่างของเขานั่นเอง บางทีเหมือนแว่วมาจากที่ไกลในบริเวณป่าช้า เขาลังเลใจว่าอาจเป็นเพราะเขานอนดึกไป ประสาทจึงอาจหลอนตัวเองได้

รุ่งเรืองมิใช่คนกลัวผี และรุ่งเรืองเป็นนักประพันธ์ นักประพันธ์ย่อมต้องการแสวงหาประสบการณ์ ยิ่งเป็นประสบการณ์ประหลาดยิ่งยั่วยุให้เขาปรารถนาอยากรู้มากขึ้น

"หรือใครในบ้านแถวนี้ป่วย จึงร้องไห้โหยหวนเพราะความเจ็บปวด" เขาคิด แล้วเปิดประตูเดินลงมาชั้นล่าง—ชั้นล่างทั้งชั้นเป็นห้องโถงใหญ่ พื้นซิเมนต์ มีหน้าต่างโดยรอบทั้ง ๓ ด้าน ส่วนด้านหลังเป็นห้องน้ำ ๒ ห้อง ห้องส้วม ๒ ห้อง และพื้นที่เหลือสำหรับซักผ้า

เสียงนั้นดังแว่วมาเป็นครั้งคราว เหมือนตอนที่เขาอยู่ในห้อง เงียบเหลือเกิน ผิดประหลาดอีกประการหนึ่ง คือหมาที่นั่น—บริเวณนั้นมีจำนวนนับสิบ แต่เงียบหมด ไม่มีเสียงเห่าเสียงหอนเลย

รุ่งเรืองเปิดประตูออกค่อย ๆ ก้าวตามเสียงไป เสียงนั้นเหมือนอยู่ใกล้เขา แต่เขาไม่เห็นตัว เขาเดินตามเสียงไปสักครู่หนึ่งเสียงนั้นหายไป เขาหยุดยืนมองไปรอบด้าน เวลานั้นเขาอยู่ในป่าช้า ซึ่งมีศพนอนเรียงรายอยู่ร้อยเศษ อีกครู่หนึ่งเสียงแว่วมาอีก เหมือนดังมาจากที่ไกล เขาเดินตามเสียงนั้นไปอีก คราวนี้ได้ยินเสียงใกล้เหลือเกิน เขาเพ่งมองไปตรงจุดแหล่งเกิดเสียง เพ่งอยู่นานประมาณ ๓ นาที ภาพหนึ่งปรากฏเลือนลางขึ้นเบื้องหน้าของเขา ภาพนั้นค่อย ๆ แจ่มชัดขึ้นทุกที ทุกที ภาพนั้นยืนอยู่ในอาการสั่นสะท้านเหมือนคนหนาวจัด

รุ่งเรืองขนลุกเกรียวไปทั่วสรรพางค์ แต่พยายามข่มอารมณ์กลัวนั้นเสียก้าวเข้าไปใกล้อีก จึงได้เห็นร่างนั้นถูกพันธนาการหมดทั้ง ๕ ส่วน คือ คอ มือ ๒ และเท้า ๒

"ท่านเป็นใคร?" คำแรกที่รุ่งเรืองถามร่างประหลาดนั้น เสียงเขาสั่นน้อย ๆ เพราะพยายามข่มความขลาดกลัว

ร่างนั้นยืนสงบนิ่ง แสงจันทร์คืนนั้นสว่างมาก—มากพอที่จะมองเห็นนัยน์ตาของร่างนั้น ซึ่งส่งแววอันอ่อนโยนมายังรุ่งเรือง ทำให้ความขลาดกลัวของเขาลดลงเล็กน้อย

"เสียงโหยหวนที่ข้าพเจ้าได้ยิน เป็นเสียงของท่านหรือ?" รุ่งเรืองถาม

"ใช่, เสียงของข้าพเจ้าเอง" ร่างนั้นตอบ—ตอบอย่างเสียงคนธรรมดาไม่มีผิด

"ท่านเป็นใคร ?" รุ่งเรืองถามอีก

"ไม่มีประโยชน์อะไรดอกคุณรุ่งเรือง ที่จะรู้ว่าข้าพเจ้าเป็นใคร แต่ข้าพเจ้าเห็นท่านเป็นคนดี มุ่งทำประโยชน์แก่เพื่อนร่วมชาติด้วยการเขียนหนังสือชี้บาปบุญคุณโทษแก่คนทั้งหลาย จึงใคร่จะพูดอะไรกับท่านบางอย่างจึงได้ส่งเสียงต้องการให้ท่านได้ยิน

"ท่านต้องการบอกอะไรแก่ข้าพเจ้า?" รุ่งเรืองถาม "และทำไมท่านจึงถูกจองจำอย่างนี้?"

"เรื่องที่ข้าพเจ้าถูกจองจำนั้นเอาไว้ก่อนเถิดข้าพเจ้าจะบอกท่านภายหลัง" ภาพนั้นพูดน้ำเสียงควรสังเวชยิ่งนัก "ท่านกำลังเขียนเรื่องของชายคนหนึ่ง ซึ่งเคยประกอบกรรมชั่วแล้วสำนึกผิดมิใช่หรือ?"

"ใช่ครับ" รุ่งเรืองตอบ "กำลังเขียนถึงตอนความรู้สึกของผู้สำนึกบาปกำลังสรรหาถ้อยคำให้ไพเราะ และเหมาะสม"

"เรื่องนี้แหละข้าพเจ้าต้องการจะบอกท่าน" ภาพนั้นพูด "เรื่องที่ท่านกำลังเขียนนั้นเป็นบุคคลที่ท่านสมมติขึ้น แต่เรื่องของข้าพเจ้าเป็นเรื่องจริง" ร่างนั้นหยุดนิดหนึ่งแล้วพูดต่อไปว่า "ไม่ต้องสรรหาถ้อยคำมากนักดอก [illegible]เรื่องความจริงจะต้องเป็นความจริงอยู่เสมอ แม้จะไม่ปรากฏขึ้นในวันนี้ก็ต้องปรากฏในวันหน้า ใครที่ยังไม่เชื่อเรื่องทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว ในวันนี้ก็ต้องเชื่อเข้าวันหนึ่งเมื่อไปประสบด้วยตนเอง ข้าพเจ้าก็เคยไม่เชื่อมาก่อนเหมือนกัน แต่ในที่สุดข้าพเจ้าก็ต้องเชื่อสัจธรรมนั้น พระพุทธเจ้าทรงค้นพบและทรงแสดงไว้" เมื่อพูดถึงคำว่า "พระพุทธเจ้า"

มือ ของ เขา เคลื่อนไหว ทั้งสอง ข้างเหมือน อยาก จะยกขึ้นประนมไหว้ แต่เขาทำไม่ได้ เพราะถูกพันธนาการด้วยโซ่เหล็กให้แยกกันอยู่ "ไม่ขึ้นอยู่กับความเชื่อหรือไม่เชื่อของคนดอก"

"ท่านจะบอกข้าพเจ้าเรื่องอะไรอีกหรือไม่ นอกจากที่ท่านบอกแล้ว ?" รุ่งเรืองถาม

"ข้าพเจ้าต้องการให้ท่านเห็นตัวอย่างที่แท้จริงของผู้ที่เคยทำความชั่วไว้มากเช่นข้าพเจ้า และได้รับทุกข์ทรมานอยู่อย่างนี้ เพื่อท่านจะได้นำไปเขียนให้เป็นประโยชน์แก่เพื่อนร่วมเกิด แก่ เจ็บ ตายด้วยกัน

"รุ่งเรือง ท่านจำข้าพเจ้ามิได้ดอก เวลานั้นท่านยังเด็กมากและอยู่ชนบท ถ้าข้าพเจ้าบอกชื่อของข้าพเจ้าแก่ท่าน ท่านจะต้องรู้จักทันที แต่อย่าเลย อย่ารู้เลย คุณรุ่งเรืองเพื่อญาติพี่น้องของข้าพเจ้าจะได้ไม่เศร้าใจเกินไป"

"ข้าพเจ้าเคยเป็นคนใหญ่คนโตมากผู้หนึ่งของเมืองไทย อำนาจและเงินของข้าพเจ้านั้นมีเหลือหลาย แต่ทั้งสองสิ่งนั้น ข้าพเจ้าได้มันมาด้วยการหักหลังมิตร และทรยศคดโกงต่อประชาชนทั้งสิ้น ข้าพเจ้าเห็นคนทนอยู่ในสุจริต

แต่ยากจนเป็นคนโง่ และข้าพเจ้าไม่ควรจะโง่เขลาเช่นนั้น ความจริงคนที่สุจริต แต่อาศัยความขยันหมั่นเพียร ประกอบสัมมาชีพ แล้วประสบผลดี มีการอยู่ดีกินดี มีความสุขสงบและเย็นใจก็มีถมเถ แต่ข้าพเจ้ามิได้เอาอย่างคนพวกนั้น กลับมองเห็นกงจักรเป็นดอกบัว อาศัยอำนาจในหน้าที่ประกอบการทรยศคดโกงฉ้อราษฎร์บังหลวง ข้าพเจ้ามีหุ้นส่วนในการผลิตยาปลอมอีกอย่างหนึ่งด้วย การผลิตยาปลอมนั้นเป็นทางมาของความมั่งคั่งอย่างใหญ่หลวง มันเป็นการหาความสุขใส่ตัว ให้ทุกข์แก่ผู้อื่นอย่างไม่อาจคำนวณได้

"ความสุขทางเพศเล่า ข้าพเจ้าก็แสวงหามันอย่างไม่มีขอบเขตจำกัด อาศัยอำนาจและเงินนั่นเอง มันได้มาโดยง่าย ยิ่งได้ยิ่งกำเริบใจจึงไม่มีการหยุดยั้ง ข้าพเจ้าวางแผนฆ่าคนเสียมากมาย รู้ว่าใครมีท่าทีเป็นศัตรูกับข้าพเจ้าคำพิพากษาคือ "ตาย"

"รวมความว่า ข้าพเจ้าตกอยู่ในความมึนเมา—เมาอำนาจ เงิน เกียรติ และโลกียสุข ไม่อาจมองเห็นทางถูก

ต้องได้เลย ในขณะที่ยังไม่ทันอิ่มทันเบื่อต่อสิ่งเหล่านั้น กฎธรรมดาคือความตายก็มาถึงข้าพเจ้า ข้าพเจ้าต้องสละร่างไปท่าม กลางบรรยากาศ อันเปียกชุ่ม ด้วยน้ำตาของบุตรภรรยาญาติและบริวารชน รวมทั้งคนเจ้ามายาทั้งหลายที่ยอมตนลงจงรักภักดีเฉพาะผู้ที่กำลังมีอำนาจ ไม่เลือกว่าผู้มีอำนาจนั้นจะสุจริต ทุจริตอย่างไร เขาว่าดีทั้งนั้น แต่ข้าพเจ้าก็เห็นใจเพราะผู้น้อยจะต้องพยายามฝากเนื้อฝากตัวกับผู้ใหญ่ เขาต้องเอาตัวรอดไว้ก่อน เพื่อบุตรและภรรยาของเขา

"ข้าพเจ้าได้รับอนุญาต ให้ดูงานศพ ของข้าพเจ้าอันทำพิธีเป็นเกียรติยศใหญ่โต โดยเฉพาะวันเผาศพของข้าพเจ้านั้น แขกผู้มาล้วนแต่มีเกียรติยศทั้งสิ้น มีการสดุดีเกียรติคุณของข้าพเจ้าในหนังสือแจกงานศพมากมาย ข้าพ-นึกถึงเรื่องนั้นแล้วก็เศร้าใจไม่มีอะไรปาน อนิจจา คนบาป, คนบาปอย่างข้าพเจ้าได้รับการสดุดีถึงปานนี้เทียวหรือ

"เมื่อเผาศพของข้าพเจ้าเสร็จเรียบร้อยแล้ว ข้าพเจ้าก็ถูกจองจำทันที และคนที่ได้รับมอบหมายให้เป็นผู้จองจำข้าพเจ้าเล่า ข้าพเจ้าจำได้อย่างแม่นยำว่าในสมัยหนึ่งเขา

เคยเป็นลูกน้องผู้อยู่ใต้บังคับบัญชาของข้าพเจ้า เมื่อเห็นดังนั้นข้าพเจ้าทำท่าจะดุเขาเสียอีก เขาบอกว่า "คนละโลกกันแล้วนะท่าน เดี๋ยวนี้ข้าพเจ้าเป็นผู้บังคับบัญชาของท่าน" แล้วเขาก็นำข้าพเจ้ามาจองจำไว้ที่นี่ พวกนั้นมี ๔ คน ๓ คนข้าพเจ้าไม่รู้จัก คนที่ข้าพเจ้ารู้จักนั้นเป็นหัวหน้า

"ข้าพเจ้าจำได้ว่านายคนนั้น เมื่ออยู่ใน โลกมนุษย์ เขาไม่ชอบทำความชั่ว แต่ความดีเขาก็ไม่ทำเหมือนกัน เขาถือว่าการเว้นความชั่วได้ก็เป็นความดีอยู่แล้ว จะต้องไปขวนขวายทำความดีให้เหนื่อยยากทำไมอีก เขาจึงถูกจัดส่งมาอยู่ที่นี่เหมือนกัน แต่มีฐานะดีกว่าข้าพเจ้า

"ทุกครั้งที่ญาติพี่น้องทำบุญอุทิศให้ข้าพเจ้า เขาจะนำข่าวมาบอกและทุกครั้งเหมือนกัน ข้าพเจ้าจะรู้สึกเอิบอิ่มไปทั้งวัน แม้จะอยู่ในเครื่อ นาการก็ไม่รู้สึกทุกข์ทรมานเหมือนวันอื่น ๆ เมื่อหลายค. .ข้า แม้เขาจะไม่นำข่าวมาบอกข้าพเจ้าก็ทราบล่วงหน้าด้วยตนเองจากข้อสังเกต คือวันใดข้าพเจ้ารู้สึกปีติ ไม่รู้สึกทุกข์ทรมาน ข้าพเจ้าก็นึกว่าวันนี้คงมีคนใดคนหนึ่งทำบุญอุทิศให้ข้าพเจ้าอย่างแน่นอน

และก็จริงอย่างนั้น พอตกเย็นเขาก็มาส่งข่าวให้ข้าพเจ้าทราบ ข้าพเจ้าก็อนุโมทนา บางครั้งมีความสุขไปหลายวัน เป็นเวลาหลายปีแล้ว ที่ข้าพเจ้า ทนทุกข์ทรมาน อยู่อย่างนี้ และไม่แน่ว่าจะพ้นจากเครื่องจองจำเมื่อใด ข้าพเจ้าได้สำนึกแล้วว่า ความสุขที่ข้าพเจ้าได้รับเพราะความมั่งมีอันได้มาจากความคดโกงนั้นเทียบกันไม่ได้เลยกับความทุกข์ทรมาน ซึ่งข้าพเจ้าได้รับอยู่เวลานี้ นี่คือเรื่องจริงคุณรุ่งเรือง ทางที่คุณดำเนินอยู่นั้นเป็นทางที่เป็นประโยชน์แก่โลก ข้าพเจ้าขออนุโมทนา

"วันนี้เขาไปประชุมกัน คงจะกลับมาในไม่ช้า รีบกลับไปเสียเถิดคุณรุ่งเรือง" ร่างนั้นพูดในที่สุด

"ข้าพเจ้าอยากจะช่วยท่าน" รุ่งเรืองพูด "มีทางใดที่ข้าพเจ้าจะช่วยท่านได้บ้าง"

"อย่าเลย คุณรุ่งเรือง บุคคลทำชั่วเอง ย่อมได้รับผลแห่งกรรมชั่วด้วยตนเอง ผู้ทำความดีย่อมได้รับผลแห่งกรรมดีเช่นกัน"

"ข้าพเจ้ามีมีดดาบคมกริบ ข้าพเจ้าจะช่วยตัดโซ่ตรวนของท่าน" รุ่งเรืองพูด พลางยกมีดดาบเงาวาบวับกระทบแสงจันทร์ขึ้นชูให้ท่านผู้นั้นดู

เขาหัวเราะเศร้า ๆ

"คุณรุ่งเรืองเข้าใจผิด" เขาว่า "โซ่ตรวนนี้ อย่าว่าแต่ดาบของท่านเลย เอาปืนใหญ่มายิงก็ไม่ออก เอาระเบิดมาทำลายก็ไม่ได้ มันเป็น กุมฺมมยํ พนฺธนํ (เครื่องพันธนาการอันสำเร็จมาแต่กรรม) คำนี้ข้าพเจ้าได้ยินเขาพูดกัน ข้าพเจ้าพอตีความหมายออก มันหมายความว่าอย่างไร"

"ข้าพเจ้าอยากลอง เพื่อว่าด้วยบุญที่ข้าพเจ้าเคยทำอาจช่วยท่านได้ ข้าพเจ้าสงสารท่านเหลือเกิน" รุ่งเรืองพูดแล้วยกมีดดาบขึ้น จะฟันลงไปบนโซ่ที่ข้อเท้าของท่านผู้นั้น ทันใดนั้นเขาได้ยินเสียงก้องกังวานขึ้นเบื้องหลัง-เป็นเสียงของผู้มีอำนาจ

"คุณรุ่งเรือง กลับไปเขียนหนังสือ ไม่ใช่เรื่องของท่าน"

รุ่งเรืองหันขวับไปทางเสียงนั้น บุรุษร่างกำยำสูงสง่า ผิวสีน้ำตาลยืนจ้องเขาอยู่ ใบหน้าของเขาเคร่งขรึม แต่ไม่ใช่ใบหน้าหรือแววตาที่แสดงความดุดันประการใด นัยน์ตาของท่านผู้นั้นมีแววอ่อน โยนต่อรุ่งเรืองอย่างมาก

"ไปเสียเถอะคุณรุ่งเรือง เชื่อข้าพเจ้าเถอะไม่ใช่เรื่องของท่าน ท่านช่วยเขาไม่ได้ดอกทุกคนต้องเสวยผลแห่งกรรมของตน"

รุ่งเรืองหันไปมองภาพที่ถูกพันธนาการอีกครั้งหนึ่ง เห็นเขายืนก้มหน้านิ่ง

"ทีหลังอย่าไปรบกวนเขาอีก,, เสียงผู้บังคับบัญชาพูดกับนักโทษคนนั้น "นายใหญ่มีคำสั่งอย่างเด็ดขาดมาแล้วว่าให้ประกาศให้ทุกคนทราบอีกครั้งหนึ่งว่า อย่าไปรบกวนชาวบ้าน ใครรบกวนจะมีโทษหนัก จะเพิ่มโทษขึ้นอีก"

"ข้าพเจ้าขอเถอะท่าน สำหรับครั้งนี้ อย่าเอาโทษท่านผู้นี้เลย"

เขายืนตรองอยู่ครู่หนึ่ง แล้วหันมาพูดกับรุ่งเรืองว่า "ได้ เพื่อคุณรุ่งเรือง แต่ท่านจะช่วยข้าพเจ้าบ้างได้ไหม?"

"เรื่องอะไรครับ ?" รุ่งเรืองถาม

"ท่านมีทางใด พอช่วยเหลือพวกเราได้ โดยหาทางให้คนเกรงกลัวต่อความชั่วทุจริต ขอให้ท่านพยายามทำ ข้าพเจ้าไม่เอาคำมั่นสัญญาดอก เพราะข้าพเจ้ารู้ว่าคำมั่นสัญญาเป็นเรื่องผูกมัด และมนุษย์ทำกันไม่ค่อยได้ ข้าพเจ้าเพียงขอร้องท่าน เพราะเห็นท่านมีความพอใจในทางนี้อยู่แล้วด้วย"

"ทำไมท่านจึงขอร้องข้าพเจ้าในเรื่องนี้?"

"เพราะถ้าคนทำชั่วมาก พวกเราก็เหนื่อยมาก การควบคุมดูแลไม่ทั่วถึง ถูกแล้วก็แน่นไปหมดแล้ว บางคนต้องฝากไว้ที่อื่น พวกเทพเจ้าก็มาติดต่อเสมอ บอกว่าที่ของเขาว่างลงทุกวัน ๆ มีคนไปอยู่น้อยเหลือเกิน เท่านี้แหละคุณรุ่งเรือง ท่านกลับเถอะ ดึกมากแล้ว"

ภาพทั้งสองภาพค่อย ๆ เลือนหายไปทีละน้อย ต่อสายตาของรุ่งเรืองนั่นเทียว เขายืนอ้างว้างอยู่ครู่หนึ่ง ลมพัดวูบเข้ามาหอบเอาความเย็นของอากาศในปัจฉิมยามมากระทบกายประสาทของเขา เสียงสุนัขหอนโหยหวนขึ้นพร้อมกันหลายตัว รุ่งเรืองขนลุกเกรียวอีกครั้งหนึ่ง

เขาเดินออกจากป่าช้าด้วยความรู้สึกที่บอกไม่ถูก มาดูเรื่องที่เขียนค้างไว้ เขาไม่ได้ฝันไปอย่างแน่นอน เขามีสติสัมปชัญญะอย่างสมบูรณ์

"เป็นไปได้ถึงเพียงนี้เทียวหรือ?" รุ่งเรืองรำพึงกับตนเอง "ช่างมหัศจรรย์เหนือความมหัศจรรย์เสียนี่กระไร!"

เขาลงมาชั้นล่างอีกครั้งหนึ่ง แปรงฟัน อาบน้ำแล้วปิดไฟเข้านอน ความคำนำถึงเรื่องที่ผ่านมาสักครู่ยังไม่คลายไปจากความรู้สึกของเขา แต่หัวใจซึ่งสั่นน้อย ๆ ได้เริ่มสงบลงแล้ว เขาสวดมนต์หลายบทไม่ลืมแผ่เมตตาและอุทิศส่วนกุศลให้สรรพสัตว์ผู้ทุกข์ยากทั้งหลายว่า

"ขอสัตว์ทั้งหลายผู้มีทุกข์จงพ้นทุกข์เถิด

(ทุกขปฺปตฺตา จ นิทฺทุกขา)

ขอสัตว์ทั้งหลายผู้ประสบภัยจงพ้นภัยเถิด

(ภยปฺปตฺตา จ นิพฺภยา)

ขอสัตว์ทั้งหลายผู้มีโศก จงปราศจากโศกเถิด

(โสกปฺปตฺตา จ นิทฺโสกา โหนฺตุ สพฺเพปิ ปาณิโน)"

แล้วรุ่งเรืองก็หลับตาลง ประมาณสัก ๕ นาทีก็ยังไม่ทันหลับ เหมือนมีแสงสว่างจ้ามากระทบตาของเขา รุ่งเรืองเผยอเปลือกตาขึ้น เขาต้องทะลึ่งพรวดขึ้นนั่งบนเตียงทันที เพราะมีบุคคลผู้หนึ่งยืนอยู่ มีแสงสว่างเป็นรัศมีออกจากร่างเขาเชื่อว่า เขาได้ปิดไฟแล้วก่อนขึ้นเตียงนอน แต่ไม่วายมองดูหลอดไฟเพดาน ไม่มีแสงจากหลอดไฟเลย ทั่วห้องของเขา มีแสงสว่างเรื่อ เหมือนแสงสว่างจากแสงจันทร์วันเพ็ญซึ่งสาดไปทั่วท้องทุ่ง

"รุ่งเรือง อย่าตื่นเต้นเลย ข้าพเจ้ารับคำสั่งจากนายใหญ่ให้มาหาท่านประการหนึ่ง ...... เพื่ออนุโมทนาต่อกุศลเจตนาของท่านมีความบากบั่นพากเพียร ในการประกาศธรรมของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า เป็นประโยชน์อย่างยิ่งแก่มวลมนุษย์ทางที่ท่านดำเนินอยู่นี้ เป็นทางที่ถูกต้องเหมาะสมขอให้ท่านทำต่อไปอย่าได้ท้อถอย

อีกประการหนึ่งเราจะส่งเทวดาท่านหนึ่ง ซึ่งเคยเป็นมิตรรักของท่านในอดีตชาติ มาคุ้มครองรักษาท่าน เรามาส่งข่าวให้ท่านทราบล่วงหน้าไว้ก่อน ตั้งแต่นี้ต่อไปตลอด

ชีวิตของท่านจะไม่ประสบภัยพิบัติใด ๆ เลย ผู้ตั้งใจทำดีและมีเมตตากรุณาอย่างท่าน เทพเจ้าย่อมคุ้มครองรักษา

แล้วร่างของผู้นั้นก็ค่อย ๆ เลือนหายไป ความมืดปกคลุมอยู่ทั่วห้องของรุ่งเรือง ทิ้งความพิศวงงงงวยให้สับสนอยู่ในจิตของเขา

และแล้วคืนนั้นรุ่งเรืองหลับไปอย่างเป็นสุขที่สุดไม่เคยได้รับความสุขชนิดนั้นเลยในชีวิตที่ผ่านมา

ท่านจะเชื่อเรื่องนี้หรือไม่เชื่อก็ตามใจท่านเถิด

เสมือนทิวาและราตรี

....ขณะที่ดิฉันกำลังอยู่ในเครื่องพันธนาการอันแสนทรมาน...เขาคอย-คอยอิสระภาพของดิฉัน แต่พอดิฉันมีเสรีภาพที่จะเป็นของเขาได้ เขากลับมีพันธกรณีที่ไม่อาจสลัดได้เสียแล้ว ชีวิตของเราทั้งสองจึงหลบหลีกกันอยู่ ไม่มีทางพบกันได้เลยเสมือนทิวาและราตรี.....

ดิฉัน — หม่อม ราช วงศ์ หญิง ราตรี เพ็ญ ประภา เพื่อน ๆ ที่สนิทเรียกดิฉันว่า "ราตรี" เฉย ๆ ที่ห่างออกไปหน่อยก็เรียก "คุณหญิงราตรี" บางคนเรียก "เพ็ญ" และบางคนเรียก "ประภา" หรือ "ภา" ซึ่งหมายถึงดิฉันคนเดียวนี่เอง ใครจะเรียกอย่างไรดิฉันพอใจทั้งนั้น เพราะดิฉันตระหนักว่า "ชื่อนั้นสำคัญไฉน" ดอกกุหลาบแม้เราจะเปลี่ยนเรียกมันว่า "อุตพิด" กลิ่นของมันก็ยังหอมระรื่นชื่นใจอยู่นั่นเอง ท่านองเดียวกัน

อุตพิดแม้เราจะเรียกว่า "พิกุล" มันก็ไม่อาจเปลี่ยนกลิ่นของมันให้เป็นพิกุลได้

เมื่อดิฉันยังเด็ก ดิฉันยังสงสัยเหลือเกินที่ญาติห่างๆ หรือคนบ้านใกล้เรือนเคียงเรียกดิฉันไม่เหมือนเด็กคนอื่น เขาเรียกดิฉันว่าคุณหญิงบ้าง หญิงเฉย ๆ บ้าง ส่วนเด็กคนอื่น ๆ เขาเรียกชื่อเล่น เช่น ตุ้ม ต้อย เล็ก เป็นต้น ดิฉันมีอะไรพิเศษกว่าเด็กเหล่านั้นหรือ ?

คุณแม่ได้ช่วยอธิบายให้ดิฉันทราบว่า ดิฉันนั้นมีเชื้อเจ้า เป็นหม่อมราชวงศ์ ดิฉันก็รับทราบ แต่ไม่เข้าใจว่าหม่อมราชวงศ์นั้นเป็นอย่างไร เมื่ออยู่โรงเรียนชั้นประถม คุณครูบางท่านยังเรียกดิฉันว่า "คุณหญิง" ทำให้เพื่อนๆ เหลียวมามองกันเป็นตาเดียว และดิฉันก็ประดักประเดิดเหลือเกิน ไม่ทราบจะวางตัวอย่างไร เพื่อนหลายคนไม่กล้าเข้าใกล้ ไม่กล้าสนิทด้วย เพราะเขาไม่รู้ว่าคนที่คุณครูเรียกว่า "คุณหญิง" นั้นมีอะไรพิเศษพิสดารกว่าพวกเขา

เมื่อโตพอสมควรแล้ว ดิฉันจึงเข้าใจฐานะของหม่อมราชวงศ์ ว่าเป็นเด็กซึ่งบิดาเป็นหม่อมเจ้า และหม่อมเจ้านั้นเป็นโอรสของพระองค์เจ้า - พระองค์เจ้าเป็นโอรสของเจ้าฟ้า-

เจ้าฟ้าเป็นโอรสของพระเจ้าแผ่นดิน ถ้าเรียงลำดับจากสูงมาก็เป็นดังนี้

— พระเจ้าแผ่นดิน
— เจ้าฟ้า
— พระองค์เจ้า
— หม่อมเจ้า
— หม่อมราชวงศ์
— หม่อมหลวง

คุณแม่ของดิฉันเป็นคนธรรมดาไม่ได้เป็นหม่อมอะไรมาก่อน มาเป็นหม่อมเอาเมื่อได้มาแต่งงานกับคุณพ่อ อย่างไรก็ตามดูท่านมั่นหมายที่จะให้ดิฉันได้แต่งงานกับเจ้าชายสักองค์หนึ่ง เพื่อหลานของท่านจะได้เป็นหม่อมราชวงศ์ต่อไป แต่ดิฉันเองไม่เคยทะเยอทะยานในเรื่องนี้

ตามเสียงของคุณพ่อคุณแม่และญาติ ๆ ว่าดิฉันเป็นคนสวยคนหนึ่ง ใบหน้าอ่อน ตาคม ปากเป็นกลีบกุหลาบสีชมพูอยู่เสมอ ดิฉันมองตัวเองในกระจกทีไร ก็มิได้ปฏิเสธคำชมนั้นสักครั้งเดียว

มีหรือท่าน ที่สตรีจะปฏิเสธความสวยงามที่ใครพูดพาดพิงถึงตน ถ้าใครว่าเราไม่สวย เราก็จะตอบในใจว่า คน

นั้นมองคนไม่เป็นต่างหากเล่า เราชอบชมใครต่อใครว่าสวยก็เพื่อจะได้ยินเขาชมเราบ้าง ว่าเราก็สวยเหมือนกัน

เมื่อดิฉันเรียนอยู่ใน มหาวิทยาลัยอันมีชื่อเสียงเป็นที่นิยมในเมืองไทยนั้น ชีวิตได้เปลี่ยนแปลงไปมาก ตามสังคมของชาวมหาวิทยาลัย ใคร ๆ ก็ชมว่าดิฉันสวย ทั้งเพื่อนหญิงและเพื่อนชาย แต่มีคนหนึ่งไม่เคยเอ่ยปากชมดิฉันเลย ท่าทางเขาเอาใจใส่ดิฉันมาก เขาชื่อทิวาค่ะ-ทิวา ดวงตะวัน ชื่อและนามสกุลของเขาน่าทึ่งมาก

เขาเผ้ามองดิฉันแล้วทำท่าเหมือนจะยิ้มด้วย แต่พอเห็นดิฉันหน้าเฉย เขาก็หน้าเจื่อน หลบอายด้วยการก้มมองดูพื้นดิน เขาเป็นคนเฉย ๆ ไม่ค่อยพูด แต่เป็นคนเรียนเก่งมาก ขณะที่เพื่อน ๆ สนุกเฮฮากันเขาเพียงแต่ยิ้ม ๆ ดิฉันไม่เคยเห็นนายคนนี้หัวเราะเลย ผู้ชายอย่างนี้ดิฉันไม่ชอบค่ะ ไม่มีชีวิตชีวาเสียเลย

เรื่องที่เขา แสดง อาการ สนใจดิฉันมาก โดยลอบพิศลอบมอง แต่ไม่กล้าพูดจาด้วยนั้น ทำให้ดิฉันรำคาญ ไม่ชอบหน้านายทิวาคนนั้นไม่อยากให้มีคนชื่อ ทิวา ดวงตะวัน อยู่ในโลก

วันหนึ่งเราเดินสวนกัน ดิฉันจำได้ว่าเป็นเวลาประมาณ ๐๘.๓๐ น. ดิฉันเดินเข้ามหาวิทยาลัย ส่วนเขาเดินออกมา เราสวนกันที่ริมสระ เขาคงทำท่าจะยิ้มตามเคย แต่ดิฉันเดินคอแข็ง หน้าเชิด เมื่อดิฉันคล้อยไปหน่อยหนึ่งเหลียวมาดู เห็นเขายืนมองดูดิฉันอย่างเพ่งพิศ ดิฉันโกรธมาก แทนที่จะรีบไปเสียให้พ้น ๆ ไม่ทราบอะไรบันดาลให้ดิฉันหมุนกลับมาและเดินรี่เข้ามาหาเขา

"คุณทิวาคะ" เสียงดิฉันกระด้าง "ดิฉันมีอะไรบกพร่องผิดมนุษย์หรือคะ คุณจึงมองดิฉันวันแล้ววันเล่า ดิฉันไม่เข้าใจเจตนาของคุณเลย"

เขาพรายยิ้มออกมา "มีมากทีเดียวครับ" เสียงของเขาทุ้ม

ดิฉันยิ่งโกรธมากขึ้น "อะไรคะ คุณบอก คุณพูดเสียทีเถอะ" ดิฉันพูดเกือบจำเสียงตัวเองไม่ได้

"คุณสวยผิดมนุษย์ธรรมดา ถ้านางฟ้านางสวรรค์มีจริง ก็คงไม่สวยเกินคุณไปได้ ผมจึงมองคุณโดยไม่เหนื่อยหน่าย" เสียงของเขาคงทุ้มและเรียบอย่างปกติ

"เท่านี้เองหรือ ? ทำไมคุณจึงไม่พูด คุณได้แต่มอง-

มอง จนดิฉันคิดว่าดิฉันมีข้อบกพร่องอะไร"

"ขอโทษครับ ต่อไปผมจะไม่มองให้คุณเห็นอีก ผมขอโทษในข้อบกพร่องของผม ที่ผมไม่พูดก็เพราะผมไม่รู้ว่าคำพูดของผมจะไม่ก่อให้เกิดประโยชน์อะไรขึ้น คุณเป็นชาวฟ้า ผมเป็นชาวบาดาล"

ตั้งแต่วันนั้นมาดิฉันไม่เคยเห็นคุณทิวามองดิฉันอีกเลย เวลาเดินสวนกัน หรือชุมนุมกันอยู่ในกลุ่มเพื่อนฝูง ถ้ามีดิฉันอยู่ด้วย เขาก็ก้มหน้า วางหนังสือไว้บนตักอ่านเอา–อ่านเอา นานจึงจะเงยขึ้นยิ้มกับเพื่อนเสียทีหนึ่ง ๆ เมื่อได้ยินเสียงฮาดัง ๆ

แปลกจริง ๆ นะท่าน ตั้งแต่เขาไม่มองดิฉันทำไมดิฉันจึงอยากให้เขามองเสียจริง ดิฉันพยายามทอดสายตาไปยังเขา แต่เขาก้มหน้าเฉย มันเป็นเรื่องประหลาดของผู้หญิง

ดิฉันลืมเล่าไปอย่างหนึ่งว่า เสียงของเขาเพราะเหลือเกิน ทุ้มนุ่มนวล เสียงของผู้ชายแบบนี้ถ้าพูดกับผู้หญิงสักคำว่า "ผมรักคุณเหลือเกิน" ผู้หญิงคงสะท้านไปด้วยความวาบหวาม แต่เขาก็คงเฉย ๆ อย่างเดิม บาง

คราวดิฉันหมั่นไส้ นึกในใจว่าผู้ชายอย่างนี้ทำไมไม่เกิดเสียในป่าหิมพานต์

ความรู้สึกของดิฉันเริ่มเปลี่ยนแปลงไป ดิฉันต้องเสียเวลาคิดเรื่องเขามาก รู้สึกสงสารเขาเขาคงเสียใจเหลือเกิน เมื่อดิฉันต่อว่าครั้งก่อน วันหนึ่งเราบังเอิญเดินสวนกันอีก ดิฉันเห็นเขาแต่ไกล และเขาก็คงเห็นดิฉันเหมือนกัน เขาถือหนังสือเล่มโตมองผาด ๆ ก็รู้ว่าเป็น Biology (ชีววิทยา) ทันทีที่เห็นดิฉัน เขาก้มหน้า ดิฉันใจเต้นตุ๊บ ๆ ขึ้นมา มันเรื่องอะไร ดิฉันตั้งใจว่าจะลองทักเขาดูก่อนสักที และเมื่อเขามาใกล้ ดิฉันจึงหยุดยืนเรียกเขา

"คุณทิวาคะ จะไปไหน ?"

"ไปห้องสมุดครับ" เขาตอบทั้ง ๆ ที่ยังก้มหน้าอยู่

"ไปอ่านหนังสือ หรือคะ ?"

"เปล่าครับ เอาหนังสือนี่ไปส่ง" ยังก้มหน้าอยู่อย่างเดิม

"คนบ้า" ดิฉันปล่อยผรุสวาทออกมาแล้วเดินเลยไป เขาก็คงเดินก้มหน้าต่อไป

อะไรทำให้ดิฉันเสียมารยาทถึงขนาดนั้น ดิฉันมีสิทธิอะไรไปว่าเขา "คนบ้า" ในเมื่อดิฉันชวนเขาพูดก่อน **เรา-พวกผู้หญิงมักทำอะไรด้วยอารมณ์ที่มันวูบขึ้นมา** และต้องเสียใจเสมอ เช่น ที่ดิฉันเสียใจไปแล้ว เวลานั้นดิฉันมิได้นึกถึงเกียรติของหม่อมราชวงศ์หญิง ไม่ได้นึกถึงเกียรติของสกุลเลยแม้แต่น้อย นี่เขามิตำหนิเราแย่หรือ ความหมั่นไส้ทำให้ดิฉันต้องพูดคำรุนแรงออกไปโดยมิได้มีความผิดเลยสักนิดเดียว

โดยมิได้ปรึกษาเพื่อน ๆ หรือคุณพ่อคุณแม่เลย ดิฉันเขียนจดหมายขอโทษเขาในวันรุ่งขึ้นนั่นเอง ดิฉันทนเก็บเอาไว้ไม่ไหว มันทำให้ดิฉันนอนไม่หลับและจะเป็นบ้าเสียเอง ในจดหมายก็ไม่มีอะไรนอกจากบอกว่าขอโทษที่กล่าววาจาอันไม่สมควรไปวันก่อน หวังว่าคงได้รับอภัยจากสุภาพบุรุษผู้เงียบขรึม ดิฉันส่งจดหมายทางไปรษณีย์ส่งมาที่คณะนั่นเอง

คุณทิวา ได้ตอบจดหมายดิฉันทันทีที่ได้รับ ดิฉันไม่นึกเลยว่าจะได้คำตอบทำนองนี้จากเขา ดิฉันนึกไม่ถึงว่า

คนเงียบ ๆ อย่างคุณทิวาจะมีวาจาไพเราะ เต็มไปด้วยเหตุผลปานนั้น

คุณหญิงราตรีเพ็ญประภา ที่เคารพ

เมื่อได้รับจดหมายของคุณหญิง ผมรู้สึกปราโมชอย่างล้นเหลือ ไม่เคยนึกเลยว่าคนขนาดผมจะได้รับเกียรติถึงปานนี้ ความจริงคุณหญิงไม่จำเป็นต้องขอโทษผมเลยแม้แต่นิดเดียว ผมต่างหากเป็นคนผิดที่พูดกับคุณหญิงโดยมิได้มองหน้า ทำให้คุณหญิงหมั่นไส้ แต่ครั้นจะมองก็เกรงผิดวาจาที่ผมเคยพูดกับคุณหญิงไว้ว่า จะไม่มองคุณหญิงอีก ผู้ชายที่ไม่รักษาสัตย์นั้น ไม่มีศักดิ์ศรีของความเป็นลูกผู้ชาย ภาษิตที่ว่า "เสียชีพอย่าเสียสัตย์" นั้นผมอยากให้คนเอามาใช้กันบ้าง ไม่เพียงแต่ยอมรับกันว่าเป็นคำที่ดีเท่านั้น เพราะฉะนั้น ตราบใดที่ผมยังไม่ได้รับอนุญาตจากคุณหญิง ผมจะไม่ยอมมองคุณหญิงเลย แม้จะเสียชีพเพราะเหตุนี้ก็ตามเถิด

"คุณหญิงที่เคารพ ความจริงคุณหญิงควรจะว่าผม

ได้มากกว่านั้น ผมเชื่อว่าไม่มีผู้ชายดี ๆ คนใดเขาจะทำอย่างผม เมื่อมีความงามเหลือเกินมาลอยอยู่ตรงหน้าแล้วไม่มอง ผมต้องบ้าแน่ ๆ

เฮเลน วีนัส สีดา ตลอดมาจนถึงนางงามจักรวาลทั้งหลายในปัจจุบันนี้ ผมไม่เชื่อว่าจะงามไปกว่าคุณหญิงข้อนี้เป็นความรู้สึกของผม ใครจะรู้สึกอย่างไรก็ช่างเถิด แต่ผมรู้สึกอย่างนี้และผมพูดไปตามความรู้สึก แต่ความงามของคุณหญิงไม่อาจเอาชนะสัจจวาจาที่ผมลั่นออกไปแล้วได้

ผมเคารพบูชาคุณหญิงเกินกว่าที่ผมจะโกรธคุณหญิงในเรื่องใด ๆ ได้ ผมเป็นเสมือนทาสทางใจของคุณหญิง เป็นทาสที่ซื่อสัตย์พร้อมที่จะรับบัญชาจากนายตน แต่ผมไม่มีโอกาสที่จะแสดงความซื่อสัตย์ได้ เพราะฐานะของผมและของคุณหญิงนั้นต่างกันมาก ผมเป็นเด็กบ้านนอกพ่อแม่มีอาชีพทำนา คลุกอยู่กับโคลนและควาย แต่คุณหญิง....คุณหญิงเป็นเหลนของภูมิบดีแห่งสยามประเทศมีตระกูลอันทรงเกียรติขจรไปทุกมุมเมือง

เมื่อเป็นดังนี้ ผมจึงได้แต่ชมคุณหญิงอยู่ห่าง ๆ ไม่กล้านำตัวเข้าไปพัวพันให้เกินศักดิ์แห่งตน เรื่องใด ๆ ที่ก่อความขุ่นเคืองใจแก่คุณหญิง ถ้าสืบเนื่องไปจากผมแล้ว ขอให้ถือว่าเป็นความผิดของผมอย่างแน่นอน

ด้วยความเคารพอย่างยิ่ง

ทิวา

ดิฉันอ่านจดหมายของคุณทิวา ๕ ครั้ง และดิฉันตกลงใจว่า ถ้าดิฉันจะแต่งงานในภายหน้า ดิฉันจะต้องเลือกคุณทิวาเป็นคู่ชีวิต ผู้ชายที่รักษาสัตย์ขนาดนี้ย่อมจะไม่นอกใจ เพียงแต่ดิฉันจะขอสัญญาจากเขา เมื่อเขาขอแต่งงานว่า ขอให้รักดิฉันเป็นคนสุดท้ายจะไม่รักใครอีกเท่านั้น ถ้าเขารับ เราก็นอนใจได้สบาย

ดิฉันได้ตอบจดหมายไปว่า ดิฉันอนุญาตให้เขามองดิฉันได้ และเมื่อเราพบกันในวันต่อมา เขายิ้มให้ดิฉัน และดิฉันก็ยิ้มตอบเขา—เขาพูดว่า

"คุณหญิง ผมมีความสุขใจเหลือเกิน"

เมื่อคนอย่างคุณทิวาพูดว่า "สุขใจเหลือเกิน" เรา

ก็ควรจะสุขใจด้วย มิฉะนั้นดิฉันก็เป็นคนหัวใจตายด้าน และใจร้ายเต็มที

ตาของเราสบกัน มันมีความหมายล้ำลึก ใบหน้าที่เคยนิ่งเฉยของเขาฉายแววปราโมช ดวงตาทอแสงประกายแห่งปิติ ดิฉันรู้สึกเหมือนรูปอปอลโลแห่งกรีกยิ้มให้แก่ดิฉัน ทำไมดิฉันถึงได้เปลี่ยนแปลงไปขนาดนี้ น่ารังเกียจไหมท่าน ? ในฐานะที่ดิฉันเป็นหญิง และเป็นหญิงในราชวงศ์อันสูงศักดิ์ ครองเมืองมาเป็นเวลาสองศตวรรษ

เวลานั้น พวกเรากำลังตื่นเรื่องการไปทำค่ายในแถวถิ่นที่ยังไร้ความเจริญ เมื่อมหาวิทยาลัยปิดภาคปลายปีพวกเรานิสิตนักศึกษามักออกไปต่างจังหวัด ภาคเหนือภาคใต้ ภาคอีสาน ไปตั้งค่ายช่วยเหลือชาวบ้านที่ยากจน ช่วยหมู่บ้านที่ยังด้อยพัฒนา เราช่วยสร้างศาลาให้ ช่วยขุดบ่อน้ำ ช่วยอะไรต่าง ๆ เท่าที่สติปัญญาและแรงกายอย่างพวกเราจะพึงทำได้ เราสนุกสนาน และมีความสุขใจ ชาวบ้านคนเฒ่าคนแก่รักเราอย่างลูกหลาน

บ่ายวันหนึ่งหลังจากช่วยกันขุดบ่อน้ำจนเหนื่อยแล้ว พวกเราก็พักกันชั่วคราว ดิฉัน พรรณี—เพื่อนหญิงของดิฉันและทิวา เดินออกไปนั่งพักผ่อนใต้ซุ้มไม้ มีละเมาะอยู่เบื้องหลัง ขณะที่เรากำลังพักผ่อนครึ่งนั่งครึ่งนอนอยู่นั่นเอง งูเห่าตัวหนึ่งวัดรอบตัวประมาณ ๓ นิ้ว เลื้อยปราดเข้ามาตรงหน้า ดิฉันตกใจสุดขีดผวาเข้ากอดทิวาไว้แน่นโดยไม่รู้สึกตัว ทิวาสติดีมากเขาจับชะแลงเกือบเท่าข้อมือขึ้นตั้งท่าต่อสู้อย่างเต็มที่ ขณะเดียวกันเขาค่อย ๆ แกะมือดิฉันออก ดิฉันได้สติบ้างแล้วจึงรีบถอยออกอยู่ข้างหลัง งูเห่าชะงักอยู่ครู่หนึ่งแล้วเลี้ยวไปทางขวามือเข้าป่าละเมาะไป

"ทำไมไม่ตี คุณทิวา" พรรณีซึ่งเพิ่งคลายตื่นเต้นพูดขึ้น

"ตีมันทำไมครับ ?" ทิวาถาม

"อ้าว ก็มันเลื้อยปราดจะมากัดเรา พอดีเห็นชะแลงในมือคุณทิวา มันจึงไม่กล้าเดี๋ยวมันเที่ยวกัดคนอื่นอีกหรอก"

"อย่าเลยครับ มันไม่ได้กัดเรา เราจะไปตีมันทำไม มันคงจะหวงลูก หรือระแวงว่าเราจะทำร้ายมัน สัตว์ส่วนใหญ่ที่กัดคนที่มิได้เป็นอาหารก็เพื่อป้องกันตัวของมัน เรื่องที่จะคิดทำร้ายคนก่อนนั้นไม่มี มนุษย์เราต่างหากเห็นสัตว์มีเขี้ยวมีเล็บเป็นไม่ได้ต้องทำร้ายก่อน มันก็พยายามซอกซอนหนีเอาชีวิตรอด บางทีก็รอด บางทีก็ตาย สัตว์บางตัวได้เห็นสัตว์ประเภทหนึ่งเดินตัวตรงๆ หัวชี้ฟ้า สองขา สองมือเคยทำร้ายพวกมัน มันก็จำได้ว่าสัตว์ประเภทนั้นไว้ใจไม่ได้ เมื่อเห็นมันจึงพยายามหลบหนี หากจวนตัวก็พุ่งเข้าสู้ หรือมันเห็นเราก่อน มันคิดว่าเราคงกำลังเตรียมฆ่ามัน-มันจึงรีบทำร้ายเราเสีย ถ้ามันแน่ใจว่าไม่มีภัยจากเราแน่การอยู่ร่วมกับสัตว์ก็เป็นความสุขพอใช้เหมือนกัน......"

"พอ ๆ พ่อมหาจำเริญ อย่าเทศนาให้มากกว่านี้อีกเลย" พรรณีพูดหัวเราะเบา ๆ ทิวาก็พลอยหัวเราะด้วย นาน ๆ จะได้เห็นเขาหัวเราะเสียครั้งหนึ่ง

อะไรไม่ร้ายเท่าดิฉันผวาเข้าไปกอดเขา ดิฉันละอายเหลือเกิน แต่—แต่จะทำอย่างไรได้ เรื่องมันแล้วไปแล้ว

และดิฉันอยากจะฉีกเนื้อเขาเล่นเหลือเกิน เมื่อเขากระซิบบอกดิฉันตอนเดินกลับจากพุ่มไม้นั้นว่า

"คุณหญิง ผมมีความสุขเหมือนได้ลอยขึ้นสวรรค์ ถ้างูเห่ามันกัดผมตายขณะนั้น ผมเชื่อว่าผมคงได้ไปสวรรค์แน่ๆ งูตัวนั้นมันสงสารผมน่ะ จึงมาทำเหตุให้เป็นอย่าง..."

"พอทีเถอะ" ดิฉันห้ามเขา "แล้วทำไมจึงไม่ปล่อยให้มันกัดล่ะ ?"

"ผมกลัวจะกัดคุณหญิงละซี ถ้ามันกัดคุณหญิงละก้อรูมันอยู่ลึกแค่ไหนผมจะตามไปลากคอมันมาจนได้"

"คนช่างพูดเข้าข้างตัว เดี๋ยวห้ามไม่ให้มองเสียอีกนี่ ?"

"เชิญมีพระเสาวนีย์มาได้เลย พะย่ะคะ ข้าพระพุทธเจ้าพร้อมอยู่แล้ว นี่ชะแลง" พูดพลางทำท่าส่งชะแลงให้ดิฉัน "จะประหารชีวิตเสียก็ได้"

ความสนิทสนมระหว่างดิฉันและทิวาได้ก้าวหน้าไปทุกวัน ๆ จนเพื่อน ๆ ล้อทิวาว่า กำลังจะคว้าเอาดวงจันทร์มาไว้ในบ้านของตัวเพียงคนเดียว

บัดนี้ดิฉันยอมรับกับตัวเองแล้วว่า ดิฉันรู้สึกรักทิวาอย่างจับใจ ความหวังของคุณแม่ที่ตั้งไว้ว่าจะให้ดิฉันแต่ง-งานกับท่านชายอะไรสักองค์หนึ่ง คงจะล้มเหลวเสียแล้ว

ที่หอประชุมมหาวิทยาลัยของเรา มีการชุมนุมบ่อยครั้ง บางเดือนมีหลายครั้ง ทั้งนี้จากการที่คณะใดคณะหนึ่งของพวกเราจัดให้มีปาฐกถาบ้าง โต้วาทีบ้างโดยการเชิญท่านผู้ทรงคุณวุฒิ เป็นที่รู้จักแพร่หลายของประชาชนมาให้ความรู้และทรรศนะต่าง ๆ

งานดังกล่าวนี้ส่วนใหญ่จัดขึ้นเพื่อการกุศลไม่อย่างใดก็อย่างหนึ่ง พวกเราตั้งใจช่วยอย่างเต็มที่ ดิฉันรู้สึกว่าพวกเราชาวมหาวิทยาลัยสมัยนี้มีจิตใจมุ่งมั่นในการบำเพ็ญประโยชน์ และตื่นตัวในการช่วยเหลือและพิทักษ์สังคมอย่างมาก เราต้องการเห็นสังคมในเมืองไทยของเราก้าวหน้าไปมากกว่านี้ และก้าวไปในทางที่ถูกที่ชอบ พวกเราได้กำลังใจจากองค์พระประมุขของชาติทั้งสองพระองค์ คือพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระนางเจ้าพระ-บรมราชินีนาถ เป็นอย่างมาก พระองค์ทรงมีพระมหา

กรุณาธิคุณล้นเกล้าแก่พวกเรา พระจริยาวัตรของพระองค์ทั้งสองประทับใจพวกเรามาก ทรงเป็นกันเองกับพวกเราเสมือนหนึ่งว่า พวกเราเป็นพระญาติของพระองค์กระนั้นหรือจะมิให้พวกเราจงรักภักดีต่อใต้ฝ่าละอองธุลีพระบาททั้งสองเป็นล้นพ้น

ในการประชุมฟังปาฐกถาหรืออภิปรายที่หอประชุมนั้น ดิฉันมีความเสียดายอยู่อย่างหนึ่งว่า พวกเราบางคนบางกลุ่มมักชอบคุยกันในขณะฟัง ทำให้หอประชุมขาดความสง่าภาคภูมิ ทำให้เสียกำลังใจแก่องค์ปาฐกถาหรือคณะผู้อภิปราย ความจริงก็น่าแปลกนะท่าน กว่าพวกเราจะไปเชิญท่านเหล่านั้นมาปาฐกถาหรืออภิปรายได้ก็แสนจะลำบากยากเข็ญ และจัดงานด้วยความเหน็ดเหนื่อย แต่เมื่อท่านมาพูดให้เราฟังเรากลับไม่ฟัง พอใจที่จะนั่งคุยกันเอง บางคนอุตส่าห์ซื้อบัตรเข้ามา ซื้อบัตรเข้ามาแล้วก็นั่งคุยกันความจริงถ้าจะนั่งคุยกันก็หาที่อื่นได้ถมเถ

ดิฉันทราบว่าเรื่องการให้เกียรติแก่ที่ประชุมโดยการสำรวมตนให้เรียบร้อยนั้น เด็กเยอรมันทำได้ดีเยี่ยม เมื่อ

เข้าที่ประชุมเขาจะไม่ยอมพูดกันเลย เมื่อไม่ถูกขอร้องให้พูด ดิฉันอยากเห็นเด็กไทยและเมืองไทยเป็นเช่นนั้นบ้าง ชาติที่เข้มแข็งเป็นชาติที่พูดน้อยเสมอ

วันนั้นทางชุมนุมพุทธศาสตร์ และประเพณีได้อาราธนาพระสงฆ์ชั้นราชาคณะรูปหนึ่งมาแสดงปาฐกถา ท่านเป็นพระที่สง่าผ่องใส มีแววปราโมช อิ่มเอิบในดวงหน้ามองดูแล้วให้เกิดความเลื่อมใสขณะที่ท่านกำลังบรรยาย พวกเราบางกลุ่มก็อดคุยกันไม่ได้ ดิฉันและทิวานั่งอยู่ไม่ห่างกลุ่มนั้นนัก ได้ยินแทบทั้งหมดว่าเขาคุยอะไรกัน

"ทำไมเขาจึงคุยกันมากนักนะ ทิวา?" ดิฉันอดรนทนไม่ได้จึงถามทิวาขึ้น

ทิวาเอาข้อศอกซ้ายกระแทกดิฉันเบา ๆ เป็นเชิงเตือนว่าให้หยุดพูด หยุดถาม ดิฉันมองหน้าเขาเห็นเขาหน้าเฉย พุ่งสายตาไปเบื้องหน้าตรงพระผู้บรรยาย ดิฉันพลอยนิ่งไปด้วยและตั้งใจฟัง

ดิฉันลังเลว่า จะเล่าให้ท่านฟังถึงเรื่องที่พระท่านบรรยายในวันนั้นหรือไม่ เกรงว่าท่านจะเบื่อ แต่เมื่อคำนึงถึงประโยชน์ที่ท่านจะพึงได้รับจากการนี้ ดิฉันก็ตัดสินใจ

เล่าแต่โดยย่อ สำหรับที่ท่านไม่พอใจอ่านก็ขอให้ผ่านเลยไปเสีย

ท่านเริ่มปาฐกถา ด้วยการกล่าวถึงโลก และธรรมพอสรุปความได้ดังนี้. –

"เราน่าจะต้องยอมรับว่าแม้อารยธรรมลัทธิรักเหตุผล (Rationalism) ตลอดถึงวิชาการต่าง ๆ เจ้าเจริญก้าวหน้าอย่างใหญ่หลวงเพียงไรก็ตาม ก็ยังไม่มีอะไรแตกต่างกันมากในระหว่างชนชาวถ้ำใน สมัยหิน ผู้ซึ่งต้องต่อสู้รบพุ่งกับเพื่อนบ้านด้วยขวานหินกับมนุษย์สมัยปัจจุบัน ผู้ซึ่งถูกโน้มน้าวจิตใจให้ล้างผลาญคู่ต่อสู้เป็นจำนวนล้านในชั่วพริบตาเดียว ด้วยอาวุธที่ทันสมัยที่สุด คือระเบิดปรมาณู ไฮโดรเยนบอมบ์

"พฤติการณ์ดังกล่าวนี้ พอจะเป็นเครื่องยืนยันความจริงที่ว่า "ยังไม่เคยมีใครได้รับบทเรียนจากประวัติศาสตร์เลย" หรือ "มนุษย์เป็นสัตว์โลกที่ไม่รู้จักเข็ดหลาบ" ได้หรือไม่ ?

"พวกเราสมัยนี้ ดูเหมือนจะพยายามทำทุกสิ่งทุกอย่างเท่าที่กำลังและอำนาจจะอำนวยให้ เพื่อให้สงคราม

ยึดเยื่อต่อไป แม้จะไม่มีเจตนาอย่างนั้นก็ตาม ถ้ายังไม่ได้ทำสงครามกัน ก็เป็นเพราะแต่ละฝ่ายกำลังคอยหาโอกาสให้มีอาวุธดีกว่าทันสมัยกว่าอีกฝ่ายหนึ่งเท่านั้น

"อะไรเป็นสาเหตุแห่งความสับสนวุ่นวายในปัจจุบันนี้ ? คำตอบที่พอมองเห็นได้ก็คือ ความเข้าใจผิดอันมีอยู่ทั่วไป เกี่ยวกับธรรมชาติอันแท้จริงของชีวิต จุดมุ่งหมายแห่งชีวิต และกฎซึ่งครอบคลุมชีวิตนั้นอยู่ตลอดถึงลัทธิวัตถุนิยมอันดิ่งอันรุนแรง (Extreme materialisim) อันนี้เองคือมูลเหตุสำคัญแห่งความวุ่นวาย ความไม่รู้จักพอความกระเสือกกระสนให้ได้มาซึ่งวัตถุอันยั่วยวนใจโดยมิต้องคำนึงถึงความผิดถูกใด ๆ ทั้งสิ้น

"นักวัตถุนิยมมีความเห็นว่า มนุษย์มีขึ้นเป็นขึ้นโดยการรวมตัวอย่างบังเอิญแห่งธรรมชาติอย่างหนึ่งและกระบวนการวิวัฒนาการทางธรรมชาติ ดังนั้นความทุกข์จึงเป็นชะตากรรมที่มนุษย์ไม่สามารถหลีกหนีให้พ้นได้ จึงควรเอาชนะทุกข์นั้นโดยการนำตนให้จมดิ่งลงไปในอารมณ์ อันยั่วยวน ซึ่งเขาพยายามทำในใจว่าหวานชื่นเสียสุดประมาณ

"ความตายรึ ? มันเป็นเพียงการสลายตัวแห่งธาตุทางเคมี หลังจากตายแล้วก็หมดกัน ไม่มีอะไรเหลืออีก"

"ความก้าวหน้าอย่างยิ่งใหญ่ ทางวิทยาศาสตร์ได้อำนวยความสะดวกบางประการแก่มนุษยชาติก็จริง แต่ก็มีความทุกข์ความทุรนทุรายอันสลับซับซ้อน ตามขึ้นมาด้วย และได้เปลี่ยนแปลงทรรศนคติ ของชาวโลกที่มีต่อชีวิต โดยสิ้นเชิง โดยเฉพาะชาวตะวันตกเป็นจำนวนมากได้ละทิ้งความเชื่อทางศาสนาที่เคยยอมรับ นับ ถือ กันมา แล้วหันมามองชีวิตในแง่วัตถุนิยม และแล้วก็พากันทึกทักเอาว่า สิ่งที่เกี่ยวกับศาสนาและเรื่องทางจิตใจนั้นเป็นสิ่งไร้เหตุผล ไม่ควรแก่การเชื่อถือใด ๆ เลย

"เมื่อได้ปล่อยตัวเป็นคนไม่มีผู้นำทางจิตใจ และไม่มีมาตรฐานทางศีลธรรมใด ๆ แล้ว เขาเหล่านั้นก็ไม่ทราบจะดำเนินชีวิตในรูปใด จึงตกลงใจว่าลัทธิวัตถุนิยมเท่านั้นเป็นสิ่งสามารถอธิบายธรรมชาติของชีวิต จุดมุ่งหมายแห่งชีวิตได้ถูกต้อง มีเหตุผลที่สุด แต่เอาจริงเข้าก็ยึดเป็นที่พึ่งไม่ได้"

"แต่ยังมีนักคิดสมัยใหม่บางคนได้ประจักษ์ชัดแล้วว่า การพยายามแสวงหาความปลอดภัย และความสุขในอนาคต โดยการปล่อยใจให้เพลิดเพลิน หลงใหลในวัตถุแต่อย่างเดียวนั้นเป็นสิ่งเปล่าประโยชน์อย่างแท้จริง เขาได้ประจักษ์ชัดต่อไปว่า ลำพังความอยู่ดีกินดีทางวัตถุอย่างเดียวนั้นไม่สามารถก่อให้เกิดความสุขอันแท้จริง และสันติภาพถาวรได้ดังนั้น มันจึงมิใช่ข้อมุ่งหมายอันแท้จริงของชีวิต มนุษย์ควรแสวงหาความสุขทางจิตใจให้มากกว่าความสุขทางวัตถุ ซึ่งเป็นจุดประสงค์สูงสุดแห่งวิวัฒนาการของมนุษยชาติ เพื่อความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์

"เราแน่ใจหรือว่า หากยกมาตรฐานการครองชีพของทุกคนให้สูงขึ้นดีขึ้น โดยมิได้ยกระดับจิตใจของมนุษย์ให้สูงดีขึ้นตามแล้ว มนุษย์เราจะมีความสุข มนุษย์จะเว้นจากการเบียดเบียน

"เราต้องไม่ลืมว่า ความสุขเป็นคุณภาพทางจิตใจ มิได้ขึ้นอยู่กับจำนวนโลกียวัตถุเลย มนุษย์ส่วนมาก ยิ่งมีมากก็ยิ่งอยากใหญ่ (The more one has the more one wants)

ความร่ำรวยและอำนาจนั้น หากไม่มีศีลธรรมอันสูงส่งคอยควบคุมแล้วมักชักจูงให้คนเลวลงเสมอ

"นักวิทยาศาสตร์ได้ประดิษฐ์เครื่องมือ ทางวิทยาศาสตร์เป็นอันมาก อันทำให้การรับรู้ทางอวัยวะสัมผัสของเรามีประสิทธิภาพกว้างขวางขึ้น เช่น โทรทัศน์ เรดา กล้องจุลทัศน์อีเล็กตรอน และกล้องโทรทัศน์ขนาด ๒๐๐ นิ้ว ที่นำมากล่าวนี้เพียงเล็กน้อยเหลือเกิน สิ่งเหล่านี้ทำให้เราได้รับความรู้อันยิ่งใหญ่ในโลกแห่งวัตถุ แต่ไม่อาจใช้กับสภาวะของจิตได้เลย ยังมีอะไร ๆ อีกมากมายที่เราไม่สามารถรู้ได้ด้วยอวัยวะสัมผัส ด้วยเหตุนี้นักวิทยาศาสตร์จำนวนไม่น้อยจึงหันมาศึกษาจิตวิทยา ซึ่งปัจจุบันนี้ถือว่าเป็นแขนงหนึ่งของวิทยาศาสตร์ซึ่งมีลู่ทางว่าจะก้าวหน้าไปไกล

"ชาวตะวันตกส่วนใหญ่ได้พยายามเข้าถึงความจริงต่าง ๆ โดยทางอ้อม คือทา... สังเกตและการทดลองทางวิทยาศาสตร์ส่วนชาวตะวันออกเ...นเวลา ๒๕๐๐ ปีเศษ มาแล้วได้พยายามเพื่อเข้าถึงความเจริญ และความจริงต่าง ๆ โดยทางตรงคือทางด้านจิตใจ โดยการทำใจให้สงบ (สมถะ) และการทำปัญหาให้แจ่มแจ้ง (วิปัสสนา)"

"ทางของชาวตะวันตกส่วนใหญ่จึงเป็นทางเข้าถึงความจริงอันสัมพัทธ์ (Relative reality) คือจากการสังเกตทดลองจากวัตถุภายนอก ส่วนทางของชาวตะวันออกส่วนใหญ่พยายามให้เข้าถึงความจริงอันสูงส่ง (Ultimate reality) แบบเดียวกับที่พระพุทธเจ้าได้เคยพิสูจน์มาแล้วโดยการทดลองด้วยพระองค์เอง ซึ่งยอมรับกันจนบัดนี้ว่าเป็นทางตรงทางเดียวเท่านั้น ที่จะแก้ปัญหาชีวิตและเข้าถึงความสุขอันสมบูรณ์และสันติภาพถาวร การเข้าถึงความจริงอันนี้สามารถนำไปสู่การระงับความโลภ โกรธ และหลงโดยสิ้นเชิง ซึ่งภาวะดังกล่าวนี้เป็นที่ปรารถนาของคนทุกคน แต่อาจอยู่ในส่วนล้ำลึกของความรู้สึก บางทีแม้เจ้าตัวเองก็สังเกตไม่เห็น"

"ที่กล่าวมาทั้งหมดนี้ ขออย่าได้เข้าใจว่ามีเจตนาโจมตีความรู้หรือความก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์ ผู้บรรยายได้ยอมรับแต่เบื้องต้นแล้วว่า วิทยาศาสตร์ได้มีส่วนช่วยให้สังคมมนุษย์ได้รับความสะดวกสบายนานาประการ ทำให้ความรู้ของมนุษย์เรากว้างขวางออกไปอย่างมาก เป็นปัจจัย

ให้ความสุขแก่มนุษย์อยู่ไม่น้อย แต่ผู้บรรยายขอเตือนว่า การหลงใหลในวิทยาศาสตร์โดยไม่นำพาต่อเรื่องทางศาสนา ศีลธรรม หรือเรื่องทางจิตใจเสียเลยนั้น ในที่สุดจะก่อความลำบากยุ่งยากแก่สังคมมนุษย์ยิ่งกว่าสมัยที่วิทยาศาสตร์ยังไม่เจริญเสียอีก วิทยาศาสตร์ที่มนุษย์คิดค้นขึ้นมาเพื่ออำนวยความสุขแก่เพื่อนมนุษย์นั้นเอง หากไม่มีศีลธรรมอันดีงามควบคุมแล้ว มันจะทำลายสังคมมนุษย์อย่างย่อยยับไปในที่สุด”

“สิ่งที่คุ้มครอง นัก วิทยาศาสตร์ อุปกรณ์ ทางวิทยาศาสตร์ตลอด ถึงสังคมมนุษย์ ให้คงอยู่ รอดต่อไปก็คือธรรม เพราะฉะนั้นสิ่งที่มนุษย์ควรต้องการเป็นอันดับแรกก็คือธรรม เพราะธรรมจะช่วยคุ้มครองทุกสิ่งทุกอย่างไว้ ช่วยแก้ปัญหาที่สิ่งอื่นไม่อาจแก้ได้ โลกนั้นตั้งอยู่โดยลำพังไม่ได้ ต้องอาศัยธรรมช่วยคุ้มครองอยู่ตลอดเวลา เพราะฉะนั้นขอให้ท่านทั้งหลายจงช่วยกันผดุงธรรม รักษาธรรมไว้ เพื่อธรรมจะได้คุ้มครองท่านทั้งหลาย คุ้มครองสังคมและคุ้มครองโลกในที่สุด”

ดิฉันนั่งฟังไป พิจารณาตามไป รู้สึกเห็นจริงตามที่ท่านพูดทุกประการ การฟังบรรยายธรรมในครั้งนั้นเป็นพื้นฐานสำคัญที่ทำให้ดิฉันสนใจใน ทางธรรม ในระยะหลัง สำหรับทิวานั้นไม่ต้องพูดถึง เขาเก่งทางนี้อยู่แล้ว เขาสนใจมาก่อน ดิฉันรู้สึกเขามีความชื่นสุข ยิ้มน้อย ๆ บ่อยครั้งกว่าวันก่อน ๆ

เมื่อออกมานอกหอประชุมแล้ว ดิฉันก็ถามเขาว่า ทำไมเมื่อดิฉันถาม ในหอประชุมถึงเรื่อง ที่ สมาชิกบางกลุ่มนั่งคุยกันในขณะฟังปาฐกถา ทิวาจึงไม่ตอบเพียงเอาข้อศอกดันเป็นทำนองให้ดิฉันหยุดพูด

"ถ้าเรามาพูดวิจารณ์คนอื่นกันเสียด้วย ก็มีค่าเท่ากับเราคุยกันในที่ประชุมเหมือนคนอื่น" ทิวาตอบ "แล้วคนอื่นก็จะพูดถึงเราว่าทำไมเราจึงคุยกัน ในที่สุดถ้าเป็นทำนองนี้ หอประชุมก็จะมีแต่คนพูด ไม่มีคนฟัง เสียงจะอื้อไปหมด ความจริงการมีแต่คนฟังไม่มีคนพูดยังจะมีประโยชน์กว่ามีแต่คนพูดไม่มีคนฟัง อย่างน้อยจะได้ความสงบเป็นสิ่งตอบแทน"

ดิฉันพยักหน้าเป็นเชิงเห็นด้วยกับเขา แล้วเขาก็พูดต่อไปว่า

"สภาพการณ์ของโลกปัจจุบันนี้ น่าวิตกอยู่หน่อย เพราะมีแต่เสียงตะโกนให้สงบอยู่ทั่วมุมโลก แต่ไม่มีคนสงบ เสียงตะโกนอันดังขึ้นพร้อมกันว่า "จงสงบ" นั่นเองเป็นสิ่งทำลายความสงบ ยิ่งผลัดกันตะโกนคนละทีด้วยแล้ว เสียงว่า "จงสงบ" ก็ยิ่งเป็นเสียงอึกทึกไม่รู้จักจอสิ้น ถ้าทุกคนพยายามสำรวมตนให้สงบอยู่เป็นส่วนมาก แม้จะมีคนไม่สงบอยู่บ้าง ไม่นานเขาก็คงสงบไปเอง เพราะไม่มีใครพลอยกระโตกกระตากกับเขาด้วย ก็จะเกิดความละอายไปเอง

"การสอนให้คนอื่นสงบนั้น ไม่มีวิธีใดดีกว่าการสงบให้ดู การสอนให้คนอื่นทำความดี มีเมตตากรุณาเช่นกัน ไม่มีวิธีใดดีเท่าการทำความดี มีเมตตากรุณาให้ดูเป็นตัวอย่าง"

"เวลานี้ ถ้าคุณหญิงสังเกตดู จะเห็นว่าคนสอนตำรา เพื่อจะให้เรามีความพยายามในทางสุจริต เพื่อให้เราเป็นคนดีนั้นเรามีพอ แต่เราขาดตัวอย่าง ผมมิได้

หมายความว่าเราไม่มีตัวอย่างเสียเลย เรามีเหมือนกันแต่มีน้อยควรจะมีตัวอย่างที่ดีมากกว่านี้ เพื่ออนุชน หรือเยาวชนจะได้ถือเป็นเยี่ยงอย่างดำเนินตาม ตัวอย่างที่ได้เห็นนั้นเด่นชัดกว่าคำสอนเสมอ สิ่งใดที่เด่นชัดสิ่งนั้นย่อมติดตาไปนาน สิ่งที่ติดตามักเป็นสิ่งเตือนใจ และจะค่อย ๆ ซึมลงไปฝั่งเป็นนิสัยของเยาวชน หรือแม้แต่ผู้ใหญ่ก็เป็นได้เหมือนกัน"

"นี่เทศน์ต่อหรือไงคะ ทิวา ?" ดิฉันพูดพร้อมหัวเราะ แต่ในความสำนึกอันแท้จริงนั้น รู้สึกนิยมชมชอบเขามาก

ทิวาพลอยหัวเราะตามไปด้วย

ท่านที่รัก ท่านฟังดิฉันเล่าเรื่องของดิฉันและทิวามาถึงตอนนี้แล้ว ท่านอาจนึกว่าดิฉันช่างเชียร์ทิวาเสียจริงดูเขาไม่มีข้อเสียหายด่างพร้อยเลย ซึ่งน่าจะผิดวิสัยของมนุษย์สามัญเช่นดิฉันและทิวา อีกประการหนึ่ง ท่านอาจนึกว่าเพราะดิฉันชอบเขา (ดิฉันไม่กล้าใช้คำว่ารัก) จึงมองเห็นแต่แง่ดีของเขา ท่านอาจนึกหมั่นไส้ดิฉันบ้างกระมัง

แต่ท่านที่รัก ในโลกนี้ ใครจะสามารถเล่าเรื่องราวทั้งหลายให้ถูกต้องเที่ยงตรง เท่ากับกาลเวลาจะเล่าให้ฟัง ดิฉันจึงขอให้กาลเวลาเป็นผู้ตัดสินความดี หรือความไม่ดีของทิวาและแม้แต่ตัวดิฉันเองก็เหมือนกัน

ทิวาเป็นคนมีนิสัย ทรหดอดทน มีความบากบั่นพยายามดีเป็นเลิศ เหมาะที่จะเป็นผู้นำชีวิต–เป็นผู้นำบนเวทีชีวิต มิใช่บนเวทีลีลาศ เขาเหมาะที่จะเป็นผู้นำในทางความคิดเห็นและปกป้องผองภัยแก่สตรีผู้ยอมซบอยู่ในอ้อมอก ผู้ชำนาญในเวทีลีลาศนั้นจะไม่มีค่าอะไรเลย เมื่อเปรียบเทียบกับคุณค่าของผู้นำบนเวทีชีวิต

คงจะด้วยความสำนึกดั่งนี้กระมัง ทิวาจึงมิได้สนใจกับการลีลาศเต้นรำเลย เขากลับแอนตี้เรื่องนี้เสียอีกว่าเป็นทางนำให้เด็กสาววัยรุ่นใจแตกและเสียคนได้ง่าย แต่ดิฉันเต้นได้ ดิฉันเกิดในตระกูลที่ได้รับการอบรมให้ทันสมัยอยู่เสมอ ไม่ว่าในทางด้านแต่งกายหรือการเข้าสังคม แต่ดิฉันไม่ได้มัวเมา หลงใหลในการเต้นรำนี้เลย เรื่องนี้เป็นเรื่องหนึ่งที่ดิฉันมีความเห็นขัดแย้งกับทิวา เขามีความเห็นว่าควรเว้นเด็ดขาด แต่ดิฉันเห็นว่า ควรจะเต้นเป็นและเต้นบ้างในบางโอกาสเพื่อไม่เก้อเขินเวลาเข้าสังคม

"ไม่จำเป็นเลย" ทิวาพูดในวันหนึ่งเมื่อเราสนทนากันถึงเรื่องนี้ "คนที่เต้นรำไม่เป็น หรือไม่ยอมเต้นรำเลยก็เข้าสังคมได้โดยไม่เดือดร้อน"

"แต่เราจะร่วมสนุกกับเขาได้ไม่เต็มที่" ดิฉันออกความเห็น "เมื่อไปในงานที่เขาสนุกกันเราก็ควรร่วมสนุกกับเขา มิฉะนั้น เราจะถูกกีดกันออกมาจากสังคม"

"เราก็ไม่เดือดร้อนอะไร" เขาเถียง "สังคมมิได้มีเพียงสังคมเต้นรำอย่างเดียว สังคมอย่างอื่นก็มี พูดไปก็เหมือนผู้ชายที่ชอบพูดว่า ดื่มเหล้าเพื่อเข้าสังคมได้สนิท ความจริงอยากดื่มมากกว่า คนที่ไม่ดื่มก็เห็นเข้าสังคมได้ ไม่เห็นใครรังเกียจอะไร"

"คุณทิวาคิดมากไปเอง คนที่จะมีความสุขอยู่ในสังคมนั้นจะต้องทำตัวให้เข้ากับสังคมได้ จะต้องคล้อยตามสังคมเป็น เราจะต้องนำตัวเข้าไปสอดคล้องกับสังคม มิใช่ดึงสังคมให้มาหาตัว ซึ่งมีทางสำเร็จน้อยที่สุด ดิฉันเห็นอย่างนี้แหละค่ะ คุณทิวาจะไม่เห็นด้วยก็ไม่เป็นไร"

"ผมก็ไม่ได้ว่าอะไรมาก เพียงแต่ตัวผมเองไม่ชอบ

การเต้นรำ และไม่อยากเห็นคุณหญิงเต้นรำกับคนอื่นเท่านั้น"

ดิฉันได้บอกแล้วว่า ทิวาเป็นคนพูดน้อย เมื่อเขาออกความเห็นอย่างไรแล้ว มีคนขัดแย้งความเห็นนั้น เขาก็ไม่ว่าอะไร แต่เขาก็เปลี่ยนความคิดเห็นยาก เขาบอกว่าไม่อยากเห็นดิฉันเต้นรำกับคนอื่น ก็ทำไมเขาไม่หัดเต้นรำให้เป็นเล่า เพื่อดิฉันจะได้เต้นกับเขา แต่ท่านที่รัก คนเราไม่ว่าหญิงหรือชายเมื่อออกเต้นรำในงานสังคมแล้ว เมื่อใครมาขอเต้นก็ต้องเต้นกับเขา จะปฏิเสธอย่างไร หากทิวาเต้นรำเป็น เมื่อไปในงานเต้นรำดิฉันจะเต้นกับเขาคนเดียวอยู่ได้อย่างไรจนงานเลิก ก็คงต้องเปลี่ยนบ้าง ถ้าเปลี่ยนไปเต้นกับคนอื่นทิวาก็ไม่ชอบ

ท่านที่รัก ดิฉันขอถามจริง ๆ เถิด มีชายหญิงคนใดบ้างที่พอใจให้คู่รักของตนไปเต้นกับคนอื่น ดิฉันลองเทียบเคียงใจของดิฉันดูว่า หากทิวาเต้นรำเป็น และเขาไปเต้นกับหญิงอื่นท่ามกลางเสียงดนตรีแผ่วโผย แสงไฟสลัว เขาเคล้าเคลียกันอยู่บนฟลอร์ อันอบอวลด้วยกลิ่นน้ำหอมและสุรา ผ่านไป–มาหน้าดิฉันซึ่งนั่งมองอยู่ ดิฉันพอใจหรือ ? เรื่องการหวงเนื้อหวงตัวของคู่รักนั้นเป็นปกติวิสัย

ของสามัญชนทุกคนมิใช่หรือท่าน ? โดยเฉพาะพวกผู้หญิงเราพูดกันอยู่เสมอว่า เรายอมให้เขาทุกอย่าง แต่เราขออย่างเดียวคืออย่าไปยุ่งกับหญิงอื่น สิ่งนี้เรายอมไม่ได้ และมีสิ่งเดียวเท่านั้นที่พวกผู้หญิงเราจะไม่รังเกียจไม่ได้ หรือจะอดทนอยู่ไม่ได้ สิ่งนั้นคือความบ้าผู้หญิงของชายที่เรารัก เรารู้สึกว่าเขาหยามเรา ผู้หญิงทุกคนต้องภูมิใจในความเป็นหญิงของตน ดิฉันหมายถึงความเป็นเพศหญิง เมื่อเขาไปบ้าผู้หญิงอื่น ทำให้เราคิดว่าเรานี้หมดความเป็นหญิงเสียแล้วหรือ

พวกเราจึงเจ็บแค้นและอายอย่างยิ่ง เมื่อผู้ชายของเราประพฤติตนเช่นนั้น ท่านจะโทษผู้หญิงได้อย่างไร ในเมื่อผู้ชายทุกคนก็รู้จักหวงผู้หญิงของตน และดูเหมือนจะรุนแรงยิ่งกว่าเสียอีก ถึงฆ่ากันตายก็มีอยู่บ่อย ๆ นั่นมิใช่เพราะหวงผู้หญิงดอกหรือ แต่เขาหาทางออกกันว่าเพื่อป้องกันเกียรติยศ เพื่อธำรงไว้ซึ่งศักดิ์แห่งชาย แล้วผู้หญิงเล่าไม่มีเกียรติยศดอกหรือ ? ไม่ต้องการธำรงไว้ซึ่งศักดิ์แห่งหญิงดอกหรือ ? แต่พวกผู้หญิงเราก็เหมือนสุนัขเฝ้าบ้านเห่ากรรโชกแต่เฉพาะคนแปลกหน้า พอคุ้นเสียแล้วก็เฉย

ไปเองกลับต้องง้องอนพยายามทำอะไร ๆ ให้เป็นที่ถูกใจของคนที่เคยถูกเห่ากรรโชกนั้นเสียอีก ดิฉันต้องขออภัยด้วยที่ใช้คำเปรียบเทียบรุนแรงไปหน่อย แต่ก็ไม่กระไรนักมิใช่หรือท่าน เมื่อมันเป็นเพียงคำเปรียบเทียบเท่านั้น ลองนึกถึงว่าเมื่อเขาเปรียบเทียบเราว่าเหมือนเทพธิดา ก็หาทำให้เราเป็นเทพธิดาไปตามคำอุปมานั้นไม่ พวกเรายังต้องเดินดินกินข้าว ปวดหัว ปวดท้อง เช่นคนทั้งหลาย

รวมความว่า ดิฉันและทิวารักกัน ความกลมเกลียวและความเห็นอกเห็นใจของเราทั้งสอง ทำให้ชีวิตรักของเราราบรื่น ดิฉันเชื่อว่า ถ้าไม่มีสาเหตุจากดิฉันแล้ว ทิวาจะไม่เป็นสาเหตุแห่งการทะเลาะวิวาทอย่างแน่นอน

จนกระทั่งถึงวาระสำคัญวาระหนึ่ง ของพวกเราชาวมหาวิทยาลัย คือวันรับปริญญา พวกเราได้จัดให้มีงานเลี้ยงรื่นเริงในคืนหนึ่งเป็นการฉลองปริญญา ปีนั้นมีการดื่มเหล้าเต้นรำกันอย่างครื้นเครง

และก็ถึงวาระที่ชีวิตของดิฉันจะเปลี่ยนไป— เปลี่ยนไปเพราะหม่อมราชวงศ์ระวีวิลาศ หนุ่มโสดเพิ่งกลับจากอังกฤษเพียง ๓ เดือน พร้อมด้วย เอ็ม. เอ. อันหรูหราติดมาด้วย

ท่านเป็นแขกพิเศษของหม่อมราชวงศ์หญิง วิรัชดา วิมลพรรณ ใคร ๆ ในงานก็พอดูออกว่า ทั้งสองน่าจะมีความสัมพันธ์กันเกินเพื่อนธรรมดา คุณหญิงวิรัชดา แนะนำให้คุณชายรู้จักกับดิฉัน และทิวา

"ยินดีมากครับที่ได้รู้จัก คุณหญิงวิรัชดาพูดถึงคุณหญิงและคุณทิวาอยู่เสมอ ผมได้ทราบชื่อและเกียรติยศก่อนได้พบ ผมยินดีมากครับ"

"เช่นกันค่ะคุณชาย" ดิฉันตอบสั้น ทิวาเพียงแต่ยิ้มน้อย ๆ เพราะดิฉันตอบแทนอยู่แล้ว ดิฉันและใคร ๆ ก็คงทราบดีว่า การแสดงความยินดีเมื่อได้พบกันของคนสมัยนั้น จะหมายความอย่างที่พูดก็หามิได้ เป็นเพียงมรรยาทอันหนึ่งที่นิยมทำกันเท่านั้น แล้วก็แล้วกันไป

ถ้าดิฉันเข้าใจไม่ผิด และดิฉันก็เข้าใจไม่ผิดจริง ๆ เสียด้วย คุณชายระวี ฯ สนใจดิฉันตั้งแต่ครั้งแรกที่ได้เห็น เขาขอเต้นรำกับดิฉันบ่อยครั้ง และทุกครั้งก็ชวนคุยสารพัดเรื่องมิได้หยุดหย่อน

"คุณหญิงมีความสุขดีหรือครับ?" คุณชายระวี ฯ ถามดิฉันขณะเต้นรำตอนหนึ่ง

"คุณชายหมายถึงอย่างไรคะ ?"

"หมายถึงความสุขในชีวิตประจำวันครับ"

"พอประมาณค่ะ" ดิฉันตอบอย่างพื้น ไม่ต้องการให้มีความหมายอะไร

"คุณหญิงน่าจะมีความสุขมาก คำว่า "พอประมาณ" รู้สึกจะน้อยไปสำหรับชีวิตของคุณหญิง"

"คุณชายวัดจากอะไรคะ ว่าดิฉันน่าจะมีความสุขมาก ?"

"ใบหน้าของคุณหญิงอิ่มเอิบเหลือเกิน นัยน์ตาคมฉายแววแห่งความสุขอยู่ตลอดเวลา เสียงของคุณหญิงไพเราะมาก" เขาจ้องหน้าดิฉันนิดหนึ่ง "ขออภัยด้วยที่ผมพูดตรงเกินไป"

"ไม่เป็นไรค่ะ นอกจากนี้ล่ะคะมีอะไรอีกไหมคะที่คุณชายเข้าใจว่าดิฉันน่าจะมีความสุขมาก ?"

"ฐานะทางตระกูลและเกียรติยศครับ ตระกูลของคุณหญิงมั่นคง และมีเกียรติยศยิ่งตระกูลหนึ่งในกรุงสยาม ฐานะทางตระกูลที่มั่นคงทำให้หมดความกังวลในเรื่องความเป็นอยู่ และเกียรติยศทำให้มีความภูมิใจ มีความสง่า

ภาคภูมิในที่ประชุม" รวมว่าสิ่งที่มนุษย์ควรจะมีคุณหญิงมีทุกอย่าง ใบหน้าของคุณหญิงจึงดูอิ่มเอิบเหลือเกิน ผมดูไม่เบื่อเลย"

ดิฉันไม่ได้ตอบทันที ดิฉันรู้ว่าเขาเกี้ยวดิฉันให้แล้วทั้ง ๆ ที่เขารู้ว่าดิฉันมากับทิวา และตัวเขาเองมากับคุณหญิงวิรัชดา วิมลพรรณ

แปลกจริง ๆ นะท่าน ทำไมผู้ชายส่วนมากจึงเป็นอย่างนี้ คือเห็นใครสวยถูกตาหน่อยก็อดเกี้ยวไม่ได้ สตรีผู้เป็นคู่รัก หรือภรรยาแทบทุกคนจึงต้องพบกับความหนักใจในเรื่องนี้เสมอ ๆ และดูเหมือนจะเป็นไปไม่ได้ที่จะห้ามผู้ชายที่เรารักให้เมินจากผู้หญิงทั้งโลก เพราะอารมณ์และความรู้สึกของผู้ชายทั้งปวงนั้นเหมือนกลีบดอกไม้ ถึงอย่างไรก็ต้องสะเทือนด้วยแรงลม และเราจะห้ามลมมิให้พัดมากระทบกลีบดอกไม้ได้อย่างไร ดิฉันลอบมองทิวาและคุณหญิงวิรัชดา ดูสีหน้าไม่ค่อยสบายใจนัก กลีบดอกไม้ของวิรัชดาเริ่มสะเทือนด้วยแรงลมเสียแล้ว แต่ดิฉันซึ่งเป็นกลีบดอกไม้ของทิวายังมิได้สะเทือนเลย แม้จะรู้ว่า

ชายที่กำลังสนใจดิฉันนั้นทรงเกียรติ และอุดมด้วยรูปสมบัติ ทรัพย์สมบัติ ดิฉันทราบดีว่าเรื่องอย่างนี้ ไขว่คว้าไปก็ไม่มีที่สิ้นสุด คุณชายระวี ฯ มีเท่านี้นับว่ามากกว่าทิวาทุก ๆ ด้าน แต่จะต้องมีคนอื่นที่มากกว่าคุณชายระวี ฯ คุณชายระวี ฯ อาจมีความรักอันฟุ่มเฟือยด้วยก็ได้ ซึ่งประการหลังนี้พวกผู้หญิงเราเกลียดชังกันทุกคน

ในที่สุดดิฉันตอบคุณชายว่า "คุณชายอาจเข้าใจผิดค่ะ ทรัพย์สมบัติและเกียรติ หรืออาจรวมไปถึงสิ่งทุกอย่างไม่ได้มีค่าในตัวของมันเอง ค่าของมันมีได้มากน้อยตามความต้องการของผู้อื่น สิ่งที่น่าจะสุขสำหรับคนหนึ่ง จึงอาจเป็นความเบื่อหน่ายสำหรับอีกคนหนึ่งได้"

เพลงจบดิฉันและคุณชายระวี ฯ กลับมานั่งรวมกับทิวาและคุณหญิงวิรัชดา และแม้จะมานั่งพร้อมหน้ากันแล้ว คุณชายระวี ฯ ก็ยังมีท่าทางเอาอกเอาใจดิฉันมากกว่าคุณหญิงวิรัชดาอยู่นั่นเอง ดูท่าทางทิวาและวิรัชดาไม่สู้พอใจนัก มีอาการอึดอัดต่อการกระทำ อย่าง ประเจิด ประเจ้อ ของคุณชายระวี ฯ

ดิฉันขอบันทึกไว้ในที่นี้ด้วยว่า คุณหญิงวิรัชดาไม่ใช่คนขี้เหร่ แต่ไม่สู้จะสวยนัก สิ่งที่คุณหญิงมีอย่างเพรียบพร้อมคือคุณความดี มีความอ่อนหวาน อ่อนโยน เห็นอกเห็นใจผู้อื่น เสงี่ยมเจียมตน และโอบอ้อมอารี ฯลฯ แต่ผู้ชายส่วนใหญ่มักมองข้ามสิ่งเหล่านี้ไปเสีย เพ่งมองแต่ด้านรูปสมบัติเป็นสำคัญ การณ์ทำนองนี้แหละที่มีส่วนช่วยกระตุ้นให้พวกผู้หญิงเรามีทรรศนคติอันมั่นคงว่า "แม้ผู้หญิงควรจะมีความดี แต่ความสวยก็มีความจำเป็นอย่างยิ่ง" เพราะความสวยได้เคยเป็นบันไดทองสำหรับผู้หญิงพาดขึ้นไปสู่ความมีชื่อเสียง มีเกียรติ และมีทรัพย์มีความสุขสบายมามากนักแล้ว

อย่างไรก็ตาม ความสวยงาม แม้จะมีคุณแก่ผู้หญิงอยู่บ้าง แต่ก็เคยให้โทษแก่ผู้หญิงมามากมายเหมือนกัน ความสวยจึงมีทั้งคุณและโทษคละเคล้ากันอยู่

ประมาณ ๒๒.๓๐ น. พวกเราเริ่มทะยอยกันกลับ ดิฉันและทิวาก็กลับในระยะนี้ ดิฉันเป็นคนขับรถ ทิวานั่ง

อยู่ตอนหน้าด้านซ้าย เขามิได้พูดอะไรเลย จนกระทั่งดิฉันถามขึ้น

"คุณชายระวี ฯ เป็นอย่างไรคะตามทัศนะของทิวา?"

"คุณหญิงว่าอย่างไรล่ะ คุณหญิงได้คุยกับเขามาก น่าจะรู้จักเขาดีกว่าผม คุณหญิงออกความเห็นก่อนดีกว่า" ทิวาตอบ น้ำเสียงมิได้ส่ออาการประชดประชันแต่อย่างใดเลย

"สงสารคุณหญิงวิรัชดา" ดิฉันพูดอ้อม "ขืนรักกับผู้ชายอย่างนี้ต่อไป น่ากลัวน้ำตาตก"

"เขาก็เป็นคนดีมิใช่หรือ ?" ทิวาถาม

"ดูยาก" ดิฉันตอบ "คนที่เข้าสังคมเก่ง ไปศึกษามามากย่อมสามารถปกปิดอำพรางนิสัยที่แท้จริงของตนได้ดีกว่าคนซึ่งมีการศึกษาน้อย สังคมน้อย เขาแพรวพราวไปด้วยมรรยาทที่ประดิ ประดอยขึ้นตามตำราสังคม และขนบธรรมเนียมอันถือก...ว่าเป็นอารยะ"

"ดูคุณชายระวี ฯ จะสนใจคุณหญิงมาก" ทิวาเอ่ยขึ้น

"อาจจะทำเพื่อมรรยาทในสังคมก็ได้" ดิฉันว่า

"แต่ในฐานะที่คุณหญิงวิรัชดามากับเขา เขาไม่ควรทอดทิ้งให้เหงาอยู่คนเดียวเกือบตลอดเวลา ถ้าจะรักษามรรยาทในสังคม ก็ควรเอาใจใส่กับคุณหญิงวิรัชดามากกว่า"

"นั่นซิ" ดิฉันรับ "จึงบอกสงสารคุณหญิงวิรัชดาว่าจะน้ำตาตก"

"คุณหญิงเชื่อว่า คุณหญิงวิรัชดารักคุณชายระวี ๆ แล้วหรือ ?"

"รักแล้ว"

"ทำไมจึงทราบ ?"

"ผู้หญิงดูอาการของผู้หญิงด้วยกันได้ง่าย เพียงแต่เห็นสายตาที่คุณหญิงวิรัชดามองคุณชายระวี ๆ เท่านั้นก็พอรู้"

"ถ้างั้น คุณหญิงวิรัชดาก็คงดูคุณหญิงออกละซิว่ารักผมมากเพียงไร" ทิวาพูดยิ้มอยู่ในหน้า

ดิฉันวางมือซ้ายจากพวงมาลัยหยิกหนับเข้าที่ขาขวาของทิวา เขายิ้มอย่างใจเย็น แทนที่จะเจ็บรู้สึกเขาชอบใจเสียอีก สังเกตจากเขาพรายยิ้มอย่างชื่นบาน

"ใครบอกคุณทิวา...คุณคิดเอาเองกระมัง?"

"ครับผมคิดเอาเอง แต่ผมเข้าใจว่าความคิดของผมถูก ถึงจะพลาดบ้างก็คงไม่มาก"

ดิฉันรู้สึกกระดากเล็กน้อย ที่ปล่อยให้กิริยาของตนเป็นที่ประจักษ์แจ้งแก่เขาว่า ดิฉันรักเขา

"แล้วคุณทิวาล่ะคะ?"

"ผมรักผู้หญิงคนหนึ่งอยู่แล้ว เธอเป็นผู้หญิงที่มีทั้งความสวยงามและความดีพร้อม เมื่อก่อนนี้หยิ่งเหลือเกิน"

"ใครคะ?" ดิฉันถามอย่างไม่รู้ทันจริง ๆ ใจเสียเล็กน้อย

"เป็นหม่อมราชวงศ์หญิงครับ"

"เหรอคะ? ชื่ออะไรคะ?"

"ชื่อหม่อมราชวงศ์หญิงราตรี เพ็ญประภา" เขาพูดหน้าตาเฉย

"รักเขามากหรือคะ?" ดิฉันแกล้งทำหน้าตาเฉยบ้าง

"มากครับ...มากยิ่งกว่ารักตัวเองเสียอีก"

ดิฉันหัวเราะเบา ๆ มิได้พูดอะไรอีก กลับไปพูดเรื่องคุณหญิงวิรัชดาและคุณชายระวี ฯ

"อย่าไปสนใจเขาเลยครับ" ทิวาพูด "การที่คนอื่นจะดีหรือชั่วไม่สำคัญเท่ากับที่ตัวเราเองจะดีหรือชั่ว สนใจเรื่องของเราดีกว่า"

"คุณรำคาญดิฉันหรือเปล่าคะ?" ดิฉันถามอย่างสงสัยจริง ๆ

"ไม่หรอกครับ คุณหญิงไม่ใช่คนน่ารำคาญหรือน่าเบื่อหน่ายอะไรเลยสักนิดเดียว คนที่น่าเบื่อหน่ายต้องเป็นอีกแบบหนึ่ง"

"แบบไหนคะ?" ดิฉันถามอย่างอยากรู้

"รบกวนคนอื่นโดยไม่จำเป็น เรื่องเล็ก ๆ น้อย ๆ ก็ก่อความรำคาญและขอความช่วยเหลือคนอื่นอยู่ร่ำไป ไม่ค่อยรู้จักพยายามด้วยตนเอง คอยเหลียวหาความช่วยเหลืออยู่เสมอ พบกันทีไรก็มีเรื่องรบกวนทุกครั้งไม่อย่างใดก็อย่างหนึ่ง คนแบบนี้คบใครเข้าเขาก็รำคาญ แต่บางทีพูดไม่ออกได้แต่บอกว่าไม่เป็นไร ๆ ตามมรรยาทไปเท่านั้นเอง"

"คนส่วนมากมักคิดว่า เรื่องเล็กน้อยเพียงเท่านี้ไม่เห็นเป็นการรบกวนอะไร แต่ถ้าคนนั้นขอความช่วยเหลือ

นิดคนนี้ขอความช่วยเหลือหน่อย หลาย ๆ คนเข้าก็มาก เหมือนกัน งานในหน้าที่ประจำของเขาก็มีมากอยู่แล้ว ยังจะต้องถูกรบกวนจากคนนั้นนิดคนนี้หน่อยเข้าอีก ทำงานมาเหน็ดเหนื่อยอยากจะพักผ่อนก็ไม่ได้พัก เงินทองหามาได้ด้วยความเหนื่อยยากลำบาก แทนที่จะให้ความสุขแก่ตัวบ้างกลับต้องคอยเป็นภาระช่วยเหลือคนอื่นอยู่ไม่มีที่สิ้นสุด เขาก็รำคาญ คล้ายต้นไม้เล็กและอ่อน พอเริ่มจะมีลูก คนนั้นมาเหนี่ยวคนนี้มาเก็บ สักหน่อยกิ่งก็หักหมด"

"อย่าพูดถึงอื่นไกลเลย แม้คนที่เป็นคู่รักกัน ถ้าให้เขาเสียสละอยู่ข้างเดียว อีกคนหนึ่งคิดแต่จะกอบโกยเอาความสบายใส่ตัว สักหน่อยเขาก็เบื่อ ไม่อยากพบ เพราะพบกันทีไร เขาต้องเหน็ดเหนื่อย เสียเวลาเสียเงินอยู่ร่ำไปไม่มีที่สิ้นสุด ถ้าอย่างนี้ละก้อสักกี่ปี ๆ เขาก็รักได้ไม่เต็มที่ เพราะอีกฝ่ายหนึ่งทำให้เขารู้สึกว่า ความรักทำให้เขาต้องเหน็ดเหนื่อย และเสียสละมากเกินไป แทนที่จะให้ความสุขความชื่นใจแก่เขา

"เพราะฉะนั้นคนที่จะให้เขารักสนิท จะต้องพยายาม

ให้ความสุขแก่เขาและไม่ทำให้เขาลำบาก เขาจะได้เห็นความรักเป็นความรื่นรมย์" ทิวาพูดเสียยาว

"เช่นอย่างไรคะ ? ยกตัวอย่างหน่อย" ดิฉันถามต่อ

"เอาตัวอย่างที่เห็นง่าย และเห็นชัดเลยนะครับ"

"ค่ะ"

"เช่นผมกับคุณหญิงนี่แหละ"

"ต่อไปค่ะ"

"บ้านผมกับบ้านคุณหญิงอยู่ห่างไกลกันถึง ๑๕ กิโล ถ้าผมมาหาคุณหญิงทีไร คุณหญิงจะต้องขับรถไปส่งผม และคุณหญิงต้องขับกลับมาอีกเป็นระยะทางทั้งหมด ๓๐ กิโล ใหม่ ๆ คุณหญิงอาจไม่รู้สึกอะไร แต่พอนาน ๆ เข้าคุณหญิงจะต้องเบื่อหน่าย เห็นเป็นการรบกวนมากเกินไป ผมน่ะสบายเพราะได้นั่งรถเฉย ๆ ค่าน้ำมันคุณหญิงก็เสียเอง ค่าซ่อมค่าสึกหรอต่าง ๆ คุณหญิงเป็นคนออกเงินสิ้น ผมก็อบโกยเอาแต่ความสะดวกสบายของตัว ไม่คิดจะใช้ความพยายามด้วยตนเอง คอยคิดพึ่งคุณหญิงอยู่เรื่อย ทุกอย่างคุณหญิงเป็นคนทำ เป็นคนเสียสละ อย่างนี้บางทีคุณหญิง

อาจคิดถึงผมอยากให้ผมมาหา แต่พอนึกถึงว่า ผมมาแล้ว คุณหญิงจะต้องขับรถ ๓๐ กิโลทุกครั้งไป ความเบื่อหน่ายท้อแท้ก็จะเกิดขึ้นมาในใจ เลยตัดใจเสียว่า "ไม่มาก็ดี" จะได้ไม่ต้องเหนื่อย ผมขอยืนยันว่า ความคิดอย่างนี้มีทุกคนเว้นแต่เขาจะพูดหรือไม่พูดเท่านั้น แต่ถ้าผมมาของผมเองและผมกลับเองเสมอ ยกเว้นกรณีพิเศษเป็นครั้งคราว คุณหญิงก็ไม่เป็นภาระมากเกินไป ความเบื่อหน่ายมีน้อย โปรดเชื่อเถิดว่า แม้มารดาบิดาที่รักลูกเหลือเกิน ก็ไม่อยากให้ลูกที่โตแล้วรบกวน และลูก ๆ ก็เหมือนกัน คุณหญิงจะเห็นว่า มารดาบิดาที่มั่งคั่ง ไม่ต้องรบกวนลูกหลานจึงเรียกความรัก ความเคารพยำเกรงจากลูกหลานได้มากกว่าเรื่องรบกวนแล้วไม่มีใครต้องการ แต่ถ้าเขาสมัครใจยื่นมือเข้ามาช่วยเหลือเองก็ไม่เป็นไร

"พ่อแม่กับลูกยังเป็นอย่างนี้ แล้วคนอื่นจะเป็นอย่างไร เพราะฉะนั้น เมื่อเขารักเรา และเราต้องการความรักที่ยั่งยืนชื่นบานจึงต้องไม่รบกวนเขาไม่ก่อความเบื่อหน่ายให้แก่เขาในการพบเรา...... เราต้องพยายามช่วยเหลือ

ตัวเองให้เขาเห็น ให้เขาเห็นความพยายาม ความอดทนของเราแล้วเขาจะช่วยเหลือเราเอง และช่วยอย่างเต็มใจ"

"น่าฟังมาก" ดิฉันชมด้วยความจริงใจ "คุณทิวาพูดเหมือนคนเคยใช้รถมาสัก ๑๐ ปี"

"หมายความอย่างไรครับ ?" เขาถาม

ดิฉันตอบว่า

"คนที่ขับรถมานาน ๆ ขี้เกียจขับรถทุกคนค่ะ.........เหมือนกันหมด บางทีรถของตัวอยู่ในสภาพใช้ได้ทุกอย่างยังอุตส่าห์ขึ้นรถเมล์ หรือแท๊กซี่"

"ทำไมคุณทิวาจึงทราบคะ ?" ดิฉันถามต่อเมื่อเห็นเขานั่งเฉย

"สามัญสำนึกครับ ใช้สามัญสำนึกนี่เอง ไม่ต้องใช้สติปัญญาหรือเหตุผลอะไร สามัญสำนึกบอกเราได้ดีได้ถูกต้องเสมอ เว้นแต่เราจะเชื่อสามัญสำนึกนั้นหรือไม่คุณหญิงจะสังเกตว่า บางทีสามัญสำนึกบอกเราว่าไม่ควรแต่เราฝืนทำลงไป ในที่สุดก็ผิด แต่บางอย่างก็เชื่อสามัญสำนึกไม่ได้เหมือนกัน"

เราพูดกันมาได้เพียงเท่านี้ ก็พอดีรถถึงบ้าน ทิวาส่งดิฉันเรียบร้อยแล้วเขาลากลับ และนั่งแท๊กซี่กลับ เขาทำอย่างที่เขาพูด คือไม่อยากรบกวนดิฉัน เขาอุตส่าห์นั่งเป็นเพื่อนดิฉันมาจนถึงบ้าน เขาไม่ยอมให้ดิฉันไปส่ง เกรงดิฉันจะลำบาก คนที่ผู้อื่นต้องเกรงใจนั้นคือคนที่รู้จักเกรงใจผู้อื่นก่อน ดิฉันได้รับความรู้จากการประพฤติของทิวามากอย่าง การกระทำของเขาเป็นครู เป็นบทเรียนที่ดีเลิศ

ตั้งแต่นั้นมา คุณชายระวีวิลาศ ก็มาเยี่ยมเยียนดิฉันเสมอ และนั่งคุยอยู่นาน ๆ หม่อมแม่เป็นคนเห่อคนอย่างคุณชายระวี ฯ อยู่แล้ว จึงเต็มอกเต็มใจในการมาของคุณชายระวี ฯ ส่วนเสด็จพ่อนั้นเฉย ๆ แต่ท่านไม่รังเกียจดูเหมือนเสด็จพ่อจะรู้จักเสด็จพ่อของคุณชายระวี ฯ ด้วย ทำไมจะไม่รู้จัก เจ้านายชั้นหม่อมเจ้าในกรุงสยามมีไม่มากมายอะไรเลย และเป็นพี่น้องกันทั้งสิ้น

วันเวลาล่วงไป .....ไม่เป็นปัญหาเลย คุณชายระวี ฯ มิได้ใยดีต่อคุณหญิงวิรัชดาเสียแล้ว เขาแสดงออกอย่าง

โจ่งแจ้งทั้งกับหม่อมแม่ และดิฉันว่า เขาพึงใจดิฉัน หลายครั้งที่ชวนดิฉันไปดูหนัง และไปรับประทานอาหารภายนอกบ้าน แต่มีน้อยครั้งเหลือเกินที่ดิฉันจะไป และทุกครั้งที่ไปก็มีหม่อมแม่ไปด้วย

เวลานั้น ดิฉันและทิวาได้เข้าทำงานแล้วทั้งสองคน ที่ทำงานของเราอยู่ไม่ไกลกันนัก เรามักไปรับประทานอาหารกลางวันด้วยกันเสมอ ทิวายังคงเป็นทิวาคนเดิม...... เจ้าเหตุเจ้าผล พูดน้อย มีอารมณ์ขันบ้างเป็นครั้งคราว และเงียบขรึมเป็นส่วนมาก เขาไม่เคยแสดงความไม่พอใจในบุคคลใด หรือสิ่งใดอย่างจริงจังเลย หากไม่ชอบก็เพียงพูดว่าไม่เห็นด้วย ด้วยคำอื่น ๆ ทำนองนั้นท่วงทีที่แสดงออกก็คงเฉย ๆ เรื่อย ไม่พูดอะไรโผงผางออกไป

"คุณชายระวี ฯ ยังคงไปหาคุณหญิงอยู่เสมอหรือ ?" เขาถามขณะรับประทานอาหารกลางวันอยู่ด้วยกัน วันหนึ่ง

"ไปหาเสมอ ดิฉันเบื่อเหลือเกิน แต่ไม่ทราบจะทำอย่างไร หม่อมแม่ซิ เอาอกเอาใจเขาเหลือเกิน"

"ก็น่าเห็นใจคุณชายระวี ฯ" เขาว่า ยิ้มนิดหนึ่ง เหมือนไม่มีเจตนาจริงจังอะไร

"น่าเห็นใจอย่างไรคะ ?"

"คนที่ มาพบ ความงาม และความดี อย่างนี้ แล้วเฉยเมยได้ ก็ใจแข็งมาก คุณชายระวี ฯ ก็เป็นชายหนุ่มธรรมดาที่มีอำนาจต้านทานในตัวเองน้อย เมื่อพบความงามและความดีเช้าอย่างที่มีอยู่ในตัวคุณหญิง เขาจึงพ่ายแพ้ไปแล้วคราวนี้อยู่ที่ตัว คุณหญิงเองว่า จะยอมรับเชลย คนนั้นไว้ในฐานะอย่างไร เขาเป็นเชลยรักของคุณหญิง"

"เชลยรัก" ดิฉันทวนคำของเขา "แล้วทิวาล่ะคะเป็นเชลยรักของใครแล้วยัง ?"

"เป็นแล้ว......เป็นมาก่อนคุณชายระวี ฯ และเป็นเชลยรักของคน ๆ เดียวกัน แต่ดูเหมือนคุณชายระวี ฯ แม้จะมาทีหลังก็มีศักดิ์ศรีดีกว่ามาก มีหม่อมแม่ของคุณหญิงคอยอุปถัมภ์มิให้ผู้ชนะกระทำทารุณต่อเชลย แต่ผมเองไม่มีผู้อุปถัมภ์เลย นอกจากผู้ชนะจะปรานีเอง"

"คุณหญิง" เขาเรียกชื่อดิฉันพร้อมด้วยจ้องมอง

นัยน์ตาของดิฉัน "ผมเองเพิ่งออกทำงานได้ไม่ถึงปี ยังไม่มีอะไรเลย เพียงหาเดือนใช้เดือนเท่านั้น" เขาพูดแล้วเหม่อลอยไปเบื้องหน้าอย่างไร้จุดหมาย

ณ เบื้องหน้ารถยนต์วิ่งขวักไขว่เกือบเต็มถนน ดูเหมือนทุกคน รีบร้อนไปสู่จุดหมาย ปลายทาง ของตน สภาวการณ์ สิ่งแวดล้อมในนครหลวง ย่อมมีส่วนให้คนเห็นแก่ตัวอยู่บ้างไม่มากก็น้อย ดิฉันรู้สึกสงสารทิวาอย่างจับจิต ดิฉันรู้ว่าเขามิได้เจตนาพูดให้ดิฉันสงสาร แต่เขาพูดด้วยความรู้สึก และต้องการระบายอารมณ์ที่อัดแน่นให้ออกไปบ้าง

"คุณทิวา จะนำตัว ไปเปรียบเทียบ กับคุณชาย ระวี ฯ ไม่ได้ในเรื่องนี้" ดิฉันปลอบใจเขา "คุณชายระวี ฯ พ่อแม่ได้สร้างฐานะหลักฐานไว้ให้แล้ว โอกาสเขาดีมาแต่กำเนิด ส่วนทิวาต้องสร้างตัวเอง และคุณก็เพิ่งเริ่มต้นสร้าง สุภาษิตเขาว่า **'การสร้างตัว หรือการแสวงหาทรัพย์ ๑ การขึ้นภูเขา ๑ การศึกษาศิลปวิทยา ๑ สามอย่างนี้ต้องค่อยทำค่อยไป รีบด่วนนักไม่ได้ จะให้โทษ'**

คนที่เริ่มต้นไว้ดีแล้วอย่างคุณทิวาและมีความพยายามสม่ำเสมอย่อมจะต้องประสบผลสำเร็จที่มีมาจากทำงาน จากการสร้างตัวเอง ย่อมดีกว่าความสำเร็จหรือความสุขสบายที่คนอื่นสร้างให้ ดิฉันเชื่ออย่างแน่นแฟ้นว่า อย่างคุณทิวาจะต้องประสบผลสำเร็จในชีวิตอย่างแน่นอน"

ทิวาตอบดิฉันว่า "คุณหญิง ผมปลื้มใจเหลือเกินที่ได้ฟังคุณหญิงพูดเช่นนี้ เป็นกำลังใจแก่ผมอย่างมากถ้าผมจะประสบผลสำเร็จในชีวิตต่อไปภายหน้า ผมจะระลึกอยู่เสมอว่า คุณหญิงมีส่วนสำคัญอย่างยิ่งในความสำเร็จนั้น"

การพูดจาที่เรียบร้อย เจียมตัว แต่แฝงไว้ซึ่งความองอาจของทิวานั้น ตราตรึงใจดิฉันยิ่งนัก ดิฉันมีความสุขและความเบิกบาน ดิฉันจะเอาใจช่วยเขาจนถึงที่สุด คนที่พยายามช่วยตัวเองอย่างนี้ซิ น่าเอาใจช่วย แม้ทรัพย์และตำแหน่งก็ควรช่วยเหลือเขา

"ผมรักคุณหญิง" เขาพูด เป็นครั้งแรกตั้งแต่คบกันมาที่เขาพูดตรงอย่างนี้ ดิฉันตื่นเต้นตกใจจนสะดุ้ง ครู่หนึ่งเมื่อความตื่นเต้นนั้นค่อย ๆ ระงับลงไปแล้ว น้ำตา

ของดิฉันจึงเริ่มออกมาคลอเคลียหล่อเลี้ยงดวงตาทั้งคู่ มันเป็นน้ำตาแห่งปีติปราโมช รู้สึกมีความสุขอย่างลึกซึ้ง จริงๆ นะท่านพวกผู้หญิงเรา เมื่อรักชายคนใด ก็ใฝ่ฝันที่จะได้ยินคำนี้จากเขา อย่างน้อยสักครั้งหนึ่ง มิฉะนั้นแล้วเราจะรู้สึกว่าความรักของเรามีอะไรขาด ๆ อยู่ กระนั้นก็ตาม ดิฉันก็อดจะขวยอายมิได้จึงก้มหน้ามองดูพื้นโต๊ะ ขยี้กระดาษเช็ดปากอยู่ไปมา ดิฉันเงยหน้าขึ้นอีกครั้งหนึ่ง เมื่อได้ยินเสียงจากเขา

"แต่ผมไม่แน่ใจว่า ผมจะมีความสามารถพอหรือไม่ที่จะให้ความสุขแก่คุณหญิง เมื่อใดผมสามารถหยิบยื่นความสุขและเกียรติยศให้แก่คุณหญิงได้อย่างภาคภูมิ เมื่อนั้นผมจะมีความสุขมากที่สุด"

"มีความสุขมากที่สุด' เป็นคำที่ผู้ชายชอบพูดเสมอกับหญิงที่เขารักเป็นทำนองว่า ความสุขของเขานั้นอยู่ที่ให้ความสุขแก่ผู้หญิงได้ และพวกผู้หญิงเราก็พอใจที่จะเชื่อและแล้วก็สงสารเขา แต่เมื่อแต่งงานแล้ว จะมีผู้ชายสักกี่คนนะท่านที่ยังยึดมั่นในอุดมคตินั้น การณ์มักตรงกันข้าม

คือเขาคำนึงถึงแต่ความสุขของเขาและความสุขที่พวกเรา.... ผู้หญิงจะพึงปรนเปรอให้ได้ ดูเหมือนสังคมจะได้ตราข้อบัญญัติไว้ว่า ภรรยาจะต้องให้ความสุข ความสะดวกสบายแก่สามี และต้องอดทนไม่ว่ากรณี ใด ๆ สามีคนใดทำหน้าที่ของเขาเพียงให้ "สมบูรณ์นิดหน่อย" เท่านั้นก็กลายเป็นบุญคุณเป็นเรื่องพิเศษ ซึ่งฝ่ายหญิงจะต้องจดจำไว้ โดยไม่มีกาลขีดขั้น

"ผมจะมีความภูมิใจ มีความสุขที่สุดเมื่อสามารถให้ความสุขแก่คุณได้" หรือคำอื่นใดอันมีความหมายทำนองนี้ เป็นความเพ้อฝันของพวกผู้ชายที่ยังรู้จักชีวิตน้อยดังนั้น ถึงอย่างไรเขาก็รักษาคำมั่นสัญญาอันนี้ไม่ได้ เพราะทุกคนจะต้องพบกับความจริง และความจริงนั้นมีอยู่ว่ามนุษย์ และสัตว์ทั้งหลาย ย่อมถือ ความสุข ของตนเป็นสำคัญทุกรูป ทุกนาม มีความรักตนอย่างเหนียวแน่น สิ่งใดที่ขัดกับความสำราญของตนมนุษย์จึงไม่ชอบ คนที่รักกันอยู่ได้เสียสละให้กันได้อยู่ ก็เพราะนึกถึงนั่น นึกถึงนี่ และสำคัญที่สุดก็คือ มีความสุขและผลประโยชน์ร่วมกัน

ดิฉันไม่ได้มองมนุษย์ในแง่ร้ายหรอกนะท่าน ดิฉันยอมรับว่ามีคนอยู่บ้างเหมือนกันที่ยอมสละความสุขส่วนตนเพื่อประโยชน์สุขแก่ชุมนุมชนหรือสังคม อย่าให้ดิฉันต้องพูดอะไรมากเลย ท่านย่อมจะทราบอะไรบางอย่างดีอยู่แล้วและบางทีดีกว่าที่ดิฉันทราบเสียอีก

เมื่อเป็นดังนี้ ท่านจะให้ดิฉันเชื่อทิวาหรือไม่เพียงใด จริงอยู่ดิฉันได้ยกย่องสรรเสริญทิวามามากแล้วเขาเป็นคนที่เชื่อถือได้ แต่คนเราจะเชื่อถือได้ทุกเรื่องหรือ เขาอาจมีบางประการในชีวิตของเขาที่เป็นจุดอ่อนเชื่อ ถือ มิได้เลย แต่พวกเราผู้หญิงลงได้รักใครแล้วก็มักจะเชื่อเขาไปเสียทุกสิ่งทุกอย่าง มิค่อยได้เหลียวแลถึงสภาวะตามความเป็นจริงแห่งสภาพของมนุษย์ว่ามี โลภ โกรธ หลง และความเห็นแก่ตัวอยู่เพียงใด

ดิฉันได้กล่าวขอบคุณทิวาที่มีความหวังดีต่อดิฉัน มุ่งความสุขของดิฉันเป็นที่ตั้ง

"แต่ความหวังของผมเลือนลางเหลือเกิน" ทิวาพูดต่อ "เพราะคุณหญิงอยู่ในฐานะสูงเสียแล้วยากเหลือเกินที่ผมจะก้าวไปให้ทัน"

"คุณทิวาอย่าเดือดร้อนนักเลย" ดิฉันปลอบ "ทุกสิ่งทุกอย่างย่อมจัดตัวของมันเองให้ดำเนินไปในร่องรอยอันเหมาะสม...เหมาะสมแก่กรรมที่แต่ละคนเคยทำไว้ ทั้งในอดีตและปัจจุบัน"

ทิวายิ้มออกมาได้ แต่ยังทิ้งร่องรอยแห่งความวิตกกังวลบนใบหน้า

"คุณทิวายังมีเรื่องกังวลอะไรอีกหรือคะ?"

"เขาเป็นคู่แข่งที่น่ากลัวเหลือเกิน" ทิวาเปรยออกมา

"คุณหมายถึงคุณชายระวีฯ ใช่ไหมคะ?"

"ใช่" เขาตอบสั้นๆ

"ตัวดิฉันเป็นคนสำคัญกว่าใครหมด" ดิฉันว่า

"แต่คุณหญิงมิได้อยู่คนเดียว" เขาย้ำหนักแน่น

ดิฉันนิ่ง ทอดสายตาไปเบื้องหน้า รถตำรวจวิ่งผ่านมาทางหน้าร้านอาหารพร้อมประกาศว่ารถที่ข้ามสะพาน

มาให้เลี้ยวซ้ายหรือขวา สี่แยกตรงหน้ามีอุบัติเหตุรถชนกัน ดิฉันและทิวามิได้สนใจอะไรนัก เพราะเราได้เห็นกรณีอย่างนี้แทบทุกวัน บางวันก็ได้เห็นหลายราย กองตำรวจจราจรได้ส่งสถิติให้สถานีวิทยุ และโทรทัศน์ออกข่าวทุกคืนเกี่ยวกับอุบัติเหตุบนท้องถนนว่ามีคนเสียชีวิตเท่าไร บาดเจ็บเท่าไรเรายอมรับว่ารถยนต์มีคุณแก่มนุษย์มาก แต่หากใช้โดยประมาทก็ให้โทษมากเหมือนกัน

ดิฉันวกกลับมาคิด ถึงเรื่อง ระ หว่าง ดิฉัน และ ทิวา หม่อมแม่...หม่อมแม่อาจปฏิเสธความรักของทิวา เพราะเขาจน และไม่มีศักดิ์ตระกูลเสมอด้วยเรา ยิ่งเวลานั้นคุณชายระวี ฯ มาติดพันอยู่ด้วยแล้ว ไม่ต้องสงสัยเลย คะแนนทางคุณชายระวี ฯ ย่อมจะนำลิ่ว สำหรับหม่อมแม่ดิฉันจะทำอะไรลงไปลำพังตนเองโดยมิได้รับการสนับสนุนจากหม่อมแม่ได้หรือไม่ ดิฉันเป็นลูกหญิงคนเดียวเป็นความหวังของหม่อมแม่และเสด็จพ่อที่จะปลูกฝังให้เจริญรุ่งเรืองในตระกูลที่ดีกว่า หรืออย่างน้อยก็เท่ากัน ดิฉันมีพี่ชายคนหนึ่งและน้องชายอีกคนหนึ่งพี่น้องทั้งสองนั้นไม่มีปัญหา ... เขาไม่มี

ปัญหายุ่งยากท่านองนี้ เขาจะไปรักใคร หรือแต่งงานกับใครก็ได้ ยังคงอยู่ในตระกูล "วรินทรา" นั่นเอง แต่ดิฉัน-หม่อมราชวงศ์หญิงราตรีเพ็ญประภา วรินทรา หากไปแต่ง-งานกับใครเข้าก็ต้องเปลี่ยนไปอยู่ในตระกูลอื่น หากแต่งกับทิวา ดิฉันก็จะต้องเปลี่ยนเป็น "ราตรีเพ็ญประภา ดวงตะ-วัน" ขันดีไหมท่าน?

เย็นวันนั้นคุณหญิงวิรัชดาไปหาดิฉันที่บ้าน เธอมีใบหน้าเศร้าหมองไม่แจ่มใสอย่างเคย ดิฉันพออ่านออกว่าสาเหตุมาจากเรื่องใด ดิฉันต้อนรับคุณหญิงวิรัชดาด้วยอาการแช่มชื่น และเห็นใจในหัวอกลูกผู้หญิงด้วยกัน จริงๆ นะท่าน เรื่องทำนองนี้เป็นเรื่องที่น่าเห็นใจอย่างมาก

"คุณชายระวี ๆ มาที่นี่เสมอใช่ไหมคะ?" คุณหญิงวิรัชดาเปิดฉากถามเป็นวาระแรก น้ำเสียงมิใช่บ่งทางเคียดค้านชิงชังใด ๆ เลย ในน้ำเสียงนั้นมีแต่ความละห้อยละเหี่ย

"มาเสมอค่ะ" ดิฉันตอบตามจริง มาคุยกับดิฉันบ้างหม่อมแม่บ้าง"

คุณหญิงวิรัชดาถอนใจเบา ๆ เป็นอาการลอบถอนใจมากกว่าเจตนาจะให้ดิฉันเห็น ทำให้ดิฉันสงสารยิ่งขึ้น เราทั้งสองนิ่งอึ้งกันอยู่ครู่หนึ่ง

"คุณทิวาล่ะคะ?"

"คุณทิวา นาน ๆ มาครั้งค่ะ รายนั้นชอบเก็บตัวเป็นฤาษี" ดิฉันตอบ

"ความจริง คุณทิวาเป็นคนดีมากนะคะ"

"ค่ะ" ดิฉันรับ เพราะไม่ทราบจะตอบอย่างไร เราทั้งสองนิ่งกันไปอีก ดูเหมือนเราทั้งสองกำลังอึดอัด เพราะหาเรื่องคุยไม่ได้ ยังไม่เข้าจุดเลย ดิฉันไม่ทราบเหมือนกันว่าคุณหญิงวิรัชดาจะมาพูดเรื่องอะไร ทำนองไหน แต่ในที่สุดสิ่งที่อัดอั้นอยู่ในหัวอกคุณหญิงก็พลั้กออกมาหน่อยหนึ่ง

"ดิฉันเข้าใจว่าคุณชายวีระ ฯ คงจะชอบคุณหญิงมาก" มองหน้าดิฉันอย่างต้องการคำตอบ

"ดิฉันเฉย ๆ ค่ะ" ดิฉันพูดจริง

"หม่อมแม่ละคะ?" คุณหญิงถาม

"หม่อมแม่ชอบเขามาก"

"คุณหญิงว่า คุณชายระวีฯ เป็นคนเจ้าชู้ไหมคะ?" คุณหญิงวิรัชดาถามดิฉันเพื่อให้เข้าจุด

"ก็น่าจะเป็นบ้างค่ะ ดิฉันทราบว่าเขาชอบคุณหญิงอยู่" พูดเพื่อเปิดทางให้คุณหญิงวิรัชดาเดินได้สะดวก

"เมื่อก่อนนี้ ดิฉันเข้าใจอย่างนั้นค่ะ แต่เดี๋ยวนี้ดิฉันไม่กล้าเข้าใจค่ะ รู้สึกความชอบของคุณชายจะย้ายที่เสียเสีย"

"ย้ายไปไหนคะ?"

"ย้ายมาอยู่ที่คุณหญิงค่ะ" คุณหญิงวิรัชดาพูด เผยยิ้มน้อย ๆ เป็นครั้งแรกที่สนทนากัน

"แต่ดิฉันรับรองกับคุณหญิงได้อย่างหนึ่งว่า ดิฉันไม่ได้รักคุณชายระวีฯ ค่ะ ดิฉันต้อนรับเขาในฐานะเจ้า-ของบ้าน และคบเขาในฐานะเพื่อนและญาติในราชวงศ์เดียวกัน"

"ดิฉันพอจะเชื่อคุณหญิงได้แค่ไหนคะ?" คุณหญิงวิรัชดาถามดิฉันด้วยคำที่ไม่น่าถามเลย ทำให้ดิฉันฉุนกึกขึ้น

มาพร้อมกับทำลายความสงสารที่ดิฉันมีต่อเธอตั้งแต่ต้นเสียเกือบหมดสิ้น

"ถ้าคุณหญิงจะกรุณาให้เกียรติในคำพูดของดิฉัน-ดิฉันก็ขอตอบว่าคุณหญิงเชื่อดิฉันได้ทั้งหมดค่ะ คนอย่างคุณชายระวี ฯ นั้น หากไม่ชอบดิฉันก็ต้องไปชอบคนอื่นที่สวย เขาชอบคนสวยค่ะ เขาจะรู้หรือไม่ ไม่ทราบว่าความสวยไม่มีที่สิ้นสุด จะต้องมีคนที่สวยกว่าอยู่เสมอความรักของเขาเปราะบาง และไม่มีรากฐานดิฉันไม่ชอบค่ะคุณหญิงเชื่อดิฉันได้เลยค่ะว่าดิฉันมิได้มีน้ำใจในด้าน รัก ต่อคุณชายระวี ฯ และดิฉันอนุญาตให้คุณหญิงพูดกับคุณชายอย่างที่ดิฉันพูดนี้ได้ด้วย และดิฉันจะมีความสุขใจอย่างยิ่งถ้าคุณหญิงจะแต่งงานกับคุณชายระวี ฯ ความจริงเรื่องนี้คุณหญิงน่าจะพูดกับคุณชายระวี ฯ มากกว่าพูดกับดิฉัน"

"ดิฉันคิดว่า" คุณหญิงวิรัชดาดันทุรังต่อไป "คุณ-หญิงน่าจะมีส่วนในการที่คุณชายระวี ฯ มาที่นี่เสมอหากคุณหญิงไม่เปิดโอกาสเลย ใครจะดื้อดึงมาอยู่ได้" คุณหญิง

วิรัชดาหน้าแดง ปากสั่นน้อย ๆ แสดงว่าอารมณ์โทสะพลุ่งขึ้นมา

"เลิกพูดเรื่องนี้กันเถอะคุณหญิง" ดิฉันพูดมีอารมณ์โทสะเหมือนกัน "ขืนพูดต่อไปก็ทะเลาะกันเปล่า ๆ เมื่อคุณหญิงไม่เชื่อดิฉันก็แล้วไป ดิฉันขอรับรองตัวดิฉันเองขอให้คุณหญิงรับรองคุณชายระวี ๆ เถอะ"

"ใครจะไปรับรองเขาได้คะ" คุณหญิงวิรัชดาพูด "และคุณหญิงอย่าไปรับรองอะไร ง่าย เกินไป เหตุ การณ์ในชีวิตคนผันผวนได้เสมอ"

คุณหญิงวิรัชดากลับไปด้วยอารมณ์ที่เศร้าหมอง เช่นเดียวกับขามา แต่คงได้พกเอาความหวังกลับไปบ้าง เพราะดิฉันยืนยันอย่างขันแข็งว่าดิฉันไม่รัก และไม่ต้องการคุณชายระวี ๆ การที่เราไม่ต้องการในสิ่งที่เขาต้องการเหลือเกินนั้น ย่อมเป็นคุณแก่เขาเหลือเกินเหมือนกัน แม้จะก่อความผิดหวังแก่เขาบ้างในกรณีที่เรามิได้ เห็นคุณค่าในสิ่งที่เขาเห็น ดิฉันลองนึกในข้อที่กลับกันว่า หากคุณทิวาไปสนใจใยดีต่อคุณหญิงวิรัชดาดิฉันจะทำอย่างไร ดิฉันจะทำ

อย่างที่คุณหญิงวิรัชดาทำหรือไม่ เวลานี้ดิฉันยังมิได้พบปัญหาอย่างคุณหญิงวิรัชดาจึงตอบยาก เพราะปัญหาที่เกิดขึ้นแก่ตนเองนั้นเป็นปัญหายากเสมอสำหรับทุก ๆ คน

อีก ๓ วันต่อมา หม่อมแม่และเสด็จพ่อพูดกับดิฉันที่โต๊ะอาหาร เรื่อง ม.ร.ว. ระวีวิลาศ จะส่งผู้ใหญ่มาสู่ขอดิฉัน...... ดิฉันตกใจมากและเรียนท่านตามความเป็นจริงว่าดิฉันมิได้รักคุณชายระวี ฯ

"แต่คุณชายระวี ฯ รักลูก" หม่อมแม่สวนขึ้นมาก่อน "แต่งงานกับผู้ชายที่เขารักเรานั้นแหละดี...ดีกว่าแต่งกับคนที่เรารักเขา"

เรื่องก็เข้าทำนองเดิมซ้ำ ๆ ซาก ๆ คือผู้ใหญ่มักจะพูดอย่างนี้เสมอ ท่านมิค่อยเห็นความรักเป็นสิ่งสำคัญเสียแล้วในวัยของท่าน เพราะฉะนั้นหม่อนแม่จึงพูดต่อไปว่า

"คุณชายระวี ฯ นอกจากจะรักลูกจริงแล้วยังอุดมด้วยทรัพย์ เกียรติ และสกุลอันไพศาล ตระกูล "วรินทรา"

ได้รับความยกย่องนับถือมาเป็นเวลานาน ลูกไม่ควรลังเลอีกแล้ว"

"แต่ลูกเห็นว่า หากไม่ได้แต่งงานกับคนที่รัก ก็อย่าแต่งเสียดีกว่า และลูกก็ไม่ได้เดือดร้อนเรื่องแต่งงานหรือไม่แต่ง"

"คิดอย่างนั้นไม่ได้ซิลูก" เสด็จพ่อขัดขึ้น "It is not good that a man should be alone" เสด็จพ่อต่อด้วยภาษาอังกฤษ ดิฉันทราบเหมือนกันว่าประโยคนี้เป็นคำพูดสรุปของนายเชิดเลฟฟ์ แห่งกระทรวงสาธารณสุขอเมริกา หลังจากได้ใช้เวลาค้นคว้าอยู่ถึง ๓ ปี ระหว่าง ค.ศ. ๑๙๔๙—๑๙๕๑ เรื่องคนโสดอายุสั้นกว่าคนใช้ชีวิตคู่ประมาณ ๒ ใน ๓ เรื่องมีว่า ครั้งหนึ่งได้มีการประชุมสัมนาที่โรงเรียนแพทย์มหาวิทยาลัย นอร์ธ เวสเทิน และมีนายคนหนึ่งทะลุกลางปล้องขึ้นมาว่า "คนอยู่เป็นโสดมีสถิติการตายมากกว่าคนแต่งงานแล้ว และคนโสดอายุสั้นกว่าคนใช้ชีวิตคู่"

แม้จะไม่ค่อยมีใครสนใจต่อคำพูดของเขานัก แต่นายเชิด เลฟฟ์ มิได้ปล่อยให้คำพูดนั้นหายไปเฉย ๆ เขาได้ลองค้นคว้าดู และ ๓ ปีภายหลังเขาได้สถิติอันแน่นอน แล้วกล่าวสรุปไว้ว่า It is not good that a man should be alone ตามที่เสด็จพ่อได้กล่าวถึง

"แต่เป็นการดีกว่าที่จะไม่แต่งหากมิได้รัก" ดิฉนแย้งเสด็จพ่อ

"ลูกคิดว่า ความรักก่อนแต่งงานนั้นสำคัญและจำเป็นนักหรือ?" หม่อมแม่พูดแทนเสด็จพ่อ

"ลูกคิดว่า การระหว่างเพศเป็นสิ่งพึงรังเกียจ หากมิได้รัก เพราะกระทำไปด้วยสัญชาตญาณแห่งความใคร่ มิได้มีความหมายแก่จิตใจเลยแม้แต่น้อย"

"รู้สึกลูกจะรู้มากเกินไปเสียแล้ว" เสด็จพ่อกล่าวแต่น้ำเสียงของท่านมิได้เครียดเหมือนประโยค ที่ กล่าว นั้นเลย

"เชื่อแม่เถอะลูก" หม่อมแม่ปลอบ "ความยากจนเป็นอุปสรรคแห่งความสุขในชีวิตอย่างมาก การแต่งงานกับ

ตระกูลที่มั่งคั่งอย่าง "วรินทรา" นั้นเป็นความสุขสบายและมีเกียรติ แม่ไม่เห็นด้วยเลยในการที่ลูกจะแต่งงานกับคุณทิวาซึ่งยากจน และไม่มีลู่ทางว่าจะร่ำรวยขึ้นมาได้เลย แม้ห้ามไม่ได้เรื่องที่ลูกจะรักใครแต่เรื่องแต่งงานแม่ต้องห้ามสำหรับคนบางคน และอนุญาตสำหรับคนบางคน รวมความว่า ลูกจะรักผู้ชายอย่างไรตามใจลูกเถอะ แต่ลูกจะต้องแต่งงานกับผู้ชายที่มั่งคั่งและมีเกียรติ"

เรื่องก็เข้าตำรา ๑ "ความรักหาได้รับตำแหน่งเป็นมารดาของการแต่งงานโดยเด็ดขาดไม่มี เงิน ยัง คง เป็นใหญ่อยู่และในบางรายเพียงแต่เงินอย่างเดียวก็ให้ กำเนิด แก่การแต่งงานได้ แต่การแต่งงานเช่นนั้นจะเติบโตจำเริญไปได้อย่างไรนั้นเป็นอีกเรื่องหนึ่ง"

ความรักเช่นนั้นจะเติบโตไปได้อย่างไร ท่านคงได้ทราบเองจากชีวิตของดิฉัน... ...หม่อมราชวงศ์หญิงราตรีเพ็ญประภา ผู้ซึ่งความเป็นเจ้าและความมั่งคั่งมิได้ช่วยให้ชีวิตมีความสุขเลย

---

๑ วาทะของ "ศรีบูรพา"

ขอกล่าวถึงทิวา เมื่อทราบแน่ว่าเขาเริ่มจะหมดหวังในตัวดิฉันลงไปทุกที เพราะดิฉันเล่าให้เขาฟังหมดสิ้นทุกสิ่งทุกอย่าง แทนที่เขาจะโกรธดิฉัน เขากลับสงสารดิฉันมากขึ้น ปลอบใจดิฉันให้คลายวิตกกังวลและพร้อม ๆกันนั้นดิฉันก็ยิ่งรักเขามากขึ้นด้วยเหมือนกัน ทั้งรักทั้งสงสาร เมื่อนึกถึงคุณชายระวีฯ ทีไรจิตใจของดิฉันเหี่ยวแห้งหม่นหมองท่านเชื่อไหมคะว่า พวกผู้หญิงที่มิใช่โสเภณีนั้น เมื่อนึกว่าจะต้องร่วมเรียงเคียงหมอนกับชายที่ตนมิได้รัก ความรู้สึกของเธอช่างเต็มไปด้วยความเบื่อหน่าย ระอิดระอา และแม้จะใช้คำว่า "แขยง" ก็ดูเหมือนจะไม่มากเกินไปตรงข้ามสำหรับชายที่เธอรัก เธอช่างผื่นหวาน เต็มไปด้วยความรู้สึกอันรื่นรมย์เสียนี่กระไร เรา...พวกผู้หญิงเมื่อมีความรักจึงมีความหวังอันรื่นรมย์ในการ แต่ง งาน ชอบ พูด ถึงเรื่องแต่งงานเป็นความหวังอันสำคัญยิ่งอย่างหนึ่งในชีวิตหญิง

ท่านช่วยดิฉันคิดหน่อยได้ไหมคะว่า ดิฉันควรจะทำอย่างไรระหว่างทิวา หม่อมแม่ เสด็จพ่อและคุณชายระวีฯ ดิฉันจะสมัครใจแต่งงานกับคุณชายระวี ฯได้อย่างไร ในเมื่อ

ใจหนึ่งเต็มตื้นไปด้วยความรักในตัวทิวา ใจหนึ่งเห็นใจวิรัชดาที่จะต้องสูญเสียความรัก และใจหนึ่งนึกรังเกียจคุณชายระวี ฯ อยู่ ตระกูลของดิฉันนั้นไม่เคยมีใครผืนมติของมารดาบิดา พวกเราต้องแต่งงานตามความเห็นชอบของพ่อแม่ หรืออย่างน้อยที่สุดแม้จะเป็นความพอใจของเราแต่ท่านก็ต้องเห็นชอบด้วย เมื่อดิฉันอายุมากแล้ว ดิฉันก็เห็นใจท่านเหมือนกัน เพราะท่านรัก ท่านหวังดี อยากให้ลูกสบาย มีหลักประกันอันมั่นคง

แต่ท่านที่รัก ท่านคิดว่า ชีวิตครอบครัวมีเพียงทรัพย์และเกียรติเท่านั้น พอแล้วหรือ มนุษย์ไม่ต้องการอะไรที่เป็นนามธรรม ซึ่งดูเหมือนจะสูงส่งยิ่งทรัพย์และเกียรติอีกแล้วหรือ มีบ้านใหญ่ มีเครื่องอำนวยความสะดวกทุกประการ แต่คนอยู่ในบ้านมองหน้ากันไม่สนิท อย่างนี้เป็นสุขนักหรือ ?

แต่ในที่สุด ดิฉันก็หลีกเลี่ยงธรรมเนียมของตระกูลไปไม่พ้น ดิฉันต้องเข้าพิธีแต่งงานกับคุณชายระวี ฯ ผู้ซึ่งดิฉันมิได้รักเลยสักนิดเดียว ตั้งแต่นั้นมา ความสุขในชีวิตของ

ดิฉันที่มีอยู่บ้างก็เป็นอันสิ้นสุดลง ในวันแต่งงาน คุณชาย ระวี ฯ ยิ้มระรื่นอยู่ตลอดเวลา สนุกสนานในหมู่เพื่อนฝูง แต่ดิฉันซิมีแต่ความหม่นหมองยิ้มไม่ออกดิฉันมองเห็น แต่ใบหน้าของทิวา ที่ดิฉันได้พบเขาเป็นครั้งสุดท้ายก่อนแต่งงานเพียง ๓ วัน ดวงตาของเขาคู่นั้นโศกซึม แต่ยังแฝงไว้ซึ่งท่าทางอันเข้มแข็ง ไม่อ่อนข้อให้กับความผิดหวัง เขาคงเคยได้เตรียมใจไว้บ้างแล้วสำหรับเหตุการณ์อันนี้

ท่านอาจจะตั้งปัญหาในใจว่า ไฉนทิวาจึงไม่ผ่าฟันอุปสรรคต่างๆ แย่งนางเอกคือตัวดิฉันมาให้ได้ดิฉันขอตอบท่านว่า ชีวิตจริงไม่เหมือนชีวิตในหนัง ซึ่งผู้ประพันธ์จะยักย้ายปากกาไปอย่างไรก็ได้ ขนาดนางเอกกำลังเข้าพิธีวิวาห์ในโบสถ์อยู่แล้ว พระเอกยังไปแย่งเอามาได้ เป็นที่สบใจคนดูเป็นนักหนา แต่ชีวิตจริงจะทำอย่างนั้นไม่ได้

ทุกครั้งที่ความรักเกิดขึ้นระหว่างชายหนึ่ง หญิงหนึ่ง ฝ่ายหญิงก็เป็นนางเอก ฝ่ายชายก็เป็นพระเอกถ้าเป็นในหนัง คนดูก็ทายได้ทันทีว่า ๒ คนนี้จะต้องแต่งงานกัน และก็ทายถูกเสมอ แต่ในชีวิตจริงการทำนายความรักของหนุ่มสาวว่า

จะลงท้ายด้วยการแต่งงานนั้นมักผิดเสมอ ดิฉันได้กล่าวไว้แล้วว่า ความรักมิได้เป็นมารดาของการแต่งงานเสมอไป เงินและเกียรติอาจยังเป็นใหญ่ครอบคลุมชีวิต ของ พวก เรา สมัยนี้อยู่มาก แล้วจะทำอย่างไรกับความรัก

ดังนั้นหลังจากแต่งงานแล้วดิฉันซึ่งใคร ๆ ในสังคมเข้าใจกันว่าเป็นสตรีที่มีความสุขที่สุดคนหนึ่ง ก็หาได้มีความสุขไม่ ความเข้าใจของคนอื่นช่วยอะไรดิฉันไม่ได้เลย ท่านลองคิดดูเถิดว่า เมื่อฝ่ายหนึ่งมีแต่ความรู้สึก "แขยง" อีกฝ่ายหนึ่งจะทนไปได้สักเท่าใด และแล้วคุณชายระวี ๆ ก็ออกแสวงหาความสุขนอกบ้าน ซึ่งค่อนข้างจะถูกกับนิสัยเดิมของเขา การที่ชายผู้เป็นสามีออกแสวงหาความสุขนอกบ้านนั้นเป็นความเสียใจไม่สบายใจของผู้หญิงซึ่งเป็นภรรยาประการหนึ่ง หากภรรยานั้นรักสามี แต่ดิฉันมีความสุขที่สุดปลอดโปร่งที่สุด เมื่อคุณชายระวี ๆ ออกนอกบ้าน ยิ่งกลับดึกเท่าไรยิ่งเป็นการยืด เวลาแห่ง ความ สุข ของ ดิฉัน ได้มากเท่านั้น หัวใจของดิฉันผูกพันอยู่กับทิวา...ชายในอุดมคติซึ่งดิฉันรักดังดวงใจ

ความรักกับความเห็นแก่ตัวของคุณชายระวี ฯ อย่าพูดว่าความรักเลย พูดว่าความใคร่ดีกว่า...ความใคร่บวกด้วยความเห็นแก่ตัวของคุณชายระวี ฯ ได้ทำลายความสุขของคนอื่นอย่างน้อย ๓ คน คือดิฉัน คุณทิวา และคุณหญิงวิรัชดา คนเห็นแก่ตัวย่อมไม่สนใจต่อความสุขความพอใจของใครทั้งสิ้น ขอให้เป็นความสุขความพอใจของตัวเท่านั้นเป็นพอ แต่ในที่สุดคนเห็นแก่ตัว ให้ความเดือดร้อนแก่ผู้อื่นมักได้รับความเดือดร้อน ใจ กลับคืนมาด้วยเสมอเหมือนกัน มันเป็นเรื่องของ กริยา และปฏิกิริยา ซึ่งมีส่วนสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิด แยกจากกันไม่ได้

ดังนั้น คุณชายระวี ฯ แต่งงานกับดิฉันมุ่งมั่นอย่างเต็มที่...ความสุขจากเนื้อหนังความสำราญจากกามารมณ์ แต่คุณชายต้องผิดหวังพ่ายแพ้อย่างยับเยิน ในเมื่อคู่กรณีคือดิฉันไม่ยอมร่วมมืออย่างเต็มใจ สิ่งเหล่านี้มันเหมือนเนื้อ-ปลากับเครื่องแกง แม้เครื่องแกงจะดีวิเศษอย่างไร แต่หากเนื้อปลาเน่าเสียแล้ว ก็อร่อยไม่ได้ ในทำนองเดียวกัน

แม้ปลาจะดีเพียงไร แต่เครื่องแกงไม่เป็นรส คนปรุงไม่มีฝีมือเลย ก็หมดอร่อยเหมือนกัน

ชีวิตสมรสของดิฉันและคุณชายระวี ฯ เสมือนเรือรั่วตั้งแต่เริ่มลงน้ำ และไม่มีทางจะอุดได้เลยพยากรณ์ได้ว่าจะต้องจมสู่ท้องธาราอย่างแน่นอน และจมลงจริง ๆ ภายในระยะเวลาเพียง ๒ ปี หลังแต่งงาน

"คุณหญิงไม่ให้ความสุขอะไรผมเอง ตั้งแต่แต่งงานกันมา" วันหนึ่งคุณชายระวี ฯ พูดกับดิฉัน

"แล้วคุณชายได้ให้ความสุข อะไร แก่ ดิฉัน บ้าง ?" ดิฉันเถียง "นอกจากไม่ให้ความสุขแล้ว คุณชายยังเป็นสาเหตุให้ดิฉันมีความทุกข์อีกด้วย"

"ผมได้พยายามทุกอย่างแล้ว เพื่อให้ความสุขแก่คุณหญิง" เขาว่า

"แต่เป็นความพยายามที่ผิดทาง ความพยายามที่ดิฉันไม่ต้องการ"

"ผมไม่ทราบเหมือนกันว่าคุณหญิงต้องการอะไร ?"

"ดิฉันต้องการความสุขอันอิสระจากคุณชาย...คุณชาย

ทราบอยู่ดีแล้วว่า ดิฉันไม่ได้รักคุณชายมาตั้งแต่ต้น แต่คุณชายก็ยังดื้อดึงแต่งงานกับดิฉันจนได้ แล้วผลก็เป็นอย่างนี้ เป็นผลแห่งความเห็นแก่ตัวของคุณชายเอง"

"ก็ได้ ถ้าคุณหญิงต้องการอย่างนั้น"

คุณชายระวี ฯ พูดเพียงเท่านั้นแล้วออกจากบ้านไป และในตอนเย็นวันนั้นเองคุณชายระวี ฯ ก็มาส่งใบหย่าให้ดิฉันเซ็น ดิฉันดีใจเหมือนใบหย่านั้นเป็นใบประกาศอิสรภาพทั้งร่างกายและจิตใจลงมา จากสวรรค์ มอบให้ดิฉันเป็นรางวัลอันประเสริฐ ไม่ต้องสงสัยเลย ดิฉันเซ็นทันที

ดิฉันลืมเล่าสู่ท่านพึ่งไปเสียอย่างหนึ่ง คือระหว่างเวลา ๒ ปี ที่คุณชายระวี ฯ อยู่กับดิฉันนั้น เขาได้เที่ยวติดผู้หญิงคนโน้นคนนี้ให้เปรอะไปหมด ตามนิสัยของผู้ชายเจ้าชู้และมีเงินหว่าน ท่านอาจคิดว่า ก็เพราะดิฉันมิให้ความสุขแก่เขาน่ะซี เขาจึงประพฤติเช่นนั้น หามิได้เลยท่านที่รัก ถึงแม้ดิฉันจะประพฤติตนดี ให้ความสุขแก่เขาเพียงไร ดิฉัน เชื่อว่า คนนิสัยเจ้าชู้และมีเงินอย่างคุณชายระวี ฯ นั้นไม่มีทางจะเอาไว้อยู่ได้ ความเจ้าชู้บวกกับเงินอยู่

รวมกันในผู้ชายคนใด ผู้ชายคนนั้นจะต้องใช้มันอย่างเต็มที่และโดยไม่ต้องคิดถึงหัวอกใคร

ดิฉันกลับมาอยู่บ้านอย่างเดิม เสด็จพ่อและหม่อมแม่มิได้พูดถึงเรื่องนี้เลย ท่านต้อนรับดิฉันอย่างมารดาบิดาผู้กรุณาจะพึงกระทำต่อลูก พ่อแม่มีพระคุณน่าอัศจรรย์อย่างนี้เสมอ ควรอย่างยิ่งแล้วที่ลูก ๆ จะบูชาพระคุณของท่านด้วยดวงใจอันเปี่ยมด้วยกตัญญูกตเวที

ในระหว่างนั้นดิฉันได้เข้าทำงานเป็นอาจารย์สอนในสถาบันการศึกษาอันมีเกียรติแห่งหนึ่ง ได้เงินพอเลี้ยงชีพโดยมิต้องรบกวนพ่อแม่ แต่ดิฉันคิดว่า คนเราควรจะใช้เวลาส่วนใหญ่ในชีวิตให้หมดไปด้วยการทำงาน จะได้เงินมากหรือน้อยนั้นไม่สำคัญนัก เพราะคนที่ไม่ทำงานนอกจากจะก่อให้เกิดนิสัยเสียคือเกียจคร้านแล้ว ยังเป็นช่องทางให้เกิดนิสัยเสียอื่น ๆ อีกมาก ความรู้สึกที่ว่า คนนั่งกินนอนกินโดยมิต้องทำอะไร เป็นคนมีบุญวาสนานั้น ควรจะกวาดล้างให้หมดไปจากความรู้สึกของคนไทยได้แล้ว

เมื่อมีเวลาว่างเช่นเสาร์ – อาทิตย์ ดิฉันก็ไปฟังปาฐกถาธรรมตามสมาคมบ้าง ตามวัดบ้างแล้วแต่จะสนใจ

ในรายการใดรู้สึกชีวิตมีความหมายขึ้น รู้สึกตนว่าได้มีโอกาสเข้าใกล้พระรัตนตรัยมาก ขึ้น สม กับที่ ปฏิญาณ ตนว่าเป็นอุบาสิกาผู้นับถือพระรัตนตรัยเป็นที่พึ่ง เป็นประทีปส่องทางชีวิตธรรม บรรยาย ของ พระ ภิกษุ ที่มา บรรยาย ณ มหาวิทยาลัยของเราสมัยที่ดิฉันยังเป็น นักศึกษา อยู่กับทิวานั้น ยังเป็นร่องรอยอยู่ในจิตใจให้ระลึกว่าธรรมมีความสำคัญแก่ชีวิตเพียงใด ยิ่งคนมีทุกข์มาก ธรรมก็ยิ่งมีประโยชน์แ...ขามากเสมือนคนที่ร่างกายเปรอะเปื้อนมากควรจะต้องการน้ำสำหรับโสรจสรงมากขึ้น

นานวันเข้าพระธรรมสามารถ ลบรอยขมขื่นในชีวิตของดิฉันเกือบหมดสิ้น

แต่สิ่งหนึ่งซึ่งฝั่งลึกในหัวใจของดิฉันมาก นั่นคือ ทิวา ดวงตะวัน ซึ่งเวลานี้ไปเป็นนายอำเภออยู่ในแดนทุรกันดารแห่งหนึ่ง เขาเคยบอกดิฉันว่าเขาจะคอยดิฉันจนกว่าจะถึงวันที่ดิฉันเป็นอิสระ เมื่อดิฉันได้เป็นอิสระแล้ว ดิฉันได้เขียนจดหมายถึงเขา เล่าเรื่องทั้งปวงให้เขาทราบ ดิฉันรอคอยจดหมายตอบจากเขาด้วย ความ กระวนกระวาย

บางทีนึกว่าเขาอาจย้ายเสียแล้ว จดหมายของดิฉันอาจไม่ถึงเขา แต่ท่านอย่านึกว่า ดิฉันติดต่อกับเขาเพื่อหวังให้เขามารักอย่างเดิม และเพื่อแต่งงานใหม่เลย ดิฉันไม่มีค่าควรแก่ความดีของเขาเสียแล้ว ดิฉันเป็นเสมือนเพชรที่ร้าวรานมัวหมอง ดิฉันอยากพบเขา อยากเห็นเขาเพียงเพื่อสนองความปรารถนาดี ความบริสุทธิ์ใจซึ่งเราเคยมีต่อกันท่านคิดว่าจะไม่มีความสุขหรือในเมื่อได้พบคนอย่างนี้

ดิฉันรอคอยจดหมายอยู่หนึ่งเดือนก็มิได้รับตอบ จู่ๆ วันหนึ่งเขาโผล่มาที่ทำงานของดิฉัน...ดิฉันตกตะลึงในความกร้านเกรียมของใบหน้าและผิวของเขาอย่างมาก ทิวาซึ่งเคยผิวสะอาด มาบัดนี้ดูกร้านเกรียมบอกชัดเจนว่าเป็นคนกรำแดดกรำฝนอย่างไม่ต้องสงสัย .... นายอำเภอในดินแดนทุรกันดาร

เราไม่ได้พูดอะไรกันมาก พากันไปรับประทานอาหารที่ร้านธรรมดา ๆ แห่งหนึ่ง เขาแสดงความยินดีต่อความสุขของดิฉันและแสดงความเสียใจ ตรงแสดงความเสียใจนี่เองใบหน้าของเขาเศร้าสลดลง

"ผมเสียใจจริง ๆ คุณหญิง" เขาว่า สายตาเพ่งมองพื้นโต๊ะอาหาร

"เรื่องอะไรคะ ที่คุณทิวาต้องเสียใจ" ดิฉันถามงงจริง ๆ

"ผมมีพันธะเสียแล้ว ก่อนรับจดหมายของคุณหญิงเพียง ๓ วัน"

"คุณแต่งงานแล้ว" ดิฉันอุทานด้วยความตกใจ

"ยังไม่แต่งครับ"

"แล้วพันธะอะไรคะ?"

ทิวานิ่งอยู่ครู่หนึ่งแล้วเล่าให้ดิฉันฟังสั้น ๆ แน่นอนทีเดียวเรื่องทำนองนี้ ถ้าเป็นผู้ชายคนอื่นก็อาจเฉยเมย ถือเป็นเพียงเรื่องที่ผ่านเข้ามาในชีวิตแล้วลืมเสีย แต่คนอย่างทิวาย่อมเห็นเรื่องอย่างนี้เป็นความรับผิดชอบเป็นพันธกรณีที่ไม่อาจหลีกเลี่ยงได้ เขาเล่าให้ดิฉันฟังว่า เขากับเด็กหญิงชาวนาคนนั้นไม่ได้รักกัน เขาเอ็นดูเธอเหมือนน้องที่เคยปฏิบัติให้มีความสุข ส่วนเธอก็คงรักเขาอย่างพี่ชายที่ใจดี แต่แล้วเรื่องทำนองนั้นเกิดขึ้นได้อย่างไร เพียงครั้งเดียว

เท่านั้นที่เผลอไผลไป เพราะสถานที่โอกาสและบุคคลอำนวยให้ เธอมีท้อง และเขารู้แน่ว่าเธอมีท้อง ๓ วันก่อนได้รับจดหมายของดิฉัน ... ดิฉันหมายความว่าเขารู้ก่อนที่จะได้รับจดหมายดิฉันเพียง ๓ วัน ไม่ใช่เธอมีท้อง ๓ วัน เด็กหญิงชาวนาคนนั้นมิได้คิดจะผูกมัดทิวา แต่ประการใดในความสำนึกของเธอ ทิวาเป็นคนสูงส่งเกินไป...เกินที่เธอจะเอื้อมให้ถึงได้ เธอจึงมีแต่ความเจียมตัว แล้วแต่ทิวาจะตัดสิน แต่ทิวาเป็นคนมีมโนธรรมน่าสรรเสริญ ในกรณีอย่างนี้เขาต้องรับผิดชอบ ความรับผิดชอบเป็นคุณลักษณะสำคัญประการหนึ่งของผู้ชาย หากเขารู้เรื่องนี้ช้าไป และได้รับจดหมายจากดิฉัน เขามาหาดิฉันในฐานะคนอิสระ หากรู้ขึ้นทีหลังว่ามีลูกอยู่ทางโน้นแล้วดิฉัน จะ มิลงโทษเขาอย่างมากหรือว่าเป็นคนโกหก หลอกลวง

ทิวายอมรับผิดชอบ ยอมถือว่าสิ่งนั้นเป็นพันธกรณีที่เขาจะต้องนำพา สตรีผู้นั้นจะเป็นชาวนาชาวสวน คนหาบขนมขาย หรือคนขนกากอิฐ กากปูนก็ตาม แต่เธอก็เป็นหญิง พวกผู้หญิงเราจะแตกต่างกันในเรื่องใดก็ตาม แต่ก็เหมือนกันในความเป็นหญิง หัวอกหญิงผู้สูงศักดิ์เป็น

อย่างไร หัวอกหญิงผู้ขนกากอิฐกากปูนก็เป็นอย่างนั้น รู้จักรัก รู้จักเกลียด รู้จักชอกช้ำ......

ท่านที่รัก ชีวิตของดิฉันและทิวาน่าประหลาด คนหนึ่งอยากได้หญิงที่สูงศักดิ์ เพียบพร้อมด้วยความงามและความดี แต่กลับต้องไปได้เด็กหญิงชาวนา อีกคนหนึ่งปรารถนามีสามีเป็น คนธรรมดา สามัญ เช่นดิฉัน ปรารถนาทิวา กลับต้องไปแต่งงานกับ ม.ร.ว. ระวี ฯ ผู้มั่งคั่งทั้งทรัพย์และเกียรติ มีตระกูลอันไพศาล

ขณะที่ดิฉันกำลังอยู่ใน เครื่อง พันธนาการ อันแสนทรมาน คือการเป็นภรรยาของคุณชายระวี ฯ นั้นทิวาอยู่ในภาวะอิสระ เขาคอย...คอยอิสรภาพของดิฉัน แต่พอดิฉันมีเสรีภาพพอที่จะเป็นของเขาได้ เขากลับมีพันธกรณีที่ไม่อาจสลัดได้เสียแล้ว ชีวิตของเราทั้งสองจึงหลบหลีกกันอยู่ไม่มีทางมาพบกันได้เลยเสมือนทิวาและราตรี

ท่านที่รัก ในชาตินี้หมดโอกาสเสียแล้วสำหรับดิฉันที่จะประสบความสำเร็จในชีวิตรัก แต่ชาติหน้ายังมี ดิฉันและทิวาได้ตั้งจิตปรารถนาว่าชาติหน้าขอให้ชีวิตรักของเราราบรื่น อย่ามีอุปสรรคใด ๆ มาขวางทางแห่งความรักนั้น

ท่านที่เป็นผู้ใหญ่แล้ว คงจะทราบว่า มนุษย์เราหากไม่เคยสมหวังในความรักเลย จิตใจก็จะดิ้นรนหาความรักอยู่ร่ำไป แต่ถ้าได้รับความสมหวังอย่างน้อยสักครั้งหนึ่งแล้ว การเข้าใจในความรัก ทำให้เขาพอรู้ได้ว่าความรักมิได้มีแต่ความหวานชื่นเพียงประการเดียว แต่มันมีความขื่นขม ความเสียสละ เจือปนคลุกเคล้าอยู่ด้วยเสมอ

แม้ดิฉันจะเสียใจ เพราะมิได้แต่งงานกับคนที่ดิฉันรัก แต่ดิฉันก็ยังภูมิใจที่เกิดมามีความรัก...มีคนที่ดิฉันรักและมีคนที่รักดิฉัน

กษัตริย์หนุ่มแห่งโภคนคร

. . . คนทุจริตไม่ใช่คนกล้า เป็นคนขลาดทุกคน
ชีวิตจะเป็นอย่างไร มนุษย์ก็ยังรักชีวิต อยาก
ให้ชีวิตยืนยาวนาน . . . ชีวิตเป็นที่รักสูงสุดของ
ทุกคน . . .

ขอพระราชทานกราบบังคมทูล ทรงทราบฝ่าละออง
ธุลีพระบาท

ปวงข้าพระพุทธเจ้า ชาวโภคนคร ภายใต้ร่ม
พระบารมีแห่งใต้ฝ่าละอองธุลีพระบาท ขอพระราชทาน
พระบรมราชวโรกาส กราบบังคมทูลความเดือดร้อน
ซึ่งปวงข้าพระพุทธเจ้าได้รับอยู่ เพื่อใต้ฝ่าละอองธุลี
พระบาททรงทราบแล้ว จักทรงใช้พระวิจารณญาณอัน
คัมภีรภาพ และพระบารมีปกเกล้าแก้ปัญหาข้อเดือดร้อน
ของข้าพระพุทธเจ้าทั้งปวง

อนุสนธิ จากพระบาทสมเด็จพระนันทิยราช พระอัยกาแห่งใต้ฝ่าละอองธุลีพระบาทได้ทรงสถาปนาบรมราชสีหวงศ์ขึ้นในดินแดนอันมีลักษณะรูปคล้ายสีหกายนี้ และเพราะเหตุที่ดินแดนส่วนนี้อุดมด้วยทรัพยากรธรรมชาตินานาประการ จึงพระราชทานนามว่า "โภคนคร" จนกระทั่งถึงรัชสมัยแห่งใต้ฝ่าละอองธุลีพระบาทเถลิงถวัลยราชสมบัติปกครองปวงข้าพระพุทธเจ้าโดยธรรมเสมอมา

ชาวโภคนคร ได้อาศัยพระบารมีปกเกล้าแห่งพระบรมกษัตราธิราชแห่งพระบรมราชสีหวงศ์ทุกพระองค์ตลอดมา ได้รับความร่มเย็นเป็นสุข ประหนึ่งพำนัก ณ ฉายาแห่งมหานิโครธ หรือโพธิพฤกษ์อันมีลำต้นแข็งแรงมีรากหยั่งลงลึก ดุดมด้วยสาขานุสาขะ สพรั่งด้วยผลาผล มีใบเขียวสดแผ่ปกคลุมทั่วทั้ง ๔ ทิศก่อให้เกิดความรื่นรมย์ทั้งกายและใจมาชั่วกาล ๑๐๐ ปีเศษ

แต่บัดนี้ ข้าพระพุทธเจ้าทั้งปวงกำลังเดือดร้อน โดยที่เหล่าเสนาบดี และอำมาตย์มนตรีทั้งหลาย ตลอดถึงข้าราชการชั้นผู้น้อย อันเป็นที่ไว้วางพระราชหฤทัยของใต้

ฝ่าละอองธุลีพระบาท มิได้ตั้งอยู่ในธรรมคอยกดขี่ราษฎรผู้ประกอบสัมมาชีพ ด้วยการรับสินบน และกดขี่ขูดรีดราษฎรด้วยวิธีการต่าง ๆ ใช้อำนาจหน้าที่แสวงหาผลประโยชน์ส่วนตัวและพวกพ้องบริวาร ผู้สุจริตแต่ไร้ทรัพย์ปรนเปรอท่านเหล่านั้นก็ทำให้เป็นผู้ผิด ส่วนผู้ทุจริต แต่มีทรัพย์ท่านเหล่านั้นก็ทำให้เป็นผู้ถูก ดังเรื่องราวซึ่งปวงข้าพระพุทธเจ้าขอกราบบังคมทูลเพื่อทรงทราบเป็นบางเรื่องดังนี้:—

๑ เรื่องพ่อค้าเกวียนถูกฆ่าตาย

พ่อค้าคนหนึ่งแห่งโภคนคร เป็นราษฎรผู้ประกอบสัมมาชีพและจงรักภักดีต่อใต้ฝ่าละอองธุลีพระบาท วันหนึ่งขับเกวียนบรรทุกสินค้าจากชนบทเข้ามาขายในเมือง เวลานั้นตำรวจหลวงออกตรวจท้องที่ และสนิทสนมกับหมู่นักเลงในหมู่บ้านนั้น หมู่นักเลงจึงชวนเจ้าหน้าที่ตำรวจไปนั่งดื่มสุรา ณ ร้านค้าแห่งหนึ่ง เมื่อเกวียนผ่านมานักเลง ๓ คนและตำรวจ ๒ คนซึ่งอยู่ในอาการเมามาย ท้าพนันกันว่าจะยิงชายขับเกวียนคนนั้นถูกหรือไม่ และถ้าถูก

จะตายหรือไม่ตาย ฝ่ายหนึ่งว่าอาจถูกแต่ไม่ตาย อีกฝ่ายหนึ่งว่าถ้าถูกต้องตาย เมื่อท้าพนันกันแล้ว ฝ่ายที่ถือข้างว่า ถูกและต้องตาย ก็ใช้ลูกศรยิงชายขับเกวียนคนนั้นถึงแก่ความตาย

ตำรวจได้จับชายคนยิงนั้นไป แต่ปล่อยเขากลับมาในวันรุ่งขึ้นโดยอ้างว่าหลักฐานไม่เพียงพอ พวกข้าพระ-พุทธเจ้าสืบทราบว่าชายผู้นั้นได้ให้เงินแก่ตำรวจหลวง๑๐๐๐ กหาปณะ เรื่องนี้สามีภรรยาผู้เป็นเจ้าของร้านจำหน่ายสุราได้ยินและได้เห็นด้วยตนเอง จึงเป็นพยานของปวงข้าพระ-พุทธเจ้าได้

๒ เรื่องวิธัญญา

สตรีผู้หนึ่ง ชื่อวิธัญญา สวยงามมาก เป็นที่เลื่องลือในตำบลได้แต่งงานกับชายคนหนึ่งมีอาชีพทางค้าขนแกะ ทั้งสองรักใคร่กลมเกลียวกันและมีความมานะพยายามเก็บออมทรัพย์ที่หาได้มาโดยชอบธรรมนั้น เพิ่มพูนขึ้นทีละน้อย จนเป็นคนมั่งคั่งที่สุดในตำบล แต่ทั้งสองมิได้มีบุตรสืบสกุล ต่อมาสามีของเธอถูกฆ่าตาย สืบหาร่องรอย

มิได้เลยว่าใครเบ็นคนฆ่า นางได้นำความแจ้งแก่เจ้าหน้าที่ฝ่ายปกครองแต่มิอาจจับตัวคนร้ายได้ นางเศร้าโศกเสียใจในมรณกรรมของสามีอันเบ็นเพื่อนร่วมชีวิตของนางเหลือจะกล่าวได้

วันหนึ่ง นางได้รับแจ้งจากเจ้าหน้าที่ว่าได้รับเบาะแสคดีฆาตกรรมสามีของนางบ้างแล้ว ต้องการสอบสวนปากคำของนางเพิ่มเติม นายให้มาตามนางไปยังบ้านของเขา

วิธัญญา ผู้จงรักสามีดีใจรีบไปกับเจ้าหน้าที่คนนั้น เขานำเธอไปยังบ้านหลังหนึ่ง ซึ่งอยู่โดดเดี่ยว เมื่อมอบตัวเธอไว้กับชายคนนั้นแล้วเขาก็หายหน้าไป

ชายผู้รอคอยอยู่ที่บ้านหลังนั้น ได้ทำทีเบ็นสอบถามเรื่องราวต่าง ๆ ในคืนที่สามีของนางถูกฆ่าตาย นางก็บอกไปตามที่รู้ครู่หนึ่งเขาชวนนางเข้าไปในห้อง ๆ หนึ่ง บอกว่าให้ดูของชิ้นหนึ่งอันน่าจะเบ็นอุปกรณ์ประกอบคดีได้ เมื่อนางเข้าไปดูในห้องนั้นก็เห็นชายคนหนึ่งนั่งอยู่บนเตียง ทั้ง

สองได้ช่วยกันปลุกปล้ำนางเพื่อประกอบกิจตามความใคร่แห่งตนจนค่ำมืดจึงปล่อยให้นางกลับบ้าน

วิธัญญากลับบ้านพร้อมด้วยน้ำตา และมีความช้ำชอกทั้งร่างกายและวิญญาณ คืนนั้นเองนางถูกปล้นทรัพย์ทั้งหมด ตัวนางถูกจับกุมไปด้วย คนใช้ชายคนหนึ่งถูกฆ่าตาย วิธัญญาหายไปจนบัดนี้ ไม่มีใครทราบร่องรอยเลย เธออาจถูกฆ่าตายแล้วก็ได้

๓ เรื่องเหตุการณ์ในร้านสุรา

พ่อค้าคนหนึ่ง เป็นชาวต่างเมือง เดินทางเข้ามาอาศัยโภคนครตั้งร้านค้าขายสุราและอาหาร เดิมทีก็เป็นร้านเล็ก ๆ ต่อมาได้ขยายใหญ่โตขึ้น เพราะการหมั่นเก็บออมคอยเพิ่มพูนทุนทรัพย์ที่มีอยู่ให้เจริญงอกงามในระหว่างที่กำลังสร้างตัวอยู่นั้น เขาได้รับความกระทบกระเทือนใจจากการรีดไถของเจ้าหน้าที่และนักเลงในตำบลนั้นอย่างมาก แต่ก็พยายามอดกลั้นทำมาหากินโดยสุจริตเสมอมา

จนกระทั่งวันหนึ่ง พวกนักเลงอันธพาลในตำบลนั้นมาสั่งสุราและอาหารเลี้ยงกันอย่างเอิกเกริก เป็นคน

หน้าเก่าที่เจ้าของร้านจำได้บ้าง เป็นคนหน้าใหม่ที่เจ้าของร้านไม่เคยเห็นบ้าง รวมประมาณ ๒๐ คน เมื่อดื่มสุราและอาหารกันเสร็จแล้วก็มีเรื่องทะเลาะกันจับไม้และมีดเข้าทุบตี ทิ่มแทงกัน บาดเจ็บบ้างไม่บาดเจ็บบ้างแล้วพากันวิ่งออกจากร้านไป

เจ้าของร้านสืบทราบภายหลังว่า ในจำนวนคนเหล่านั้นมีเจ้าหน้าที่ทางฝ่ายปกครองอยู่ด้วย จึงป่วยการที่จะเรียกร้องเอาความเสียหาย

บัดนี้มีเรื่องอะไรเดือดร้อนขึ้น ชาวบ้านต้องจัดการกันเอง โคหายก็ตามกันเอง โจรปล้นทรัพย์ก็สืบหากันเอง ราษฎรต้องช่วยตัวเอง เมื่อญาติพี่น้องถูกฆ่าตายก็ต้องสืบหาคนร้ายกันเอาเอง คนที่เลือดร้อนก็ฆ่าตอบเอาบ้าง แผ่นดินโภคนครจึงเสมือนเรือนที่ไม่มีขื่อไม่มีแป มิได้ให้ความอบอุ่นใจแก่ทวยนาครเลย

๔ เรื่องใช้อำนาจแสวงหาผลประโยชน์

พวกเสนาบดี มุขมนตรี และข้าราชการบางพวกร่ำรวยใหญ่หลวงโดยการฉ้อราษฎร์ บังหลวง ประชาชน

ส่วนใหญ่ทราบ และแม้หมู่ข้าราชการด้วยกันก็ทราบดี แต่ทำอะไรไม่ได้ เพราะมีอำนาจมากใช้อำนาจแสวงหาผลประโยชน์ส่วนตัวมากมาย กว้างขวาง เสนาบดีบางคนกว้านซื้อที่ดินไว้เกือบทั่วราชอาณาเขต เข้าควบคุมกิจการค้าบางประเภททำให้เครื่องอุปโภคบริโภคแพงเป็นที่ลำบากเดือดร้อนแก่ประชาชนที่ยากจน

หากจะทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ปวงข้าพระพุทธ-เจ้าพร้อมเสมอที่จะกราบบังคมทูลความเป็นจริงต่างๆเพิ่มเติม

ที่กราบบังคมทูลมานี้เป็นเพียงบางส่วนที่ปวงข้า-พระพุทธเจ้าคับแค้นใจ จนมิอาจทนนิ่งต่อไปได้

ข้าพระพุทธเจ้าทั้งหลายมองเห็นแต่ใต้ผ่าละอองธุลีพระบาทเท่านั้นที่จะทรงเป็นที่พึ่งได้ สำหรับคนอื่น ๆ นั้นปวงข้าพระพุทธเจ้าหมดความไว้วางใจเสียแล้ว

หากไม่มีใต้ผ่าละอองธุลีพระบาทเป็นหลักใจอยู่แล้วปวงข้าพระพุทธเจ้าอาจเปลี่ยนแปลงเป็นอื่น แต่เพราะ

ความจงรักภักดีต่อบรมราชสีหวงศ์ จึงอดทนต่อสู้อธรรมต่าง ๆ เสมอมา

ปวงข้าพระพุทธเจ้าหวังพึ่งพระบารมีแห่งใต้ฝ่าละอองธุลีพระบาท ผู้ทรงพระคุณอันประเสริฐ หากเรื่องนี้เป็นที่ระคายเคืองพระราชหฤทัยประการใด ขอได้โปรดอาศัยพระเมตตาคุณพระขันติคุณพระราชทานอภัยโทษแก่ปวงข้าพระพุทธเจ้าด้วย

ควรมิควรแล้วแต่จะโปรดเกล้าโปรดกระหม่อม

ปวงข้าพระพุทธเจ้าชาวโภคนคร

"นี่อะไรกัน" พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวแห่งโภคนครตรัสกับอำมาตย์ผู้ซื่อสัตย์คนหนึ่ง หลังจากพระองค์ได้ทรงพระอักษรนั้นจบแล้ว "พวกเสนาบดี อำมาตย์มนตรีหลอกฉันมาตลอดหรือนี่ ทุกครั้งที่เขารายงานฉันเขาบอกว่าทุกอย่างเรียบร้อย ประชาชนอยู่เย็นเป็นสุขพืชพันธุ์ธัญญาหารอุดมสมบูรณ์ ข้าราชการตั้งแต่ผู้ใหญ่ถึงผู้น้อยดำรงอยู่ในสุจริตธรรม บำบัดทุกข์ บำรุงสุขราษฎรเป็นหูเป็นตาแทนฉัน โจรผู้ร้ายมีน้อยที่มีบ้างก็ถูก

เจ้าหน้าที่ของฉันจับมาทำโทษตามควรแก่ความผิด รายงานของราษฎรเป็นความจริงหรือนี่ ?"

"เป็นความจริงทุกประการ พระพุทธเจ้าข้า" อำมาตย์กราบทูล

"โอ ราษฎรของฉัน ประชาชนของฉัน!!" พระเจ้าอยู่หัวทรงอุทาน "ราษฎรของฉันต้องลำบากถึงเพียงนี้เทียวหรือ ? ทำไมอำมาตย์จึงไม่บอกฉัน ปล่อยฉันให้โง่งมอยู่ด้วยคำรายงานอันผิด ๆ—คำรายงานซึ่งมุ่งหวังแต่จะเอาหน้า"

"ข้าพระพุทธเจ้าไม่กล้ารายงาน พระพุทธเจ้าข้า" ปุราริก อำมาตย์กราบทูล

"ทำไม ?"

"ข้าพระพุทธเจ้ากลัวอิทธิพล พระพุทธเจ้าข้า"

"อิทธิพลของใคร ?"

"ของเสนาบดีผู้หนึ่ง พระพุทธเจ้าข้า เขามีอำนาจครอบครองประเทศทั้งประเทศ"

"คนปกครองประเทศนี้ มิใช่ฉันดอกหรือ ?"

"โดยนิตินัย เป็นอย่างนั้น พระพุทธเจ้าข้า แต่โดยพฤตินัยเป็นที่รู้กันทั่วโภคนครว่า ผู้ปกครองโภคนครนั้นคือ จารุกันเสนาบดีพระพุทธเจ้าข้า"

"จารุกันเสนาบดี" พระเจ้าอยู่หัวทรงทวนชื่อของเสนาบดี

ตั้งแต่บัดนั้นเป็นต้นมา พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่-หัวแห่งโภคนครได้ทรงปลอมพระองค์ พร้อมทั้งพระมเหสีพระราชโอรสธิดา ออกสำรวจความเป็นอยู่ของราษฎรด้วยพระองค์เอง

พระองค์ได้ทอดพระเนตร ได้สดับ ได้รับทราบด้วยพระองค์เองอย่างถ่องแท้ว่า ราษฎรของพระองค์มีความเป็นอยู่อย่างไร ทรงสังเวชสลดพระทัยยิ่งนัก ที่ประชาชนผู้จงรักภักดีต่อพระองค์ต้องทนทุกข์ทรมานอยู่ด้วยความยากจน โรคภัยไข้เจ็บ ในทางตรงข้ามพวกนักปกครองที่พระองค์ทรงไว้วางพระราชหฤทัย กลับร่ำรวยอย่างรวดเร็ว มีความเป็นอยู่หรูหราฟุ่มเฟือย เพราะการฉ้อราษฎร์บังหลวง

เป็นเวลาหนึ่งปีครึ่ง ที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวแห่งโภคนครทรงปลอมพระองค์เสด็จไปทั่วพระนคร เพื่อทรงศึกษาข้อเท็จจริงด้วยพระองค์เอง ในที่สุดพระองค์ก็ได้ข้อเท็จจริงทุกประการเหมือนที่ชาวเมืองทูลเกล้าถวายฎีกา

ในการที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จออกตรวจบ้านเมืองโดยการปลอมแปลงพระองค์นี้ พวกเสนา-บดีและข้าราชการที่ทุจริตมิได้ทราบเลย

วันหนึ่งรับสั่งให้จารุกันเสนาบดีเข้าเฝ้า ตรัสถามถึงเรื่องราวข้าราชการหลายเรื่อง เสนาบดีทูลว่า ทุกอย่างเรียบร้อย ในพระราชอาณาเขต ประชาชนอยู่เย็นเป็นสุขไม่มีความเดือดร้อนด้วยเรื่องใด ๆ

พระเจ้าอยู่หัวกริ้วมาก แต่ทรงระงับความกริ้วนั้นเสียตรัสถามอีกว่า

"เสนาบดีรู้ได้อย่างไรว่า ประชาชนอยู่เย็นเป็นสุขไม่มีเรื่องเดือดร้อน ?"

"ข้าพระพุทธเจ้า ตรวจตราอยู่เสมอ และคนของ

ข้าพระพุทธเจ้าก็ออกดูแลสุขทุกข์ของราษฎรมิได้ขาด พระ-พุทธเจ้าข้า" เสนาบดีทูล

"ออกไปขูดรีดเขาน่ะซิ" ตรัสพระพักตร์บึ้ง เสนาบดีไม่นึกเลยว่าจะได้ยินพระดำรัสทำนองนี้ จากพระราชาปูนหลานของเขา

"พระองค์ทราบได้อย่างไร เมื่อพระองค์ประทับบรมสุขอยู่แต่ในพระราชวัง ?" ทูลอย่างอวดดี และเชื่อมั่นว่าตนมีบริวารเต็มเมือง

"ท่านรู้หรือว่าฉันอยู่แต่ในวัง ?"

"ถ้าพระองค์ออกไปก็ต้องมีคนเห็น"

"ฉันไม่ออกไปอย่างโง่ ๆ เหมือนอย่างพวกท่าน ที่ออกกันไปเป็นขบวนให้เขาต้อนรับมโหฬาร เลี้ยงสุรานารีมีผักชีโรยหน้า รายงานเท็จ แล้วก็ฉ้อฉลกันต่อไป ประ-ชาชนถูกสูบเลือด พวกท่านอิ่มหมีพีมันจนจะเดินไม่ไหวกันอยู่แล้ว"

"อย่าทรงอวดดีมากไป พระองค์ควรจะใช้แต่พระ-คุณอย่างเดียวไม่ควรใช้พระเดชกับใคร ๆ โดยเฉพาะกับ

ข้าพระพุทธเจ้า ราชบัลลังก์จะเดือดร้อน พระมเหสี และพระโอรสธิดาจะลำบาก ครองราชย์อยู่เฉย ๆ น่ะดีแล้ว อย่าทรงสอดรู้สอดเห็นอะไรให้มากไปเลย"

"ฉันอยู่เพื่อความผาสุกของพลเมือง เมื่อเขาเดือดร้อนฉันก็ต้องเดือดร้อนด้วย ตระกูลของฉันปกครองบ้านเมืองมาหลายชั่วอายุคนแล้ว ไม่เคยคดโกงทุจริตต่อประชาชน ฉันก็จะทำอย่างที่บรรพบุรุษของฉันเคยทำมา"

แล้วตรัสอย่างกล้าหาญสมกษัตริย์ว่า "เสนาบดีท่านจะยอมรับอย่างชายชาติทหารได้ไหมว่า ท่านคดโกงทุจริต รับสินบนร่ำรวยขึ้นมาโดยการฉ้อราษฎร์บังหลวง ถ้าท่านยอมรับก็เป็นอันแล้วกันไป ฉันขอเพียงให้ท่านเลิกอย่าทำต่อไปอีก ประชาชนเขารู้กันทั้งบ้านทั้งเมือง แต่เขาพูดไม่ออก"

จารุกันเสนาบดีโกรธมาก

"ไม่เลิก จะทำไม ประชาชนมันโง่" พูดอย่างเกรี้ยวกราด "เขาให้อยู่ดี ๆ ไม่ชอบ ชอบมาเสี่ยงกับอันตราย"

ทันใดนั้น ทหารรักษาพระองค์จำนวน ๕ นาย มีอาวุธครบมือเข้ามาห้อมล้อมเสนาบดี พอพระราชารับสั่ง "จับมัดไว้" เท่านั้น เสนาบดีก็ถูกพันธนาการทันที

โดยวิธีนี้ วันหนึ่งกับคืนหนึ่ง พระราชาสามารถจับเสนาบดี และอำมาตย์ที่ทุจริตได้ถึง ๓๐ คน ตามบัญชีที่พระองค์ทราบแน่นอน

วันรุ่งขึ้นเสด็จออกขุนนางตามเวลาปกติ ที่เหลืออยู่ล้วนเป็นขุนนางที่สุจริต พระเจ้าอยู่หัวทรงเล่าเรื่องทั้งปวงให้ขุนนางทั้งหลายทราบ แล้วตรัสว่า จะทำอย่างไรกับเสนาบดีและอำมาตย์ที่ทุจริตเหล่านั้น

บางคนกราบทูลให้ประหารชีวิต บางคนกราบทูลให้จองจำในพันธนาการ เพราะทรมานมากกว่าฆ่าให้ตายในครั้งเดียว ในที่สุดพระราชาตัดสินว่า ให้พวกทุจริตพวกนั้นเลือกเอาเองจะให้ประหารชีวิตหรือจำคุกตลอดชีวิต

ทุกคนเลือกเอาทางจำคุกตลอดชีวิต จารุกันเสนาบดีถึงกับร้องไห้ คนทุจริตไม่ใช่คนกล้า เป็นคนขลาดทุกคน ชีวิตจะเป็นอย่างไร มนุษย์ก็ยังรักชีวิต อยากให้ชีวิตยืดยาวนาน ชีวิตเป็นที่รักสูงสุดของทุกคน

วันรุ่งขึ้นอีกวันหนึ่งได้มีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้ประกาศให้ประชาชนทราบ ชาวเมืองต่างชื่นชมยินดี มาชุมนุมกันที่พระลานหลวงเป็นจำนวนแสน เปล่งวาจาถวายพระพรขอให้พระราชาจงทรงพระเจริญ

และแล้วพวกเขาได้ฟ้อนรำขับร้องด้วยความเบิกบานใจ จัดมีมหรสพถึง ๗ วัน ๗ คืนทั่วพระนครเป็นการฉลองชัยชนะทั่วหน้ากัน พร้อมกันนั้นพระราชาได้ทรงพระราชทานรางวัลความดีความชอบ และเลื่อนตำแหน่งข้าราชการที่สุจริต เพื่อให้คนทั้งหลายมั่นใจว่าคนทำดีย่อมได้รับผลดี ทำชั่วย่อมได้รับผลชั่ว ไม่ช้าก็เร็ว

ตั้งแต่บัดนั้นเป็นต้นมา ประชาชนก็อยู่เย็นเป็นสุข เจ้าหน้าที่ปกครองตั้งอยู่ในสุจริตธรรม อำนวยความสะดวกแก่ประชาชนทั่วหน้าไม่เลือกชั้นวรรณะ ไม่มีเจ้าหน้าที่คนใดกล้าตบพระเนตรกษัตริย์หนุ่มอีกต่อไป

ดอกไม้ทิพย์ของข้าพเจ้า

...นี่หรือความรัก! นี่หรือความสุข! สภาวะของจิตช่างน่าพิศวงเสียนี่กระไร! ความรักทำให้จิตใจอ่อนโยน ละเมียดละไม ใคร่ถนอมใคร่คุ้มครองป้องกัน ความรักทำให้สิ่งไม่งามเป็นสิ่งงาม ทำให้ความแข็งกระด้างเป็นความอ่อนโยน จิตใจของเขาได้ห่อหุ้มเอาสิ่งนั้นไว้อย่างกระชับแน่นเต็มที่ แม้จะอยู่ไกลก็รู้สึกเสมือนอยู่ใกล้เป็นความสนิทสนมที่งอกงามขึ้นในจิตใจอย่างลี้ลับ แต่ก็เต็มไปด้วยความมั่นคงอ่อนแต่เหนียวแน่น อา! เวลานี้ข้าพเจ้ามีความสุขหรือมีความทุกข์กันเล่า ช่างดูยากเสียจริง...

ข้าพเจ้าต้องสูญเสียขาหนึ่งข้าง และแล้วการสูญเสียความรักก็ตามมา มนุษย์เราเมื่อถึงคราวจะสูญเสีย อะไร ๆ ก็ดูเหมือนทำท่าจะสูญเสียไปหมดและอย่างง่ายดาย ในทางตรงข้ามก็เช่นกัน เมื่อถึงคราวจะได้ แม้สิ่งอันเราไม่นึกว่าจะได้ก็ได้มา

แต่ท่านที่รัก! ท่านนึกว่ามนุษย์เราสามารถจะได้อะไร ๆ ที่เราต้องการทุกอย่างหรือ? และเป็นไปได้หรือที่เราจะได้อะไรมาโดยไม่ต้องสูญเสียอะไรไปอย่างหนึ่ง ถ้าท่านเคยผ่านชีวิตมามากพอควร ท่านคงจะเห็นด้วยกับข้าพเจ้าว่า เกมส์ชีวิต เป็นเรื่องที่เราต้องกล้าได้กล้าเสีย คนขี้ขลาดต่อชีวิตจะไม่สามารถได้รับผลอย่างสูงที่ชีวิตควรจะได้เลย

ข้าพเจ้าเคยนึกสรรเสริญพระมหากษัตริย์บางพระองค์ที่เคยทรงเหวี่ยงมงกุฎประดับเพชรทิ้ง ทรงก้าวลงจากราชบัลลังก์อย่างไม่อาลัยใยดี เมื่อมงกุฎและบัลลังก์นั้นเป็นสิ่งกีดขวางอุดมคติของพระองค์ หรืออย่างน้อยมาขัดขวางความปรารถนาโดยชอบธรรมที่พระองค์ควรจะได้รับแลในบั้นปลายพระองค์ก็ทรงรู้สึกว่า การตัดสินพระทัยของพระองค์นั้นนั้นถูกต้อง เพราะพระองค์ได้พบกับความสุขที่ทรงปรารถนาไว้แต่เดิม หากไม่กล้าเสียสละไฉนเล่าจะได้รับความสุขเช่นนั้น

ของสองอย่างที่ขัดกันนั้น เราจะหวังให้ได้พร้อม ๆ กันนั้นยาก เราต้องเลือกเอาอย่างหนึ่ง สละไปอย่างหนึ่ง ความรู้สึกของคนอื่น ไม่สำคัญ ความรู้สึกของเราต่างหากที่จะให้ความสุขหรือความทุกข์แก่เรา

ข้าพเจ้าพูดมาถึงแค่นี้ ท่านคงจะอยากทราบบ้างกระมังว่าข้าพเจ้าคือใคร ? เหตุใดจึงต้องสูญเสียขา และความรัก ท่านคิดว่าเป็นความสูญเสียเพียงเล็กน้อยอย่างนั้นหรือ ? ท่านที่รัก ! ท่านจะเอาอะไรมาเป็นเครื่องวัดในความสูญเสียมากหรือน้อยของคน

ข้าพเจ้า ชื่อ สมชาย จันทบุรี นามสกุลของข้าพเจ้าเป็นชื่อเดียวกับจังหวัดอันเป็นถิ่นกำเนิดของข้าพเจ้า........จันทบุรี จังหวัดภาคตะวันออกของเมืองไทย

จันทบุรีเป็นเมืองสงบ พี่น้องชาวจันทบุรีของข้าพเจ้าสีผิวค่อนข้างขาว รูปร่างกระทัดรัดแบบคนไทยทั่วไป

ข้าพเจ้าลืมตาขึ้นดูโลกในเรือนที่ค่อนข้างจะมีฐานะดี เพราะบิดาของข้าพเจ้าเป็นกำนัน เรามีสวนเงาะกว้างใหญ่

กำนันเป็นคนใหญ่คนโตในตำบล ลูกกำนันก็พลอยมีหน้ามีตา และมีคนนับถือไปด้วย ทำนองเดียวกันลูกคนใหญ่คนโตในกรุงเทพ ฯ เวลานี้ หากผัวเป็นพลตรี เมียและลูกก็พลอยเป็นพลตรีไปด้วย หรืออาจยิ่งกว่านั้น ท่านลองเทียบส่วนดูเถิด หากพ่อยิ่งใหญ่กว่าพลตรี เมียและลูกจะเป็นอย่างไร เมื่อผัวเป็นรัฐมนตรี เมียและลูกมักวางโตยิ่งกว่าตัวรัฐมนตรีเองเสียอีก เขาถือว่าพวกเขาเป็นคนของคนมีอำนาจ

อำนาจ! ข้าพเจ้าพูดอย่างนั้นหรือ? จริงทีเดียวท่านที่รัก! อำนาจเป็นสิ่งที่มนุษย์ทั่วไปอยากได้ อยากเห็นมันเป็นความสุขความภูมิใจของเขา ธาตุแท้ของคนเป็นอย่างไร เราจะรู้ได้เมื่อเขามีอำนาจ เขามีบุคคลพรั่งพร้อมล้อมหน้าล้อมหลัง คอยสอพลอเอาใจ เขาคุ้นอยู่แต่กับคำสั่ง ไม่มีคนกล้าโต้เถียงคัดค้าน นานเข้าอำนาจและสภาพแวดล้อมเช่นนี้จะค่อย ๆ ย้อมใจให้เขามัวเมาอยากเป็นคนอยู่เหนือคนตลอดเวลา เขามองเห็นการโต้เถียงหรือการวิพากย์วิจารณ์เป็นเรื่องรำคาญใจเสียแล้ว ต่อจาก

นั้นเขาก็จะใช้แต่อำนาจอย่างเดียว เหตุผลมิใช่เป็นสิ่งอันพึงรับฟังสำหรับเขา และโดยเฉพาะอย่างยิ่ง เหตุผลของคนอื่นซึ่งต่ำต้อยกว่าเขา เขามองเห็นคนอื่น นอกจากตัวเขาเป็นคนโง่ ไร้สมองและวิจารณญาณ คนมีอำนาจในเมืองเราไม่น้อยที่เป็นเช่นนี้ อาการดังกล่าวเป็นอาการแห่งโรคคือความโง่ในตัวเขาซึ่งคนอื่นเห็นได้ชัดแจ้ง

ความจริงมนุษย์พวกนี้หามีมันสมองและสติปัญญาเท่าไรไม่เขามีแต่อำนาจและกำลัง เหมือนสัตว์ที่ตัวใหญ่กว่าเป็นที่เกรงของสัตว์ตัวเล็กกว่า สัตว์เล็กทั้งกลัวและเกลียด

ที่ข้าพเจ้าพูดมาทั้งหมดนี้ ข้าพเจ้าหมายเฉพาะผู้ใช้อำนาจโดยไม่เป็นธรรม ส่วนท่านผู้มีอำนาจแล้วใช้อำนาจนั้นโดยธรรมข้าพเจ้าขอประนมมือไหว้ด้วยใจเลื่อมใส

แต่บิดาของข้าพเจ้า แม้จะเป็นถึงกำนัน มีอำนาจในตำบลก็หาใช้อำนาจโดยไร้ธรรมไม่ ท่านอย่าเพิ่งหัวเราะเยาะข้าพเจ้าซิท่าน ว่าพูดไปพูดมา ที่แท้ก็ต้องการยกย่องพ่อของตัว

ถ้าท่านรู้สึกเกลียดข้าพเจ้าเสียแต่เวลานี้ จนถึง

อยากจะปาบันทึกนี้ลงไปกับพื้นแล้วเอาเท้าขยี้และจุดไฟเผา และการกระทำดังนั้น มันเป็นความสุข ความพอใจของท่านละก้อ เชิญท่านตามสบายเถิด

แต่ถ้าหากท่านยังพออ่านต่อไปได้ ก็เชิญอ่านต่อไปเถิด ข้าพเจ้ามีข้อพิสูจน์ว่าพ่อของข้าพเจ้าเป็นคนยุติธรรมไม่ใช้อำนาจในทางไร้ธรรม แม้เวลานั้น......เมื่อข้าพเจ้าเป็นเด็ก ข้าพเจ้าจะรู้สึกเสียใจอยู่บ้าง แต่มาเวลานี้......เมื่อข้าพเจ้าเป็นผู้ใหญ่แล้ว ข้าพเจ้าช่างรู้สึกบูชาบิดาเสียนี่กระไร!

ทุกครั้งที่ข้าพเจ้าทะเลาะกับเด็กเพื่อนบ้านถึงลงไม้ลงมือชกต่อยกัน ข้าพเจ้าจะต้องถูกเฆี่ยนเสมอ บิดาของข้าพเจ้าเฆี่ยนทีหนึ่งแล้วหยุดสอน.....สอนแล้วเฆี่ยนอีกเพื่อให้ข้าพเจ้าสำนึกในความผิด หากโทษของข้าพเจ้าจะต้องถูกตี ๕ ครั้ง ท่านจะต้องตีข้าพเจ้าถึง ๑๕ หรือ ๒๐ ที เพราะมัวหยุดพักสอน ข้าพเจ้ารำคาญเป็นที่สุด อยากให้ตีเสร็จเรื่องเสร็จราวไปจะเพิ่มขึ้นเป็นเฆี่ยน ๒๐ ที ข้าพเจ้าก็ยังพอใจกว่า

บางครั้งข้าพเจ้าโทโสสุดขีด ถึงกับเถียงพ่อว่า ไม่น่าจะเกิดมาเป็นลูกกำนันเลย ลูกชาวบ้านอื่น ๆ เขาไม่เฆี่ยนกันมากมายอย่างนี้ พ่อตอบข้าพเจ้า "เพราะแกเป็นลูกกำนันน่ะซิ ฉันจึงต้องตีแกมาก ฉันเป็นกำนัน ไม่ได้หมายความว่าตัวแกจะเป็นกำนันไปด้วย แกจะเย่อหยิ่งถือตัวอวดวิเศษกว่าลูกชาวบ้านทั้งหลายไม่ได้ ถ้าฉันไม่รีบลงโทษแกเสียก่อน ต่อไปคนทั้งหลายจะต้องลงโทษแกซึ่งจะหนักยิ่งกว่าฉันลงโทษเสียอีก ถึงแกจะยังไม่ตาย คนทั้งหลายก็จะเห็นหน้าแกเป็นผี เหม็น และน่ากลัว เพราะแกถือดีว่าบารมีพ่อแกคุ้มหัวแล้วเที่ยวทะเลาะวิวาท ข่มเหงรังแกคนอื่น"

"ไอ้เด็กพวกนั้น มันวิเศษอย่างไร พ่อแม่มันเป็นชาวนา ชาวสวน พ่อแม่มันเป็นหนี้พ่อ ผมรู้ บางคนเป็นหนี้ตั้ง ๖—๗ ปี แล้วไม่รู้จักใช้ พ่อแม่มันยากจนสกปรก มันมีบ้านแต่พอซุกหัวนอน ของกินของใช้ก็ต้องมาซื้อจากบ้านเราทุกอย่าง เมื่อทะเลาะชกต่อยกับผมพ่อแม่มันก็ไม่เคยเฆี่ยนตีมัน พ่อเองก็ไม่เคยลงโทษมันตาม

หน้าที่ของกำนันแต่พ่อมาลงโทษเฆี่ยนตีแต่ผมคนเดียว...”

ข้าพเจ้า พูดยังไม่ทันจบ พ่อก็ ตวาด ลั่นขึ้น มา อย่างโกรธจัด

“อ้ายสมชาย แกอย่าพูดอย่างนี้ ถ้าแกพูดอีกเป็นครั้งที่สอง ข้าจะตีแกให้สลบคาไม้เรียว ถ้าแกมีนิสัยดูถูกเพื่อนมนุษย์ตั้งแต่แกยังไม่มีอะไรดีกว่าเขาเลย นอกจากทะนงว่าเป็นลูกกำนัน แกยังไม่เคยแสดงความสามารถอะไรให้ข้าเห็นว่า แกเป็น มนุษย์ พิเศษกว่า เขา ทั้งหลายอื่น แกยังกล้าดูถูกเพื่อนมนุษย์ถึงขนาดนี้ หากต่อไปภายหน้าแกไปร่ำเรียนวิชาในบางกอกได้เป็นใหญ่เป็นโต แกจะไปเห็นเพื่อนมนุษย์หรือลูกน้องแกเป็นหมาไปหมดหรือ

เรื่องที่ พ่อแม่เขาเป็นชาวนา ชาวสวนนั้น มันเสียเกียรติตรงไหน ก็ไม่ใช่ชาวนาชาวสวนดอกหรือ ที่เลี้ยงคนทั้งชาติอยู่เวลานี้ พ่อแกก็เป็นชาวนา ชาวสวนเหมือนกัน เขาตั้งให้เป็นกำนันก็เพราะเห็นว่าพ่อแกเป็นคนดี มีศีลธรรมพอไว้วางใจให้ดูแลความยุติธรรมแก่พี่น้องตำบลนี้ได้ ไม่ใช่เพราะเหตุอื่น”

"ที่พ่อแม่ของเด็กบางคนเป็นหนี้เป็นสินเรานั้น" พ่อเสียงอ่อนลง "ก็เพราะเขายากจน และพ่อก็ดูแล้วว่าไม่ใช่เขายากจนเพราะใฝ่อบายมุข แต่เขายากจนเพราะโรคภัยไข้เจ็บ ทำมาหากินไม่ได้บ้าง เพราะต้องประสบภัยเช่นถูกปล้นบ้าง ต้องกู้หนี้ยืมสินไปตั้งเนื้อตั้งตัวใหม่ แกไม่เคยรู้ว่า ความยากจน มันทรมานจิตใจแค่ไหน และใครบ้างที่จะต้องการมัน ทุกคนก้มหน้าต้อนรับมันในฐานะ ที่หลีกเลี่ยงไม่ได้จริง ๆ"

"เรื่องที่เขาซื้อของกิน ของใช้ที่บ้านเรานั้น แกควรจะขอบใจเขา เพราะพวกเขาเหล่านั้นเอง เราจึงดำรงชีวิตอยู่ได้อย่างที่แกเห็นอยู่นี้ เขาช่วยสนับสนุนเราทั้งทางการค้า และทางราชการ"

"สมชาย" พ่อพูดเป็นเสียงปลอบโยน เสียงของท่านอ่อนลงเหลือเกิน "สำหรับมนุษย์นั้น ขอให้ลูกจำคำพ่อไว้ เกียรติแห่งความเป็นมนุษย์ของเขา ย่อมสูงส่งกว่าเกียรติใด ๆ ทั้งหมด เขาเป็นมนุษย์เหมือนกับเรา แม้เขาจะไม่มีเกียรติทางอื่น แต่ความที่เขาเป็นมนุษย์นั้น เป็น

สิ่งที่เราต้องยอมรับนับถือ จะดูหมิ่นไม่ได้ สมชาย! ท่องคำพูดของพ่อเอาไว้ ทุกคนมีเกียรติในฐานะที่เขาเป็นมนุษย์ นอกเสียจากคนนั้นจะประพฤติชั่วช้าสารเลวจนความเป็นมนุษย์เหลืออยู่น้อยเต็มที”

เวลานั้น ข้าพเจ้ามิได้ซาบซึ้งในคำสอนของพ่อแต่ประการใดเลย ตรงข้าม ข้าพเจ้ารู้สึกว่าพ่อเป็นคนโง่ ที่ไม่รู้จักฉวยโอกาสไม่รู้จักใช้ความใหญ่โตของตัวฉกฉวยเอาผลประโยชน์ต่าง ๆ เท่าที่อำนาจจะพึงอำนวยให้ได้

อนิจจา! ความคิดของข้าพเจ้าครั้งกระนั้นช่างโง่เสียนี่กระไร!

คืนหนึ่ง ข้าพเจ้าจำได้ว่าเป็นคืนมาฆบูชา—เพ็ญกลางเดือนสาม พ่อชวนข้าพเจ้าและน้อง ๆ ไปเวียนเทียนที่วัดตามประเพณีนิยมขณะที่ไปถึงวัดนั้น พระกำลังสวดมนต์อยู่ในโบสถ์ เรายืนเรียงรายกันอยู่ที่บริเวณเจดีย์รอเวียนเทียน พ่อชี้ให้ข้าพเจ้าดูองค์เจดีย์พลางพูดว่า

“สมชาย! ดูซิ...ดูองค์เจดีย์ตั้งแต่ฐานจนถึงยอด แก

คิดว่ายอดเจดีย์อันสูงส่ง มองเห็นได้แต่ไกลนั้น ถ้าไม่มีฐานรองรับจะอยู่ได้หรือไม่?"

ข้าพเจ้าตอบพ่อว่าอยู่ไม่ได้ พ่อจึงสอนข้าพเจ้าว่า "ในทำนองเดียวกัน คนจะสูงได้ก็เพราะมีคนสนับสนุน หากไม่มีใครสนับสนุนแล้วจะสูงขึ้นไม่ได้ เพราะฉะนั้นคนเราจึงไม่ควรดูถูกกัน"

ท่านที่รัก คำสอนของพ่อได้ฝังลึกอยู่ในจิตใจของข้าพเจ้า แม้ว่าเวลานั้นจะไม่ค่อยซาบซึ้งนัก แต่ต่อมาเมื่อข้าพเจ้าเป็นผู้ใหญ่แล้ว ได้เรียนรู้อะไรบ้างแล้ว คำสอนของพ่อได้กลายมาเป็นส่วนหนึ่งแห่งการดำเนินชีวิตของข้าพเจ้าช่างจับใจข้าพเจ้าเสียจริง ๆ...คำสอนของกำนันบ้านนอกเท่านั้นนะท่าน

ข้าพเจ้าได้มาเรียนต่อชั้นมัธยมศึกษาในจังหวัดจันทบุรี เมื่อจบชั้นมัธยมศึกษาแล้ว พ่อได้ส่งข้าพเจ้ามาเรียนต่อที่กรุงเทพ ฯ ทำให้หูตาและความรู้สึกนึกคิดของข้าพเจ้ากว้างขวางขึ้น ข้าพเจ้าเลือกเรียนในคณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ระยะนั้นจิตใจของข้าพเจ้าค่อย ๆ

ได้รับแสงสว่างขึ้นทีละน้อย คำสอนของพ่อจับใจข้าพเจ้ายิ่งขึ้น

ข้าพเจ้าได้ศึกษา ถึง ความ เป็นมา ของ มนุษยชาติ สภาพสังคมมนุษย์ การเอารัดเอาเปรียบระหว่างคนต่างชั้นและต่างฐานะ ความทุกข์ทรมานของความยากจนเร้นแค้น

ไฟคือความปรารถนาในการต่อสู้เพื่อความเป็นธรรมในสังคมได้ถูกจุดขึ้นเป็นดวงน้อย ๆ ในจิตใจ ของ ข้าพเจ้าแล้วค่อย ๆ ขยายเป็นวงกว้างและเริงแรงขึ้น มันโพลงและร้อนแรงอยู่เสมอ จนข้าพเจ้าแน่ใจว่าในชีวิตนี้ ข้าพเจ้าไม่อาจดับมันได้

ประมาณเดือนละครั้งที่ข้าพเจ้าได้รับจดหมายจากพ่อซึ่งเวลานั้นแก่แล้ว และปลดเกษียณแล้ว จดหมายทุกฉบับของพ่อทำให้ข้าพเจ้ามีความสุข ส่งเสริมอุดมคติ มีแนวโน้มให้ข้าพเจ้ามีความเห็นอกเห็นใจเพื่อนมนุษย์ด้วยกัน

"สมชายลูกรัก" พ่อจะขึ้นต้นจดหมายอย่างนี้เสมอต่อจากนั้นก็ดำเนินข้อความของจดหมายตามแต่เรื่อง บางทีก็ชม บางทีติ บางทีสอน เช่น

"พ่อได้รับจดหมายของลูกแล้ว ลูกทำให้พ่อพอใจมากที่สอบได้คะแนนดี และได้หมดทุกวิชา สิ่งที่ทำให้พ่อดีใจมากกว่านี้ก็คือจิตใจของลูกที่เปลี่ยนไป ผิดกับสมัยลูกเป็นเด็กเป็นอันมาก ลูกมีจิตใจจดจ่อที่จะทำประโยชน์แก่เพื่อนร่วมตำบล ร่วมจังหวัดและร่วมชาติทางใดทางหนึ่ง

"มนุษย์เรานั้น มีค่าตรงที่สามารถบำเพ็ญตนให้เป็นประโยชน์ได้เพียงใด หากลูกมีจิตใจอย่างนี้อยู่ ลูกจะต้องเป็นคนมีค่าคนหนึ่งของแผ่นดินไทย อย่างน้อยก็ไม่หนักแผ่นดินเกิด

"แต่การที่ลูกมีความคิดร้อนแรงเกินไปนั้น ไม่ควรอุปมาเหมือนไฟในเตา หากมันร้อนอยู่แต่เฉพาะในเตาก็ดีดอก เพราะทำให้ข้าวสุกเร็วแต่ถ้ามันลามเลยออกนอกเตาติดฝา ติดเพดานก็จะก่อความพินาศวอดวายใหญ่หลวง ขอให้ลูกประคับประคองความคิดให้อยู่ในระดับที่พอเหมาะแก่วัยและกำลังความสามารถของลูก ขอให้ดำเนินตามมัชฌิมาปฏิปทาของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเข้าไว้

"เมื่อวานซืน พ่อไปคุยกับท่านเจ้าคุณในจังหวัด เอาเงาะไปถวายท่าน ท่านฉันแล้ว นั่งคุยกับพ่อเสียนาน พ่อก็ชอบฟังท่านคุยท่านก็ชอบคุยกับพ่อ ที่พ่อชอบคุยกับท่านเพราะท่านพูดธรรมะให้ฟังเสมอ เป็นพระนั้นพูดเรื่องอะไรก็ไม่ซาบซึ้งแก่ผู้ฟังเท่าพูดธรรมะตอนหนึ่งท่านกล่าวว่า

"พระพุทธเจ้า ทรงแสดงไว้ว่า การรีบเข้าไปแบกภาระที่ยังไม่มาถึง ๑ การไม่รับภาระที่มาถึงเข้าแล้ว ๑ เป็นลักษณะของคนไม่ดี"

"ยกตัวอย่างเช่น พระบวช พรรษา สองพรรษา ความรู้ความสามารถไม่ควรเป็นเจ้าอาวาส แต่ดิ้นรนอยากเป็นเจ้าอาวาส ความจริงเรื่องอย่างนี้ไม่ต้องดิ้นรนดอก ทำความดีไป เมื่อถึงคราวและเหมาะสมย่อมจะได้เอง ขี้เกียจหลีกเสียอีก

"ถ้าพูดอย่างฆราวาส เช่นเสมียน ดิ้นรนอยากเป็นอธิบดี หากได้เป็นจริงก็คงทำไม่ได้ เพราะภาระมันหนัก

แต่ตัวคนแบกภาระนั้นเล็กเกินไป เหมือนคนตัวใหญ่หัวใหญ่แต่เท้าเล็ก ย่อมทรงตัวไม่อยู่

"อีกประเภทหนึ่ง คือคนที่ภาระมาถึงเข้าแล้ว ไม่รับภาระนั้น ทอดทิ้งเสีย ตัวอย่างเช่นคนแต่งงานแล้วมีลูกมีเมีย แต่ไม่รับภาระเรื่องการเลี้ยงดู ภาระอื่น ๆ นอกจากนี้ให้ลูกคิดดูเอาเองบ้าง เพราะลูกได้เรียนมากกว่าพ่อ

"การจะทำอะไรให้สำเร็จนั้น ต้องชั่งกำลังของตัวให้ดี เช่นนายสิบคิดปฏิวัติ ล้มล้างรัฐบาล ย่อมไม่สำเร็จ ถ้าจะสำเร็จ ร้อยปีจะมีสักหนกระมัง

"เพราะฉะนั้น ขอให้ลูกตรองดูให้ดี จะทำการใดพึงคะเนกำลังของตัว อย่าเอาแต่อุดมคติหรือการเพ้อฝัน ทฤษฎีนั้นเป็นสิ่งที่วางขึ้นง่าย แต่เมื่อปฏิบัติจริง ย่อมลำบากเสมอ เพราะจะต้องพบกับอุปสรรค"

ท่านที่รัก! จดหมายของพ่อเป็นจดหมายที่ข้าพเจ้าชอบอ่านเพราะพูดตรงไป ตรงมา และบริสุทธิ์ใจเสมอ พ่อมีความหมายเป็นอันมากในชีวิตของข้าพเจ้า

เมื่อเรียนจบแล้ว ข้าพเจ้าได้เข้าทำงานในบริษัทแห่งหนึ่งเป็นบริษัทของชาวจันทบุรีตั้งอยู่ในกรุงเทพ ฯ ค้าขายสินค้าซึ่งสั่งโดยตรงจากประเทศญี่ปุ่น ผู้จัดการบริษัทเป็นผู้คุ้นเคยกับพ่อของข้าพเจ้า

ท่านอาจสงสัยกระมังว่า ข้าพเจ้าเรียนจบทางนิติ-ศาสตร์ไฉนจึงมาทำงานบริษัท

ท่านจะหายแปลกใจ หากท่านทราบว่า มีผู้จบรัฐศาสตร์เป็นจำนวนไม่น้อยไปทำงานอยู่ในธนาคาร ทั้งๆ ที่เขามิได้จบรัฐศาสตร์การคลังเลย บางคนควรจะไปเป็นครูบาอาจารย์กลับไปทำงานกรมศุลกากร ท่านทราบมิใช่หรือว่าระบบราชการในเมืองไทยเรานั้น มีน้อยเหลือเกินที่จะบรรจุคนให้เหมาะแก่งาน แต่ทางบริษัทที่ข้าพเจ้าทำนั้นได้อาศัยข้าพเจ้าเป็นอันมากทางด้านกฎหมายและความกล้าหาญในการตัดสินใจ

ผู้จัดการเป็นคนดีพอใช้ มีข้อเสียอยู่อย่างหนึ่งคือความอยากใหญ่ อยากเด่นจนเกินไป หากลดลงสักครึ่งหนึ่งก็คงได้ส่วนที่เหมาะสม

แต่ผู้ช่วยผู้จัดการนั้นซิ ช่างเลวระยำตำบอนอะไรอะไรเช่นนั้น เขาเป็นคนโทโสร้าย เอาแต่ใจตัว โง่แกมหยิ่งและอวดดี แม้ในทางกฎหมายซึ่งไม่เคยได้เรียนมาเลยก็ยังกล้าอวดดีอวดฉลาด ทำตัวเหมือนรู้หมดทุกอย่าง เมื่อใครแสดงความเคารพในฐานะที่เป็นผู้ช่วยผู้จัดการ เขาทำเป็นเดินเฉย คอแข็ง ไม่เคยแสดงความเคารพตอบใครเลยเห็นคนอื่นเป็นคนโง่ไปหมด นิสัยเลวทราม วาจาหยาบเกียจคร้าน

ท่านแปลกใจไหมว่าทำไมคนอย่างนี้จึงอยู่ในตำแหน่งสูงได้ข้าพเจ้าจะบอกท่าน......เขาเป็นเพื่อนผู้จัดการ เคยเป็นนักเรียนรุ่นเดียวกัน

ผู้จัดการไม่รู้หรือว่า คน ๆ นี้เป็นอย่างไร คนในบริษัทเกลียดชังเขาแค่ไหน ทำไมท่านจะไม่รู้ !! แต่...แต่เขาเป็นม้าใช้อย่างดีของผู้จัดการ กลัวผู้จัดการเหมือนหนูกลัวแมว เขาอยู่ได้เพราะเหตุนี้ มีหลายครั้งที่ข้าพเจ้าจะเอาปืนไปจ่อสมองของคน ๆ นี้ ลองดูที่ว่าในสมองของเขามีขี้เลื่อยอยู่เท่าใด มีเลือดแห่งความเลวทรามอยู่กี่ลิตร

ข้าพเจ้าขอรับสารภาพต่อท่านว่า ข้าพเจ้าเกลียดชังคน ๆ นี้เหลือเกิน แต่คำสอนของพ่อทำให้ข้าพเจ้ายับยั้งชั่งใจได้ คน ๆ นี้เป็นศัตรูอย่างร้ายกาจของข้าพเจ้า

ข้าพเจ้าตั้งใจว่าหากทนไม่ไหวจริง ๆ ข้าพเจ้าจะลาออก ที่ทำมาหากินมิได้มีเพียงแห่งเดียว โลกนี้ยังกว้างยินดีให้ข้าพเจ้าร่อนถลาไปได้ตามใจชอบ

อย่าให้ข้าพเจ้าพูดเรื่องนี้ต่อไปอีกเลย ท่านที่รัก! พูดถึงเรื่องนี้ทีไร หัวใจและมือของข้าพเจ้าเริ่มสั่น สมองตึงเครียด

ข้าพเจ้าขอเปลี่ยนเรื่องนำท่านไปสู่จังหวะชีวิตที่เต็มไปด้วยความนุ่มนวลอ่อนหวานบ้าง เพื่อท่านจะได้ไม่ตึงเครียดเกินไป

ข้าพเจ้าหวังว่า ท่านคงรู้จักนักประพันธ์สาวผู้หนึ่งดี เธอใช้นามปากกาว่า "ดอกไม้ทิพย์" นั่นคือสตรีผู้เป็นที่จรรโลงใจของข้าพเจ้า

ท่านคงอยากทราบ ความสัมพันธ์เริ่มต้น ระหว่างข้าพเจ้าและ "ดอกไม้ทิพย์" บ้างกระมัง ข้าพเจ้าเชื่อเช่นนั้น ข้าพเจ้าจะเล่าให้ท่านฟังเดี๋ยวนี้

วันหนึ่ง ขณะข้าพเจ้า ครึ่งนั่ง ครึ่งนอนบนเก้าอี้โยก สายตาทอดไปเห็นหนังสือเล่มหนึ่งวางอย่างสวยงามน่าจับอยู่ในตู้หนังสือเบื้องหน้าของข้าพเจ้า

ข้าพเจ้าหยิบขึ้นมาดู "รอยชีวิต โดย ดอกไม้ทิพย์" ข้าพเจ้าพลิกอ่านคำนำ หนังสือทุกเล่ม ข้าพเจ้าจะต้องอ่านคำนำก่อนเสมอเพียงอ่านคำนำเท่านั้น ข้าพเจ้ารู้สึกมีความพอใจที่จะอ่านรอยชีวิตต่อไป ดอกไม้ทิพย์เขียนไว้ในคำนำว่า

"ทุกคน ย่อมมีรอยชีวิตของตนเอง รอยชีวิตไม่เหมือนรอยขีดลงในน้ำ เมื่อยกไม้ขึ้นแล้ว รอยนั้นจะหาย แต่รอยชีวิตย่อมจะผนึกแน่นอยู่ในความทรงจำ รอยไหนลึกมาก รอยนั้นย่อมกระตุ้นให้เจ้าของชีวิตหวนระลึกถึงอยู่เสมอมันคู่ขนานกันไปกับชีวิตทั้งชีวิตทีเดียว........รอยแห่งความระทมขมขื่นเพราะการถูกข่มเหงรังแก เนื่องมาจากการใช้อำนาจบาทใหญ่ของผู้บังคับบัญชาซึ่งมีนิสัยเลวทราม ประทับรอยทุกข์ไว้แก่ผู้อื่นโดยมิได้คำนึงสักนิดหนึ่งว่า ผู้ได้รับจะมีความเจ็บจำช้ำชอกสักปานใด คนระยำ อัปรีย์อย่างนั้นไม่รู้เป็นใหญ่ขึ้นมาได้อย่างไร มันชอบพูดดูหมิ่นภูมิปัญญา

ของผู้ใต้บังคับบัญชา ถ้าข้าพเจ้ามีอำนาจ ข้าพเจ้าจะเอา มีดโกนตัดลิ้นของสัตว์ดิรัจฉานในร่างคนชนิดนั้นแล้วเอามา แยกแยะดูว่าพ่อแม่ของมันเลวทรามปานใน จึงสร้างลูกมา ระยำอัปรีย์ถึงขนาดนี้ ชอบสร้างแต่รอยช้ำอันล้ำลึกให้แก่ ผู้อื่น ข้าพเจ้าผู้เขียนเรื่องรอยชีวิตนี้ ขอตั้งสัจจอธิษฐานว่า เกิดชาติหนึ่งชาติใดขออย่าได้พบมนุษย์ระยำชนิดนั้นเลย

"ในทางตรงข้าม รอยแห่งความดีที่ใครคนหนึ่งทำไว้ แก่เรา ชั่วชีวิตนี้และชีวิตหน้าเราจะไม่ลืมเลือนเลย มันเป็น รอยจารึกที่ลึก แต่เต็มไปด้วยความนุ่มนวล ให้ความ ชื่นบานหรรษาหาที่เปรียบมิได้ ใครได้ทำ ได้สร้างรอยใด เอาไว้ จะต้องกลับมาเหยียบรอยนั้นอย่างแน่นอน ไม่เร็ว ก็ช้า......"

คำนำในหนังสือ "รอยชีวิต" ของดอกไม้ทิพย์นั้น ได้ขีดรอยแห่งความรู้สึกประทับใจแก่ข้าพเจ้าสุดจะ พรรณนาได้ คำพูดของเธอแม้จะแข็งกร้าวในบางตอน แต่ ก็ถูกใจข้าพเจ้าเสียจริง ๆ มันเป็นสัญญลักษณ์แห่งรอย

อารมณ์ที่ขมขื่นซึ่งเธอได้ใช้หมึกหยดไว้ในหน้ากระดาษ กระตุ้นให้ผู้อ่านบางคนสำนึกถึงรอยบาปของตน

ดอกไม้ทิพย์ ต้องเป็นนามแฝงอย่างแน่นอน นักประพันธ์สตรีส่วนมากชอบใช้นามแฝงมากกว่านามจริง เธอคือใคร ? ข้าพเจ้าอยากรู้จักเธอเหลือเกิน แต่ข้าพเจ้าจะติดต่อกับเธอได้ที่ใด คนอย่างนี้ต้องมีอารมณ์ในรอยเดียวกับข้าพเจ้า คือมีความดื่มด่ำต่อความดีที่ผู้อื่นทำให้ และมีความเคียดแค้นชิงชัง พยาบาทต่อคนที่ถูกข่มเหงรังแก

ท่านที่รัก ! ผู้ใหญ่บางคนที่มีนิสัยเกะกะระราน ชอบรังแกผู้น้อยนั้น เรายิ่งทำกลัว จะยิ่งรังแกใหญ่ ผู้ใหญ่อย่างนี้ เราต้องไม่กลัวต้องแสดงท่าใหญ่ให้เห็นเหมือนกัน ผู้ใหญ่ที่เราควรกลัวเกรงนั้น คือท่านที่มีพรหมวิหารต่อผู้น้อยเท่านั้น

เมื่อข้าพเจ้าอ่านรอยชีวิตจบ ข้าพเจ้ายิ่งมีความรู้สึกประทับใจในลีลาการเขียน การสร้างโครงเรื่อง อุดมคติและมโนธรรม ตลอดถึงถ้อยคำ อันเฉียบคมแบบไม่เกรงใครของดอกไม้ทิพย์ มากขึ้นอีก

ข้าพเจ้าเอาหนังสือวางบนอกแล้วนอนคิด....จินตนาการของข้าพเจ้าล่องลอยไปไกล.....ดอกไม้ทิพย์นั้นถ้าใครได้เป็นคู่ชีวิตจะมีความสุข ความอุ่นใจหาน้อยไม่ ข้าพเจ้าเปิดรอยชีวิตอีกครั้งหนึ่ง

อา! ข้าพเจ้าคิดได้แล้ว ส่งจดหมายผ่านสำนักพิมพ์ที่รับพิมพ์หนังสือของเธอจะดีไหม? คงสำเร็จแน่ ข้าพเจ้ารีบเขียนจดหมายไปถึงสำนักพิมพ์ทันที และขอให้ส่งต่อถึง "ดอกไม้ทิพย์" ด้วย ข้าพเจ้าขอนำสำเนาจดหมายมาลงให้ท่านอ่านดังนี้:—

"เรียน คุณดอกไม้ทิพย์

ธรรมดา ผมไม่ใช่คนชอบอ่านนวนิยาย เพราะผมเคยรู้สึกว่าจุกจิกเกินไป เพ้อเจ้อเกินไป แต่เรื่องรอยชีวิตของคุณ เป็นหนังสือเล่มแรกที่สร้างรอยประทับใจให้แก่ผม เพียงแต่อ่านคำนำเท่านั้น ผมก็มีความภูมิใจในตัวคุณเสียแล้ว (นวนิยายทั่วไปไม่มีคำนำ ทำไมของคุณจึงมีคำนำไม่ทราบ)...ภูมิใจว่า ท่ามกลางอารยธรรมที่มีแต่สร้างแนวโน้มให้ผู้หญิงอ่อนแอลงทุกวัน ๆ นั้น อย่างน้อยก็มีคุณ

คนหนึ่ง ที่มีเลือดแห่งวีรสตรีไทยในบรรพการ คุณเอย่าเถียงผมว่า "ข้อเขียน กับบุคคลิก ของผู้เขียนนั้น ไม่จำเป็นต้องเหมือนกัน" นักปราชญ์ทางวรรณกรรมได้เห็นพ้องต้องกันแล้วว่า "บทประพันธ์ ย่อมส่อให้เห็นลักษณะนิสัยของผู้ประพันธ์อยู่เสมอ" จากที่ได้อ่านบทประพันธ์ของคุณใน "รอยชีวิต" ผมขอทายว่า คุณจะต้องเป็นคนเข้มแข็งเด็ดเดี่ยวไม่คุกเข่าให้กับความผิดหวังง่าย ๆ ชีวิตคุณจะต้องเคยผ่านอุปสรรคมาอย่างมาก และต้องเคยถูกข่มเหงรังแกชนิดที่คุณอยากจะเอากระสุนไปสาดหน้ามนุษย์พวกนั้น แต่อะไรเล่าคือสิ่งที่คอยยับยั้งคุณไว้ความเป็นหญิงหรือ? ศีล-ธรรมหรือ ? ความเกรงกลัวต่ออำนาจกฎหมายหรือ ? ถ้าชีวิตคุณเคยประสบปัญหาอย่างนี้มาจริง ผมใคร่ขอเรียนถามว่าอะไรคือสิ่งที่ยับยั้งคุณไว้ ที่ผมถามเช่นนี้ เพราะชีวิตผมกำลังอยู่ในระหว่างการตัดสินใจอะไรอย่างหนึ่ง คำตอบของคุณอาจเป็นประโยชน์แก่ผมบ้าง

ขอแสดงความนับถืออย่างสูง

สมชาย จันทบุรี

ข้าพเจ้า รอคอย การตอบจดหมายของเธอด้วยความกระวนกระวายใจเธอจะโกรธข้าพเจ้าหรือไม่หนอที่อวดดีไปทำนายลักษณะของเธอเข้า เธอจะโกรธข้าพเจ้าไหมท่าน? ข้าพเจ้าสำนึกบ้างเหมือนกันในภายหลังว่าจดหมายของข้าพเจ้าเอออกจะขาดความสุภาพไปเล็กน้อยในฐานะ เป็นจดหมายฉบับแรก และส่ง ถึงสุภาพสตรีที่ม้นสมองเยี่ยม เช่นดอกไม้ทิพย์ แต่ข้าพเจ้าขอรับรองกับท่านและกับใคร ๆ ทั้งโลกได้ว่า ข้าพเจ้ามีความสุจริตใจเช่นนั้นจริง ๆ

อีกหนึ่งสัปดาห์ต่อมา ข้าพเจ้าได้รับจดหมายตอบจากเธอ ข้าพเจ้าเปรมปรีดิ์ ภาษาจดหมายของเธอนุ่มนวลกระทัดรัด มองหาคำใดฟุ่มเฟือยมิได้เลย เธอขอบคุณข้าพเจ้าที่สนใจบทประพันธ์ของเธอ...เธอกล่าวว่า

"อะไรเล่า จะเป็น สิ่งชื่นชูใจสำหรับคนเขียนหนังสือยิ่งไปกว่านี้ แต่ดิฉันขอเรียนว่า ที่คุณชอบหนังสือดิฉันนั้นอาจเป็นเพราะหนังสือนั้น บังเอิญไปตรงกับ รสนิยมของคุณเข้าอาจมีหลายคนไม่ชอบแนวเขียนอย่างดิฉันก็ได้ แม้แต่คุณเองซึ่งบอกว่าชอบแล้ว ถ้าไปอ่านเล่มอื่น ๆ ของดิฉันเข้า

เป็นไปได้ไหมที่คุณอาจไม่ชอบมันเลย อย่างไรก็ตามดิฉันขอขอบคุณอีกครั้งที่กรุณาให้เกียรติชมเชยบทประพันธ์ของดิฉันไป

"ข้อที่คุณกล่าวว่า น่าจะมีอะไรบางอย่างมายับยั้งดิฉันไว้มิให้กระทำอะไรรุนแรงกับคนที่เราเกลียดนั้น ดิฉันขอตอบว่ามิใช่เพราะความเป็นหญิง มิใช่เพราะเกรงกลัวอำนาจกฎหมาย แต่หลักคำสอนของพระพุทธเจ้าต่างหากที่ช่วยระงับจิตใจของดิฉันได้ทุกครั้งที่มีอารมณ์ชนิดนั้นเกิดขึ้น

"จริงอยู่ ดิฉันเคยผ่านชีวิตอันระกำช้ำชอกมามาก เคยกระเสือกกระสน อยู่ภายใต้อุ้งเล็บ แห่งความ อยุติธรรมของผู้มีอำนาจเหนือ ดิฉันเกลียดชังรองผู้บัญชาการคนหนึ่งในสถานราชการที่ดิฉันทำอยู่ ดิฉันรู้สึกตัวว่า เสมือนพระไปเป็นลูกน้องของโจร ดิฉันจะทำประการใด ในเมื่อเขาเป็นคนก้าวร้าวกักขฬะดิฉันเกลียดชังมนุษย์พวกนี้จะว่าเข้าเส้นเลือดก็น้อยไป ต้องเรียกว่า "เข้ากระดูกดำ" ทีเดียว แต่ตำแหน่งหน้าที่ของดิฉันมันไปพัวพันเกี่ยวข้องกับเขาอย่างใกล้ชิดเสียด้วย ทุกครั้งที่เข้าประชุมเขามักเป็นประธาน และ

ดิฉันเป็นเลขานุการจดบันทึกประชุม มีหลายครั้งที่ดิฉันอยาก ปากระดาษใส่หน้าของคน ที่มีหน้าตาเหมือนสิงห์ร้ายตัวนั้น เขาเป็นคนไร้มันสมอง แต่เต็มไปด้วยความอวดรู้ อวดดี นานาประการ...อย่าให้ดิฉันต้องพูดอะไรมากไปกว่านี้เลย

โดยความเป็นจริงแล้ว สิ่งที่ดิฉันปรารถนาที่สุดในชีวิตก็คือความสงบสุข ดิฉันไม่ต้องการยศศักดิ์ หรือชื่อเสียงเลย ที่ดิฉันเขียนหนังสือก็เพราะเหตุ ๒ ประการ ประการหนึ่งเพื่อมีรายได้มาเลี้ยงชีพบ้าง ประการที่สองเพื่อให้ดิฉันได้มีความรู้สึกบ้างว่าดิฉันได้ทำประโยชน์อะไรบางอย่าง แก่พี่น้องชาวไทย...แก่เพื่อนร่วมชาติ หากดิฉันได้ทราบว่าหนังสือของดิฉันได้เป็นประโยชน์กับใครเข้าบ้างว่า นั่นคือความปลื้มใจสูงสุดของดิฉัน

เรื่องบุคคลิก ลักษณะนิสัยของผู้ประพันธ์ กับข้อเขียนของเขา ที่คุณว่ามาว่าแยกกันไม่ออก หรือข้อเขียนย่อมส่อให้เห็นนิสัยของผู้ประพันธ์นั้น ดิฉันไม่เถียงเพราะคนเรา เมื่อทำอะไรได้อย่างอิสระ ย่อมไม่อาจซ่อนนิสัยหรือความโน้มเอียงของตน ได้ก็งานอะไรเล่าจะอิสระเท่ากับ

งานประพันธ์ เพราะฉะนั้นสิ่งใดที่นักประพันธ์พูดไม่ได้ด้วยปากเขาย่อมพูดมันออกมาในหน้ากระดาษ และเป็นการแน่นอนคำพูดนั้นดังกว่า แพร่หลายกว่า ยั่งยืนกว่า คำพูดที่ออกมาจากปาก นักประพันธ์ไม่เคยฆ่าตัวตาย เพราะเขาสามารถระบายอารมณ์อึดอัดต่าง ๆ ลงในหน้ากระดาษ แม้เสร็จแล้วจะฉีกมันทิ้งก็ยังเป็นประโยชน์ในการระบายอารมณ์ หากพิมพ์ออกมาคนค่อนเมืองได้รับทราบอารมณ์นั้น......"

แน่นอน ดอกไม้ทิพย์เป็นคนตรง เปิดเผย รักความยุติธรรมและกล้าหาญ เราเขียนจดหมายติดต่อกันอีก ๓-๔ ฉบับ รู้สึกว่าเรามีความพอใจในทรรศนะของกันและกันเป็นอันมาก ก็บังเอิญมีงานสังสรรค์ระหว่างนักประพันธ์และหนังสือพิมพ์ ณ สมาคมนักหนังสือพิมพ์แห่งประเทศไทย ข้าพเจ้าไม่ใช่นักประพันธ์และไม่ใช่นักหนังสือพิมพ์ แต่มีเพื่อนข้าพเจ้าหลายคนทำงานหนังสือพิมพ์อยู่ ที่ก้าวขึ้นสู่ตำแหน่งบรรณาธิการแล้วก็มี ศุภผลเพื่อนคนหนึ่งของข้าพเจ้าได้ชักชวนข้าพเจ้าไปในงานนี้ด้วย

ข้าพเจ้าก้าวเข้าสู่สมาคม หนังสือพิมพ์ด้วยความรู้สึกที่บรรยายไม่ได้ พูดไม่ถูก ๑๙ ๐๐ น. ที่นั้นคร่ำคร่าไปด้วยบุคคลประเภท "สื่อมวลชน" รู้สึกเขามีความภาคภูมิในอาชีพอันอิสระของเขาเป็นอันมาก เสียงพูดคุยที่เป็นกันเอง ปราศจากการถือเนื้อถือตัว ผู้อำนวยการหนังสือพิมพ์ฉบับหนึ่งซึ่งมีชื่อเสียงดีที่สุดและมีฐานะมั่นคงที่สุดของเมืองไทย นั่งจิบเหล้าคุยอยู่กับนักข่าวเล็ก ๆ อย่างสนิทสนม พวกเขาอยู่ในอาณาจักรแห่งภราดรภาพ มิใช่อาณาจักรแห่งความกลัวหรือหวาดระแวง อย่างเช่นบางอาณาจักร ข้าพเจ้ารู้สึกอบอุ่นเหมือนอยู่ในหมู่ญาติ ข้าพเจ้าฟังเขาคุยกัน ..คุยอย่างตรงไปตรงมาข้าพเจ้าฟังเสียงหัวเราะ เสียงนั้นเปิดเผย ไม่มีลับลมคมใน ช่างดีอะไรอย่างนั้น ! ข้าพเจ้าวินิจฉัยเอาเวลานั้นว่า นักประพันธ์และนักหนังสือพิมพ์ส่วนใหญ่จะต้องเป็นคนมีนิสัยซื่อตรง โอบอ้อมอารี มิฉะนั้นจะมามีอาชีพอย่างนี้ไม่ได้

มีเสียงหนึ่งดังลั่นออกมาจากมุมโต๊ะด้านหนึ่งว่า ถ้านายกคนนี้ลาออกหรือตาย ใครจะเป็นนายกต่อไป มี ๒-๓

เสียงตอบออกมาพร้อมกันว่า ทหารซิเพื่อน ใครก็ไม่รู้จะเป็นนายกคนต่อไป แต่คนนั้นจะต้องเป็นทหารบก แห่งกองทัพไทยแลนด์อย่างแน่นอน

"โว้ย อั๊วหมายถึงนายกสมาคมโว้ย...อ้ายเชฏฐ์ อั๊วไม่ได้หมายถึงนายกรัฐมนตรี"

เสียงฮาตึง

"มาแล้ว" ศุภผลกระซิบข้าพเจ้า หลายคนที่โต๊ะเราหันไปมอง

"ใคร ใครมา...ผล" ข้าพเจ้ากระซิบถาม

"ดอกไม้ทิพย์.....นักประพันธ์สตรีที่กำลังโด่งดังที่สุดอยู่ในเวลานี้" ศุภผลตอบ

พอได้ยินว่าดอกไม้ทิพย์ หัวใจของข้าพเจ้าเริ่มเต้นแรงขึ้นเล็กน้อย ข้าพเจ้าจะได้เห็นตัววันนี้เอง ซึ่งสตรีที่ข้าพเจ้ารอคอยมาเป็นเวลานาน รู้จักแต่ชื่อเห็นแต่ลายมือที่สวยงามเป็นระเบียบ ตัวจริงของเธอเป็นอย่างไรไม่เคยเห็น ข้าพเจ้ารู้สึกว่า วันนี้จะเป็นวันโชคดีที่สุดของข้าพเจ้าวันหนึ่ง

ร่างนั้นระหง งามกระทัดรัด ในชุดสีชมพูเรียบ ไม่มีเครื่องตกแต่งอะไรเลย นอกจากเข็มกลัดรูปนกยูงรำแพนที่คอเสื้อ ใบหน้าของเธอไม่ใช่สวยแต่ดูเก๋เรียบร้อย

เป็นความบังเอิญเหลือเกินที่โต๊ะของข้าพเจ้ามีเก้าอี้ว่างอยู่สองที่ เธอและเพื่อนจึงได้รับเชิญจากเจ้าหน้าที่ปฏิคมให้มานั่งที่โต๊ะนั้นพวกเราทุกคนลุกขึ้นต้อนรับเธอ......เธอกล่าวขอบคุณ เมื่อนั่งเรียบร้อยแล้ว ศุภผลซึ่งดูท่าทีคุ้นกับเธอดีอยู่ก็แนะนำให้ข้าพเจ้ารู้จักเธอ

"สมชาย" นี่คุณทิพย์มณฑา เจ้าของนามแฝง "ดอกไม้ทิพย์ คุณทิพย์มณฑาครับ นี่เพื่อนผม...สมชาย จันทบุรี นักกฎหมายจากโดมริมเจ้าพระยา แต่มาทำงานบริษัทขายสินค้าญี่ปุ่น"

ดอกไม้ทิพย์ตะลึงอยู่ครู่หนึ่ง "สมชาย จันทบุรี" เธออุทานเบา ๆ ต่อจากนั้นเราทั้งสองก็แสดงความยินดีต่อกันที่ได้รู้จัก มิใช่แสร้งพูดว่า ยินดีที่รู้จักตามมรรยาทสังคม แต่เรารู้สึกมีความยินดีจริง ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งข้าพเจ้า

ซึ่งนิยมชมชอบในดอกไม้ทิพย์อยู่ก่อนแล้วในคืนนั้นเธอเป็นคนคุยน้อย ฟังมาก และเรามิได้เท้าความถึงจดหมายที่เคยติดต่อกันเลย เมื่อการสนทนาเรื่องจุกจิกอื่น ๆ เป็นไปพอสมควรแล้ว ข้าพเจ้าได้เริ่มซักถาม ดอกไม้ทิพย์เกี่ยวกับการเขียนนวนิยาย เช่น พลอตเรื่อง จุดมุ่งหมาย อารมณ์ ฯลฯ ซึ่งดูเหมือนจะเป็นคำถามพื้นเหลือเกิน คนเขียนหนังสือส่วนใหญ่จะได้รับคำถามเช่นนี้เสมอ

"ผมทราบมาบ้างว่า" ข้าพเจ้าป้อนคำสนทนาซึ่งคิดว่าน่าจะแปลกสำหรับดอกไม้ทิพย์ "มีรัฐบุรุษ และคนสำคัญบางคนชอบเขียนและอ่านนวนิยายมาก เช่น ดิสรา เอลี่ นายกรัฐมนตรีอังกฤษแม้ตำแหน่งทางการเมืองจะขึ้นสูงถึงเป็นนายกแล้วก็ยังเขียนนวนิยายอยู่ พระองค์เจ้า จรูญศักดิ์-กฤษฎากร เอกอัครราชทูตไทยประจำกรุงปารีส สมัยรัชกาลที่ ๗ ก็ทรงชอบอ่านนวนิยายมาก" ข้าพเจ้าทิ้งระยะไว้หน่อยหนึ่ง ดอกไม้ทิพย์ยิ้มน้อย ๆ ไม่พูดอะไร ข้าพเจ้าจึงกล่าวต่อไปว่า

"แต่เนห์รู รัฐบุรุษแห่งอินเดียกล่าวว่า **ท่านไม่**

ใคร่อ่านนวนิยายเพราะ ๑ นวนิยายทำให้จิตใจคลายความเข้มแข็ง ข้อนี้เป็นความจริงหรือไม่เพียงใด ?"

"เรื่องนี้พูดยากค่ะ ดอกไม้ทิพย์ตอบ มีอาการพอใจพรายออกมา "ดิฉันเข้าใจว่าอาจเป็นเพราะลางเนื้อชอบลางยา หรือที่ฝรั่งเรียกว่า One man's meat is another man's poison แปลตามตัวว่า เนื้อสำหรับคนหนึ่ง อาจเป็นยาพิษสำหรับคนหนึ่ง หรือสิ่งอันเป็นยาสำหรับคนหนึ่งอาจเป็นของแสลงโรคสำหรับอีกคนหนึ่ง อากาศหนาวอาจทำให้คนบางคนมีสุขภาพดีขึ้น จิตใจสดชื่นขึ้น แต่อากาศอย่างเดียวกันนั่นเอง อาจทำให้บางคนป่วย หรือป่วยหนักลงดิฉันเข้าใจว่าปฏิกิริยาที่โต้ตอบสิ่งแวดล้อมของแต่ละคนไม่เหมือนกัน ทั้งนี้แล้วแต่สภาวะทางจิตใจของเขา ที่ชอบอะไรไม่ชอบอะไร"

"ผมว่านวนิยายมีหลายประเภท หลายระดับ ชนิดที่อ่านแล้วเป็นอย่างท่านเนห์รูว่าก็มี ชนิดที่อ่านแล้วให้ประโยชน์ ทำให้จิตใจเข้มแข็งก็มี อย่างนั้น ใช่ไหมครับ"

๑ จากหนังสือ ชีวประวัติเนห์รู แปลโดย เลียง ไชยกาล หน้า ๒๗ เกษมบรรณกิจพิมพ์

"ดิฉันคิดว่าอย่างนั้นค่ะ" ดอกไม้ทิพย์ตอบ "ขึ้นอยู่กับจุดมุ่งหมายเจตนารมณ์ และภูมิปัญญาของผู้เขียนอีกด้วย นอกจากนี้ลักษณะนิสัย ของผู้เขียน และความรับผิดชอบต่อบทประพันธ์ของตัวก็เป็นสิ่งสำคัญอยู่ไม่น้อย ดิฉันเข้าใจเอาเองว่า นวนิยายเป็นหนังสือที่ทำให้เด็กมีนิสัยรักการอ่านเพราะเด็กชอบนิทาน นวนิยายก็คล้ายนิทาน หรือนิทานสมัยใหม่นั่นเองเมื่อเด็กแกเติบโตขึ้น แกย่อมรู้จักเพ้นหนังสือนวนิยาย หรือหนังสือประเภทอื่น ๆ ที่เป็นประโยชน์ได้เอง สำหรับผู้ใหญ่นั้น ส่วนมากไม่ค่อยว่างอยู่แล้ว หากหนังสือใดไม่สู้ได้รับประโยชน์คุ้มเวลา ผู้ใหญ่ก็ไม่อ่านเอง"

จากคืนนั้นเป็นต้นมา การไป...มา หาสู่ระหว่างข้าพเจ้าและดอกไม้ทิพย์ก็เริ่มขึ้น เป็นการเริ่มต้นที่สวยงามอะไรเช่นนั้น! ฝรั่งกล่าวไปทั่วโลกว่า การเริ่มต้นที่ดีเท่ากับสำเร็จไปแล้วครึ่งหนึ่ง ท่านเชื่อหรือว่าคำนั้นเป็นความจริง หรือเป็นคำเท็จที่แพร่ไปแล้วทั่วโลก ทำให้คนประเภท EUROPIANIST จำไปพูดกันต่อ ๆ ไป เพราะเชื่อเสีย

แล้วว่าอะไรที่ฝรั่งพูดแล้ว เป็นถูกและจริงทั้งนั้น เขายอมเป็นทาสแล้วโดยสิ้นเชิงในทางด้านความคิดเห็น ทำไมเขาไม่นึกบ้างว่าสิ่งที่เริ่มต้นดี อาจล้มเหลวในเบื้องปลายก็ได้ และสิ่งที่เริ่มต้นอย่างทุลักทุเล อาจประสพผลสำเร็จอย่างงดงามในบั้นปลาย

ข้าพเจ้าเริ่มต้นสมาคมด้วย ดอกไม้ทิพย์อย่างสวยงาม แต่อะไรเล่าจะเป็นหลักประกันว่า ความรักของเธอและของข้าพเจ้าจะราบรื่นตลอดไป ที่ว่าสวยงามนั้นเพราะเราเริ่มต้นคบกันด้วยความเข้าใจกัน ยกย่องให้เกียรติกัน จะมีทรรศนะชีวิตที่ตรงกัน

ดอกไม้ทิพย์เกิดที่จังหวัดนครปฐม ท่ามกลางความยากจนแร้นแค้น พ่อเป็นช่างซ่อมรองเท้า แม่หาบของขาย ของที่กล่าวนั้นคือขนมบ้าง ผลไม้บ้างซึ่งรับเขามา ได้กำไรบ้างเพียงเล็กน้อย

ดอกไม้ทิพย์มีน้องชายคนเดียว ชื่อ ศาสตราวุธ

ทั้งชื่อ ทิพยมณฑา และศาสตราวุธ เป็นชื่อที่พระตั้งให้ โดยมุ่งความเป็น สิริมงคลและไพเราะเป็นเกณฑ์มิได้

คำนึงถึงฐานะของเด็กว่า ความยากจนของเธอกับชื่อของ-เธอจะตรงกันข้ามสักเพียงใด

แน่นอนทีเดียวเมื่อเธอเกิดมาท่ามกลางความยากจนค่นแค้นเธอจึงต้องทำงานหนักตั้งแต่อายุยังน้อย ช่วยพ่อปะรองเท้า ช่วยแม่ขายขนม ดีอยู่อย่างหนึ่งว่า ทั้งพ่อและแม่ของเธอมีความตั้งใจอย่างมั่นคงที่จะให้เธอเรียนหนังสืออย่างน้อยให้จบ ม. ๘ ศาสตราวุธน้องชายของเธอก็เช่นกัน ถึงเวลาเรียนหนังสือเธอและน้องไปเรียน เลิกเรียนแล้วช่วยพ่อและแม่ทำงาน หรือทำการบ้าน

ตั้งแต่เยาว์จนถึงรุ่นสาวซึ่งเรียนอยู่ ม. ๗–๘ ดอกไม้ทิพย์ยังช่วยพ่อซ่อมรองเท้าอยู่ ความสวยของเธอนั้นหากจะสะดุดตาของพวกที่นำรองเท้ามาซ่อม หรือของพวกบ้านใกล้เรือนเคียงบ้าง ก็เพราะความเป็นสาวนั้นต่างหาก หาใช่เพราะเธอสวยจริง ๆ ไม่ เด็กที่เป็นสาวย่อมจะต้องดูสวยทุกคน

ตลอดระยะเวลานั้น เธอคุ้นกับการถูกเหยียดหยาม คุ้นกับความลำบากยากจน คุ้นกับกิริยาอันหยาบคายของคน

บางคนที่นำรองเท้ามาซ่อม แต่ดอกไม้ทิพย์ไม่ร้องไห้ เธออดทนอย่างสงบ เธอจำคำของพ่อได้

"อย่าร้องไห้—ลูก การร้องไห้แสดงถึงความอ่อนแอและไม่มีประโยชน์อะไรกับเราเลย อดทนซิลูก เกิดเป็นคนต้องอดทน มิฉะนั้นเราจะอยู่ในโลกไม่ได้ อยู่ที่ไหนจะมีแต่การยกย่องนับถือ หรือมีแต่คนรักคนชอบไม่ได้ จะต้องมีคนรักบ้าง ชังบ้าง เป็นเรื่องธรรมดา"

แม้จะเป็นเพียงช่างซ่อมรองเท้า แต่เหตุการณ์อันลุ่ม ๆ ดอน ๆ ในชีวิตได้สอนเขาให้รู้จักปรัชญาชีวิตซึ่งคนมั่งมีน้อยคนนักจะได้รู้จัก แล้วสอนลูกให้ทราบความจริงเรื่องนั้นด้วย

เมื่อจบ ม. ๘ แล้ว ดอกไม้ทิพย์สมัครเข้าสอนในโรงเรียนราษฎร์อยู่ ๒ ปี จึงสอบชิงทุนการศึกษาได้ เธอไปอยู่ออสเตรเลีย ๔ ปี จึงกลับมาทำงานในเมืองไทย

ชีวิตในวัยต้นของเธอมีอิทธิพลต่อการประพันธ์ของเธอในระยะต่อมาเป็นอันมาก คราวใดที่เขียนถึงความลำบากยากแค้นหรือการกดขี่ข่มเหง เธอจะสะท้อนเอาภาพ

ในอดีตมาบรรยายได้ดียิ่ง ความที่เคยลำบากยากจนมิใช่สิ่งที่ไร้ค่าในชีวิตเสียทีเดียว

ข้าพเจ้า...สมชาย จันทบุรี เคยชวนดอกไม้ทิพย์ไปเที่ยวจังหวัดภูมิลำเนาของข้าพเจ้า ไปดูสวนเงาะอันกว้างใหญ่ มีลูกดกย้อยระย้า อากาศสดชื่น ดอกไม้ทิพย์มีท่าทีตื่นตาตื่นใจมาก

เราไปเที่ยวน้ำตกพริ้ว นั่งบนชะง่อนหิน กินข้าวอาบน้ำตก ข้าพเจ้ามองเธอด้วยสายตาที่เปี่ยมไปด้วยนิยมชมชอบ ข้าพเจ้ารู้สึกมีความสุขใจเป็นอย่างยิ่งเมื่อมีเธออยู่ใกล้ ข้าพเจ้าไม่เคยอาบน้ำทิพย์ดอก จึงไม่รู้ว่าน้ำทิพย์นั้นเป็นอย่างไร ให้ความรู้สึกประการใดแก่ผู้อาบ แต่เมื่อข้าพเจ้าอาบน้ำอยู่กับดอกไม้ทิพย์นั้น ข้าพเจ้ารู้สึกว่าไม่เคยมีการอาบน้ำครั้งใดที่ผ่านมาจะให้ความชื่นสุขแก่ข้าพเจ้าเสมอครั้งนี้ เราสาดน้ำให้กัน คุยยั่วเย้ากัน สบตากันอย่างมีความหมาย...ความหมายนั้นกินลึกลงไปในห้วงหัวใจ และได้สร้างรอยอารมณ์ให้เกิดขึ้น ข้าพเจ้ามองดูช่วงคอ ไหล่

และช่วงขาที่เต็มงามของเธอภายนอกชุดอาบน้ำ ด้วยความรู้สึกตื่นตาตื่นใจ

ดอกไม้ทิพย์ย่อมเข้าใจถึงอารมณ์ของข้าพเจ้าได้ดีหญิงสามัญทั่วไปก็ยังอ่านออกซึ่งอารมณ์ชายอย่างนี้ อย่าพูดถึงว่าดอกไม้ทิพย์เลย เธอเป็นนักประพันธ์ คุณสมบัติสำคัญประการหนึ่งที่นักประพันธ์ทุกคนมีคือความช่างสังเกต พวกเขาสามารถเห็นแม้ซึ่งสิ่งที่คนอื่นมองไม่เห็น หรือมองผ่านไป ก็ไฉนเล่าเขาจะไม่เห็นสิ่งที่คนทั่วไปเห็น

แต่ดอกไม้ทิพย์มิได้มีสายตาตำหนิข้าพเจ้าเลย เธอเข้าใจสัญชาตญาณและอารมณ์ของมนุษย์ได้ดี มิฉะนั้นเธอจะเขียนนวนิยายให้เป็นที่ตรึงใจผู้อ่านได้อย่างไร

เรานั่งมองภูเขาอันเป็นที่ไหลมาแห่งน้ำ ภูเขานั้นสูงตระหง่านเป็นสัญญลักษณ์แห่งความมั่นคง เรารู้สึกว่าภูเขานั้นมองเขม็งมายังเรา ด้วยความฉลาดรอบรู้ของผู้มีอายุนับล้านปี และคงจะเย้ยเยาะอารมณ์มนุษย์ที่เปลี่ยนแปรได้เร็ว เดี๋ยวหัวเราะ เดี๋ยวร้องไห้ มีความหวั่นไหวต่อสุขทุกข์ ลม แดด หนาว ร้อน ง่ายเหลือเกิน ชีวิตมนุษย์ก็เปราะบาง

สลายง่าย หากภูเขานั้นพูดได้คงจะเผยพจน์ว่า เด็กน้อยทั้งสองเอย! ข้าเห็นมาแล้วทุกอย่าง ข้าเล่าได้หมดทุกอย่าง แต่ข้าไม่เล่าดอก พวกเธออวดดีเกินไป

"ทิพย์! ถ้าเรามีอายุยืนเหมือนภูเขา ไม่แก่เกินไปจนจำอะไรไม่ได้ เราคงจะมีเรื่องไว้เล่าให้ลูกหลานฟังไม่น้อยเลย อย่างทิพย์คงจะเขียนนวนิยายสมัยแสนปีล่วงมาแล้วอย่างน่าตื่นเต้นพิศวง"

ดอกไม้ทิพย์หัวเราะเบา ๆ "เรื่องของมนุษย์เป็นเรื่องซ้ำซากค่ะ เวียนไปเวียนมาอยู่ในเรื่องเพียงไม่กี่เรื่อง จะเปลี่ยนบ้างก็เพียงสถานที่ตัวบุคคล แต่เรื่องราวมักซ้ำซากเสมอ ถึงจะมีอายุยืนถึงล้านปีก็คงได้ความรู้ไม่มากขึ้นเท่าไรนัก แต่สิ่งหนึ่งซึ่งจะเป็นกำไรอย่างมากก็คือความมั่นคงต่ออารมณ์ต่าง ๆ เพราะความเจนจัดต่อโลก เห็นเป็นเรื่องธรรมดาเสียแล้ว เพราะเห็นบ่อย ๆ เห็นซ้ำซาก อะไรจะเกิดขึ้นก็ไม่ตื่นเต้น หลงดีใจเสียใจ เช่นผู้เยาว์ต่อโลกใหม่ต่อชีวิต"

"ทิพย์พูดเหมือนคนแก่เข้าวัดทุกวันพระ ๘ ค่ำ ๑๕ ค่ำ" ข้าพเจ้าเย้า

ทิพย์ตาตื่น มองข้าพเจ้าอย่างไม่เข้าใจ "ทำไมคะ คนวัยหนุ่มวัยสาวไม่ควรจะรู้ หรือพูดเรื่องท่านองนี้หรือคะ คนเราควรจะเรียนรู้สัจจะของชีวิตเอาต่อเมื่อจวนจะสิ้น ชีวิตอยู่แล้วอย่างนั้นหรือ ?"

กลับจากจันทบุรีมากรุงเทพฯ อารมณ์ของข้าพเจ้าคงพัวพันอยู่กับดอกไม้ทิพย์ตลอดเวลา หากความคิดคำนึงหรืออารมณ์ฝัน ที่ข้าพเจ้ามีต่อเธอนั้น เป็นรอยได้เหมือนรอยขีดเขียน ในห้องของข้าพเจ้าคงเต็มไปด้วยรอยอารมณ์ และแต่ละรอยจะประทับแน่นสนิท

นี่หรือความรัก! นี่หรือความสุข! สภาวะของจิตช่างน่าพิศวงเสียนี่กระไร! ความรักทำให้จิตใจอ่อนโยนละเมียดละไม ใคร่ถนอม ใคร่คุ้มครองป้องกัน ความรักทำให้สิ่งไม่งามเป็นสิ่งงาม ทำให้ความแข็งกระด้างเป็นความอ่อนโยน จิตใจของเราได้ห่อหุ้มเอาสิ่งนั้นไว้อย่างกระชับเต็มที่ แม้จะอยู่ไกลก็รู้สึกเสมือนอยู่ใกล้ เป็นความสนิทสนมที่งอกงามขึ้นในจิตใจอย่างลี้ลับ แต่ก็เต็มไป

ด้วยความมั่นคง อ่อนแต่เหนียวแน่น อา! เวลานี้ข้าพเจ้ามีความสุขหรือมีความทุกข์กันเล่า ช่างดูยากเสียจริง

ข้าพเจ้าและดอกไม้ทิพย์รักกันมาได้ปีครึ่ง ก็พอดีถึงสมัยเลือกตั้งผู้แทนราษฎรทั่วประเทศ ข้าพเจ้าสมัครเข้ารับเลือกตั้งด้วย ดอกไม้ทิพย์ได้ช่วยข้าพเจ้าหาเสียงโดยวิธีเขียนบทความลงหนังสือพิมพ์เชียร์ข้าพเจ้าเต็มที่

การเมืองเป็นเรื่องชิงดีชิงเด่นระหว่างพรรคหนึ่งกับอีกพรรคหนึ่ง และเป็นธรรมดาที่จะต้องพูดยกตนข่มผู้อื่นบ้างจะต้องชี้ข้อบกพร่องในการบริหารที่รัฐบาลกำลังทำอยู่

ในการหาเสียงครั้งหนึ่ง ข้าพเจ้ายืนอยู่ท่ามกลางประชาชนหลายพันคน ข้าพเจ้าชี้ให้คนทั้งหลายดูถนนบริเวณใกล้ ๆ ที่เขายืนอยู่นั้น ซึ่งเต็มไปด้วยหลุมบ่อ รอยแตกขรุขระ มีเศษหินเกลื่อนไปทั่ว และถนนทุกสายอยู่ในสภาพนี้ รถวิ่งบนถนนเหมือนวิ่งในทะเลใหญ่ เพราะมีคลื่นถนนมากมายเหลือเกิน เพราะเหตุไรจึงเป็นเช่นนั้น เพราะมีการทุจริตกันมากในวงราชการ

ประชาชนรู้กันทั้งนั้น แต่คนโกงก็มีความฉลาดพอโกงกันเป็นทีม และไม่ทิ้งหลักฐานไว้ให้ใครจับได้ สภาพ-

การณ์ของบ้านเมืองอันเต็มไปด้วยคอรัปชั่นนั้น เป็นมะเร็งร้ายที่ทำลายประเทศให้ตายในที่สุด ทำอย่างไรเราจึงจะสามารถทำลายฝูงเหลือบซึ่งสูบเลือดของเราอยู่ให้ย่อยยับไป

ข้าพเจ้าได้ยินเสียงผู้หญิงร้องกรีดขึ้นพร้อม ๆ กับรู้สึกว่ามีของแข็งมาปะทะขาซ้ายของข้าพเจ้า...ข้าพเจ้าล้มฟาดลงกับพื้น ได้ยินเสียงหวาดแว่วว่าระเบิด แล้วข้าพเจ้าไม่รู้สึกตัวอีกเลย

ข้าพเจ้ารู้สึกตัวอีกครั้งหนึ่งที่โรงพยาบาล และเห็นดอกไม้ทิพย์นั่งอยู่ใกล้เตียงคนไข้ สีหน้าเธอหม่นหมอง แววปราโมชของเธอผุดขึ้นเมื่อเห็นข้าพเจ้าลืมตา

"รู้สึกอย่างไรบ้างคะ สมชาย" เธอถาม พรายยิ้มอย่างปีติ

"รู้สึกปวดและหนักที่ขา เหมือนเอาก้อนหินใหญ่ ๆ มาถ่วงไว้"

"คุณถูกระเบิดค่ะ ตำรวจจับคนขว้างระเบิดได้แล้ว ไม่ต้องบอกคุณก็น่าจะรู้ว่า พวกไหนเขาเป็นคนสั่งให้ทำ"

"พอรู้ คนขว้างเขารับสารภาพหรือ?"

"ทีแรกไม่รับ แต่ตอนหลังรับ"

ข้าพเจ้าเอามือทั้งสองประสานไว้ที่หน้าอก หลับตาสนิท ใจนั้นระลึกถึงประชาธิปไตยของเรา เมื่อไรหนอเราจะได้เห็นประชาธิปไตยอันสง่าภาคภูมิ ในชีวิตของข้าพเจ้าจะได้มีโอกาสเห็นประชาธิปไตยหรือไม่

ข้าพเจ้ารู้สึกรันทดใจเป็นอย่างยิ่ง หากชีวิตของข้าพเจ้าจะต้องสิ้นสุดลงเดี๋ยวนั้น และได้ประชาธิปไตยมาเพื่อพี่น้องชาวไทยแล้ว ข้าพเจ้าจะยอม และมีความสุขใจที่จะเสียสละทุกอย่างเพื่อแลกกับประชาธิปไตยนี้

ดอกไม้ทิพย์นั้น เข้าใจข้าพเจ้าดี พอ ๆ กับตัวข้าพเจ้าเอง เธอเป็นคนใจแข็งไม่ยอมให้ใครเห็นน้ำตาง่าย ๆ เธอปลอบข้าพเจ้าเสียอีกว่า ขอให้ทำใจให้ดี แม้ข้าพเจ้าจะสูญเสียอะไรไปบ้าง แต่ข้าพเจ้าจะไม่สูญเสียคนอย่างแน่นอน มีแต่จะมีความเต็มบริบูรณ์แห่งความเป็นมนุษย์เพิ่มพูนขึ้น

ต่อมาทางโรงพยาบาลแจ้งให้ข้าพเจ้าทราบว่าข้าพเจ้า

จะต้องถูกตัดขาอย่างแน่นอน ครั้งแรกที่ทราบ ข้าพเจ้ารู้สึกตกใจมาก แต่เมื่อทราบว่าไม่มีการหลีกเลี่ยงแล้ว ข้าพเจ้าก็ทำใจเฉยได้ คุณพ่อของข้าพเจ้าได้มาเซ็นรับรองในการผ่าตัด ท่านเสียใจเหมือนกัน แต่ท่านมีอายุมากแล้ว ได้ผ่านการสูญเสีย และการต้องเผชิญกับสิ่งที่หลีกเลี่ยงไม่ได้มามากแล้ว ความเสียใจของท่านจึงถูกกลืนหายลงไปในอก ส่วนคุณแม่มีอาการเวทนามาก ยังด่าคนที่ขว้างระเบิดอย่างเสียหายอีกด้วย

ใครจะอย่างไรก็ตามเถิด ขาของข้าพเจ้าก็ต้องสูญเสียอยู่นั่นเอง ข้าพเจ้าต้องเสียขาไปข้างหนึ่ง แต่ข้าพเจ้ามิได้เสียคน และโชคยังเข้าข้าพเจ้าอยู่บ้าง ในการเลือกตั้งทั่วไปครั้งนั้น ข้าพเจ้าคนหนึ่งได้รับเลือกเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ดอกไม้ทิพย์ดีใจเป็นที่สุด ถึงกับพูดอย่างลิงโลดว่า

"สมชาย! ความเป็นผู้แทนของคุณประเสริฐนักต้องแลกกับขาข้างหนึ่ง ซึ่งมีค่าประมาณมิได้"

ข้าพเจ้ายิ้มให้เธออย่างอ่อนหวาน แต่ในส่วนลึกก็

ยังมีแววเศร้าอยู่บ้าง

ดอกไม้ทิพย์เป็นเพื่อนของข้าพเจ้าตลอดมา เธอพูดถึงความรัก พูดถึงการแต่งงาน เธอรู้ว่าข้าพเจ้ามีปมด้อยเรื่องขาขาด เธอจึงพูดเอาใจข้าพเจ้า ไม่แน่นะท่าน เธออาจพูดจากใจจริงก็ได้

"คุณสมชาย มีค่าสำหรับชีวิตดิฉันเหลือเกิน"

ข้าพเจ้านั้นรักเธอล้นหัวอกหัวใจ แต่......แต่เธอเป็นนักประพันธ์ที่รุ่งโรจน์ คนรู้จักทั่วเมืองไทย เธอควรจะมีสามีที่ออกหน้าออกตาได้มิใช่หรือ มิใช่สามีขาขาดเช่นข้าพเจ้า เธอปลอบใจข้าพเจ้าว่า "คุณคิดมากไปเอง...คุณสมชาย"

ท่านที่รัก ! เรื่องนี้เป็นศึกในอกของข้าพเจ้าอยู่เป็นเวลานาน ข้าพเจ้าไม่ละอายเลยในการใช้ขาไม้หรือขาเหล็กหรือขาปลอมก้าวขึ้นสู่สภาอันทรงเกียรติ แต่ข้าพเจ้ารู้สึกละอายเหลือเกินในการที่จะเป็นสามีของดอกไม้ทิพย์ในสภาพเช่นนี้

ความใฝ่ฝันของข้าพเจ้าสองประการ คือ ๑. ดอกไม้

ทิพย์ ๒ เป็นผู้แทนราษฎรเพื่อเป็นตัวแทนพี่น้องร่วมมาตุภูมิของข้าพเจ้าอย่างบริสุทธิ์ใจ

ในประการหลังนี้ ข้าพเจ้าประสบความสำเร็จแล้ว แต่ประการแรกนี่ซิ ทำความกระอักกระอ่วนใจแต่ข้าพเจ้าเหลือคณนาได้ ข้าพเจ้านั้นเป็นเสมือนภิกษุที่รู้สึกตนอยู่ว่าสีลวิบัติ เมื่อเห็นไทยธรรมเป็นต้นว่าข้าวและกับอันประณีตที่ทายกเต็มใจถวาย แม้ปรารถนาเพียงใด ก็มีความลังเลใจในการรับเพราะรู้ตัวว่า ตนหาเป็นทักขิเณยบุคคลอันสมควรไม่ หากรับมีแต่จะทำทักขิเณยของนายกนั้นให้เสียไป จึงอดใจเสียยอมสละไทยธรรมเพื่อภิกษุผู้มีศีลรูปอื่นซึ่งเป็นผู้ควร

ในการนี้ดอกไม้ทิพย์เข้าใจข้าพเจ้าดีแล้ว และเธอก็เป็นผู้มีความรักอันมั่นคง มิได้เปลี่ยนแปลง เหมือนพุทธศาสนิกที่ศรัทธามั่นในพระรัตนตรัย ไม่ยอมผละจากพระรัตนตรัย เพราะมองไม่เห็นสิ่งอื่นอันจะเป็นที่พึ่งอันเกษมได้ยิ่งกว่า

ท่านที่รัก ! จนบัดนี้ ข้าพเจ้าและดอกไม้ทิพย์ก็ยังรักกันอยู่ แต่ขาของข้าพเจ้าซึ่งขาดหายไปข้างหนึ่งนั้นเป็นเสมือนสะพานซึ่งชักออกเสียแล้ว สะพานแห่งการแต่งงานของเรา ท่านช่วยออกความเห็นให้ข้าพเจ้าได้ไหมว่า ข้าพเจ้าควรจะแต่งงานกับดอกไม้ทิพย์หรือไม่ การที่มีความรักแต่มิได้แต่งงานนั้นจะเรียกว่าเป็นการสูญเสียความรักหรือไม่ ?

ผู้ได้รับการคุ้มครองจาก
กุศลกรรม

> ..บุคคลอันกุศลกรรมคุ้มครองแล้ว ย่อมไม่ประสบภัยพิบัติ ไม่ว่าใครจะคิดร้ายสักปานใด ส่วนบุคคลผู้ไม่มีกุศลกรรมคุ้มครองแม้ไม่มีผู้คิดร้ายก็ประสบอันตรายเอง...

ถูกแล้วความหิวเป็นโรคอย่างยิ่ง......เป็นโรคที่ไม่อาจรักษาให้หายขาดได้ ความยากจนเป็นมิตรสนิทกับความทุกข์ยาก และความทุกข์ยากกับความหิวโหยนั้นเดินเคียงคู่กันไปเสมอ กอดคอกันตายไปพร้อม ๆ กันอยู่เนือง ๆ ความทุกข์ยากและความยากจนนั้นบางทีมนุษย์ก่อมันขึ้นเอง บางทีเกิดจากธรรมชาติ ที่เกิดจากธรรมชาตินั้นพอจะหลีกเลี่ยงได้ เพราะโลกยังกว้างอยู่ แต่ที่เกิดขึ้นโดยการกระทำของตนเองนี้ซิยากที่จะหลีกได้ เพราะมนุษย์หนีตนเองไม่พ้น

บางทีความผิดพลาดเพียงเล็กน้อย นำไปสู่ความยุ่งยากอันยืดเยื้อใหญ่หลวง จงดูเถิด...ดูตัวอย่างของบุคคลต่อไปนี้

สมัยหนึ่งในแคว้นอัลลกัปปะ เกิดการขาดแคลนอาหารขึ้น ชายผู้หนึ่งชื่อโกตุหลิก เห็นว่าจะไม่อาจครองชีพอยู่โดยผาสุกได้ในแคว้นอัลลกัปปะนั้น จึงพาภรรยาชื่อกาลีและบุตรน้อยออกไปมุ่งหน้าสู่โกสัมพีนคร มีเสบียงอาหารติดมือไปเพียงเล็กน้อย

เมื่อเดินทางด้วยเท้าหลายวันเข้า เสบียงซึ่งมีอยู่น้อยแล้วนั้นก็หมดลง ระยะทางอีกไกลกว่าจะถึงโกสัมพี สองสามีภรรยาจึงถูกความหิวครอบงำบีบคั้นอย่างแรง ไหนจะเหน็ดเหนื่อยเพราะทางไกล ไหนจะถูกแดดแผดเผา ไหนจะทรมานเพราะความหิว จะพาตัวเองก็ไม่ไหวอยู่แล้ว ลูกน้อยที่ต้องอุ้มจึงเป็นภาระอันหนัก สองสามีภรรยามีสีหน้าหม่นหมอง มีความสิ้นหวังเป็นเบื้องหน้า โกตุหลิกจึงกล่าวแก่ภรรยาว่า

"น้องหญิง ! เราสองเมื่อยังมีชีวิตอยู่ก็ยังพอมีบุตรได้อีก หากเราตายไป บุตรของเราก็ต้องตายด้วยอย่าง

แน่นอน เราทิ้งบุตรเอาตัวรอดเถิด พี่อ่อนเพลียเหลือเกิน อุ้มไม่ไหวอีกแล้ว"

จิตใจของมารดาที่มีต่อลูกนั้นอ่อนโยนยิ่งนัก นางกาลีผู้เป็นภรรยาจึงกล่าวว่า

"พี่ เมื่อบุตรยังมีชีวิตอยู่ เราจะทิ้งเขาได้อย่างไร น้องทนไม่ได้ น้องทิ้งลูกไม่ได้ อย่าทิ้งแกเลย ถ้าจะตาย ก็ให้ตายไปพร้อม ๆ กัน"

"ตายไปพร้อม ๆ กัน !" คำนี้มักได้ยินกันเสมอ ระหว่างมิตรต่อมิตรบ้าง ระหว่างสามีและภรรยาบ้าง ระหว่างลูกกับพ่อแม่บ้าง บางคนก็พูดว่า "เป็นเพื่อนตายกัน" แต่เมื่อถึงคราวตายจริง ใครเล่าจักยอมเป็นเพื่อน ผู้ตายมักต้องเดินทางไปสู่ปรโลกแต่เพียงผู้เดียว ในความตายนั้นหาสหายได้ยากยิ่งนัก อย่าพูดถึงความตายเลย แม้เพียงในความทุกข์ก็หามิตรได้ยากเสียแล้ว คำที่ว่า "เพื่อนกินหาง่าย เพื่อนตายหายาก" นั้นยังเป็นความจริงอยู่เสมอ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในโลกที่เต็มไปด้วยคนเห็นแก่ตัว มุ่งมองเล็งผลเลิศแก่ตนในการคบเพื่อน......

"ถ้าอย่างนั้นเราควรทำอย่างไร ?" ฝ่ายสามีถาม

"เราควรจะผลัดกันอุ้มแกไป เหนื่อยก็หยุดพัก" ภรรยาว่า

"ฉันหิวเหลือเกิน ไม่มีแรงเหลืออยู่เลย" สามีบ่น สีหน้าบอกว่าเหลือทนจริง ๆ

ผู้ชายไม่ค่อยอดทนเรื่องความหิว พวกเขามักยอมสละได้หลาย ๆ อย่างเพื่อความอยู่ดีกินดี เพื่อความสุขที่มองเห็นได้ในทันที เขามักทนไม่ได้เมื่อต้องพบกับความลำบากเรื่องการกินอยู่ ส่วนผู้หญิงทนเรื่องทำนองนี้ได้ดีกว่า แต่ไม่ค่อยอดทนต่อคำแสลงใจ หรือการถูกดูหมิ่นในบุคลิกลักษณะ

อย่างไรก็ตาม สองผัวเมียช่วยกันอุ้มลูกต่อไป ถึงคราวที่มารดาเป็นผู้อุ้ม เธอประคองบุตรน้อยอย่างถนอมเสมือนประคองพวงดอกไม้ แต่ฝ่ายสามีเมื่อถึงคราวรับลูกก็อุ้มไปพอสักแต่ว่าอุ้ม

ทุกขเวทนาจากความหิวมีกำลังแรงขึ้นทุกที เขาพูดอ้อนวอนภรรยาบ่อย ๆ ว่าให้ทิ้งลูกเสีย แต่ภรรยาก็คงยืน

ยันเหมือนเดิม เด็กนั้นเมื่อพ่อแม่เปลี่ยนมือกันบ่อย ๆ ก็เกิดความเหน็ดเหนื่อย ประกอบกับความหิว จึงหลับอยู่ในอ้อมแขนของบิดา

นายโกตุหลิก ทราบว่าบุตรของตนหลับ จึงออกอุบายให้ภรรยาเดินนำหน้าไปก่อน ตนเข้าไปใกล้พุ่มไม้แห่งหนึ่ง แล้วทิ้งลูกไว้ที่พุ่มไม้นั้น

เมื่อเดินไปได้พักหนึ่ง นางกาลีเหลียวมาไม่เห็นลูก จึงถามสามีเมื่อทราบจากคำของสามีว่า เขาทิ้งลูกไว้ที่พุ่มไม้แห่งหนึ่งแล้ว นางจึงกล่าว

"พี่อย่าให้น้องต้องตายเพราะเรื่องนี้เลย ปราศจากลูกแล้ว น้องไม่อาจมีชีวิตต่อไปได้ จงไปนำลูกมาเถิด" พูดพลางตีอกชกตัวคร่ำครวญอย่างน่าสงสาร

นายโกตุหลิกจึงกลับไปประสงค์จะเอาบุตรมา แต่ปรากฏว่าลูกน้อยของเขาตายในขณะที่เขาอุ้มกลับคืนมาให้ภรรยานั่นเอง

ด้วยกรรมเพียงเท่านี้ เมื่อเกิดอีกในภพต่อ ๆ มา นายโกตุหลิกนั้นจึงถูกนำไปทิ้งถึง ๗ วาระ ขึ้นชื่อว่าบาปกรรมอันบุคคลไม่พึงดูหมิ่นว่าน้อย

สองสามีภรรยาเดินทางต่อไป นางกาลีหาได้ตายตามบุตรไปไม่ นี่ก็เป็นข้อพิสูจน์พระพุทธพจน์อีกข้อหนึ่งว่า "นตฺถิ อตฺตสมํ เปมํ--ไม่มีความรักใดเสมอด้วยความรักตน"

เขาทั้งสองมาถึงบ้านนายโคบาลแห่งหนึ่ง พอดีวันนั้นเป็นวันที่นายโคบาล (คนเลี้ยงโค) มีงานมงคลเกี่ยวกับแม่โคนมของเขาและในเรือนนายโคบาลนั้น มีพระปัจเจกพุทธเจ้ารูปหนึ่งมาฉันอาหารอยู่เป็นประจำ

วันนั้นนายโคบาลได้จัดแจงข้าวปายาสไว้เป็นพิเศษสำหรับอังคาสพระปัจเจกพุทธเจ้าและมีงานมงคล เขาได้เห็นสองสามีภรรยามา มีร่างกายซูบผอม อิดโรย จึงถาม เมื่อทราบความแล้วก็เกิดเมตตาจิต เลี้ยงดูด้วยข้าวปายาสเป็นอันมาก ปรารถนาบริโภคเท่าใดก็ได้

ฝ่ายนางกาลีผู้เป็นภรรยา กล่าวกับสามีว่า เมื่อสามีมีชีวิตก็เหมือนตนยังมีชีวิตอยู่ด้วย จึงปฏิบัติสามีให้บริโภคก่อน ตนเองบริโภคเนยใสเพียงเล็กน้อย

แต่นายโกตุหลิก ไม่อย่างนั้น เนื่องจากอดอาหารมาถึง ๗–๘ วันจึงบริโภคอย่างมาก...มากเกินขอบเขต ได้รับความอึดอัดเป็นอย่างยิ่ง

เมื่อเห็นว่าอาคันตุกะบริโภคเรียบร้อยแล้ว นายโคบาลจึงเริ่มบริโภคเองบ้าง

ขณะที่นายโคบาลบริโภคอยู่ นายโกตุหลิกก็นั่งดูเห็นเขานั่งปั้นก้อนข้าวปายาสให้สุนัขตัวเมีย ซึ่งนอนอยู่ใต้ตั่งนายโคบาลนั่งนั่นเอง นายโกตุหลิกคิดในใจว่า "นางสุนัขนี้มีบุญจริงหนอได้กินอาหารดีอย่างนี้ทุก ๆ วัน"

ในคืนนั้นเอง อาหารจำนวนมากที่นายโกตุหลิกกินเข้าไปไม่อาจย่อยได้ นายโกตุหลิกจึงทำกาลกิริยาในคืนนั้นและบังเกิดในท้องของนางสุนัข การบริโภคมากเกินไปให้โทษอย่างนี้

ภริยาของเขา คือนางกาลีได้ทำศพสามีแล้ว ขอทำงานรับจ้างอยู่ในบ้านของนายโคบาล เมื่อได้ข้าวสารทะนานหนึ่งก็หุงถวายพระปัจเจกพุทธเจ้าแล้วกล่าวว่า "ข้าแต่ท่านผู้เจริญ ! ขอบุญกุศลนี้จงมีแก่ทาสของท่านผู้ล่วงลับคือนายโกตุหลิก" และนางได้คิดต่อไปว่า นางควรจะอยู่บ้านนายโคบาลต่อไป เพราะได้เห็นพระปัจเจกพุทธเจ้าไม่มีไทยธรรมถวายก็ยังมีโอกาสได้ขวนขวายในการบุญกุศล

ได้ไหว้ ได้ทำจิตใจให้เลื่อมใสเพียงเท่านี้ก็คงประสบบุญเป็นอันมาก

ต่อมาอีก ๗ เดือนสุนัขนั้นก็คลอดลูกสุนัขตัวหนึ่งเป็นตัวผู้ นายโคบาลได้เลี้ยงด้วยน้ำนมของแม่โคนมตัวหนึ่งมันโตวันโตคืน เมื่อพระปัจเจกพุทธเจ้ามาฉันที่บ้านนายโคบาลก็มักให้ข้าวปายาสแก่มันก้อนหนึ่งเสมอ มันจึงรักพระปัจเจกพุทธเจ้ามาก ส่วนนายโคบาลมักจะหาพระปัจเจกพุทธเจ้าวันละสองครั้ง เมื่อไปลูกสุนัขตัวนั้นก็ตามไปด้วย นายโคบาลจะเอาไม้เท้าตีที่กอไม้และที่พื้นบางแห่งเพื่อไล่สัตว์ร้ายในระหว่างทาง

เขาได้กราบเรียนพระปัจเจกพุทธเจ้าไว้ว่า หากวันใดติดธุระมารับไม่ได้ก็จะส่งสุนัขตัวนี้มา เป็นสัญญาณ และขอให้ท่านไปโดยการนำของสุนัขตัวนั้น

ตั้งแต่นั้นมา วันใดที่นายโคบาลไม่มีโอกาสเขาก็จะส่งสุนัขตัวนั้นไปนิมนต์พระปัจเจกพุทธเจ้าด้วยคำพูดเพียงสั้น ๆ ว่า "จงไปนำพระปัจเจกพุทธเจ้ามา"

สุนัขนั้นเข้าใจความประสงค์ของนายโคบาลได้ดีจึงรีบวิ่งไปยังสำนักของพระปัจเจกพุทธเจ้า เมื่อถึงตรงที่ที่

นายโคบาลเคยใช้ไม้เท้าตีและร้องเสียง "สุสุ" สุนัขนั้นก็ตะกุยตะกาย และเห่าเสียงดัง ๒—๓ ครั้ง พอรู้ว่าไม่มีสัตว์ร้ายแล้วก็วิ่งต่อไป เมื่อถึงบรรณศาลาก็เห่าขึ้น ๓ ครั้งเป็นสัญญาณว่ามารับพระปัจเจกพุทธเจ้า ขณะที่นำพระปัจเจก-พุทธเจ้าไปนั้นมันจะวิ่งออกหน้าและเห่าไปพลาง เมื่อพระปัจเจกพุทธเจ้าต้องการจะลองใจมัน แกล้งเดินไปทางอื่นมันจะรีบวิ่งไปยืนขวางหน้าแล้วนำไปทางที่ถูก บางวันพระปัจเจกพุทธเจ้า เมื่อสุนัขยืนขวางหน้า จะเอาเท้าเขี่ยมันให้ออกไปแล้วเดินไปทางอื่น สุนัขนั้นจะเอาปากงับชายจีวรของท่านและนำท่านไปในทางที่จะไปบ้านนายโคบาล

ด้วยความสัมพันธ์อันมีกันอยู่อย่างนี้ เป็นเวลานาน สุนัขจึงมีความรักพระปัจเจกพุทธเจ้าเป็นอันมาก

ต่อมาพระปัจเจกพุทธเจ้าบอกกับนายโคบาลว่า จะไปทำจีวรใหม่เพราะจีวรที่ใช้อยู่เก่ามาก

"ทำเสียที่นี่ก็ได้ครับ ท่าน" นายโคบาลวิงวอน

"ไม่ได้ดอกโยม จีวรทำคนเดียวไม่ได้ ต้องไปทำในที่ ๆ มีพระปัจเจกพุทธเจ้ารูปอื่น ๆ อยู่ จะได้ช่วยกันทำและเสร็จเร็ว"

"พระคุณเจ้าจะไปทำที่ไหน ?"

"ที่ภูเขาคันธมาทน์ ที่นั่นมีพระปัจเจกพุทธเจ้ามากรูป"

"ถ้าอย่างนั้น พระคุณเจ้าอย่าไปอยู่นานนะครับ เมื่อทำจีวรเสร็จแล้วขอให้รีบกลับมา"

"อาตมาจะพยายาม—โยม"

สุนัขแสนรู้ยืนฟังพระปัจเจกพุทธเจ้าและนายโคบาลคุยกันอยู่ มันรู้ความทุกอย่างแต่พูดไม่ได้เท่านั้น

พระปัจเจกพุทธเจ้าลานายโคบาลแล้วเหาะไปสู่ภูเขาคันธมาทน์ สุนัขนั้นยืนมองพระปัจเจกพุทธเจ้า เห่าด้วยความอาลัย พอท่านลับสายตา หัวใจมันก็แตกทำลายถึงแก่ความตาย

ปกติสัตว์ดิรัจฉาน มักซื่อตรง ไม่คดโกง แต่มนุษย์มักจะปากอย่างหนึ่งใจอย่างหนึ่ง เพราะฉะนั้นท่านจึงกล่าวมนุษย์นี้รกเหมือนชัฏ ดูยาก เห็นยาก เข้าใจยาก ส่วนสัตว์เลี้ยงนั้นเข้าใจง่าย ดูง่าย เห็นง่าย

เพราะมีความเห็นตรง ไม่คดในข้องอในกระดูก และประกอบด้วยความเลื่อมใสในพระปัจเจกพุทธเจ้า สุนัขนั้นเมื่อตายแล้วจึงเกิดในภพสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ เสวยสมบัติเป็นอันมาก เป็นคนมีเสียงดังเพราะอานิสงส์เห่าพระปัจเจกพุทธเจ้าด้วยความเลื่อมใส ได้นามว่า "โฆสกเทพบุตร"

แต่อยู่ในเทวโลกไม่นานก็จุติมาเกิดเป็นมนุษย์อีก

เหตุที่เทพบุตรจะจุติจากเทวโลกนั้น ๔ ประการ คือ

๑. เพราะหมดอายุ

๒. เพราะหมดอาหาร

๓. เพราะหมดบุญ

๔. เพราะความโกรธ

ประการที่หนึ่ง หมายถึงเทพบุตรที่ทำบุญไว้มาก เมื่อเกิดในเทวโลกแล้วอยู่ได้พอประมาณก็จุติ แต่ไปบังเกิดในภูมิที่สูงขึ้นไป

ประการที่สอง หมายถึงเทพบุตรที่ทำบุญไว้น้อย อยู่ไป ๆ ก็หมดบุญทำกาละเสียในระหว่าง เคลื่อนไปสู่ภพที่ต่ำกว่าเช่นมนุษย์ ฯลฯ

ประการที่สาม หมายถึงเทพบุตรที่มัวหลงใหลบริโภคแต่กามคุณ จึงไม่ได้บริโภคอาหาร จึงทำกาละ

ประการที่สี่ หมายถึงเทพบุตรที่ไม่อดทนต่อสมบัติของเทพบุตรองค์อื่น ริษยาเขา โกรธเขาจึงทำกาละ อย่างนี้เรียกจุติเพราะความโกรธ

โฆสกเทพบุตรนี้ หลงใหลเพลิดเพลินในกามคุณจนลืมบริโภคอาหาร จึงจุติเพราะสิ้นอาหาร เมื่อจุติแล้วมาปฏิสนธิในท้องของหญิงงามเมืองในกรุงโกสัมพี

เมื่อหญิงนั้นทราบว่าลูกของตนเป็นลูกชาย ก็ให้คนรับใช้เอาใส่กระสอบไปทิ้งที่กองหยากเยื่ออย่างไม่มีอาลัยเลย เพราะโดยปกติหญิงโสเภณีจะไม่เลี้ยงบุตรชาย จะเลี้ยงก็แต่ลูกหญิง เพราะสามารถสืบประเพณีของนางได้

พวกกาและสุนัขก็ล้อมรอบ แต่เข้าใกล้นักไม่ได้ จึงเป็นเสมือนคอยอารักขา นี่คือผลบุญที่เคยทำไว้สมัยเป็นสุนัข คือเห่าพระปัจเจกพุทธเจ้าด้วยความรัก ความดีหรือความชั่วที่บุคคลทำไว้ไม่เคยสูญ ย่อมหาโอกาสให้ผลตามกาลอันควร

ในขณะที่กาและสุนัขยืนล้อมอยู่นั้น มีมนุษย์ผู้หนึ่งเดินผ่านมา เข้าไปดูเห็นเด็กจึงเกิดความรักเพียงดังบุตร นึกว่า "เราได้บุตรแล้ว" จึงนำไปสู่เรือน เลี้ยงอย่างลูกของตน

เวลาใกล้กันนั้นเศรษฐีใหญ่ของนครโกสัมพีไปเฝ้าพระราชาเห็นราชปุโรหิต ออกมาจากราชนิเวศน์ จึงถามด้วยความคุ้นเคยว่า

"ท่านอาจารย์! วันนี้มีเหตุพิเศษอะไรบ้าง?"

"มี ท่านมหาเศรษฐี" ปุโรหิตตอบ "แต่ไม่เกี่ยวกับเรื่องของเรา"

"มีเหตุในชนบทหรือ?"

"หามิได้ ท่านเศรษฐี แต่วันนี้มีเด็กเกิดใหม่คนหนึ่งต่อไปจะเป็นเศรษฐีใหญ่ในเมืองโกสัมพี"

แลแล้วราชปุโรหิตก็เงยหน้ามองท้องฟ้าอีกครั้งหนึ่ง มีอาการยิ้มน้อยๆ พลางเปรย "กรุงโกสัมพีได้ต้อนรับท่านผู้มีบุญอีกคนหนึ่งแล้ว"

เศรษฐีประหลาดใจมาก ประกอบด้วยเวลานั้นภรรยาของเขากำลังมีครรภ์แก่จวนคลอด เศรษฐีจึงสั่งให้

คนใช้รีบกลับไปที่บ้าน ดูว่าภรรยาของเขาคลอดแล้วหรือยัง คนใช้กลับมารายงานว่ายังไม่คลอด เศรษฐีจึงรีบไปเฝ้าพระราชาและรีบกลับ

เมื่อกลับถึงบ้านได้มอบเงินหนึ่งพันกหาปณะให้หญิงคนใช้ออกสืบดูว่าเด็กคนใดเกิดในวันนี้บ้าง เขานึกในใจว่าหากเด็กนั้นเป็นหญิง ลูกของตนเป็นชายก็จะขอให้แต่งงานกัน หรือหากเด็กนั้นเป็นชาย ลูกของตนเป็นหญิงก็จะให้แต่งงานกัน ถ้าหากเป็นเพศเดียวกันก็จะฆ่าเสีย

แต่ใครเล่าจะสามารถทำลายผลแห่งกุศลกรรมของบุคคลได้ ใครเล่าสามารถป้องกันผลแห่งอกุศลกรรมที่บุคคลทำลงไปแล้ว มันจะต้องให้ผลอย่างแน่นอนจะเร็วหรือช้าเท่านั้น

หญิงคนใช้รับเงินหนึ่งพันกหาปณะ จากนายแล้วรีบออกสืบหา ไปพบเด็กเกิดใหม่คนนั้นเข้าที่เรือนแห่งหนึ่ง ถามทราบความว่าเป็นเด็กที่เกิดในวันนั้นแล้ว จึงขอซื้อด้วยเงินหนึ่งกหาปณะ

"ไม่ได้ดอก ฉันไม่ขาย" หญิงคนนั้นบอก

"เธอจะเอาไว้ทำไม ไม่ใช่ลูกของเธอ เป็นลูกใครก็ไม่รู้ เลี้ยงไว้เปลืองข้าวสุกเปล่า เธอก็มีงานยุ่งอยู่ จะเพิ่มภาระขึ้นอีกทำไม?" หญิงคนใช้เศรษฐีพูด

"แล้วเธอล่ะ ซื้อไปทำไม เอาไปเลี้ยงทำไม ไม่ใช่ลูกของเธอเหมือนกันฉันได้มาเปล่า ฉันเลี้ยงด้วยเมตตามัน แต่เธอลงทุนซื้อเธอจะเอาไปทำไม เอาไปขายต่อหรือ?"

"ลำพังฉันเองละก้อ ฉันไม่ซื้อหรอก นี่ท่านเศรษฐีให้ฉันมาซื้อฉันก็มา ถ้าหนึ่งกหาปณะเธอไม่ยอมขายฉันขึ้นให้สิบกหาปณะ จะเอาไหม"

"สิบกหาปณะ" หญิงนั้นทวนคำ แล้วตอบ "ไม่ขาย"

"โง่จังเลย" หญิงคนใช้พูด "ตั้งสิบกหาปณะยังไม่ขายอีกเด็กเธอได้มาเปล่า"

"ก็เพราะได้มาเปล่าละซี จึงไม่ยอมขาย สิ่งได้เปล่าบางอย่างตีราคาไม่ได้ ถ้าฉันซื้อเด็กนี้มา ๕ กหาปณะ เธอขอซื้อ ๑๐ กหาปณะฉันขายแล้ว ได้กำไรถึงเท่าตัว ไม่ต้องพูดให้ยาวความ"

"ถ้าอย่างนั้นให้ ๕๐ กหาปณะ" หญิงคนใช้ขึ้นราคาให้

"ไม่ได้" หญิงนั้นยืนยัน

โดยทำนองนี้ หญิงคนใช้ของเศรษฐีค่อยๆ ขึ้นราคาให้ทีละน้อยจนถึงพันกหาปณะ

"เอาไหมล่ะ พันกหาปณะ" หญิงคนใช้พูด

หญิงผู้รับเลี้ยง นิ่งตรอง

พอดีชายผู้พบเด็กเดินออกไปธุระนอกบ้านกลับมา ภรรยาของเขาจึงขอให้หญิงคนใช้ของเศรษฐีนั่งคอยบนเรือนก่อน รีบลงไปหาสามีเล่าความทั้งปวงให้ฟัง

"ไม่เลวนี่" สามีว่า "เราเป็นหนี้เขาอยู่ถึงห้าร้อยกหาปณะได้ชำระหนี้ เหลืออีก ๕๐๐ ยังใช้จ่ายไปได้นาน ขายเถอะ"

"แต่มนุษย์ หาค่ามิได้นะคะ" ภรรยาท้วงติง

"เอาเถอะนึกว่าวันนี้ เราพบเงินที่คนทิ้งไว้ ๑๐๐๐ กหาปณะก็แล้วกัน เศรษฐีเอาไปเลี้ยงอาจดีกว่าเราเลี้ยง"

ฝ่ายภรรยาตรองอยู่อีกครู่หนึ่ง จึงยอม

คนที่เกิดมาเพื่อเป็นเศรษฐีได้ให้ลาภแก่ผู้มีใจกรุณาต่อตนถึง ๑๐๐๐ กหาปณะ (๔๐๐๐ บาท) แม้เพียงวันแรกที่ก้าวลงมาสู่โลก

หนึ่งพันกหาปณะ! ย่อมมีอิทธิพลต่อความรู้สึกของคนยากจนไม่น้อย การอดทนต่ออารมณ์ยั่วยวนของมนุษย์เราย่อมมีขอบเขตจำกัดและขอบเขตนั้น ภูมิธรรม หรือคุณสมบัติทางใจเป็นสิ่งกำหนด คนที่มีภูมิธรรมสูงมากย่อมสามารถอดทนต่อสิ่งยั่วยวนได้สูง คนที่ไม่มีภูมิธรรม เกือบจะอดทนต่อสิ่งยั่วยวนใด ๆ ไม่ได้เลย เขาย่อมฉวยโอกาสแสวงหาผลประโยชน์อยู่เสมอ

แต่คนที่มีภูมิธรรมนั่นแหละ หากความจำเป็นบีบคั้นเข้าประกอบด้วยมีสิ่งยั่วยวนให้โน้มเอียงไป ก็อาจกระทำการล่วงละเมิดภูมิธรรมนั้นได้เช่นกัน คนที่ได้บรรลุธรรมชั้นอริยะแล้วเท่านั้นจึงจะประกันได้ว่า จะไม่ประพฤติผิดธรรมในระดับที่ตนเป็น เช่น เป็นพระโสดาบัน ย่อมประกันได้ว่าจะไม่ผิดธรรมของพระโสดาบันอย่างแน่นอน แม้อันตรายถึงชีวิตคุกคามอยู่ก็ตาม

เพราะเหตุนี้ ผู้ที่ยังเป็นปุถุชนอยู่ พระผู้มีพระภาค จึงทรงสั่งสอนมิให้ประ มาทใน อารมณ์ อัน เป็น ที่ ตั้งแห่ง ความกำหนัด ขัดเคือง ลุ่มหลง มัวเมา อารมณ์เหล่านี้อาจ ชักจูงให้กระทำกรรมอันจะต้องเดือดร้อนใจในภายหลังได้

นางคนใช้ของเศรษฐี รีบนำเด็กไปให้เศรษฐีทันที

ต่อมาอีกไม่กี่วันภรรยาเศรษฐีก็คลอดบุตร เป็นชาย เหมือนกัน

เศรษฐีเกรงว่า หากเด็กลูกเลี้ยงยังมีชีวิตอยู่ลูก ของตนจะต้องพลาดจากตำแหน่งเศรษฐีใหญ่ จึงวางอุบาย ฆ่าเด็กคนนั้นทันทีเศรษฐีเรียกนางกาลี......หญิงรับใช้เข้ามา (คนละคนกับกาลีซึ่งเป็นภรรยาของนายโกตุหลิก) สั่งว่า "เมื่อโคบาลเปิดคอกโคเวลาเช้า เจ้าจงเอาเด็กคนนี้ไปวาง ไว้หน้าคอกโค ให้โคเหยียบให้ตาย เจ้าจงคอยดูแล้วกลับมา รายงานผลแก่เรา"

นางกาลีได้ทำอย่างนั้น แล้วยืนแอบคอยดูอยู่

ตามปกติโคนายฝูงจะออกทีหลังโคอื่น แต่เช้าวันนั้น พอโคบาลเปิดคอกก็รีบออกมาก่อนแล้วยืนคร่อมเด็ก นั้นไว้ โคอื่น ๆ เสียดสีโคนายฝูงนั้นทั้งสองข้างออกไป

โคบาลเห็นผิดสังเกต วันก่อน ๆ เคยเห็นโคนายฝูงออกทีหลัง วันนี้รีบออกก่อนแล้วยืนนิ่งอยู่ที่ประตูคอก น่าจะมีเหตุอะไรสักอย่าง จึงเดินเข้าไปดู เห็นเด็กนอนอยู่ เกิดความรักเหมือนลูกตน จึงอุ้มนำไปสู่เรือนมอบให้ภรรยาเลี้ยงไว้

นางกาลีนำความทั้งสิ้นไปบอกเศรษฐี เศรษฐีจึงมอบทรัพย์ให้อีกพันกหาปณะให้ไป ซื้อ เด็ก คน นั้น มา แล้วสั่งว่า

"กาลี! ในนครนี้พ่อค้าเกวียนจะนำเกวียนออกเวลาเช้าตรู่เสมอเจ้าจงนำเด็กนี้ไปวางไว้ทางเกวียน หากโคไม่ เหยียบล้อเกวียนก็คงขยี้เด็กคนนี้ ถึง ตาย อย่าง แน่ นอน นางกาลีได้นำเด็กไปตามคำสั่งของเศรษฐี แล้วยืนมองดูอยู่

ในการเดินทางครั้งนี้ นายกองเกวียนอยู่ที่เกวียนคันหน้าได้เห็นเหตุการณ์ประหลาดซึ่งไม่เคยเป็น คือ เมื่อโคเดินมาถึงที่แห่งหนึ่งได้สลัดแอกออก แม้ชาวเกวียนจะพยายามสวมเข้าไปกี่ครั้งกี่หน มันก็สลัดออกเสียทุกครั้ง จะเฆี่ยนตีก็ไม่ยอมเดิน ทำอยู่อย่างนี้จนรุ่งอรุณ สว่าง นาย

กองเกวียนจึงลงไปดูเห็นเด็กนอนขวางทางเกวียนอยู่ บังเกิดความรักเหมือนลูกตนจึงนำไปเลี้ยงไว้

เศรษฐีให้ไปซื้อมาอีก คราวนี้สั่งให้นำไปทิ้งที่ป่าช้าผีดิบด้วยหวังว่าสุนัข หรืออมนุษย์คงทำร้ายเด็กคนนั้นถึงตายแน่นอน

นางกาลีได้นำเด็กไปวางไว้ที่พุ่มไม้แห่งหนึ่งในป่าช้าผีดิบ

แต่บุคคลผู้อันบุญคุ้มครองแล้ว อะไร ๆ ย่อมทำร้ายได้ไม่ บุญที่ทำกับพระปัจเจกพุทธเจ้า สมัยเป็นสุนัขนั้นเองช่วยคุ้มครองได้ ประหนึ่งมีตัวตน

ครั้งนั้นคนเลี้ยงแพะคนหนึ่ง นำแพะหลายร้อยตัวไปเลี้ยงที่ใกล้ป่าช้า มีแม่แพะตัวหนึ่งเที่ยวกินใบไม้ เข้าไปใกล้พุ่มไม้นั้น เห็นเด็กน้อยแล้วมีความเอ็นดู จึงคุกเข่าลงให้เด็กดื่มนม ร่างกายเป็นสัตว์ดิรัจฉาน แต่ใจยังมีกรุณาน่าประทับใจยิ่งนัก

เมื่อคนเลี้ยงแพะ ร้องไล่ "เห เห" อยู่ แม่แพะก็ไม่เคลื่อนไหว คนเลี้ยงพระจึงเดินเข้ามาใกล้คิดว่าจะเอา

ไม้ตีให้สมดือ แต่เขาได้เห็นภาพอันประทับใจ คือเห็นแม่แพะ
กำลังคุกเข่าให้เด็กดื่มนมอยู่ เขามองดูด้วยความชื่นชมพลาง
เปรยว่า "เจ้าเป็นสัตว์ดิรัจฉานยังรู้จักถนอมชีวิตของผู้อื่น
แต่คนผู้ทำให้ชีวิตนี้เกิดขึ้นแล้ว ก็หารับผิดชอบถนอมชีวิต
ไม่ช่างน่าละอายเจ้าเหลือเกิน"

แลแล้วคนเลี้ยงแพะก็ได้นำเด็กนั้นไปเลี้ยงในฐานะ
บุตรบุญธรรม เศรษฐีให้นางกาลีไปซื้อมาอีก คราวนี้สั่งให้
นำไปทิ้งที่ภูเขาอันเป็นที่ทิ้งโจร นางกาลีได้ทำตามนั้น

มีกอไผ่ใหญ่มากกอหนึ่งขึ้นอยู่ที่เชิงเขานั้นเจริญเติบ
โตไปตามแนวภูเขาอันเป็นที่ทิ้งโจร ปลายของกอไผ่ประสาน
กันแน่นหนาเป็นพุ่มใหญ่ เมื่อเด็กถูกทิ้งลงไปนั้นเหมือนตก
ลงไปในเปลที่ทำด้วยผ้าโกเชาว์ และในวันเดียวกันนั้นหัว
หน้าช่างสานมีความต้องการไม้ไผ่ จึงชวนบุตรไปตัดไม้ไผ่
แถวนั้น เมื่อต้นไผ่ไหวเด็กก็ร้องออกมา ช่างสานและบุตร
ได้ปีนขึ้นไปทางข้างภูเขาด้านหนึ่ง เห็นเด็กนอนอยู่เกิด
ความรักจึงนำไปเลี้ยงไว้

นางกาลีไปบอกความนั้นแก่เศรษฐี เศรษฐีจึงให้ทรัพย์หนึ่งพันกหาปณะให้ซื้อเด็กมาอีก

เมื่อเศรษฐีพยายามฆ่าอยู่ทำนองนี้ เด็กผู้นั้นก็เติบโตขึ้นได้รับการขนานนามว่า "โฆสกะ" โฆสกะนั้นไม่รู้เรื่องอะไรเลย แต่เขาเป็นเหมือนหนามที่ตำอยู่ในนัยน์ตาของเศรษฐี ไม่สามารถมองเด็กตรง ๆ ได้ จึงหาอุบายฆ่าเด็กอีก

เขามีเพื่อนเป็นช่างทำหม้ออยู่คนหนึ่ง จึงหาอุบายใช้มือช่างหม้อฆ่าโฆสกะ เศรษฐีส่งข่าวไปถึงช่างหม้อทำการนัดหมายเรียบร้อยแล้ว จึงเรียกโฆสกะมาสั่งว่า

"โฆสกะ" แกจงถือจดหมายนี้ไปบ้านช่างหม้อชื่อโน้น บอกช่างหม้อว่าที่ข้าสั่งอะไรไว้เมื่อวานนี้จงทำให้เสร็จในวันนี้"

ข้อความในจดหมายนั้นมีว่า "เด็กคนนี้เป็นอวชาตบุตร (บุตรเลว) เมื่อมาถึงแล้วจงสับให้เป็นชิ้นเล็กชิ้นน้อยแล้วโยนลงในเตาเผาหม้อ เราจะให้ค่าจ้างแก่ท่านครั้งนี้หนึ่งพันกหาปณะ เมื่องานเสร็จเรียบร้อยแล้วจะมีรางวัลพิเศษอีก"

โฆสกะถือจดหมายนำฆ่าตนเองไป พอดีลูกชายจริงๆ ของเศรษฐีเล่นขลุบอยู่หน้าบ้านกับเพื่อน กำลังแพ้มาก เห็นโฆสกะเดินมาจึงเรียกขอให้ช่วยเล่นแก้มือแทนเอาเงินคืนมาให้ได้

"ไม่ได้ดอกน้อง" โฆสกะปฏิเสธ "คุณพ่อใช้พี่ถือจดหมายไปบ้านช่างหม้อ พี่ต้องรีบไป" ว่าแล้วโฆสกะทำท่าออกเดิน แต่บุตรชายเศรษฐียึดมือไว้ บอกว่าจะไปแทนให้ ขอให้โฆสกะเล่นขลุบแก้มือแทนตน เมื่อถูกอ้อนวอนมากเข้า โฆสกะก็เอาจดหมายจากชายพกส่งให้บุตรชายเศรษฐี ตนเองเล่นขลุบแทนน้อง

ช่างหม้อได้นัดหมายกับเศรษฐีไว้เรียบร้อยแล้ว ประกอบด้วยได้รับจดหมายบอกรายละเอียดให้ฆ่าเด็กอีกครั้งหนึ่งจึงทำด้วยความแน่ใจ มั่นใจ ลูกชายเศรษฐีถูกสับละเอียดแล้วถูกโยนลงกองไฟ เป็นกรรมของเด็กแท้ ๆ

ฝ่ายโฆสกะเล่นขลุบอยู่ทั้งวัน พอตกเย็นก็กลับบ้าน เศรษฐีเห็นโฆสกะแล้วประหลาดใจ รีบถาม โฆสกะเล่าความทั้งปวงให้ทราบ

พอทราบความเท่านั้น เศรษฐีใหญ่แห่งนครโกสัมพีร้องเสียงดังว่า "อย่าฆ่าลูกฉัน อย่าฆ่าลูกฉัน" มีอาการว่าโลหิตเดือดพล่านขึ้นในสกลกาย ประคองแขนทั้งสองคร่ำครวญว่า "ช่างหม้ออย่าฆ่าลูกฉัน อย่าทำให้ฉันต้องพินาศ" ไปสู่บ้านช่างหม้อแล้ว

ฝ่ายช่างหม้อเห็นอาการของเศรษฐีเช่นนั้น จึงกล่าวปลอบว่า "ท่านเศรษฐีอย่าเอะอะไป สิ่งใดที่ท่านสั่งให้ข้าพเจ้าทำ ข้าพเจ้าได้ทำเสร็จสิ้นเรียบร้อยแล้ว"

เศรษฐีนั้นได้ถูกความโทมนัสท่วมทับ เหมือนถูกทับด้วยภูเขาใหญ่ ตามทำนองแห่งบุคคลผู้ประทุษร้ายต่อผู้ไม่คิดประทุษร้ายตน

สมจริงดังที่พระผู้มีพระภาคตรัสไว้ว่า

ผู้ประทุษร้ายต่อผู้ไม่คิดประทุษร้าย ย่อมได้รับฐานะอย่างใดอย่างหนึ่งใน ๑๐ อย่างโดยพลันคือ

๑. ประสบทุกขเวทนากล้าแข็ง

๒. ประสบกับความเสื่อม

๓. การแตกแห่งสรีระ

๔. อาพาธหนัก

๕. จิตฟุ้งซ่าน

๖. อุปสรรคจากพระราชา

๗. การถูกกล่าวหาในเรื่องร้ายแรง

๘. เสื่อมญาติ

๙. เสื่อมทรัพย์

๑๐. ไฟ หรือไฟป่าอาจไหม้บ้าน

เมื่อบุคคลนั้นทำลายขันธ์ คือตายไป ย่อมเกิดในนรก นี่คือผลที่จะได้รับอันเป็นส่วนอนาคต

หลังจากนั้นแล้ว เศรษฐียิ่งเกลียดชังโฆสกะมากขึ้น ความเกลียดชังอันนี้ยิ่งเร่งเร้าให้เศรษฐีเร่งฆ่าโฆสกะให้เร็วที่สุดเท่าที่จะทำได้

เขาเขียนจดหมายถึงผู้จัดผลประโยชน์ในชนบทของเขาว่าเด็กคนนี้เป็นอวชาตบุตร เมื่อมาถึงแล้วจงฆ่าเสียแล้ว

ทิ้งในหลุมคูถ เขาเรียกโฆสกะมามอบจดหมายให้สั่งให้รีบไป หาผู้จัดผลประโยชน์ของเขา ซึ่งมีศักดิ์เป็นหลานของเขาเอง บอกไปด้วยว่าจะรางวัลให้ถึงขนาด หากงานใหญ่ครั้งนี้สำเร็จ

ตั้งแต่เด็กมาจนโตเป็นหนุ่ม โฆสกะไม่ได้เรียนหนังสือ เพราะเศรษฐีหาทางฆ่าอยู่เสมอ จึงไม่สามารถอ่านหนังสือได้ เขารับหนังสือคำสั่งให้ประหารตัวเองใส่ชายพกแล้วถามบิดาว่า

"ข้าแต่พ่อ ลูกขอเสบียงอาหารเดินทางด้วย"

"ไม่ต้องดอก" เศรษฐีพูด "ในระหว่างทางมีบ้านของเศรษฐีคนหนึ่งเพื่อนของข้า (บอกชื่อเศรษฐีนั้น) แกไปถึงที่นั่นแล้วบอกว่ามาจากบ้านข้า เขาจะให้พักและจุนเจือด้วยอาหาร ไปเถอะ"

โฆสกะไปถึงหมู่บ้านนั้น ถามหาบ้านของเศรษฐีตามชื่อที่พ่อของตนบอกมา เห็นภรรยาของเศรษฐี แต่เนื่องด้วยไม่รู้จักจึงถามว่า บ้านของท่านเศรษฐีชื่อสุธนอยู่ที่ไหน

"เธอมาจากไหนล่ะ...พ่อหนุ่ม" ภรรยาเศรษฐีถาม

"มาจากในเมืองครับ" โฆสกะตอบ

"ลูกใครคะ? ขอโทษ?"

โฆสกะบอกชื่อของเศรษฐีผู้บิดาตน

"อ๋อ เธอคือโฆสกะหรือ?" หญิงกลางคนถาม

"ใช่ครับ"

เมื่อทราบว่าโฆสกะและเพ่งพิศดูลักษณะอีกครั้งหนึ่ง ความรักความเอ็นดูได้เกิดขึ้นแก่ภรรยาเศรษฐี เป็นอันมาก จึงให้พักผ่อนที่บ้านก่อน

เวลานั้นเศรษฐีที่กล่าวถึงนี้ มีธิดาสวยมากคนหนึ่ง ขณะนั้นเธอกำลังส่งหญิงคนใช้ไปตลาด เพื่อซื้อของบางอย่าง ภรรยาเศรษฐีเห็นเข้าจึงร้องถามว่า

"จะไปไหน แม่โกลา (ชื่อสมมติ)?"

"ไปตลาดเจ้าค่ะ" แม่โกลาตอบ

"ไปทำไม?"

"นายหญิงใช้ให้ไปซื้อของเจ้าค่ะ" นายหญิง เธอหมายถึงลูกสาวเศรษฐี

"อย่าเพิ่งไปเลย มานี่ก่อน มาปูที่หลับที่นอนให้บุตรของเรา เอาน้ำมาล้างเท้า เอาน้ำมันมาทาเท้าให้บุตรของเรา เสร็จแล้วค่อยไปซื้อของให้ลูกเรา"

นางโกลาจึงได้ทำตามที่คุณนายสั่งเรียบร้อยแล้ว จึงไปตลาดซื้อของให้นายหญิง จึงช้ากว่าปกติไปมาก เมื่อกลับมาจึงถูกซัก

"ทำไมจึงช้านัก แม่โกลา" ธิดาเศรษฐีถามหญิงคนใช้

"คุณนายให้ดูแลความเรียบร้อยให้แขกอยู่เจ้าค่ะท่านบอกว่าเสร็จแล้วจึงค่อยไปซื้อของที่ตลาด"

"แขกน่ะ คือใคร?" สุมนา (ชื่อสมมติ) ธิดาเศรษฐีถาม

"ได้ยินคุณนายเรียกชื่อ โฆสกะ...เจ้าค่ะ"

"โฆสกะ!!" สุมนาทวนคำ ท่าทางตื่นเต้น "เธอกล่าวว่าโฆสกะหรือ?"

"เจ้าค่ะ"

พอได้ยินแน่ชัดว่า "โฆสกะ" เท่านั้น ความรักก็แล่นเข้าจับขั้วหัวใจหญิงสาว มันเป็นความรักที่ได้สั่งสมติดต่อกันมาเป็นเวลานาน สุมนานั้นหาใช่ใครที่ไหนอื่นไม่ อันที่แท้ก็คือนางกาลีภรรยาของนายโกตุหลิกนั่นเอง เมื่อนายโกตุหลิกตายแล้ว นางได้พยายามทำความดีต่อไป แม้จะยากจนทรัพย์แต่ไม่จนใจ นางพยายามเอาแรงกายเข้าช่วยเหลือนายโคบาลในเรื่องบุญกุศล เมื่อสิ้นชีพไปบังเกิดในเทวโลก จุติจากเทวโลกแล้วมาเกิดในตระกูลเศรษฐีนี้ เพราะกุศลวิบากที่นางได้ทำสมัยที่เป็นนางกาลี เพราะฉะนั้นบุพพสิเนหะจึงท่วมใจนางอย่างยิ่ง เมื่อได้ยินคำว่าโฆสกะ

สมจริงดังที่พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสไว้ว่า

ความรัก เมื่อจะเกิดย่อมเกิดด้วยเหตุ ๒ ประการอย่างใดอย่างหนึ่ง คือ เพราะการเคยร่วมเป็นสามีภรรยากันมาในชาติก่อนๆ อย่างหนึ่ง อีกอย่างหนึ่งเพราะการเกื้อกูลกันในปัจจุบัน เหมือนดอกบัวเกิดในน้ำ ย่อมอาศัยน้ำหรือเปือกตมเกิดขึ้น

ธิดาเศรษฐีจึงถามคนรับใช้ว่า เวลานี้โฆสกะอยู่ที่ไหน เมื่อได้รับตอบว่ากำลังนอนอยู่ และมีจดหมายอยู่ที่ชายพกด้วย

"จดหมายอะไรหนอ!" นางคิด

เมื่อปลอดคนสุมนาจึงรีบลงมาชั้นล่าง เห็นโฆสกะนอนหลับอยู่ จึงแอบเข้าไปดึงเอาจดหมายออกมาแล้วนำไปอ่านในห้อง ปิดประตู เปิดหน้าต่าง อ่านโดยตลอดทราบความแล้วอุทานออกมาว่า

"คน ๆ นี้โง่จริง ผูกจดหมายสั่งฆ่าตัวเที่ยวไปทั่วบ้านทั่วเมือง น่าสงสารเหลือเกิน หากเราไม่เห็น ไหนเลยจะรอดชีวิตไปได้"

สุมนาอ่านแล้วฉีกจดหมายนั้นเสีย แล้วเขียนใหม่ความว่า "โฆสกะนี้เป็นบุตรคนโตของเรา ประสงค์จะให้แต่งงานกับบุตรีของสุมงคลเศรษฐี (ชื่อสมมติ) สหายของเรา เมื่อผู้จัดการผลประโยชน์ผู้หลานได้รับจดหมายนี้แล้ว

จงรีบปลูกบ้านสองชั้นให้บุตรของเรา ให้มีปราการที่มั่นคง และมีบุรุษคุ้มครอง แล้วจัดการแต่งงานให้กับสุมนาบุตรีสุมงคลเศรษฐี เรื่องนี้เราไว้ใจหลานมาก ขอให้หลานทำให้ดีที่สุด แล้วส่งข่าวไปให้เราทราบด้วย"

เสร็จแล้วลงชื่อเศรษฐี แล้วใส่ไว้ที่ชายพกของโฆสกะตามเดิม รีบขึ้นสู่ปราสาทชั้นบน

สุมนาเปิดหน้าต่างนั่งมองเหม่อไปสุดสายตา บัดนี้อารมณ์ต่าง ๆ ไหลวนเข้ามาสู่ดวงใจของเธอ อะไรชักจูงให้เธอทำเช่นนั้น สมควรแก่เธอแล้วหรือ? เขาเป็นชายหนุ่มที่เธอพึ่งเห็นหน้าเป็นครั้งแรก เธอไปแก้จดหมายที่ชายพกเขา อ่าน ฉีก แล้วเขียนจดหมายใหม่...เขียนให้ผู้ใหญ่จัดการให้เขาแต่งงานกับเธอ ไม่น่าละอายหรือในฐานะที่เธอเป็นหญิง เพียงมองตอบชายในการมองดูเธอครั้งแรกก็เป็นสิ่งไม่ควรเสียแล้ว นี่เธอไม่ก้าวทีเดียวไกลเกินไปหรือ?"

แต่สุมนาเป็นหญิงฉลาด ใจแข็ง ไม่ยอมให้น้ำตาออกโดยง่าย อะไรเป็นสิ่งปลอบใจเธอ? ความสุขซึ่งในความขวยเขินนั้น เธอรู้สึกมีความสุขคลุกเคล้าเจือปนอยู่ด้วย ความสุขที่เกิดจากรักแท้อันยั่งยืนมาเป็นเวลานาน แม้ข้ามภพข้ามชาติแล้ว ความรักนั้นก็มิได้เจือจางลง เธอรู้สึกมีความสุขที่ได้ช่วยเหลือเขา ทำอะไรบางอย่างที่เป็นประโยชน์แก่เขาในโลกียวิสัยนั้น ความรักเป็นสิ่งยึดเหนี่ยวชีวิตให้มีความสัมพันธ์ต่อเนื่องกัน เป็นสิ่งประสาน เป็นสิ่งเชื่อมดวงใจสองดวงหรือมากกว่านั้นให้ผนึกแน่นอยู่ด้วยกัน ความรักยังเป็นความละเมียดละไมสูงส่งสำหรับชีวิตของชาวโลกแน่นอน มันมีความทุกข์เจือปนอยู่บ้าง แต่สภาพจิตของผู้มีความรัก ย่อมพร้อมเสมอที่จะทุกข์ด้วยกัน ในขณะที่เขาทุกข์ด้วยกันอยู่นั้น ก็ยังรู้สึกว่าบางขณะมีความสุขฉาบฉายเข้ามาด้วย แม้จะเพียงเลือนลางก็ตาม นี่เองมนุษย์จึงยังพอใจที่จะรัก

ฝ่ายโฆสกะมิได้เห็นหน้าสุมนาเลย แต่รู้สึกว่าในบ้านนั้นมีความสงบเยือกเย็นเสมือนเรือนตน กระแสจิตที่

ยินดีต้อนรับของเจ้าบ้านซึ่งกระจายอยู่ทั่วไปนั้น เสมือนละอองน้ำที่แผ่กระจายอยู่ทั่วไป ให้ความชุ่มชื่นแก่กรัชกายเมื่อเหยียบย่างเข้ามา กระแสจิตเป็นสิ่งมีอิทธิพลต่อความรู้สึกของอีกฝ่ายหนึ่งเสมอ คนที่ผู้อื่นไม่ค่อยเชื่อถือไว้วางใจนั้นก็เป็นเพราะในใจของเขาเองมีลักษณะเช่นนั้น กระแสนั้นย่อมแลบออกมาภายนอก และคนอื่นรับไว้ได้ จึงกระตุ้นให้เกิดความรู้สึกไม่ไว้วางใจ.....

เมื่อเข้าใกล้สมณะผู้ทรงศีล มีใจสงบ มีปัญญาแจ่มใส ดวงใจของผู้เข้าใกล้ย่อมจะมีสภาพเช่นนั้นไปด้วย อย่างน้อยชั่วระยะหนึ่ง กระแสจิตเป็นสิ่งที่รับกันได้อย่างแท้จริง

โฆสกะผู้น่าสงสาร นอนหลับไปทั้งวัน เขานอนหลับอย่างมีความสุข ตื่นบริโภคอาหารเรียบร้อยแล้วจึงลาภรรยาของเศรษฐีและท่านเศรษฐีเพื่อเดินทางต่อไป

"ขากลับมาแวะที่นี่อีกนะลูก" ภรรยาเศรษฐีขอร้องชักชวน

"เออ นั่นซิ มาแวะอีกนะโฆสกะ" สุมงคลเศรษฐีเสริม

"ครับ ถ้ามีเวลาพอกระผมจะมาแวะอีก ขอบพระคุณท่านทั้งสองมากครับ"

"ไม่เป็นไรหรอก อย่าคิดเป็นอย่างอื่น คิดว่าเหมือนญาติกันนะโฆกะ"

พูดมาถึงตรงนี้ พอดีสุมนาเดินผ่านแวบมา ผู้เป็นมารดาจึงร้องเรียก

"อ้อ สุมนาเหรอะ มานี่ก่อนลูก

สุมนาเดินเข้ามา

"รู้จักกับพี่โฆสกะหน่อยซิลูก เป็นบุตรชายเศรษฐีใหญ่ในเมืองโกสัมพี เศรษฐีสุธนไงล่ะลูก"

ทั้งสองสบตากัน ตกตะลึงอยู่ทั้งคู่ ความรักเก่าที่เคยสั่งสมกันมาหลายชาติได้คุขึ้น โพลงขึ้น เสมือนเพลิงได้น้ำมัน

จนกระทั่งผู้เป็นมารดาเตือน สุมนาจึงได้ยกมือขึ้นไหว้ โฆสกะนั้นตั้งแต่แตกเนื้อหนุ่มมาไม่เคยสนใจกับสตรี

ใด เมื่อเขาจากบ้านของสุมงคลเศรษฐีไปครั้งนี้ เขารู้สึกว่าในหัวใจของเขามีอะไรอย่างหนึ่งได้เจริญเติบโตขึ้นอย่างรวดเร็ว เขาไม่รู้ว่าเป็นอะไร แต่มีอาการที่ทำให้เขาบางทีหดหู่ บางทีเบิกบาน

ใบหน้าและกิริยาอาการของสุมนา ได้ติดตาเตือนใจเขาไป เขารู้สึกเหมือนว่า สุภาพสตรีผู้นี้ได้รู้จักกันมาเป็นเวลานาน ความจริงก็เป็นอย่างนั้น แต่เขาไม่รู้ดอก ธรรมชาติหรืออวิชชาได้ปิดบัง พรางความจริงทำนองนี้ไว้ มิฉะนั้นแล้วผู้ที่ยังมีกิเลส จะต้องลำบากในเรื่องแสวงหาคนอันเป็นที่รักของตนเป็นอันมาก

เมื่อไปถึงชนบทอันเป็นที่อยู่ของผู้จัดการผลประโยชน์ของสุธนเศรษฐี ผู้จัดการผลประโยชน์ในการเก็บส่วยได้รับจดหมายที่โฆสกะนำมาให้แล้ว ดีใจยิ่งนัก

"โอ ! เศรษฐีผู้เป็นน้าของเราให้เกียรติเราขนาดนี้ทีเดียวหรือ ส่งบุตรชายคนโตมาให้เราจัดการแต่งงานให้กับสุมนาธิดาของสุมงคลเศรษฐี อา ! ช่างน่าชื่นใจอะไรเช่นนี้"

และแล้วผู้จัดการผลประโยชน์ของเศรษฐี ได้ทำทุกอย่างตามที่เศรษฐีเขียนบอกมา—ให้สร้างบ้านสองชั้นอย่างดีในเนื้อที่อันเหมาะสม มีอากาศดี ร่มเย็น ให้มีกำแพงที่สวยงาม แล้วนำจดหมายนั้นมาเจรจาความกับสุมงคลเศรษฐี

ทุกอย่างเรียบร้อย ไม่มีอะไรขัดข้อง สุมงคลเศรษฐีและภรรยาก็พอใจ เพราะสุธนเศรษฐีนั้นมีทรัพย์ล้นเหลือประการหนึ่ง อีกประการหนึ่งท่านทั้งสองก็พอใจโฆสกะอยู่แล้ว เหลืออีกคนเดียวคือสุมนา เมื่อมารดาเรียกมาเล่าเรื่องทั้งปวงให้ฟังแล้วเธอก้มหน้านิ่งอยู่ แต่ในใจนั้นเต็มอัดไปด้วยความปราโมช

"ว่าอย่างไรจ๊ะ สุมนา แม่ว่าดีนะลูก โฆสกะเป็นบุตรคนเดียวของสุธนเศรษฐีมรดกหลายร้อยล้าน จะต้องตกเป็นของลูก โฆสกะมีหน่วยก้านไม่เลว ลักษณะแห่งคนมั่งคั่งมีอยู่"

"คุณแม่เห็นอย่างไร ลูกก็เห็นอย่างนั้นค่ะ" สุมนาตอบ

"แปลว่าลูกตกลงใช่ไหม ?"

"ค่ะ" สุมนาตอบเสียงแผ่วเบา แต่มีแววแห่งความเปรมปรีดิ์

ผู้เป็นแม่รู้ได้ทันทีจากความเจนโลกว่า การตกลงครั้งนี้มิได้ฝืนใจลูกเลยแม้แต่น้อย เธอมีความสุขในข้อนี้

"ฝืนใจลูก" เป็นเรื่องที่พ่อแม่ไม่สบายใจอยู่มากเหมือนกัน หากรู้ว่าสิ่งใดเป็นความประสงค์ของตน แต่เป็นการฝืนใจลูก ความรักที่ละเอียดอ่อนที่พ่อแม่มีต่อลูกนั้น ทำให้อยากทำแต่สิ่งอันเป็นที่สบายใจแก่ลูก สิ่งที่พ่อแม่ต้องทำลงไปแม้รู้ว่าเป็นการฝืนใจลูกนั้นก็โดยหวังว่า เมื่อเวลาล่วงไป ลูกจะเห็นดีงามไปเอง เพราะมีประสบการณ์มากขึ้น ได้เรียนรู้ชีวิตมากขึ้น แต่หากเป็นการเห็นดีเห็นชอบของทุกฝ่ายก็เป็นความสุขประการหนึ่งของผู้เป็นพ่อแม่ขอให้ผู้เป็นลูกทราบความจริงข้อนี้ไว้ด้วย

ก่อนถึงวันสมรสวันหนึ่ง มารดาของสุมนาได้ให้โอวาทพอเป็นแนวทางแห่งการปฏิบัติของลูกดังนี้.—

๑. ลูกต้องจัดการงานบ้านเรือนให้เรียบร้อยอยู่เสมอ อย่าปล่อยให้อะไรรุมสุมกันไว้ หลาย ๆ วันจึงจะสางเสียทีหนึ่ง หากลูกมีคนจัดทำให้เป็นต้นว่าคนใช้ แต่ลูกก็ต้องดูแลด้วยตนเอง และลูกต้องทำเป็น เพื่อป้องกันมิให้คนรับใช้ดูหมิ่นได้ว่า ดีแต่นั่งชี้นิ้ว ทำอะไรเองไม่เป็นเลย บ้านเรือนที่สะอาดน่าอยู่น่าอาศัยนั้น ทำให้สามีสบายกายสบายใจเมื่อพักผ่อนอยู่กับบ้าน ที่ใดเล่าจะสบายเท่ากับบ้าน หากชายใด หรือผู้ใดอยู่บ้านไม่รู้สึกมีความสุขแล้ว ชีวิตเป็นอันหมดความก้าวหน้า ความสุขนอกบ้านนั้นส่วนใหญ่เป็นความสุขที่เจือด้วยอบายมุข

๒. คนใกล้เคียง หรือญาติของสามีนั้น ลูกจะต้องปฏิบัติต่อเขาเสมือนว่าญาติของลูกเอง หรือยิ่งกว่าญาติเมื่อเขาไป—มาหาสู่จงมีหน้าตายิ้มแย้มแจ่มใส ทักทาย ถามทุกข์สุขด้วยความห่วงใย มีสิ่งใดพอจะสงเคราะห์อย่าเสียดาย สตรีที่ญาติฝ่ายสามีไม่ชอบนั้น เมื่อเรามีเรื่องแตกร้าวกับสามีเพียงเล็กน้อย ญาติ ๆ ของเขาก็จะพากันยุให้เลิก เราพูดอะไรกับญาติฝ่ายสามี เขาก็ไม่ยินดีฟัง แต่หากเขา

ชอบเรา เมื่อสามีทำอะไรไม่เหมาะสม เราบอกญาติคนใดของเขา เขาก็จะช่วยเตือนกันเอง เบาแรงของเราเป็นอันมาก พวกเขานั่นเองจะช่วยเป็นหูเป็นตาให้เรา

๓. จงมีความซื่อสัตย์สุจริตต่อสามี อย่าได้ประพฤตินอกใจแม้ด้วยความคิด ความซื่อสัตย์สุจริตต่อสามีนี่แหละจะเป็นเกราะป้องกันตัวไม่ให้เราประสพภัยพิบัติ หรือความล่มจม เหมือนมีเทวดาคุ้มครอง สามีเห็นความซื่อ-สัตย์ของเราแล้ว มีแต่จะเพิ่มเมตตากรุณาและความรักให้

๔. ทรัพย์สมบัติใดที่สามีหามาได้และมอบให้ จงรักษาทรัพย์สมบัตินั้นไว้อย่าฟุ่มเฟือย หรือตระหนี่เกินไป แม้เราจะอยู่ในตระกูลเศรษฐี แต่หากใช้ทรัพย์ไม่เป็นความล่มจมก็มีได้ หากเหนียวแน่นเกินไป ชีวิตก็ไม่มีความสุข ทรัพย์นั้นไร้ประโยชน์เพราะฉะนั้นจงใช้ทรัพย์เลี้ยงตนพอประมาณ สงเคราะห์ผู้อื่นบ้าง ทำบุญทำทานบ้างเก็บไว้บำบัดอันตรายเมื่อเกิดขึ้นบ้างและจงอบรมสั่งสอนบริวารชนให้ประพฤติตาม

๕. จงเป็นคนมีความขยันหมั่นเพียร อย่านึกว่ามีทรัพย์แล้วไม่ต้องทำอะไร การทำงาน ทำให้มีสุขภาพดี มีอนามัยสมบูรณ์ ทำลายอารมณ์ฟุ้งซ่านได้ เอาชนะใจสามีได้......

๖. หากสามีโกรธบ้างเป็นครั้งคราวก็อย่าได้โกรธตอบ จงมีความอดทน เอาความดีเข้าสู้ เอาน้ำเย็นเข้าลูบ อย่าถือตัวทะนงตน เราต้องง้อเขา อย่าให้เขาต้องง้อเรา

๗. รู้ว่าสิ่งใดเขาไม่ชอบ จงงดเว้นสิ่งนั้นเสีย สิ่งใดเขาชอบจงประพฤติสิ่งนั้น แต่ทั้งนี้ต้องเห็นว่าเป็นสิ่งที่ถูกต้องตามธรรม

๘. จงให้เขามีความสุขในเรื่องกินอยู่หลับนอน ผู้ชายสนใจในเรื่องการกินอยู่ พอ ๆ กับที่พวกผู้หญิงสนใจในเรื่องเครื่องแต่งกายและการประทินโฉม

ฯลฯ

งานมงคลสมรสของโฆสกะกับสุมนา เป็นไปโดยเรียบร้อย สมเกียรติและศักดิ์ศรีทุกประการ ผู้จัดการผล

ประโยชน์ได้ส่งข่าวเรื่องนี้ไปให้สุธนเศรษฐีทราบ

เศรษฐีนั้น ทราบความแล้ว ถูกโทมนัสท่วมทับอย่างใหญ่หลวง รำพันออกมาว่า "เราทำสิ่งใดแก่โฆสกะ สิ่งนั้นหาเป็นไม่ เราไม่ทำสิ่งใด สิ่งนั้นก็เป็น และล้วนแต่เป็นไปในทางดีแก่โฆสกะทุกประการ เวรกรรมของเราแล้ว"

ทำไมจะไม่เวรกรรมเล่า ในเมื่อเขากระทำแต่สิ่งอันเป็นเวรกรรมคิดประทุษร้ายแก่บุคคลผู้ไม่คิดประทุษร้ายตนแม้แต่น้อย

การกระทำของสุธนเศรษฐี **เสมือนการโยนคนโชคดีลงไปในน้ำ เขาย่อมขึ้นมาพร้อมด้วยปลาตัวใหญ่ หรือมิฉะนั้นเป็นเสมือนการปล่อยจระเข้ลงน้ำ** ปล่อยเสือเข้าป่ากว้าง เอากอข้าวกล้าใส่ลงในกองปุ๋ย มีแต่จะเพิ่มกำลัง และเจริญงอกงาม

บุคคลผู้อันกุศลกรรมคุ้มครองแล้ว ย่อมไม่ประสบภัยพิบัติไม่ว่าใครจะคิดร้ายสักปานใด ส่วนบุคคลผู้ไม่มีกุศลกรรมคุ้มครองแม้ไม่มีผู้คิดร้าย ก็ประสบอันตรายเอง

สุธนเศรษฐีก็เช่นกัน ความโศกถึงบุตรที่เสียชีวิตไปประการหนึ่ง การไม่อาจทำอันตรายแก่โฆสกะอีกประการหนึ่ง ก่อความโทมนัสสุดพรรณนาได้ จิตใจในสภาพอย่างนั้นย่อมมีผลกระทบกระเทือนถึงร่างกาย ดังนั้นเศรษฐีจึงล้มป่วยลง

ฝ่ายสุมนา เนื่องจากเป็นหญิงฉลาด คาดกาลข้างหน้าได้ดี คิดอยู่เสมอว่าแผนการชั่วร้ายของเศรษฐีอาจไม่จบลงโดยง่าย อาจมีแผนอะไรในการทำร้ายโฆสกะอีกก็ได้ จนบัดนี้โฆสกะยังไม่ทราบเลยว่าบิดาของตนปองร้ายตนเพียงไร อนึ่งเนื่องจากโฆสกะอ่านหนังสือไม่ออกเลยจึงอาจถูกหลอกโดยง่าย

ดังนั้น สุมนาจึงสั่งคนรับใช้ในบ้านไว้ทั้งหมดว่า หากมีคนมาจากบ้านสุธนเศรษฐี มาเกี่ยวกับเรื่องโฆสกะแล้ว ขออย่าได้บอกให้โฆสกะทราบ ให้บอกให้นางทราบก่อน

สุธนเศรษฐีเกรงว่า เมื่อตนตายไป สมบัติจักตกแก่โฆสกะ จึงได้สั่งผู้จัดการผลประโยชน์ให้สั่งคนไปตาม

โฆสกะมาเพื่อบอกกันต่อหน้าว่า โฆสกะไม่มีสิทธิ์ในทรัพย์ทั้งมวล ให้ผู้จัดการผลประโยชน์เป็นพยานเอาไว้

คนของสุธนเศรษฐีมาถึงบ้านของโฆสกะและสุมนา แจ้งความประสงค์ว่า เศรษฐีป่วย ต้องการพบโฆสกะผู้บุตร สุมนาได้ทราบดังนั้นถามว่าเศรษฐีป่วยหนักหรือไม่ เมื่อทราบว่าไม่หนัก จึงขอร้องให้บุรุษผู้นั้นพักที่บ้านของตนก่อนจนกว่า เธอจะยอมให้ไป (อาจเป็นการจับขังกันเลยทีเดียวก็ได้—ผู้เขียน)

เศรษฐีสุธนได้สั่งคนที่สองมาอีก และก็ได้รับการต้อนรับในทำนองเดียวกัน

ในวาระที่ ๓ เศรษฐีป่วยมาก จึงส่งคนให้ไปตามโฆสกะอีกเมื่อสุมนา ทราบดังนั้น จึงบอกแก่สามีแล้วเตรียมตัวเดินทางไปในกรุงโกสัมพี

ขณะนั้นเศรษฐีป่วยหนัก "ภาชนะหนึ่งเข้า ภาชนะหนึ่งออก" มีความตายเป็นเบื้องหน้าอันใกล้อย่างแน่นอน สุมนานัดหมายกับสามีว่าไปถึงแล้วให้สามียืนอยู่ทางปลายเท้าของเศรษฐี ส่วนตนจะยืนอยู่ทางเบื้องศีรษะ นอกจาก

นี้ยังให้คนของตนอารักขาอยู่ทั้งหน้าบ้านและหลังบ้าน

ทุกอย่างเป็นไปตามที่นัดหมาย ผู้จัดการผลประโยชน์เรียนให้เศรษฐีทราบว่า บัดนี้บุตรของท่านมาถึงแล้ว

"อยู่ไหน ?" เศรษฐีถาม ขณะนอนอยู่ในท่าหงาย

"อยู่ที่ปลายเท้า" ผู้จัดการตอบ

"ทรัพย์สมบัติ ของเรามีเท่าไร เวลานี้ ?"

"เฉพาะเงินสดมีสี่ร้อยล้าน นอกจากนี้ยังมีนาสวน สัตว์ ๒ เท้า ๔ เท้า ยานพาหนะ เครื่องอุปโภค บริโภค อีกมากมาย"

"อ่านจำนวนที่แน่นอนให้เราทราบซิ" เศรษฐีว่า

เมื่อผู้จัดการผลประโยชน์รายงานให้ทราบหมดแล้ว เศรษฐีมีความประสงค์จะกล่าวว่า ทรัพย์ทั้งหมดนี้เราไม่ให้แก่โฆสกะ แต่เราให้แก่......แต่เมื่อถึงคราวพูดจริงเศรษฐีพูดเรื่องให้ก่อน พูดเรื่องไม่ให้ทีหลัง

พอเศรษฐีพูดว่า "เราให้......" เท่านั้น สุมนาเกรงว่าเขาจะพูดคำอื่นต่อไปอีก จึงแสร้งทำเป็นโสกาดูรคลุกศีรษะลงบนอกของเศรษฐีบ่นเพ้อรำพันต่าง ๆ ทำนอง

ลูกที่มีความอาลัยต่อพ่อสุดจะทนได้ จนเศรษฐีทำกาลกิริยาโดยมิได้พูดอะไรอีกเลย

เมื่อสุธนเศรษฐีทำกาละแล้ว บริวารชนจึงนำความกราบทูล พระเจ้าอุเทนเพื่อทรงทราบ พระราชา พระราชทานเพลิงศพแล้วตรัสถามว่า "บุตร หรือธิดาของเศรษฐีมีหรือไม่"

"มีพะยะค่ะ ชื่อโฆสกะ ทรัพย์สมบัติทั้งปวงเศรษฐีมอบให้แก่โฆสกะนั้น"

ในกาลต่อมา พระราชารับสั่งให้โฆสกะเข้าเฝ้า บังเอิญในวันนั้นฝนตกหนักท่วมกระทั่งพระลานหลวง โฆสกะกระโดดโลดเต้นมาในน้ำพระราชาทรงเปิดพระแกลมองดูอยู่ เมื่อโฆสกะมาเฝ้าแล้วตรัสถามย้ำอีกว่า

"ท่านคือโฆสกะ บุตรของสุธนเศรษฐีหรือ ?"

"ใช่ พะยะค่ะ"

"บิดาของท่าน หาชีวิตไม่แล้ว อย่าเสียใจ อย่าเศร้าโศกเลยเราจะมอบตำแหน่งเศรษฐีให้แก่ท่านสืบไป"

ในขณะที่โฆสกะกลับ เขาค่อย ๆ เดินลงน้ำและค่อย ๆ ไปไม่กระโดดโลดเต้นเหมือนคราวไปเฝ้าพระราชา—พระราชาทอดพระเนตรอยู่ ที่ช่อง พระ แกลได้ เห็นเหตุ นั้นแล้วจึงรับสั่งให้ราชบุรุษไปตามโฆสกะกลับมาเฝ้าอีกครั้งหนึ่ง

"โฆสกะ เมื่อท่านมา เราเห็นกระโดดโลดเต้นมาแต่ขากลับไฉนจึงค่อย ๆ เดินลงน้ำ ค่อย ๆ ไป ?"

"พระอาญาไม่พ้นเกล้า" โฆสกะทูล "เมื่อมานั้นข้าพระพุทธเจ้าเป็นเด็กชาวบ้านธรรมดาคนหนึ่ง แต่เมื่อกลับพระองค์พระราชทานตำแหน่งเศรษฐีให้แล้ว เศรษฐีจะทำอย่างเด็กชาวบ้านหาควรไม่ ข้าพระองค์คิดดังนี้ จึงค่อย ๆ เดินไป พระพุทธเจ้าข้า"

พระราชาทรงสดับแล้ว ทรงดำริว่า "บุคคลผู้นี้ฉลาดควรแก่ตำแหน่งเศรษฐีอย่างยิ่ง เราควรประทานเครื่องหมายแห่งเศรษฐีที่เคยให้แก่บิดาของเขาทั้งปวงแก่เขา บัดนี้ จึงรับสั่งให้ประทานสิ่งทั้งปวงอันเป็นสัญญลักษณ์แห่งเศรษฐีอย่างละร้อย

โฆสกะนั้นยืนบนรถ กระทำประทักษิณพระนครโกสัมพีได้เอิกเกริกแล้ว

ฝ่ายสุมนายืนมองดูสามีอยู่กับหญิงรับใช้ชื่อกาลี (คนที่นำโฆสกะไปทิ้งหลายครั้งหลายหน) สุมนาชี้ให้กาลีดูพลางกล่าวว่า

"ดูเถิด กาลี โฆสกะได้สมสมบัติเห็นปานนี้ เพราะเราเองแท้ ๆ"

กาลีทำหน้าฉงน "เรื่องเป็นอย่างไรคะ ?"

"โฆสกะ ถือหนังสือฆ่าตัวเองไปสู่ชนบท เราเห็นเข้าใจได้เชียนเสียใหม่......"

แล้วเล่ารายละเอียดทั้งปวงให้กาลีฟัง

กาลีก็เล่าให้สุมนาฟังเหมือนกันว่า ตั้งแต่อายุน้อยๆ สุธนเศรษฐีหาทางฆ่าโฆสกะอย่างไรบ้าง แต่ไม่อาจทำอันตรายได้

ขณะที่โฆสกะทำประทักษิณพระนครเสร็จแล้วกลับบ้านนั้น สุมนาคิดอยู่ในใจว่า เขาได้สมบัติเห็นปานนี้เพราะตนโดยแท้ จึงหัวเราะขึ้น โฆสกะเห็นประหลาดจึงถาม

"เธอหัวเราะอะไร ?"

"หัวเราะ เพราะเหตุอย่างหนึ่ง" สุมนาตอบ

"เหตุอะไร ?"

"บอกไม่ได้"

"เกี่ยวกับเราหรือไม่ ?"

"เกี่ยวเหมือนกัน"

"ถ้าอย่างนั้นบอกซิ"

"ไม่บอก"

"ไม่บอกจะฟันให้เป็นสองท่อน" พูดพลางชักดาบออก

สุมนาจึงเล่าเรื่องทั้งปวงให้ฟัง

"ฉันไม่เชื่อ สุมนา" โฆสกะพูดอย่างโกรธจัด "เธอเอาเรื่องโกหกที่ไหนมาเล่าฉัน"

"ไม่เชื่อ ถามนางกาลีดู" สุมนาว่า

"จริงหรือกาลี ?" โฆสกะหันมาถามนางกาลี

"จริงเจ้าค่ะ บ่าวเป็นคนนำไปทิ้งเอง บ่าวรู้เรื่องทุกอย่าง แต่เมื่อเป็นคนใช้เขา อาศัยข้าวและเงินทองของ

เขาเลี้ยงชีพก็ต้องทำทุกอย่างตามที่เขาสั่ง ท่านเป็นผู้มีบุญเจ้าค่ะ ตกน้ำไม่ไหลตกไฟไม่ไหม้

"นั่นไง ฉันไม่ได้เอาเรื่องโกหกที่ไหนมาเล่าหรอก มันเป็นเรื่องจริง" สุมนาว่า "แต่ช่างเถอะ เรื่องมันแล้วไปแล้ว เดี๋ยวนี้ก็เป็นเศรษฐีแล้ว ฉันเห็นว่าเรื่องของเศรษฐีโฆสกะน่าสนใจ จึงเล่าให้เจ้าของชีวิตฟัง เพื่อได้รู้เรื่องของตัวเองไว้บ้างเท่านั้น"

โฆสกะฟังแล้ว สีหน้าสลดลง คิดว่า "โอ! กรรมหนักแท้ เราพ้นจากความตายเห็นปานนี้ได้ คงเป็นเพราะบุญคุ้มครอง เราจะประมาทไม่ได้แล้ว เราจะมีชีวิตโดยความไม่ประมาท

ตั้งแต่นั้นมา โฆสกะได้สละทรัพย์วันละพัน เพื่อทำอาหารและเครื่องอุปโภคแจกจ่ายแก่คนกำพร้า คนยากจนและคนทุพพลภาพ ได้กุฎุมพีชื่อมิตต์เป็นผู้จัดแจงเรื่องทานนี้

ข้อสอบชีวิต

...กำลังใจเป็นสิ่งสำคัญยิ่งในการต่อสู้ในสงคราม ชีวิต ถ้าใจยังไม่ยอมแพ้ อะไร ๆ ก็ยังพอมีหวัง แต่ถ้าใจยอมแพ้เมื่อใด เมื่อนั้นทุกสิ่งทุกอย่างก็ถึงความพ่ายแพ้โดยสมบูรณ์...

๒๑.๐๐ น. ขณะข้าพเจ้ากำลังนั่งเขียนหนังสือเรื่องหนึ่งอยู่ที่โต๊ะทำงานในห้องส่วนตัว เสียงเคาะประตูเบา ๆ ก็ดังขึ้น

"เชิญเข้ามาได้" ข้าพเจ้าร้องอนุญาต

ประตูเปิดออก นักศึกษาธรรมศาสตร์ คณะนิติศาสตร์คนหนึ่ง ซึ่งคุ้นเคยกับข้าพเจ้าอยู่โผล่เข้ามา ข้าพเจ้าแสดงความยินดีแล้วเชิญให้นั่ง

"ผมมีเรื่องมาปรึกษาอาจารย์" เขาพูดเมื่อนั่งลงแล้ว "อาจารย์พอมีเวลาไหมครับ ?"

"เชิญ ผมยินดี มีอะไรจะให้ผมช่วยได้บ้างยินดี"

"วันนี้ผมสอบแย่ครับอาจารย์ ผมคงตกวิชานี้"

"แล้วไง ?" ข้าพเจ้าถามต่อ

"ผมกลุ้มใจครับ วิชานี้เพื่อน ๆ เขายกย่องผมมากว่าผมเก่ง แล้วผมก็ทำไม่ได้ดี ทำให้ผิดหวังมาก และถ้าผมตกก็ทำให้เพื่อนผิดหวังด้วย"

ข้าพเจ้านั่งตรองอยู่ครู่หนึ่ง เด็กหนุ่มคนนี้ นิสัยดี เสงี่ยมเจียมตัว ขยันหมั่นเพียร มีความรับผิดชอบดี ขยันเรียนหนังสือมาก สิ่งที่ต้องแก้ไขมีอยู่ประการเดียว คือ เขาเป็นคนคิดมากเกินไป มากเกินเหตุ บางทีเรื่องเพียงเล็กน้อยนำไปคิดมากเสียจนกลุ้มใจ ไม่ใช่เพียงเรื่องนี้เรื่องเดียว เรื่องอื่น ๆ ก็เคยมาแล้ว

"ยังมีสอบอีกหลายวิชามิใช่หรือ ?" ข้าพเจ้าถามในที่สุด

"มีอีกหลายวิชาครับ แต่ผมไม่อยากดูหนังสือเสีย

แล้วมันเจ็บใจตัวเองวิชาที่เก่งที่สุดกลับทำไม่ได้ดี คงตกแน่”

“อย่าคิดอะไรมากเลย ถึงกลุ้มใจสักเท่าไรก็ไม่ช่วยให้คำตอบในกระดาษสอบของเราเปลี่ยนแปลงเป็นอื่นได้ เราจะกลุ้มใจหรือจะดีใจมันก็คงเป็นเหมือนที่เราส่งไปแล้ว

“อีกอย่างหนึ่ง การสอบนั้นไม่แน่นัก วิชาที่เรามั่นใจว่าจะต้องได้ อาจตก วิชาที่เราหวั่นเหลือเกินว่าจะตกอาจได้ เรื่องเคยเป็นมาทำนองนี้มากนักหนาแล้ว จึงไม่ควรตีตนไปก่อนไข้ ไม่ควรเปิดโอกาสให้ “ความทุกข์กินเปล่า” มันเล่นงานเราฟรี ๆ สิ่งไรที่แก้ไขไม่ได้แล้วเราก็ต้องปล่อยไป ในฐานะเป็นสิ่งแก้ไม่ได้ ค่อยหาโอกาสแก้ตัวภายหน้า ส่วนวิชาที่ยังไม่ได้สอบก็พยายามดูหนังสือพยายามทำให้ดีที่สุด อย่าให้วิชาที่คิดว่าจะตกมาดึงวิชาอื่น ๆ ให้พลอยตกไปด้วย”

“ชีวิตผมล้มเหลวหมดเลยครับ อาจารย์” เขาว่า “ผมตั้งใจไว้ว่าเมื่อจบปี ๓ แล้วผมจะเรียนเนติบัณฑิตต่อ ถ้า

ผมตกวิชานี้ผมจะต้องเสียเวลาไปหนึ่งปี ผมไม่น่าเป็นอย่างนี้เลยครับอาจารย์"

"เท่าที่ผมเห็น — เห็นคุณพยายามเรียนอย่างดีที่สุดแล้วเมื่อได้พยายามแล้วมันพลาดไป ก็ต้องถือเป็นสิ่งสุดวิสัย โบราณท่านว่า ๔ เท้ายังรู้พลาด นักปราชญ์ยังรู้พลั้ง วิชาที่เราเคยเก่ง สอบเข้าจริงอาจสู้คนอื่นไม่ได้ วิชาที่คนอื่นเขาเก่ง สอบเข้าจริงอาจสู้เราไม่ได้เรื่องมันไม่แน่นอนสมองคนบางเวลามันคิดอะไรไม่ออกเอาเลย มันอยู่ที่จังหวะเหมือนกัน

"เพราะฉะนั้นจงปล่อยไป วิชาที่ยังไม่ได้สอบก็พยายามประคับประคองให้ดี" ข้าพเจ้าเตือน

"ผมไม่มีกำลังใจเลยครับ อาจารย์"

"อย่าคิดอย่างนั้นซิ สมาน" ข้าพเจ้าออกชื่อเขาเป็นครั้งแรก "สมมติว่า สมานมีลูก ๗ คน แล้วบังเอิญตายเสียคนหนึ่งสมานเลยหมดกำลังใจ ปล่อยลูกที่เหลืออีก ๖ คนให้ตายไปด้วยอย่างนั้นหรือ ? หน้าที่โดยชอบของพ่อควรประคับประคองลูกอีก ๖ คนให้ดีที่สุด หรือเหมือนคน

เราทุกคนมีตาสองตา เมื่อบังเอิญข้างหนึ่งต้องบอดไป ก็ควรถนอมข้างที่ยังเหลืออยู่ให้ดีที่สุด ไม่ควรทำลายมันให้บอดตามกันไปด้วยอย่างนั้นมิใช่หรือ ?"

เขามองดูข้าพเจ้า ด้วยสายตาแสดงความ ขอบคุณ ดวงหน้าของเขาแช่มชื่นขึ้น แววแห่งความหวังฉาบฉายออกมา

"คำเปรียบเทียบของอาจารย์สวยงามมากครับ" เขาชมเชย "ทำให้ผมได้คิด—คิดจะต่อสู้ต่อไป ที่ผมกลุ้มใจมากก็เพราะเกรงจะไม่ทันเพื่อนรุ่นเดียวกัน ถ้าผมสอบตกเสียเวลาไปหนึ่งปี เพื่อน ๆ ก็ต้องวิ่งออกหน้าไปก่อน"

"ข้อนั้นก็จริง" ข้าพเจ้ารับ "แต่การแข่งขันในสนามชีวิตนั้น เขามิได้ตัดสินกันเพียงระยะเวลาเท่านี้ เราต้องแข่งขันกันตลอดชีวิต เมื่อจบชีวิต การแข่งขันจึงจะสิ้นสุดลง ใครจะแพ้ ใครชนะคนดูเขาเป็นคนตัดสิน คนที่วิ่งออกหน้าไปก่อนอาจไปประมาทเสียในระยะใดระยะหนึ่ง คนที่วิ่งไปอย่างระมัดระวังอาจวิ่งขึ้นหน้า เพราะฉะนั้นเราต้องวิ่งอย่างระมัดระวัง มีสุภาษิตฝรั่งอยู่บทหนึ่งว่า slow and steady win the race (ช้า ๆ แต่มั่นคงจะชนะการ

แข่งขันได้) การแข่งขันในชีวิตเราก็ต้องใช้วิธีนี้

"ทางพระพุทธศาสนาก็ มีพระพุทธภาษิตตรัสเตือนเรื่องทำนองนี้ไว้เหมือนกันว่า

'อปฺปมตฺโต ปมตฺเตสุ สุตฺเตสุ พหุชาคโร

อพลสฺสํ ว สีฆสฺโส หิตฺวา ยาติ สุเมธโส

แปลว่า

ใครจะประมาทก็ช่างเขา เราไม่ประมาท

ใครจะหลับก็ช่างเขา

เราตื่นอยู่ ด้วยวิธีนี้คนมีปัญญาย่อมละคนประมาทไป

เหมือนม้าฝีเท้าดีละม้าที่ทุรพลไปฉะนั้น'

"เมื่อเรารู้ว่าการแข่งขันในสนามชีวิตนั้นต้องใช้ระยะยาวถึง ๔๐—๕๐ ปี หรือ ๖๐ ปี แล้ว มีอะไรเกิดขึ้นในชีวิตอย่าเสียกำลังใจง่าย ๆ โอกาสยังมี ความผิดหวังเล็กๆน้อยๆ อาจทำให้เรามีความคิดดีขึ้น ฉลาดขึ้น รู้จักตัวเองมากขึ้น"

"อาจารย์เคยผิดหวังไหมครับ ?" เขาถาม

"แน่นอนที่สุดสมาน" ข้าพเจ้ารับ "ในเส้นทางแห่งชีวิตนี้มีความสมหวังและผิดหวังเรียงรายอยู่ตลอด ใคร

เดินมาบนเส้นทางนี้จะต้องพบกับมันทุกคน อย่าว่าแต่เพียงผมเลย แม้ราชาธิราชก็หลีกไม่พ้น ชีวิตนี้ไม่มีอะไร นอกจากความสมหวังและความผิดหวังที่ผลัดเปลี่ยนกันเข้ามายึดครองสนามน้อย ๆ คือจิตใจของเรา

"ในข้อสอบชีวิต จึงมีปัญหาอยู่เพียง ๒ ข้อเท่านั้น คือ

'๑. เมื่อผิดหวัง ท่านจะทำอย่างไร

๒. เมื่อสมหวัง ท่านจะทำอย่างไร'

"คนที่มีชีวิตดีที่สุด คือคนที่ผ่านข้อสอบชีวิตนี้ตอบได้ดีที่สุดปฏิบัติได้ดีที่สุด จิตใจสงบเยือกเย็นที่สุด

"สมานจำไว้เถิดว่า ในโลกนี้ไม่มีใครผ่านพ้นความสมหวังและความผิดหวังไปได้ มองตามทรรศนะตรรกศาสตร์เราเป็นคนหนึ่งในโลก จึงไม่อาจข้ามพ้นความสมหวัง และความ ผิดหวังได้เช่นกัน หน้าที่ของเราเพียงยืนมองดูมันอย่างคนรู้เท่าทัน ให้เราเป็นนายของมันไม่ใช่ให้มันเป็นนายเรา"

"กำลังใจเป็นสิ่งสำคัญยิ่งในการต่อสู้ ในสงครามชีวิต

ถ้าใจยังไม่ยอมแพ้อะไร ๆ ก็ยังพอมีหวัง แต่ถ้าใจยอมแพ้เมื่อใด เมื่อนั้นทุกสิ่งทุกอย่างก็ถึงความพ่ายแพ้โดยสมบูรณ์

"มนุษย์เราทุกคนเกิดมาแล้วก็ต้องสู้ดิ้นรน ต้องแข่งขันกับเพื่อนมนุษย์ด้วยกัน หน้าที่และตำแหน่งมีอยู่น้อย แต่คนเพิ่มขึ้นทุกวัน ๔ วินาทีต่อหนึ่งคน การต่อสู้ดิ้นรนและการแข่งขันก็ต้องมีมากขึ้นตามอัตราส่วน

"เพราะฉะนั้นอย่าท้อถอยอะไรง่าย ๆ จงบากบั่นพยายามต่อไป ผลแห่งความเพียรพยายามมีอยู่แน่ แม้จะไม่ให้ผลในวันนี้ ก็ต้องให้ผลในวันหน้า มันคอยแต่โอกาสและจังหวะเท่านั้น เราอย่าใจร้อน เรามีหน้าที่ทำเหตุ ส่วนการให้ผลเป็นเรื่องของเหตุที่เราทำไว้จะจัดสรรเอง เราไม่มีหน้าที่ หรืออำนาจจะไปบังคับผลได้ว่า จงเป็นอย่างนี้...จงเป็นอย่างนี้"

สมานเงยหน้าขึ้นมองข้าพเจ้าอีกครั้งหนึ่ง จากสีหน้าแสดงว่าอารมณ์ตึงเครียดของเขาได้ผ่อนคลายลง แวว

ตาแสดงความอ่อนโยนมากขึ้น เขายิ้มออกมานิดหนึ่ง เหมือนยิ้มเยาะตัวเอง

"ขอบคุณมากครับ อาจารย์ วันหลังมีอะไร ผมจะมาหาอาจารย์อีกผมสบายใจขึ้นมาก"

เขายกมือไหว้ข้าพเจ้าแล้วกลับไป

ข้าพเจ้ายังมิได้ลุกจากเก้าอี้ สายตาเพ่งตรงไปยังหน้าต่างตรงหน้า พบแต่ความมืด...ความมืดที่ปกคลุมอยู่ทั่วไป เสียงรถประจำทางดังสนั่นผ่านไป......มาอยู่เป็นระยะ ๆ ช่างอึกทึกครึกโครมเสียจริง

ข้าพเจ้าก้มลงจะเขียนหนังสือต่อ แต่เรื่องของสมานได้แทรกเข้ามาในห้วงความคิดเป็นระยะ ๆ จึงไม่อาจลำดับความคิดให้ต่อเนื่องถึงกับระบายออกมาเป็นอักษรได้ จึงลุกขึ้นไปยืนที่หน้าต่าง มองดูดวงดาราระยิบระยับบนท้องฟ้า ข้าพเจ้าได้ทราบว่าดวงดาวเหล่านั้น บางดวงใหญ่กว่าโลกเรามากนัก บางดวงใหญ่กว่าดวงอาทิตย์เสียอีก และสันนิษฐานกันว่าบางดวงน่าจะมีมนุษย์และสิ่งมีชีวิตอื่น ๆ อาศัยอยู่อีกมากมาย

แม้เพียงในโลกมนุษย์ อันนับได้ว่า เล็กมากของเรานี้ ก็มีสิ่งมีชีวิตมากหลายเหลือจะคณนาได้ เพียงมนุษย์พวกเดียวก็มากล้นเพิ่มทวีขึ้นทุกวันทุกคืน มนุษย์เหล่านั้นรวมทั้งสัตว์และสิ่งมีชีวิตทั้งหลายต่างกำลังดิ้นรนกระเสือกกระสนเพื่อความอยู่รอด และอยู่ให้ดีที่สุดเท่าที่กำลังความสามารถของตนจะอำนวยให้ได้ และดูเหมือนแทบทุกคนตีราคาชีวิตของตนไว้สูงลิ่ว

ความจริงหากเราคิดเสียว่า ชีวิตของเรา เมื่อคำนึงถึงจักรวาลอันไพศาลแล้ว ก็เปรียบเหมือนธุลีเพียงอณูเดียว ซึ่งลอยอยู่ ในอากาศไม่สู้มี ความ หมาย อะไร มากดอก เราตีราคาชีวิตของเราสูงมากไปเอง

หากไม่มีเราแล้ว ใช่ว่าแผ่นดินจะทรุด กระแสลมจะร่ำไห้ หรือหมู่ดาราจะหยุดเปล่งแสง...เปล่าทั้งสิ้น หากเราจะลดความยึดมั่นถือมั่นในตัวตนให้น้อยลง ความทุกข์ความกังวลต่าง ๆ อาจลดลงตามได้บ้างกระมัง

สมานยังหนุ่มเกินไป อาจมิได้คิดอย่างนี้ จึงมี

ความทุกข์มากแม้เพียงสอบพลาดไปวิชาเดียว บางทีเขาอาจเข้าใจเอาเองก็ได้

และคืนหนึ่งต่อมา สมานได้มาพบข้าพเจ้าอีก แต่มาในเรื่องใหม่

"อาจารย์ครับ ผมมีเรื่องรบกวนเวลาอาจารย์อีกแล้ว" เขาว่า

"เรื่องอะไรสมาน ?" ข้าพเจ้าถาม หนังสือพระมหาสมณาจารย์แห่งพุทธจักรไทย ยังอยู่ในมือ

ก่อนตอบเขาได้มองหนังสือซึ่งอยู่ในมือของข้าพเจ้าพลางออกเสียงเบา ๆ "พระมหาสมณาจารย์แห่งพุทธจักรไทย" และถามว่า

"หมายถึงใครครับ...อาจารย์ ?"

"หมายถึง สมเด็จพระมหาสมณเจ้ากรมพระยาวชิรญาณวโรรส....พระอนุชาในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว" ข้าพเจ้าตอบ

"อ้อ" เขาอุทานแล้วนั่งเฉยอยู่ ข้าพเจ้าวางหนังสือลงบนโต๊ะมองเขาอย่างพินิจพิเคราะห์

"มีเรื่องอะไรอีก...สมาน ?"

"เรื่องผู้หญิงครับ"

"เรื่องผู้หญิง ?" ข้าพเจ้าทวนคำ

"ครับ" เขาตอบ

"เรื่องเป็นอย่างไร"

"อาจารย์ว่า ถ้าเราจะรักผู้หญิงสักคนหนึ่ง ควรจะเป็นอย่างไร ?"

"สมานหมายถึงด้านไหน ? รูปสมบัติ หรือความรู้ หรือฐานะทางตระกูล และการเงิน ?"

"คืออย่างนี้ครับ ถ้าผู้ชายจะรักผู้หญิงที่อายุมากกว่า อาจารย์ว่าจะน่าเกลียดไหมครับ ?"

ข้าพเจ้าตรอง

"น่าเกลียดน่ะ ไม่น่าเกลียดหรอก แต่จะเหมาะสมหรือไม่นี่เป็นอีกปัญหาหนึ่งอายุมากกว่าใช่ไหม ?"

เขาหัวเราะเบา ๆ

"ใช่ครับ...อาจารย์"

"แล้วยังไง ?" ข้าพเจ้าถาม "สมานรักเขาแล้วหรือเพียงแต่ชอบ ๆ"

"เพิ่งคบกันครับ ผมเพียงแต่ชอบ ยังไม่ถึงรัก"

"เขาแก่กว่าสมานเท่าไร?"

"๗ ปีครับ"

"แปลว่าผู้หญิง อายุ ๓๐ ปีพอดี?"

"ใช่ครับ"

ข้าพเจ้าใช้มือเสยผมเบา ๆ ดูเหมือนมิได้มีความหมายจริงจังอะไรเพียงแต่เสยไปอย่างนั้นเอง

"เวลานี้สมานเป็นนักศึกษาปีที่ ๓ ปีหน้าเรียนสำเร็จ ๒๕ เรียนเสร็จแล้วแต่งงานเลยได้ไหม?"

"ไม่ได้ครับ ไม่ได้แน่ ๆ ต้องอีก ๒—๓ ปี หรืออาจถึง ๔—๕ ปีจึงจะแต่งได้ เพราะต้องทำงานเก็บเงินก่อน"

"คิดเสียกลาง ๆ ว่า หลังจากสำเร็จแล้ว ๔ ปี แต่งงาน สมานอายุ ๒๘ เป็นวัยเหมาะที่จะแต่งงาน เวลานั้นผู้หญิงอายุ ๓๕ เป็นยังไงพอแต่งได้ไหม?"

เขานิ่งตรอง มือประสานกันแน่น

"คิดต่ออีกนิดหนึ่ง" ข้าพเจ้าพูดเมื่อเห็นเขาเงียบ

อยู่ "สมมุติว่าแต่งงานแล้ว ๑๐ ปีสมานอายุ ๓๘ ผู้หญิงอายุ ๔๕ เวลาออกแขกไปงานสมาคมต่าง ๆ คนอื่นอาจไม่เชื่อว่าสมานมากับภรรยาก็ได้ ความจริงวัย ๓๘ ของสมานอาจแต่งงานในปีนั้นได้ และแต่งงานกับสุภาพสตรีอายุเพียง ๒๕ ก็ได้ อายุห่างกับสตรีที่สมานจะแต่งงานด้วยคนแรกถึง ๒๐ ปี เมื่ออายุของสมาน ๓๘ สมานอยากมีภรรยาอายุ ๒๕ หรือ ๔๔ ?"

"หมายถึงดีเท่า ๆ กันใช่ไหมครับ ?" สมานถามเมื่อนิ่งตรองอยู่ครู่หนึ่ง

"อาจเป็นอย่างนั้น หรืออาจมีความดีเหลื่อมล้ำกันบ้าง"

"แน่นอนครับ...อาจารย์ การมีภรรยาอายุ ๒๕ ย่อมเหมาะสมกว่า ๔๕ ในขณะที่ผมอายุ ๓๘"

"เป็นอันว่าสมานยอมรับไปข้อหนึ่งแล้ว คราวนี้พูดกันถึงความดีของคนที่จะมาเป็นคู่ครองของเรา เรามั่นใจนักไม่ได้ เราเพียงแต่คิดและเข้าใจว่าเขาเป็นคนดีพออยู่ด้วยกันได้ เราตกลงใจเท่าที่เราได้สังเกตเห็นขณะที่

เกี่ยวข้องสัมพันธ์กัน เมื่อแต่งงานแล้วคนอาจเปลี่ยนแปลงได้ บางคนรักกันมานาน รักกันมาก คิดว่าเมื่อแต่งงานแล้วจะมีความสุขอย่างยิ่ง ไม่เพียงแต่เขาสองคนคิดเท่านั้น ญาติพี่น้อง เพื่อนฝูงก็คิดอย่างนั้นด้วย แต่พอแต่งงานแล้วไม่ถึงปีก็แยกกัน แต่บางคู่ใคร ๆ นึกว่าจะอยู่ด้วยกันได้ไม่ยืด เพราะมีอะไรหลายอย่างที่เข้ากันไม่ได้ แต่พอแต่งงานเข้าจริงกลับอยู่ด้วยกันได้อย่างผาสุก"

"ทำไม จึงเป็นอย่างนั้นครับ...อาจารย์?"

"เหตุผลที่พอเห็นได้เบื้องต้นก็คือ คนที่รักกันมาก รักกันมานานย่อมจะสร้างความหวังในคู่ของตนมากเกินไป มีความฝันมากเกินไปว่า คู่ครองของตนจะให้ความสุขแก่ตนอย่างนั้นอย่างนี้ คู่ครองของตนเพียบพร้อมไปด้วยความดีนานาประการ แต่เมื่ออยู่ใกล้ชิดกันเข้าจริง อยู่ด้วยกันทุกวันทุกคืน ต้องร่วมรับผิดชอบในชีวิตด้วยกันทุกอย่าง ความบกพร่องเล็ก ๆ น้อย ๆ ก็ต้องมีบ้างเป็นธรรมดา ความบกพร่องเหล่านี้เป็นสิ่งที่ทั้งสองคนไม่เคย

คิดมาก่อนว่าจะเกิดขึ้น พอเกิดขึ้นจริงก็รู้สึกเป็นเรื่องมาก เพราะไม่ได้เตรียมตัวไว้ก่อน

"ส่วนคู่ที่ใคร ๆ นึกว่าน่าจะอยู่กันไม่ยืดนั้น คู่ครองของเขาเองก็คิดเหมือนกัน จึงได้มีการเตรียมใจไว้ล่วงหน้าพอสมควร มีโอกาสเตรียมตัวเพื่อรับสถานการณ์ เมื่อมีเหตุร้ายเกิดขึ้นจริง ๆ ก็พอทนได้ และต่างคนต่างก็ค่อย ๆ ปรับปรุงตัวไปทีละเล็กทีละน้อยจนเข้าใจกัน อภัยกันเพราะรู้มาก่อนแล้วในที่สุดก็อยู่ด้วยกันได้ตลอดชีวิต

"แต่คู่ที่รักกันมานาน รักกันมากมาก่อนแล้วอยู่กันราบรื่น เรียบร้อยตลอดชีวิตก็มี ที่ไม่เข้าใจกันมาก่อนแต่งงานกันเพราะความจำเป็น บางอย่างบังคับเมื่อแต่งงานแล้วมีแต่ความขมขื่นไม่อาจทนอยู่ร่วมกันได้ต่อไป ต้องแยกทางกันในระยะเวลาไม่นานนักก็มี

"เพราะฉะนั้นชีวิตสมรส หรือชีวิตการแต่งงานจึงเอาแน่อะไรมากนักไม่ได้ หมายถึงว่าอาจเป็นอย่างที่คิดหวังไว้หรืออาจไม่เป็นอย่างที่คิดไว้ได้เท่า ๆ กัน

"อีกอย่างหนึ่ง สมานจะคิดอะไรก็ควรคิดระยะยาว

ไว้โดยเฉพาะชีวิตคู่ครอง อย่าคิดแต่เพียงความสุขความพอใจในวันนี้ เดือนนี้หรือปีนี้ คิดอย่างนั้นสั้นเกินไปสำหรับชีวิตคู่ครอง เราต้องคิดถึงอนาคตความมั่นคงของครอบครัวและของลูกหลานต่อไปภายหน้า เพราะคนเราเมื่อมีอายุมากขึ้น ความสุขจะมาอยู่ที่การได้เห็นความเจริญรุ่งเรืองของลูกหลาน โดยเฉพาะผู้หญิงจะต้องคิดเรื่องนี้ให้มาก เพราะผู้หญิง ถ้าพลาดเรื่องนี้สักครั้งแล้วเกือบจะล้มเหลวไปตลอดชีวิตทีเดียว"

"ผู้หญิง คนที่ผมพูดถึงนี้ เป็นคนดีมากเหลือเกินครับ...อาจารย์" สมานว่าต่อไป

"ข้อนั้นผมไม่เถียง" ข้าพเจ้ายอมรับ "เขาอาจเป็นคนดีจริง เสมอต้นเสมอปลาย โดยเฉพาะเมื่อเธออ่อนกว่าเขาถึง ๗ ปี เวลานี้เขาอายุถึง ๓๐ แล้ว เธอเพียง ๒๓ และกำลังเป็นนักศึกษา การที่เขาจะรักสมานนั้นไม่ยาก แต่สมานจะรักเขาได้ตลอดไปหรือเปล่า หรือจะคิดรักเพียงชั่วคราว"

"แล้วจะทำอย่างไรครับ...อาจารย์?"

"รักเขาอย่างพี่ซิ...สมานยิ่งคนดีและมีความเอื้อเฟื้อ อย่างนั้นหากเธอรักเขาอย่างพี่ และเขารักเธออย่างน้อง จะมีความผาสุกและราบรื่น แต่อย่าใกล้ชิดเกินไป ความรักแปรสภาพได้"

"ผมเชื่ออาจารย์ ครับ" สมานรับ "และผมจะพยายามทำอย่างอาจารย์ว่า"

"นี่ก็เป็นข้อสอบชีวิตอีกอย่างหนึ่ง ซึ่งเธอเป็นผู้ออกข้อสอบเอง และต้องตอบเอง ผมเป็นแต่เพียงแนะแนวทางเท่านั้น จะได้หรือตกอยู่ที่ตัวเธอเอง"

"อย่างผมนี่ ควรจะรักผู้หญิงได้แล้วหรือยังครับ... อาจารย์"

"ยัง" ข้าพเจ้าตอบทันที

"ทำไมครับ"

"เธอยังเป็นนักศึกษา ยังต้องอาศัยเงินของพ่อแม่เรียนและใช้สอยเรื่องอื่น ๆ อันจะเป็นประโยชน์แก่การศึกษา พ่อแม่ยอมอดทนทำงานเพื่อให้เธอเรียน กิน และใช้ ไม่ใช่เพื่อให้เอาไปเลี้ยงผู้หญิง เธอยังไม่พร้อมที่จะรัก

ความรักที่ไม่มีเงินสนับสนุนหล่อเลี้ยงอยู่บ้างนั้น มีแต่เรื่องหนักใจ"

สมานคิด...

ข้าพเจ้าพูดต่อไปว่า "เรื่องแต่งงานนั้นไม่ยาก ถ้าเราพร้อม ฐานะทางเศรษฐกิจเป็นสิ่งสำคัญมากในชีวิตแต่งงานเพราะเรามิได้อยู่กันสองคนตลอดไป เมื่อมีลูกภาวะการเลี้ยงดูและการศึกษาของลูก จะเป็นความหนักอกหนักใจที่สุด ถ้าไม่มีเงินพอสมควร ความสุขทางกามารมณ์นั้นเป็นเรื่องเล็กน้อย มนุษย์เราไม่ต้องเสพกามเลย ก็อยู่ได้โดยไม่เดือดร้อนไม่ใช่เป็นเรื่องผิดปกติอะไร มีความสุขสงบกว่าเสียอีก เพียงแต่อย่าไปเกี่ยวข้องกับสิ่งยั่วยุกามารมณ์เท่านั้น"

"ผมได้รับความรู้เพิ่มเติมขึ้นมาก" สมานพูด สีหน้าของเขาแสดงความจริงใจ

"เอาเถอะ ถ้าเห็นด้วยทำตามผมว่าก็แล้วกัน"

"ผมยังสนใจเรื่อง "พระมหาสมณาจารย์แห่งพุทธจักรไทยอยู่ครับ...อาจารย์ มัวพูดเรื่องของผมอยู่เลยไม่ได้ถามต่อเรื่องพระองค์ท่าน"

ข้าพเจ้าหยิบหนังสือเล่มนั้นมาอีก พลางกล่าว

"จัดพิมพ์ขึ้นเพื่อสดุดีพระเกียรติคุณของสมเด็จพระ-มหาสมณเจ้ากรมพระยาวชิรญาณวโรรส ในงานสัปดาห์แห่งพระไตรปิฎก ครั้งที่ ๔ พ.ศ. ๒๕๑๒ ที่ตึกสภาการศึกษา ฯ ในวัดบวรนิเวศวิหาร พระองค์ท่านมีความสำคัญต่อการศึกษาและระเบียบธรรมเนียมของคณะสงฆ์ไทยอย่างยิ่งยวด จนคณะสงฆ์เวลานี้เทอดทูนพระองค์ท่านไว้ในฐานะทรงเป็นบิดาแห่งการศึกษาสมัยใหม่ แม้การศึกษาในรูปมหาวิทยาลัยพระพุทธศาสนาที่พระสงฆ์เรียน อยู่เวลานี้ก็มาจากพระดำริของพระองค์ท่าน

"ได้ทรงทำตำราไว้มากทั้งแผนกธรรมและแผนก-เปรียญ ตำราที่ทรงทำไว้ยังใช้ได้ดีอยู่จนกระทั่งบัดนี้ ใครจะทำขึ้นใหม่ก็ไม่อาจลบล้างความดีเด่นที่พระองค์ท่านทำไว้ได้ ทรงเป็นนักค้นคว้า และเป็นปราชญ์ที่หาผู้เสมอเหมือนมิได้"

"หลวงวิจิตวาทการได้เขียนสดุดีไว้ในศาสนาสากลเล่ม ๒ ว่า

"พุทธประวัติมีความสำคัญมาก ไม่ใช่เฉพาะพุทธศาสนิก แต่สำคัญสำหรับนักศึกษาทั่วไป ผู้ค้นคว้าหาความรู้ไม่ว่าชาติใดภาษาใด ย่อมสนใจสอบค้นเรื่องราวของพระพุทธเจ้า ซึ่งทั่วโลกยอมรับอัจฉริยภาพและความยิ่งใหญ่อย่างแท้จริง

"แม้ว่าประเทศไทยเราจะได้เล่าเรียนศึกษาพระปริยัติธรรมมาหลายร้อยปีแล้วก็ดี การศึกษาพุทธประวัติในเมืองเราเพิ่งเริ่มขึ้นเมื่อเร็ว ๆ นี้ แต่เดิมมาเรามิได้ศึกษาประวัติ เราเป็นแต่เพียงอ่านหรือฟังเทพนิยาย ผู้ก่อกำเนิดการศึกษาพุทธประวัติในทางวิชาการแท้จริงนั้น คือสมเด็จพระมหาสมณเจ้ากรมพระยาวชิรญาณวโรรส โดยได้ทรงนิพนธ์หนังสือพุทธานุพุทธประวัติเมื่อ พ.ศ. ๒๔๓๕ คือเมื่อราว ๖๐ ปี มาแล้ว

"ต่อมาอีก ๒๐ ปี คือใน พ.ศ. ๒๔๕๕ ได้ทรงนิพนธ์ใหม่ให้ชื่อหนังสือว่า 'พุทธประวัติ' ข้อความตอนต้นคล้ายคลึงกับพุทธานุพุทธประวัติที่ทรงนิพนธ์เมื่อ ๒๐ ปีมาแล้ว แต่ได้ทรงแก้ไขเพิ่มเติมตามที่ทรงค้นคว้าหาได้ใหม่ พระ

นิพนธ์ 'พุทธประวัติ' ของสมเด็จพระมหาสมณเจ้านี้ได้ใช้เป็นหลักสูตรศึกษาทางธรรมตลอดมาเกือบ[๑] ๔๐ ปีข้าพเจ้าผู้แต่งศาสนาสากลนี้ได้เป็นนักเรียนรุ่นแรกที่สุด ที่ได้ศึกษาพุทธประวัติตามหลักสูตรและตำราของสมเด็จพระมหาสมณ-เจ้า

"และการศึกษาพุทธ ประวัติตามหลัก สูตร และตำราของสมเด็จพระมหาสมณ เจ้านี้ เป็นการเริ่ม ศักราช ใหม่แห่งการศึกษาวิชาการทางพระพุทธ ศาสนา เป็นการปฏิวัติยิ่งใหญ่ในทางความคิด เปลี่ยนวิธีศึกษาเรื่องของพระพุทธเจ้าในทำนองอ่านหรือ ฟังเทพนิยายมาเป็นการ ศึกษาทางวิชาการอย่างแท้จริง เพราะตำราพุทธประวัติของสมเด็จพระมหา-สมณเจ้านี้ได้ทรงเขียนอย่างประวัติศาสตร์ ทรงสอนให้รู้จักใช้ความคิดพิจารณาหาเหตุผลและความจริง ทรงเป็นสังฆ-นายก องค์แรกที่กล้าทำการปฏิวัติอันนี้

---

๑ บัดนี้ พ.ศ. ๒๕๒๑ เป็นเวลาถึง ๖๖ ปีแล้ว พุทธประวัติฉบับทรงพระนิพนธ์ก็ยังใช้เป็นหลักสูตรการศึกษาอยู่....วศิน

"เวลาล่วงมาตั้ง ๔๐ ปี พระนิพนธ์ 'พุทธประวัติ' นั้นยังเป็นตำราศึกษาทรงธรรมอยู่ และไม่ล้าสมัย ยังดียังใช้ได้ ยังมีคุณค่าสูงมากอยู่จนกระทั่งบัดนี้ เมื่อเราอ่านพระนิพนธ์เรื่องนี้โดยระลึกถึงว่า สมเด็จพระมหาสมณเจ้าได้ทรงนิพนธ์เมื่อ ๖๐ หรือ ๔๐ ปีมาแล้ว เราจะต้องยอมรับสมรรถภาพในทางค้นคว้า และวิธีการเรียบเรียงอย่างดียิ่ง ความมหัศจรรย์ของพระนิพนธ์เรื่องนี้ก็คือว่า ถ้าจะมีความขาดตกบกพร่องอย่างหนึ่งอย่างใด ก็เป็นเรื่องที่ยังไม่มีนักค้นคว้าพบในเวลานั้น ยังไม่ได้ผลแน่นอนนัก แม้แต่ลุมพินีวันที่ประสูติของพระพุทธเจ้าอยู่ที่ไหน ก็เพิ่งค้นพบกันจริง ๆ เมื่อ พ.ศ. ๒๔๓๙ สี่ปีภายหลังที่สมเด็จพระมหาสมณเจ้าทรงนิพนธ์ เรื่องพุทธานุพุทธประวัติ เครื่องมือที่จะทรงใช้ในเวลานั้นยังมีน้อยเต็มที ถึงกระนั้นก็ยังทรงนิพนธ์ได้อย่างดียิ่ง พระนิพนธ์พุทธประวัตินี้ไม่มีอะไรผิด ไม่มีอะไรต้องแก้ไข ถ้าหากจะทำให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้นก็เพียงนำเอาเรื่องราวที่ค้นคว้าหากันได้ภายหลัง เพิ่มเข้าอีกเท่านั้น...การเขียนพุทธประวัติในศาสนาสากลนี้จะได้ดำเนินเจริญรอยพระ

บาทของสมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส คือ เขียนโดยวิธีค้นคว้าอย่างที่ทรงนิพนธ์นั้น...”

“สมานจะเห็นว่า” ข้าพเจ้าพูดต่อ “สมเด็จพระมหาสมณเจ้า พระองค์นั้น ทรงมีพระเกียรติคุณอันใหญ่หลวง ซึ่งนักปราชญ์และนักการศึกษาพระพุทธศาสนาทุกคนยินดียกย่องถวายพระเกียรติอย่างจริงใจ แม้พระองค์ท่านจะสิ้นพระชนม์ไปนานแล้ว แต่พระเกียรติคุณของพระองค์ยังต้องอยู่ต่อไป ผมเคยสังเกตเห็นเมื่อมีการสอนนักธรรมหรือบาลีของคณะสงฆ์ จะมีพระฉายาลักษณ์ของสมเด็จ พระมหา สมณเจ้า ประดิษ ฐานอยู่ที่ โต๊ะ บูชาด้วย เสมอ เพื่อเป็นการระลึกถึงพระคุณของพระองค์ท่าน

“ก่อนสมัยสมเด็จทรงดำรงตำแหน่งสังฆปาโมกข์ ๆ การสอบบาลีของพระสอบกันในพระอุโบสถวัดพระศรีรัตนศาสดาราม และสอบปากเปล่าโดยไม่มีการเขียน มีคณะกรรมการเป็นชุด คอยพิจารณาว่าพระรูปใดจะได้หรือตกมีบ่อยครั้งที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ประทับฟังการแปลหนังสือของพระในเวลาสอบด้วย โดยเฉพาะพระบาทสมเด็จ

พระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเสด็จประทับพึ่งเสมอ

"ต่อมา เมื่อการศึกษาเจริญแพร่หลายขึ้น พระที่สมัครเข้าสอบมีมากขึ้น สมเด็จ ฯ ทรงพิจารณาเห็นว่า การสอบวิธีเก่านั้นล่าช้าและมีเหตุผลอื่น ๆ อีกด้วยเข้าประกอบ จึงทรงริเริ่มให้มีการสอบแบบเขียนซึ่งใช้มาจนทุกวันนี้

"พระคุณของสมเด็จพระมหาสมณเจ้า พระองค์นั้นที่มีต่อการศึกษาของคณะสงฆ์ไทยมีมากล้นไม่อาจพูดให้หมดได้ จึงทรงดำรงพระองค์เป็น "พระมหาสมณาจารย์แห่งพุทธจักรไทย" ดังที่สภาการศึกษามหามกุฏราชวิทยาลัยถวายพระเกียรติในหนังสือเล่มนี้

"มีหนังสืออีกเล่มหนึ่งซึ่งดีมาก คือ 'พระประวัติตรัสเล่า' ซึ่งสมเด็จ ฯ ได้ทรงเล่าไว้เองตั้งแต่ยังทรงพระเยาว์จนทรงดำรงตำแหน่งเป็นสังฆปาโมกข์ (หัวหน้าสงฆ์) น่าสนใจเหลือเกิน พระองค์ท่านทรงนิพนธ์อย่างตรงไปตรงมา ตอนหนึ่งทรงเล่าว่า

"...ตั้งแต่รับราชการแล้ว เราปลงใจว่าจักหาได้บวชเลยไปไม่ ถ้าทำอย่างนั้นดูเป็นทิ้งราชการเห็นแก่ประโยชน์

ตัวมากเกินไป ในเวลานั้นเสียงพวกสยามหนุ่มค่อนว่าพระสงฆ์ว่า บวชอยู่ไม่ได้ทำประโยชน์อย่างใดอย่างหนึ่งให้แก่แผ่นดิน ขี้เกียจ กินแล้วก็นอน รับบำรุงของแผ่นดินเสียเปล่า ฝ่ายเราไม่เห็นถึงอย่างนั้น เห็นว่าพระสงฆ์ยังตั้งใจทำดี แต่เป็นเฉพาะตัว เพราะไม่มีการอย่างอื่นเช่นตัวเราเท่านั้นก็จัดว่าเป็นดี จึงไม่อาจปฏิเสธคำที่ว่าไม่ได้ทำประ-โยชน์อย่างใดอย่างหนึ่งให้แก่แผ่นดิน ยังไม่มีญาณพอจะเห็นกว้างไปว่า พระสงฆ์ได้ทำประโยชน์แก่แผ่นดินมากเหมือนกัน มีสั่งสอนคนให้ประพฤติดี เอาธุระในการเล่าเรียนของเด็ก บุตรหลานราษฎรเป็นอาทิ ข้อสำคัญคือเป็นทางเชื่อมให้สนิทระหว่างรัฐบาลกับราษฎร ในครั้งก่อนพระสงฆ์ยิ่งเป็นกำลังของแผ่นดินมากกว่าเดี๋ยวนี้ ญาณเช่นนี้ยังไม่ผุด จึงกระดากเพื่อจะละราชการไปบวชเสีย......แต่ล้น[๑] เกล้า......พระราชทานกระแสราชดำรัสอธิบายว่า ถ้าเราบวชจักได้ราชการเพียงไร ไม่เป็นอันทิ้ง จนเราหายกระดากใจเพื่อจะบวช

"......ถึงหน้าเข้าพรรษา ล้นเกล้า ฯ เสด็จถวายพุ่ม

---

๑ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

ที่วัดนี้ (วัดบวรนิเวศวิหาร) เคยเสด็จทรงประเคนพุ่มพระ-เจ้าน้องยาเธอผู้ทรงผนวชใหม่ถึงตำหนักเป็นการทรงเยือนด้วยเสด็จกุฏีเรา ทรงประเคนพุ่มเราเห็นท่านทรงกราบด้วยความเคารพอย่างเป็นพระ แปลกจากพระอาการที่ทรงแสดงแก่พระองค์อื่นเพียงทรงประคองอัญชลี เรานึกสลดใจว่าโดยฐานเป็นพระเจ้าแผ่นดิน ท่านก็เป็นเจ้าของเรา โดยฐานเนื่องในพระราชวงศ์เดียวกันท่านก็เป็นพระเชฏฐะของเรา โดยฐานเป็นผู้แนะราชการท่านก็เป็นครูของเรา เห็นท่านทรงกราบ แม้จะนึกว่าท่านทรงแสดงเคารพแก่ธงชัยพระอรหันต์ต่างหากก็ยังวางใจไม่ลง ไม่ปรารถนาจะให้เสียความวางพระราชหฤทัยของท่าน ไม่ปรารถนาจะให้ท่านทอดพระเนตรเห็นเราผู้ที่ท่านทรงกราบแล้วถือเพศเป็นคฤหัสห์อีก ตรงคำที่เขาพูดกันว่าจัญไรกิน เราตกลงใจว่าจะไม่สึกในเวลานั้น แต่หาได้ทูลไม่..."

ข้าพเจ้าสั่งหนังสือพระประวัติตรัสเล่าให้สมานพร้อมกล่าวว่า "เอาไปอ่านเองจะให้ความรู้ดี ๆ เกี่ยวกับพระ-องค์ท่าน เมืองไทยเรามีพระดี ๆ เกิดขึ้นรับช่วงกันมาเสมอ

ไม่ขาดสาย การพระศาสนาจึงดำรงอยู่คู่กับอาณาจักรตลอดมา มีรากฐานมั่นคง พระสงฆ์ในเมืองไทยยังน่าเคารพเลื่อมใสอยู่มาก การศึกษาปริยัติก็เป็นไปอย่างกว้างขวาง โดยมีสมเด็จ พระมหาสมณเจ้า พระองค์นั้น ทรงวางรากฐานไว้อย่างดี ท่านองเดียวกับพระปิยมหาราชได้ทรงวางรากฐานหลาย ๆ อย่างไว้ในราชอาณาจักรไทย ให้อนุชนไทยได้ดำเนินเจริญรอยพระบาทแห่งพระองค์

"อย่างไรก็ตาม การศึกษาปริยัติ และการสอบของพระสงฆ์นั้นจุดประสงค์ส่วนใหญ่ก็เพื่อให้นำไป ใช้เกี่ยวกับข้อสอบชีวิต และให้ตอบปัญหาชีวิตได้"

สมานรับหนังสือจากข้าพเจ้าแล้วยกมือไหว้ กล่าวคำลาด้วยสีหน้าและสำเนียงที่แจ่มใส ข้าพเจ้าไม่แน่ใจว่าเขาจะมีข้อสอบชีวิตอะไรมาให้ข้าพเจ้าเฉลยอีกในโอกาสหน้าแต่ข้าพเจ้าก็มีความสุขใจ เพราะข้าพเจ้า * ระลึกอยู่เสมอว่าการสอนธรรมแก่คนทั้งหลายเป็นธุระอันประเสริฐของผู้ซึ่งมีกรุณาเป็นวิหารธรรม

---

* คำว่า "ข้าพเจ้า" ที่กล่าวถึงในเรื่องนี้เป็นบุคคลสมมุติ มิใช่ผู้เขียน–ว.ศ

เวสาลี
(คังโคโรหณสมาคม)

......น่าอัศจรรย์จริง, น่าอัศจรรย์เหลือเกิน อานุภาพของพระพุทธเจ้านั้นมีล้นเหลือ, ความเลื่อมใสในพระศาสดาของเทวดา และมนุษย์ทั้ง-หลาย ช่างมากมายเสียนี่กระไร! การตกแต่งสถานที่ต้อนรับ และเส้นทางพุทธดำเนินช่างสวยงาม อบอวลไปด้วยกลิ่นหอมสุดพรรณนาได้ ดอกไม้นานาชนิดประชาชนนำมาโปรยปรายตลอดทางเสด็จพุทธดำเนิน อา! อา-นุภาพของพระพุทธเจ้าช่างน่าอัศจรรย์จริง จะมีใครหนอในโลกทั้งปวงจะมีอานุภาพเช่นนี้?...

เวสาลี......นครแห่งความหลัง มีประวัติและเหตุการณ์อันน่าสนใจยิ่ง เป็นที่ทรงแวะเวียนมาประทับเสมอแห่งสมเด็จพระภควัตเจ้า เป็นนครอันรุ่งเรืองยิ่งด้วยศิลปกรรม สถาปัตยกรรม โบราณสถาน และขนบประเพณีอันตรึงตราใจ

เวสาลี เคยเป็นเมืองกว้างขวาง มั่งคั่ง มีประชาชนเกลื่อนกล่น ล้นเหลือ มีกษัตริย์สืบราชสมบัติเป็นสันตติวงศ์ติดต่อกันมานับเป็นพัน ๆ ช่วง มีปราสาทและเรือนยอด สง่า ระดะ เพริศพราย เป็นที่เลื่องลือพระราชอุทยาน ป่าโปร่ง และสระโบกขรณีเล่าก็มีอยู่ทั่วไปล้วนสวยงาม เป็นที่รื่นรมย์

ต่อมาครั้งหนึ่งเกิดทุพภิกขภัย (ข้าวยากหมากแพง) ขึ้นในนครเวสาลี มนุษย์ที่ยากจน ตายไปก่อน เพราะความหิว ซากศพทิ้งกลื่อนกล่น มีกลิ่นเหม็น เพราะกลิ่นแห่งซากศพนั้น พวกอมนุษย์จึงเข้าสู่พระนคร ประชาชนล้มตาลงเป็นอันมาก อหิวาตกโรคก็จะบาดทั่วไป คนตายเพราะอหิวาตกโรคนั้นอีกมากมาย

บัดนั้น เวสาลี มีภัย ๓ ประการเกิดขึ้นคือ

– ภัยอันเกิดจากความอดอยาก
– ภัยอันเกิดจากมนุษย์
– ภัยอันเกิดจากอหิวาตกโรค

พระราชาเป็นหัวหน้าของมนุษย์ทั้งหลาย ดังนั้น

เมื่อมีภัยเช่นนี้เกิดขึ้น บุคคลแรกที่ประชาชนระลึกถึงคือพระราชา เขาทั้งหลายพากันไปเฝ้าพระราชาทูลว่า

"ข้าแต่มหาราชา ! ภัย ๓ ประการเกิดขึ้นแล้วในพระนครนี้ ก่อนแต่นี้ ๗ ชั่วกษัตริย์ ไม่เคยมีภัยเช่นนี้เลย เชื่อกันว่า หากพระราชาดำรงอยู่ในทศพิธราชธรรม ภัยเช่นนี้ย่อมไม่เกิดขึ้น ขอพระองค์ได้โปรดพิจารณาพระราชจริยาวัตรของพระองค์เถิด"

พระราชารับสั่งให้ประชุมกันที่สัณฐาคาร แล้วรับสั่งว่า "หากเราครองราชย์โดยไม่ประพฤติธรรมส่วนใด"

พระราชา ทรงมอบพระองค์ให้ประชาชนวินิจฉัยด้วยประการฉะนี้

ช่างทรงเป็นพระราชาที่น่าเคารพรักเสียนี่กระไร! หากเป็นพระราชาบางพระองค์ หรือผู้ปกครองบางคนซึ่งไม่ตั้งตนอยู่ในธรรมแล้วเมื่อประชาชนกล่าวเช่นนี้ ก็จะหาว่าประชาชนหมิ่นพระบรมเดชานุภาพ หรือดูหมิ่นตน จะพาลหาเรื่องเอากับประชาชนอีก โดยปกติ ประชาชนทั้งหลายนั้น มีความอดทนซึ่งได้รับถ่ายทอดมาหลายชั่วอายุ

บรรพบุรุษ หากไม่เหลือเกินจริง ๆ แล้วก็จะไม่ร้องออกมา ประชาชนในส่วนใดของประเทศร้องออกมา โดยเฉพาะร้องหาความยุติธรรมแล้ว ขอให้เชื่อเถิดว่าเขาได้รับความอยุติธรรมอย่างแน่นอน โดยเฉพาะจากข้าราชการลูกจ้างซึ่งกลายสภาพเป็นนายของพวกเขาขึ้นมาโดยไม่รู้ตัว

ประชาชนชาวเวสาลี ได้ช่วยกันพิจารณา พระราชจริยาวัตร และพระราชประเพณีธรรมทั้งปวงของพระราชาแล้ว ไม่เห็นโทษ หรือการประพฤติล่วงธรรมใด ๆ เลย จึงกราบทูลพระราชาของเขาว่า

"ข้าแต่มหาราช ! ปวงข้าพระพุทธเจ้า ไม่เห็นโทษแต่ประการใดของพระองค์เลย พระองค์ทรงบริสุทธิ์"

พระราชา ทรงปีติปราโมชในราชจริยธรรมของพระองค์

ประชาชนปรึกษากันต่อไปว่า "ทำอย่างไรหนอ ภัยทั้ง ๓ ประการนี้จึงจะสงบลง"

พวกหนึ่งกล่าวว่า "ข้าแต่ท่านผู้เจริญทั้งหลาย ! เหตุแห่งภัยพิบัติครั้งนี้ อาจเป็นเพราะความพิโรธแห่ง

เทพเจ้าเหล่าใดเหล่าหนึ่ง ทางที่จะดับความพิโรธของเทพเจ้า ก็คือการทำพลีกรรมโดยการฆ่าสัตว์มีแพะเป็นต้นบูชายัญ"

พวกหนึ่งกล่าวว่า "ท่านทั้งหลาย! ข้าพเจ้าขอคัดค้านการทำพลีกรรมบูชายัญโดยการฆ่าสัตว์ตัดชีวิต เพราะจะเป็นการเพิ่มบาปมากขึ้นบาปที่จะให้ผลเป็นความสุข บำบัดภัยอันตรายเป็นไปไม่ได้ มีแต่จะเพิ่มทุกข์ หากการณ์ครั้งนี้จะเป็นเพราะความพิโรธแห่งเทพเจ้าแล้ว ข้าพเจ้าเห็นความขอขมาโทษเทพเจ้าเหล่านั้นด้วยการทำมงคลกิริยาคือการทำขนม ข้าวตอก ดอกไม้ ขึ้นทั่วกรุงเวสาลีแล้วทำการบูชาเทพเจ้าทุกพระองค์ ท่านทั้งหลายจะเห็นอย่างไร ?"

มีคนบางพวกเห็นด้วย แต่บางพวกคัดค้านว่า

"บัดนี้ พวกเราทั้งหลายได้รับความลำบาก เพราะความอดอยากโหยหิว ข้าวยาก หมากแพง โรคภัยไข้เจ็บจะหาอาหารใส่ปากและท้องตนเองและบุตรภรรยาก็ยากอยู่แล้ว จะมีกำลังอย่างไรในการทำขนมนมเนย ข้าวตอกดอกไม้ บูชาเทพเจ้า หากในสมัยที่เหตุการณ์ปกติการทำอย่างนี้เป็นเรื่องเล็กน้อย อย่างไรก็ตาม หากมีการทำกันขึ้น

คนยากจนที่ไม่มีอะไรจะกินก็ต้องขวนขวายกู้หนี้ยืมสินมาทำ เพราะถ้าตนไม่ทำบ้าง ก็จะไม่สบายใจ เรื่องความกระดากใจของคนยากจนนั้นมีมากอยู่แล้ว เพราะฉะนั้น ข้าพเจ้าขอเสนอที่ประชุมให้คิดเรื่องนี้เสียให้ดี และขอให้รอบคอบจงหนัก"

มีผู้หนึ่งเสนอขึ้นว่า "ขอให้คนที่พอมี ทำ ส่วนคนไม่มีก็ไม่ต้องทำ"

มีเสียงคัดค้านว่า "จะลำบากแก่คนยากจนจริง ๆ การทำครั้งนี้ เป็นการทำเพื่อบำบัดอันตรายที่คุกคามอยู่ถึง ๓ ประการ หากคนไหนไม่ได้ทำจะไม่สบายใจ เป็นผลเสียทางจิตใจมาก เพราะหวั่นอยู่ว่าตนจะไม่พ้นอันตราย เพราะมิได้ทำพลีกรรม อย่างคนอื่นเขา"

มีคนหนึ่งเสนอขึ้นว่า "ขอให้ระงับมติทั้งหมดนี้ไว้ก่อนข้าพเจ้าเห็นว่า ครูทั้ง ๖ มีบูรณกัสสปะ เป็นต้น เป็นผู้มีบุญมาก มีฤทธิ์มาก มีอานุภาพมาก หากได้อาราธนาท่านครูทั้ง ๖ นั้นมาแล้วภัยทุกประการจะพึงสงบระงับลงทันที"

ที่ประชุมเงียบ

พุทธศาสนิกชนคนหนึ่งเสนอว่า "ข้าพเจ้าขอเรียนที่ประชุมว่า บัดนี้ พระสัมมาสัมพุทธเจ้า...ศาสดาเอกในโลกได้ทรงอุบัติขึ้นแล้ว พระองค์ทรงแสดงธรรมเพื่อประโยชน์แก่สรรพสัตว์ทั่วหน้าพระองค์ทรงมีฤทธิ์มาก มีอานุภาพมาก มีพระเกียรติคุณขจรทั่วไป

— ทรงเป็นพระอรหันต์
— ทรงตรัสรู้เองโดยชอบ
— ทรงสมบูรณ์ด้วยวิชชาและจรณะ
— ทรงเสด็จไปดี—มาดี
— ทรงรู้แจ้งโลก
— ทรงเป็นนักฝึกคนชั้นเยี่ยม ไม่มีใครเสมอเหมือน
— ทรงเป็นครูของเทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย
— ทรงเป็นผู้ตื่น เบิกบาน รู้
— ทรงเป็นผู้มีโชค

หากพระศาสดาพระองค์นั้น เสด็จมา ภัยทั้งปวงก็จะสงบลง ข้าพเจ้าขอเสนอให้ทูลเชิญพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเสด็จมาสู่นครเวสาลีของเรา"

ที่ประชุมปรึกษากันอยู่อีกพักหนึ่ง จึงยอมรับข้อเสนอของบุรุษคนสุดท้าย และถามว่า

"ท่านผู้เจริญ ! บัดนี้ พระผู้มีพระภาคประทับอยู่แห่งใดเล่า ?,'

"ประทับอยู่ ที่เวฬุวนาราม กรุงราชคฤห์" บุรุษผู้นั้นตอบ

ก็ในกาลที่พูดถึงกันอยู่นี้ พระผู้ทรงเป็นนาถะของโลกกำลังประทับอยู่ที่วัดเวฬุวัน กลันทกะ นิวาปะ เพราะได้ทรงประทานปฏิญญาไว้กับพระเจ้าพิมพิสาร จอมเสนาแห่งแคว้นมคธ

ทางนครเวสาลี ตกลงใจ อัญเชิญ พระผู้มีพระภาค ให้เสด็จสู่นครเวสาลี จึงได้เตรียมเครื่องบรรณาการ มอบให้เจ้าลิจฉวีทรงพระนามว่ามหาลิ และบุตรปุโรหิตผู้หนึ่งเป็นราชทูต เดินทางไปสู่ราชคฤห์มหานคร เพื่อเข้าเฝ้าพระเจ้าพิมพิสารทูลขอพระบรมราชานุญาต อาราธนาพระศาสดาไปสู่กรุงเวสาลี

เจ้าชาย มหาลินั้นได้ บรรลุ โสดา ปัตติผล พร้อม กับ

พระเจ้าพิมพิสารในพิมพิสารสมาคม สมัยเมื่อพระศาสดาเสด็จสู่กรุงราชคฤห์เป็นครั้งแรกแล้ว การที่ทางเวสาลีเลือกเจ้าชายพระองค์นี้เป็นหัวหน้าคณะทูตไป จึงเป็นความเหมาะสมมาก

เจ้าชายมหาลิและบุตรแห่งปุโรหิต มุ่งสู่นครราชคฤห์เมื่อถึงแล้วได้ถวายเครื่องราชบรรณาการ ทูลเล่าเรื่องทั้งปวงให้พระเจ้าพิมพิสารทรงทราบแล้วทูลว่า

"ข้าแต่ มหาราช ! ความทุกข์ของชาวเวสาลีครั้งนี้ใหญ่หลวงนัก ชาวเวสาลีทั้งมวลขอบารมีของพระองค์และพระบรมศาสดาเป็นที่พึ่งโดยขอพระบรมราชานุญาตทูลเชิญเสด็จพระบรมศาสดาสู่นครเวสาลี เพื่อเป็นสิริมงคลพระเจ้าข้า"

พระเจ้าพิมพิสาร จอมเสนาแห่งแคว้นมคธ พระองค์ทรงเป็นโสดาบันกษัตริย์ แม้จะทรงหวงแหนพระศาสดาปรารถนาให้ประทับอยู่ในแว่นแคว้นของพระองค์ นานที่สุดเท่าที่จะนานได้ แต่น้ำพระทัยที่ทรงห่วงใยต่อความ

ลำบากของผู้อื่น ทนไม่ได้ต่อความทุกข์ของเพื่อนร่วมเกิด แก่ เจ็บ ตาย อันเป็นวิสัยแห่งผู้มีกรุณาเป็นวิหารธรรมนั้น ได้กระตุ้นพระทัยให้ทรงเห็นงามในการที่พระศาสดาจะเสด็จเวสาลีพระองค์จึงตรัสแก่เจ้าชายมหาลิว่า

"ดูก่อนท่านผู้มีธุระเสมอกัน! ข้าพเจ้าและชาวนครราชคฤห์ขอแสดงความเสียใจต่อพี่น้องชาวนครเวสาลีครั้งนี้ด้วย และการที่ท่านจะทูลเชิญพระศาสดาเสด็จไปข้าพเจ้าก็เห็นชอบ เพราะพระองค์ทรงเป็นยอดแห่งสิ่งอันเป็นมงคล แต่ข้าพเจ้าไม่มีอำนาจในการอนุญาตหรือไม่อนุญาต พระศาสดาทรงเป็นอิสระแก่พระองค์เองทุกประการ ในการจะเสด็จ หรือไม่เสด็จ เพราะฉะนั้นขอท่านได้โปรดเข้าเฝ้าพระองค์และทูลเรื่องนี้แด่พระองค์เองเถิด"

ราชทูตแห่งแคว้นวัชชี เข้าเฝ้าพระผู้มีพระภาคถวายบังคมด้วยคารวะอย่างสูงยิ่งแล้ว ทูลว่า

"ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ! บัดนี้มีภัย ๓ ประการเกิด

ขึ้นในกรุงเวสาลี ก่อความทุกข์ทรมานแก่ประชาชนอย่างใหญ่หลวง ชาวนครเวสาลีขอพึ่งพระบารมีแห่งพระองค์ ขอได้เสด็จไปโปรด เพื่อระงับภัยนั้นด้วยเถิด พระเจ้าข้า"

พระบรมศาสดา ทรงจินตนาการด้วยพระอนาคตังสญาณอันประเสริฐ ทรงทราบว่า หากพระองค์เสด็จไป โรคและภัยนั้นจักระงับลงโดยพลัน จึงตรัสว่า

"ราชกุมาร! อาตมาภาพจะไปนครเวสาลี"

พระเจ้าพิมพิสารทรงทราบว่า พระศาสดาทรงรับอาราธนาของเจ้าชายมหาลิแล้ว จึงเสด็จเข้าเฝ้าทูลว่า

"ข้าแต่พระองค์ผู้ประเสริฐ! ขอพระองค์ทรงรอสักหน่อยเถิด ข้าพระพุทธเจ้าจักให้ตกแต่งทางพุทธดำเนินให้เรียบร้อยก่อน"

แลแล้วพระเจ้าพิมพิสารทรงให้ประกาศแก่ชาวเมืองทั้งสิ้น ขอให้ชาวเมืองช่วยเหลือในการเตรียมทางเสด็จพุทธดำเนิน ประชาชนมีศรัทธาเลื่อมใสในพระศาสดาและภิกษุสงฆ์อยู่แล้ว ประกอบด้วยไมตรีจิตต่อชาวเวสาลีซึ่ง

กำลังตกอยู่ในห้วงทุกข์ จึงช่วยกันเตรียมทางเสด็จโดยมิได้คำนึงถึงความเหน็ดเหนื่อย

พระเจ้าพิมพิสาร รับสั่งให้ตกแต่งพื้นที่ประมาณ ๕ โยชน์ระหว่างกรุงราชคฤห์กับแม่น้ำคงคาให้เสมอเรียบร้อยแล้วให้จัดแจงสร้างที่พักไว้ทุก ๆ ระยะทางหนึ่งโยชน์

พระศาสดา พร้อมด้วยภิกษุสาวกจำนวน ๕๐๐ ได้เสด็จพุทธดำเนินตามทางนั้น

ในระหว่างหัวต่อของแต่ละโยชน์ พระราชาพิมพิสารให้โปรยดอกไม้หอม ๕ สีสูงถึงตาตุ่ม รับสั่งให้ยกธงชัยธงราวและต้นกล้วยเป็นต้นตลอดทาง ให้กระทำฉัตรสำหรับพระผู้มีพระภาคและภิกษุสงฆ์ทั้งหมด เพื่อป้องกันแดดและฝน ทรงกระทำการบูชาด้วยดอกไม้และของหอมนานาชนิดถวายมหาทานตลอดเวลา ๕ วัน จนกระทั่งพระศาสดาเสด็จถึงริมฝั่งแม่น้ำคงคา ทรงส่งพระศาสดาและพระสาวกให้ลงเรือที่ทรงให้ประดับประดาไว้แล้ว และทรงส่งข่าวสารไปถึงนครเวสาลี พระศาสดากำลังเสด็จไป ขอให้เตรียมการต้อนรับ

พระเจ้าพิมพิสารเสด็จลงไปในแม่น้ำคงคาจนถึงที่น้ำลึกถึงพระศอ เพื่อทรงส่งเสด็จพระผู้มีพระภาค ก่อนเสด็จกลับได้ทูลว่า "ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ! ข้าพระพุทธเจ้าจะคอยอยู่ ณ ริมฝั่งแม่น้ำคงคาจนกว่าพระองค์จะเสด็จกลับ"

พระผู้มีพระภาคประทับนั่งบนเรือขนาน ๒ ลำ ที่พระเจ้าพิมพิสารจัดถวาย สร้างมณฑปขึ้นท่ามกลาง ให้ทรงประดับด้วยพวงดอกไม้อันสวยงาม ภิกษุทั้งหลายนั่งแวดล้อมพระผู้มีพระภาคเป็นรูปพระจันทร์ครึ่งเสี้ยว ดูงามนัก

ชาวนครเวสาลี ได้รับสารของพระเจ้าพิมพิสารแล้วปรึกษากันว่า จะทำการบูชาพระศาสดาให้เป็นทวีคูณ จึงให้ทำพื้นที่ประมาณ ๓ โยชน์ระหว่างกรุงเวสาลีกับริมฝั่งแม่น้ำคงคาให้เสมอเรียบ เตรียมฉัตร ๔ ชั้นสำหรับพระผู้มีพระภาค และฉัตร ๒ ชั้นสำหรับภิกษุสงฆ์ไว้และยืนคอยรับอยู่ที่ริมฝั่งแม่น้ำคงคา

เรือแล่นไปประมาณหนึ่งโยชน์ ก็ถึงฝั่งอันเป็นเขตเวสาลีลิจฉวีราชาทั้งหลายได้ลงไปในน้ำประมาณแค่พระศอ

ต้อนรับพระศาสดานำเรือเข้าฝั่งแล้ว ให้พระศาสดาเสด็จลงจากเรือ

พอพระผู้มีพระภาคเสด็จขึ้นจากเรือ ย่างพระมงคลบาทลงสู่ริมฝั่งแม่น้ำเท่านั้น เหตุอัศจรรย์เบื้องบนก็ปรากฏขึ้น......ท้องฟ้ามืดครึ้มไปทั่วทิศ ฟ้าร้องครืนครั่น แลบแปลบปลาบ แลแล้วพิรุนก็หลั่งลงมาเป็นการใหญ่ อุทกธารไหลหลากมองดูขาวประหนึ่งทะเลสาบอันเวิ้งว้าง สายน้ำนั้นได้พัดพาเอาซากศพทั้งหลายลงสู่แม่น้ำคงคา ภูมิภาคทั่วกรุงเวสาลีจึงสะอาดปราศจากกลิ่น และสิ่งปฏิกูลทั้งหลาย

คณะกษัตริย์ลิจฉวี ได้ให้พระศาสดาพักทุก ๆ โยชน์ ได้ถวายมหาทาน กระทำการบูชาอันยิ่งใหญ่ ล่วงไป ๓ วัน จึงถึงพระราชนิเวศน์แห่งเวสาลี

เมื่อพระผู้มีพระภาคเสด็จถึง เทพเจ้าผู้ยิ่งใหญ่ มีหมู่เทพแวดล้อมเป็นบริวารได้มาเฝ้า เมื่อเทวดาผู้มีศักดิ์ใหญ่ประชุมกัน พวกอมนุษย์ทั้งหลายก็หลีกไป

ในเวลาเย็นวันนั้นเอง พระศาสดาประทับยืน ณ ประตูพระนคร ตรัสกับพระอานนท์ว่า "อานนท์! เธอจงเรียนรัตนสูตรนี้ แล้วสวดรัตนสูตรทำนองเป็นมนต์ป้องกันอันตรายให้ทั่วระหว่างกำแพงเมืองทั้ง ๓ ชั้นของนครเวสาลีนี้"

แลแล้วพระองค์หันมาตรัสกับเจ้าลิจฉวีทั้งหลายว่า...

"มหาบพิตรทั้งหลายจงเสด็จตามพระอานนท์ไป"

พระเถระพุทธอนุชา เรียนรัตนสูตรอันพระศาสดาประทานแล้ว เอาน้ำใส่บาตรอันทำด้วยศิลาของพระศาสดานั้นเอง ยืนอยู่ที่ประตูพระนคร ระลึกถึงพระพุทธคุณทั้งปวง อาทิว่า

จำเดิมแต่พระตถาคตเจ้า ทรงมีพระปณิธานอันแน่นอนในการจะช่วยขนสัตว์ทั้งหลายขึ้นจากสังสารสาครอันเป็นที่เวียนว่ายตายเกิดนั้น ได้ทรงบำเพ็ญพระบารมี ๓๐ ประการคือ

พระบารมี ๑๐

พระอุปบารมี ๑๐

พระปรมัตถบารมี ๑๐

ทรงบำเพ็ญมหาบริจาค ๕ ประการคือ ๑. ทรัพย์สมบัติภายนอก ๒. อวัยวะของพระองค์ ๓. บุตร ๔. ภรรยา ๕. ชีวิตของพระองค์เอง

ทรงบำเพ็ญจริยา ๓ ครบถ้วนคือ ๑. โลกัตถจริยา ทรงประพฤติประโยชน์แก่โลก ๒. ญาตัตถจริยา ทรงประพฤติประโยชน์แก่พระญาติ ๓. พุทธัตถจริยา ทรงบำเพ็ญประโยชน์ส่วนพระองค์ในฐานะทรงเป็นพระพุทธเจ้า คือทรงทำพระองค์ให้มีความบริสุทธิ์ยิ่ง มีพระปัญญายิ่ง

ในปัจฉิมภพ พระองค์ทรงก้าวลงสู่พระครรภ์พระมารดา ประสูติ เสด็จออกมหาภิเนกษกรม ทรงบำเพ็ญเพียร ทรงชนะมาร ทรงแทงตลอดสัพพัญญุตญาณ ณ โพธิบัลลังก์ ทรงแสดงธรรมจักรอันประเสริฐ ตลอดถึงทรงแสดงโลกุตตรธรรม ฯ"

พระพุทธอนุชา ได้กระทำปริตต์อยู่ตลอด ๓ ยามแห่งราตรีในที่ต่าง ๆ ระหว่างกำแพงเมืองทั้ง ๓ ชั้น

ขณะเมื่อพระเถระสวดรัตนปริตต์ พร้อมด้วยพรมน้ำพระพุทธมนต์ไปนั่นเอง อมนุษย์ทั้งหลายก็ออกจากพระนคร ประชาชนทั้งหลายฟื้นจากอาการไข้ โรคทั้งหลายสงบระงับลงด้วยพุทธานุภาพ ธรรมานุภาพ และสังฆานุภาพ มนุษย์ทั้งหลายได้แวดล้อมพระมหาเถระ มองดูประ หนึ่ง ดอก ประดู่ อันบาน ในฤดู หนาว วางอยู่ บน ใบไม้หลากสี

ในใจกลางพระนครนั้นเอง มหาชนได้สร้างสัณฐาคารขึ้นทำด้วยของหอมนานาชนิด ทำเพดานให้วิจิตรเพริศพรายด้วยดาวทองเป็นต้น ปูลาดพุทธอาสน์แล้วอัญเชิญพระบรมศาสดามา พระผู้มีพระภาคประทับนั่ง ณ อาสนะอันเขาปูไว้แล้วนั้น ภิกษุสงฆ์และคณะกษัตริย์ลิจฉวี ได้นั่งแวดล้อมพระศาสดาอยู่แล้ว

แม้เทพเจ้าผู้ยิ่งใหญ่ มีหมู่เทพเป็นบริวาร ได้มายืนแล้ว ณ โอกาสอันควรแห่งหนึ่ง

ในระหว่างนั้น พระอานนท์ไปไหน ?

ท่านไปทั่วพระนคร...สวดพระปริตต์ พรมน้ำพระ

พุทธมนต์ เมื่อเสร็จแล้วได้กลับมาถวายบังคมพระบรมศาสดาแล้วนั่งลง ณ ที่ใกล้

พระผู้มีพระภาค ทรงมองดูพุทธบริษัทด้วยพระทัยกรุณาแล้วทรงสวดรัตนสูตรอีกครั้งหนึ่ง เมื่อจบลงมีบุคคลเป็นอันมากได้ตรัสรู้ธรรม

ในวันต่อมา พระศาสดาก็ทรงแสดงรัตนสูตรนั้นเองถึง ๗ วัน ประชาชนได้ฟังธรรม ได้ทำบุญ ได้สักการะพระพุทธองค์เป็นที่ปลาบปลื้มอย่างยิ่ง ทรงทราบด้วยพระญาณว่า บัดนี้โรคภัยทั้งปวงระงับแล้ว จึงทูลลากษัตริย์กิจฉวีทั้งหลาย เสด็จออกจากนครเวสาลี

ขอกล่าวถึงพวกมนุษย์ซึ่งอาศัยอยู่ริมฝั่งแม่น้ำคงคา พวกเขาทราบว่า พระศาสดาจะเสด็จกลับโดยทางเรืออีก จึงปรึกษากันว่า ชาวพระนครทั้งหลายได้บูชาสักการะพระศาสดามโหฬารยิ่ง พวกเขาควรจะได้กระทำอะไรเป็นพุทธบูชาบ้าง จึงขอพระบรมราชานุญาตจากเจ้าลิจฉวีสร้างเรือขึ้น เมื่อพระศาสดาเสด็จถึงริมฝั่งแม่น้ำคงคา จึงพากันกราบทูลว่า

"ข้าแต่พระองค์ผู้ทรงเป็นที่พึ่งของโลก! ขอได้โปรดอนุเคราะห์ พวกข้าพระพุทธเจ้าด้วยเถิด ขอพระองค์และภิกษุสงฆ์ จงเสด็จลงเรือของปวงข้าพระพุทธเจ้าด้วยเถิด"

พระผู้มีพระภาคเสด็จลงสู่เรือของพวกเขาเหล่านั้นแล้ว

ทั้งในน้ำ บนบก และในอากาศ ทั้งมนุษย์และเทวดาบูชาพระศาสดาด้วยดวงใจที่ศรัทธาเลื่อมใสยิ่ง กล่าวกันว่ามหาสมาคมอันมโหฬารจริง ๆ มีเพียง ๓ ครั้งเท่านั้น คือ

๑. **ยมกปาฏิหาริยสมาคม** เมื่อพระพุทธองค์ทรงแสดงยมกปาฏิหาริย์ (จะกล่าวในลำดับต่อไป)

๒. **เทโวโรหณสมาคม** เมื่อพระผู้มีพระภาคเสด็จลงจากเทวโลก (จะกล่าวในลำดับต่อไป)

๓. **คังโคโรหณสมาคม** คือครั้งนี้

มองไปอีกฝั่งหนึ่ง พระเจ้าพิมพิสาร ผู้ทรงมุ่งมั่นอยู่ว่าจะทรงบูชาสักการะให้เป็นทวีคูณกว่ากษัตริย์ลิจฉวี ได้

ทรงเตรียมเครื่องสักการะ ประทับรอคอยการเสด็จมาของพระผู้มีพระภาคอยู่

เมื่อเรือที่ประทับถึงฝั่งแคว้นมคธ พระเจ้าพิมพิสารก็ต้อนรับพระศาสดา ให้พระองค์ขึ้นจากเรือแล้วทรงกระทำสักการะเป็นทวีคูณแล้วนำเสด็จพระศาสดาไปสู่นครราชคฤห์

ในวันรุ่งขึ้นจากวันนั้น ในเวลาเย็น ภิกษุสาวกของพระพุทธเจ้านั่งประชุมกันในธรรมสภา สนทนากันถึงเรื่องพระพุทธเจ้าว่า

น่าอัศจรรย์จริง, น่าอัศจรรย์เหลือเกิน อานุภาพของพระพุทธเจ้านั้นมีล้นเหลือ ความเลื่อมใสในพระศาสดาของเทวดาและมนุษย์ทั้งหลายช่างมากมายเสียนี่กระไร! การตกแต่งสถานที่ต้อนรับ และเส้นทางพุทธดำเนินช่างสวยงามอบอวลไปด้วยกลิ่นหอมสุดพรรณนาได้ ดอกไม้นานาชนิดประชาชนนำมาโปรยปรายตลอดทางเสด็จพุทธดำเนิน อา! อานุภาพของพระพุทธเจ้าช่างน่าอัศจรรย์จริง จะมีใครหนอในโลกทั้งปวงจะมีอานุภาพเช่นนี้ ?”

พระศาสดา ทรงทราบด้วยพระญาณแล้ว มีพระพุทธประสงค์จะแสดงธรรม จึงเสด็จมายังธรรมสภา ตรัสถามภิกษุทั้งหลายว่า สนทนากันเรื่องอะไร ! เมื่อทรงทราบแล้วจึงตรัสว่า

"ภิกษุทั้งหลาย ! การบูชาสักการะครั้งนี้จะเกิดขึ้นเพราะอานุภาพแห่งพระพุทธเจ้าก็หามิได้ เพราะอานุภาพแห่งนาคเทวดา หรือพรหม ก็หามิได้ แต่เกิดขึ้นเพราะอานุภาพแห่งความดี คือการบริจาคเพียงเล็กน้อยของเราในอดีต"

เมื่อภิกษุทั้งหลายทูลอ้อนวอนให้ทรงเล่าเรื่อง พระพุทธองค์จึงทรงนำอดีตกรรมของพระองค์มาแสดงดังนี้ :—

ในอดีตกาล ในเมืองตักกศิลา มีพราหมณ์คนหนึ่งชื่อสังขะ มีบุตรชื่อสุสิมะ เป็นเด็กหนุ่มรูปงาม และฉลาด

เมื่อสุสิมะ อายุได้ ๑๖ ปี ได้ลาท่านบิดาเพื่อไปศึกษาในกรุงพาราณสี สังขพราหมณ์ก็อนุญาตด้วยดี และมีหนังสือฝากให้อยู่ในสำนักของอาจารย์ผู้หนึ่งซึ่งเป็นสหายของตน

พราหมณ์ผู้เป็นอาจารย์นั้น ทราบว่าสุสิมะเป็นบุตรของสหายตนก็เต็มใจรับไว้ในสำนัก เมื่อเด็กหนุ่มได้พักผ่อนพอสมควรแล้ว เห็นว่าได้วันอันเป็นฤกษ์ดี อาจารย์ก็เริ่มบอกมนต์ให้

สุสิมะค่อย ๆ เรียนวันละเล็กละน้อยบ้าง มากบ้าง บทเรียนที่เขาเรียนแล้วจำได้แล้วนั้นจะไม่ลืมเลือนเลย จะฝังแน่นในความจำ ประหนึ่งน้ำมันราชสีห์ที่ใส่ไว้ในภาชนะทองคำ ไม่นานนักก็ศึกษาได้จบหมด เท่าที่ความรู้ของอาจารย์มี

เขาพิจารณามนต์และวิชาที่ศึกษาแล้ว เห็นแต่เบื้องต้น และท่ามกลาง แต่มองไม่เห็นที่สุด หมายความว่าไม่ทราบว่า การศึกษาและมนต์นั้นจุดประสงค์เพื่อสิ่งใด อะไรเป็นประโยชน์สูงสุดของการเรียนนั้น เขาจึงเข้าไปหาอาจารย์แล้วเรียนให้ท่านทราบว่า เขาเห็นแต่เบื้องต้นและท่ามกลางของศิลปวิทยาที่ศึกษา แต่ไม่เห็นที่สุดได้เลย จะทำประการใด อาจารย์ตอบว่าตัวท่านเองก็ไม่เห็นเหมือนกัน

"ข้าแต่ท่านอาจารย์! ถ้ากระนั้นใครเล่าเป็นผู้สามารถเห็นปริโยสานแห่งศิลปะนี้?"

"พ่อหนุ่ม! เราทราบว่า มีฤๅษีอยู่พวกหนึ่งอยู่ที่ป่าอิสิปตนะ ฤๅษีพวกนั้นแหละทราบ เธอจงเข้าไปหาท่านแล้วเรียนถามเถิด"

มานพสุสิมะ กราบลาอาจารย์ไปหาพระปัจเจกพุทธเจ้า ซึ่งอาศัยอยู่ที่ป่าอิสิปตนะ ถามว่า ท่านผู้เจริญ! ท่านทราบที่สุดแห่งมนต์หรือ?

"เราทราบ มานพ" พระปัจเจกพุทธเจ้าตอบ

"ขอท่านจงบอกข้าพเจ้าด้วยเถิด"

"เมื่อยังไม่บวชเหมือนเรา เราบอกให้ไม่ได้ ถ้าท่านต้องการทราบที่สุดแห่งมนต์ ต้องบวชก่อน"

สุสิมะ บวชในสำนักของพระปัจเจกพุทธเจ้านั้นเอง ได้เรียนอภิสมาจาริกวัตรโดยนัยว่า "เธอจงศึกษาอย่างนี้ พึงนุ่งอย่างนี้ พึงห่มอย่างนี้"

เนื่องจากเป็นผู้มีอุปนิสัยสมบูรณ์แล้ว มีบารมีเต็มเปี่ยมแล้ว ศึกษาและปฏิบัติอยู่ไม่นานก็ได้บรรลุปัจเจก

โพธิญาณ เป็นผู้เลิศด้วยลาภและยศ ปรากฏในเมืองพาราณสีประหนึ่งพระจันทร์เต็มดวงในท้องฟ้า

แต่เนื่องจากได้ทำกรรมอันอำนวยผลให้เป็นผู้มีอายุสั้น พระปัจเจกพุทธเจ้า นามว่า สุสิมะนั้นจึงปรินิพพานในระยะไม่นานเลย หลังจากตรัสรู้แล้ว

ประชาชนพากันทำการฌาปนกิจศพของท่านแล้ว นำพระธาตุไปประดิษฐานไว้ในสถูปที่ประตูพระนคร พาราณสี

ฝ่ายสังขพราหมณ์ผู้เป็นบิดา รู้สึกว่าบุตรของตนหายไปนานไม่กลับบ้าน อยากทราบเรื่องราวและด้วยความระลึกถึง จึงเดินทางไปพาราณสี ได้เห็นมหาชนกำลังบูชาพระธาตุของพระปัจเจกพุทธเจ้าพระนามว่า สุสิมะอยู่ จึงเข้าไปถามทราบความว่าเป็นบุตรของตน จึงเศร้าโศกเอามือตบพื้นดินคร่ำครวญ ไปสู่ลานเจดีย์ ถอนหญ้าที่ลานเจดีย์นั้น เอาทรายใส่ผ้าห่มมาแล้วเกรี่ยลงที่ลานเจดีย์ เอาน้ำพรม เอาดอกไม้ป่ามาบูชา เอาผ้าสาฎกของตนทำธง ทำฉัตรไว้บนพระสถูปแล้วกลับบ้านด้วยความเศร้าใจ

พระบรมศาสดาสัมมาสัมพุทธเจ้า ทรงนำเรื่องอดีตนั้นมา แล้วตรัสแก่ภิกษุทั้งหลายว่า

ภิกษุทั้งหลาย! สังขพราหมณ์ในกาลนั้น คือเราตถาคตในบัดนี้เอง การบูชาสักการะต่าง ๆ ที่ชาวเวสาลีและราชคฤห์กระทำแล้วแก่เราอย่างโอฬารนั้น เป็นผลแก่กุศลกรรมเพียงเล็กน้อย ที่เราเคยทำการบูชาเจดีย์ของพระ-ปัจเจกพุทธะ พระนามว่า สุสิมะ สมัยที่เราเป็นสังขพราหมณ์ ภิกษุทั้งหลาย! กุศลกรรมเป็นสิ่งควรทำแท้ เพราะมีวิบากเป็นสุข เป็นความชื่นใจ

"ภิกษุทั้งหลาย! นักปราชญ์มอง เห็นสุขอันไพบูลย์อยู่ เพราะสละสุขพอประมาณ มุ่งหมายสุขอันไพบูลย์ จึงควรสละสุขพอประมาณเสีย"

พระธรรมเทศนาเต็มไปด้วยประโยชน์ ภิกษุเป็นอันมากได้บรรลุอริยคุณมีโสดาบัตติผลเป็นต้น

พระผู้มีพระภาคทรงมีอุปการะมากแก่นครเวสาลีฉะนี้ ทั้งครั้งนี้และครั้งอื่น ๆ แม้ในปีสุดท้ายที่จะนิพพาน ก็ยังเสด็จจำพรรษา ณ เวฬุวคาม ในเขตเวสาลี

ดังนั้น เมื่อพระพุทธองค์จากเวสาลีเป็นครั้งสุดท้าย ก่อนปรินิพพานเพียง ๓ เดือน จึงก่อความโศกสลด อาลัย แก่ชาวเวสาลีเป็นที่ยิ่ง

พระพุทธองค์เสด็จไปแล้ว....จากไปแล้วไม่มีวันกลับ แต่พระคุณของพระองค์ ยังฝังแน่นในจิตใจของชาวเวสาลี ไม่มีใครสามารถลืมพระองค์ได้

อา! พระตถาคต...พระองค์ผู้ประเสริฐ เพียงออกพระนามของพระองค์เท่านั้น ยังก่อให้เกิดปีติปราโมชได้

ยมกปาฏิหาริยสมาคม
และ
เทโวโรหณสมาคม

...หากมีพระอรหันต์อยู่ในโลก...ขอให้เหาะมาเอาบาตรไม้จันทร์แดงของข้าพเจ้าภายใน ๗ วัน หากพ้นเจ็ดวันไปแล้ว ยังไม่มีผู้ใดเหาะมาเอาบาตร ข้าพเจ้าจะเชื่อว่าในโลกนี้ไม่มีพระอรหันต์แน่นอน... อนึ่งท่านผู้ใดเหาะมาเอาบาตรได้ ข้าพเจ้าและบุตรภรรยาจะขอเคารพนับถือผู้นั้นเป็นสรณะตลอดชีพ...

สมัยพุทธกาล เมื่อพระพุทธเจ้ายังทรงพระชนม์อยู่ มีศาสดาเจ้าลัทธิมากหลาย ประกาศว่าตนเป็นอรหันต์ ควรแก่การเคารพบูชาจนประชาชนชาวชมพูทวีป ไม่แน่ใจว่าใครคือพระอรหันต์ คณาจารย์เจ้าลัทธิผู้ใดสิ้นอาสวะ

ต่อมา มีเศรษฐีคนหนึ่งเป็นชาวเมืองราชคฤห์มีบ้านอยู่ริมแม่น้ำ ชอบลงเล่นน้ำในแม่น้ำคงคา แต่เกรง

อันตรายประการหนึ่ง อีกประการหนึ่ง เกรงว่าของมีค่า เช่นสร้อยคอ สร้อยข้อมือของตนและบุตรภรรยาจะหล่นหายในขณะเล่นน้ำเพลิน จึงให้ขึงลวดตาข่ายรอบ ๆ บริเวณที่พวกตนลงเล่นน้ำเพื่อป้องกันอันตรายจากสัตว์ร้าย และของหายนั้น

วันหนึ่ง ขณะเศรษฐีลงเล่นน้ำ ได้เห็นท่อนไม้กลมๆ ท่อนหนึ่งลอยมาตามกระแสน้ำ มาติดอยู่ที่ข่ายของเขา จึงให้คนใช้หยิบมาดู เมื่อลองเอาขวานถากดูก็เห็นเป็นท่อนจันทน์แดง มีสีสดเสมอครั่ง

ภายหลังจึงทราบว่า เหนือน้ำขึ้นไป มีต้นจันทน์แดงอยู่ต้นหนึ่งขึ้นอยู่ริมแม่น้ำคงคา ถูกกระแสน้ำเซาะรากอยู่เสมอ ๆ จึงล้มลงบนแผ่นหินใหญ่มีปุ่ม ๆ หนึ่งประมาณเท่าหม้อ เสียดสีอยู่กับหินเสมอ ๆ ถูกน้ำซัดสาดอยู่ทุกวันจึงเกลี้ยงเกลา หลุดออกจากต้นไม้ มีสาหร่ายพันโดยรอบลอยมาตามลำดับ มาติดอยู่ที่ลวดตาข่ายของเศรษฐีดังกล่าวแล้ว

เวลานั้น เศรษฐียังไม่เป็นมิจฉาทิฏฐิ หรือสัมมาทิฏฐิยังไม่เลื่อมใสศาสดา หรือศาสนาใด ยังมีใจเป็นกลาง

อยู่ จันทน์แดงนั้นในบ้านของเศรษฐีมีมากอยู่แล้ว จึงไม่สู้มีประโยชน์เท่าไรนัก

เศรษฐีได้พิจารณาท่อนจันทน์นั้นอย่างพินิจพิเคราะห์อีกครั้งหนึ่ง เห็นมีลักษณะคล้ายบาตร จึงเกิดความคิดขึ้นว่า "มีสมณพราหมณ์เป็นอันมากในโลกนี้ ที่ปฏิญาณและประกาศตนว่าเป็นพระอรหันต์ เราน่าจะอาศัยท่อนไม้จันทน์แดงนี้ทดลองพิสูจน์ได้

คิดดังนั้นแล้ว จึงให้กลึงไม้จันทน์นั้นเป็นบาตร แล้วใส่สาแหรก เอาไม้ไผ่ต่อกันขึ้นไป ให้สูงประมาณ ๖๐ ศอก แขวนบาตรไว้แล้วประกาศว่า "หากมีพระอรหันต์อยู่ในโลกขอให้เหาะมาเอาบาตรไม้จันทน์แดงของข้าพเจ้า ภายใน ๗ วัน หากพ้นเจ็ดวันไปแล้ว ยังไม่มีผู้ใดเหาะมาเอาบาตร ข้าพเจ้าจะเชื่อว่า ในโลกนี้ไม่มีพระอรหันต์เป็นแน่นอน อนึ่งท่านผู้ใดเหาะมาเอาบาตรได้ ข้าพเจ้าและบุตรภรรยาจะขอเคารพนับถือผู้นั้นเป็นสรณะตลอดชีพ"

ข่าวเรื่องนี้ แพร่สะพัดออกไปมาก เป็นที่สนใจของชาวนครราชคฤห์ทั่วไป สมณะ นักพรตทั้งหลายต่างเพ่งมองว่า ท่านผู้ใดจะเหาะไปเอาบาตรของเศรษฐีได้

พวกครูใหญ่ทั้ง ๖ มีบูรณะ กัสสปะ เป็นต้นต่างก็ไปหาเศรษฐีกล่าวว่า "ท่านเศรษฐี บาตรเช่นนี้ย่อมสมควรแก่ข้าพเจ้า ให้ข้าพเจ้าเสียเถิด"

"นิมนต์ ท่านเหาะขึ้นไปเอาเองเถอะครับ" เศรษฐีกล่าว

ครูทั้ง ๖ นั้นจึงกลับไปด้วยความผิดหวัง

ความจริงเรื่องบาตรไม่ใช่เรื่องสำคัญอะไรเลย หากไม่มีคำว่า "อรหันต์" เข้ามาเกี่ยวข้องกับบาตรนั้นด้วย บาตรไม้จันทน์ จะหาสักกี่ลูกก็หาได้ แต่เกียรติแห่ง "พระอรหันต์" ที่มีความเกี่ยวข้องอยู่กับบาตรนั้นเอง ทำให้นักบวชทั้งหลายต้องพยายาม เพื่อประกาศตนว่าเป็นอรหันต์

ทำนองเดียวกับการประกวดความงามของสตรี รางวัลที่ได้เป็นมงกุฎและเสื้อคลุมนั้นไม่มีความหมายเท่า "ความเป็นคนงามที่สุดในรอบปี" หรือการแข่งขันในเรื่องความสามารถ ความกล้าหาญ ของบุรุษ รางวัลย่อมมีความหมายน้อยกว่าเกียรติอันชื่อว่า "เป็นผู้ชนะเลิศ"

เพราะเหตุนั้น นิครนถ์ นาฏบุตร หนึ่งในบรรดาครูทั้ง ๖ จึงใช้ความพยายามอีกครั้งหนึ่ง วันนั้นเป็นวันที่ ๖ แล้วนิครนถ์ นาฏบุตร จึงเรียกลูกศิษย์มาให้ไปพูดกับเศรษฐีอีกครั้งหนึ่ง ผลคงเป็นอย่างเดิม คือเศรษฐียืนยันให้เหาะขึ้นไปเอา

ในที่สุด นิครนถ์ นาฏบุตร ได้นัดหมายทำสัญญาลับกับศิษย์ของตนแล้วไปยังบ้านเศรษฐี นิครนถ์ทำท่าทางยกมือยกเท้าขึ้นจะเหาะไปเอาบาตรแต่ลูกศิษย์ช่วยกันดึงไว้ไม่ยอมให้เหาะ โดยอ้างเหตุผลว่า ท่านอาจารย์ไม่ควรแสดงอรหัตตคุณซึ่งปกปิดประชาชนมาเป็นเวลานาน เพราะเหตุเพียงเอาบาตรไม้เท่านั้น

นิครนถ์ จึงกล่าวกับเศรษฐีว่า "ดูเถิด ท่านเศรษฐี! อาตมาจะเหาะไปเอาบาตร แต่ศิษย์พวกนี้ไม่ยอมให้เหาะ ท่านจงให้บาตรแก่อาตมาเถิด"

"ท่านเหาะขึ้นไปเอาเถิด" เศรษฐียืนยัน

๑ นิครนถ์ ทำทีเป็นไล่ศิษย์ให้หลีกออกไป ตนจะเหาะ แต่เนื่องจากได้สัญญากันมาแล้ว พวกศิษย์จึงไม่ยอม ช่วยกันจับมือจับเท้าไว้ พลางกล่าวว่า

"ข้าแต่ท่านอาจารย์ ! อย่าทำอรหัตตคุณซึ่งอาจารย์ปกปิดไว้เป็นเวลานานมาแสดง เพียงเพื่อเอาบาตรไม้นี้เลย"

นิครนถ์จึงกล่าวแก่เศรษฐีว่า "ดูเถิด ท่านเศรษฐี ศิษย์พวกนี้ไม่ยอมให้อาตมาทำ ความจริงอาตมาทำได้ เพราะฉะนั้น ขอเศรษฐีจงมอบบาตรแก่อาตมาเถิด"

เศรษฐีคงยืนยันอย่างเดิม

เวลาล่วงไป ๖ วัน ไม่มีใครสามารถนำบาตรไม้จันทน์ไปได้

ลุถึงวันที่ ๗ พระมหาโมคคัลลานะ และพระบิณ-โฑละภารัทวาชะจะเข้าไปบิณฑบาตรในกรุงราชคฤห์ ได้ยืนห่มจีวรอยู่ที่แผ่นหินแห่งหนึ่ง ได้ยินพวกนักเลงสนทนากัน

---

๑. ข้าพเจ้า ผู้เขียนเรียงเรื่องนี้ ยังไม่ปลงใจเชื่อว่า นิครนถ์ นาฏบุตร หรือท่านศาสดามหาวีระแห่งศาสนาเชนจะทำอย่างที่กล่าวไว้ในที่นี้ เพราะตามประวัติของพระศาสดามหาวีระ แสดงว่าเป็นผู้เคร่งครัดในศีล มีความสำรวมในมรรยาท และมีปฏิปทาในการละกิเลสมากอยู่ จะกระทำอากับปะอันน่าละอายถึงเพียงนี้เทียวหรือ

ถึงเรื่องบาตรไม้จันทน์ของเศรษฐีโดยตลอด ตอนท้าย พวกเขากล่าวว่า

"วันนี้เป็นวันที่ ๗ แล้ว ไม่มีใครเลยสักคนเดียวที่สามารถเหาะขึ้นไปเอาบาตรของเศรษฐีได้ วันนี้แหละเราจะได้รู้ว่า พระอรหันต์มีอยู่ในโลกหรือไม่"

เมื่อฟังดังนั้น พระมหาโมคคัลลานะ จึงกล่าวกับท่านปิณโฑละภารัทวาชะว่า

"อาวุโส! ภารัทวาชะ ท่านได้ยินคำสนทนาของนักเลงพวกนั้นอยู่หรือ?"

"ได้ยินท่านผู้เจริญ!" พระภารัทวาชะตอบ

"ดูเหมือน พวกเขา จะกล่าว มุ่งหมาย เอาพระพุทธ-ศาสนา" พระมหาโมคคัลลานะกล่าวต่อไป "หากไม่มีใครเปลื้องความเข้าใจผิดอันนี้แล้วการหลบหลู่อรหัตตคุณในพระพุทธศาสนาก็จะมีอยู่ต่อไป เราสองคน คนใดคนหนึ่งพึงปลดเปลื้องทิฏฐิอันผิดนั้นเสีย ภารัทวาชะ ท่านก็เป็นผู้มีฤทธิ์มาก มีอานุภาพมาก ขอท่านจงเหาะไปเอาบาตรนั้นเถิด"

"ข้าแต่ท่านมหาโมคคัลลานะ" พระบิณโฑละภารัทวาชะกล่าว "ท่านได้รับยกย่องจากพระศาสดาว่า เป็นผู้เลิศกว่าภิกษุทั้งหลายผู้มีฤทธิ์ เพราะฉะนั้นขอท่านจงเหาะไปเอาบาตรเถิด หากท่านไม่กระทำ ข้าพเจ้าจักเหาะไปเอง"

"ไปเถิด ท่านบิณโฑละ" พระมหาโมคคัลลานะกล่าว

เมื่อตกลงกันดังนั้นแล้ว พระบิณโฑละภารัทวาชะก็เข้าจตุตถฌานมีอภิญญาเป็นบาท ออกจากฌานแล้ว ลอยขึ้นไปบนอากาศ เหมือนปุยนุ่น เหาะเวียนนครราชคฤห์ ๗ รอบ แล้วลงไปยืนอยู่ที่หลังคาเรือนของเศรษฐี

เศรษฐีได้เห็นท่านแล้ว หมอบลงด้วยความเคารพพลางอ้อนวอนว่า "ลงมาเถิด พระคุณเจ้า"

เมื่อพระเถระลงมาแล้ว เศรษฐีได้ถวายอาสนะให้นำบาตรไม้จันทน์ลงมา บรรจุให้เต็มด้วยขาทนีย-โภชนี-ยาหารอันมีรสเลิศแล้วถวายแก่พระเถระพลางกล่าวว่า

"ข้าแต่ท่านผู้เจริญ ! ข้าพเจ้ายอมเชื่อว่า พระอรหันต์มีอยู่ในโลกจริง ข้าพเจ้าพร้อมด้วยบุตรและภรรยาขอถึงท่านเป็นสรณะของชีวิตตลอดไปจวบสิ้นลมปราณ"

พระเถระอนุโมทนาแล้วกลับสู่วิหาร (ที่อยู่) ของท่าน

ข่าวเรื่องพระปิณโฑลภารัทวาชะเหาะขึ้นไปเอาบาตรของเศรษฐีนั้นได้แพร่สะพัดโดยรวดเร็ว ชาวชนบทที่มิได้เห็นท่านเหาะก็ชวนกันมาเป็นพวก ๆ กล่าวกับท่านว่า

"ข้าแต่ท่านผู้เจริญ ! ข้าพเจ้าทั้งหลายเป็นชาวป่าชาวชนบทมิได้เห็นท่านแสดงปาฏิหาริย์ ขอท่านได้อาศัยเมตตาแสดงให้ดูด้วยเถิด"

พระเถระได้แสดงปฏิหาริย์ให้คนเหล่านั้นดูมาตลอดทาง คนเหล่านั้นก็ติดตามดู มีเสียงอึงคนึง

พระศาสดาทรงสดับเสียงนั้นของมหาชน จึงตรัสถามพระอานนท์พระอานนท์ทูลเล่าถวายตั้งแต่ต้นเรื่องบาตรจนถึงเรื่องที่พระปิณโฑละภารัทวาชะ กระทำปาฏิหาริย์ พระผู้มีพระภาครับสั่งให้พระปิณโฑละภารัทวาชะเข้าเฝ้าตรัสถามเมื่อพระปิณโฑละรับเป็นสัจแล้วจึงตรัสว่า "ปิณโฑละ !" ไฉนเธอจึงกระทำกรรมอันน่าติเตียนเช่นนี้ ?" แล้วทรงติเตียนพระปิณโฑละ ทรงให้ทำลายบาตรนั้นให้เป็นชิ้นเล็กชิ้นน้อย ทรงให้แจกจ่ายแก่ภิกษุทั้งหลายสำหรับ

ไว้ทำยาหยอดตา แล้วทรงบัญญัติสิกขาบทห้ามสาวกที่เป็นภิกษุแสดงปฏิหาริย์

พวกเดียรถีย์ นักบวชในศาสนาอื่นทั้งหลายได้ทราบข่าวพระพุทธเจ้าทรงให้ทำลายบาตร และทรงบัญญัติสิกขาบทห้ามภิกษุแสดงปาฏิหาริย์เช่นนั้น ก็คิดต่อไปว่าสาวกของพระพุทธเจ้า ย่อมไม่ล่วงละเมิดสิกขาบทที่พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติไว้ แม้จะต้องสิ้นชีวิตก็ตาม แม้พระสมณะโคดมเองก็ต้องรักษาข้อบัญญัตินั้นเหมือนกันพวกเขาได้โอกาสในการที่จะข่มขี่พระพุทธเจ้าและพระสงฆ์สาวกแล้ว เมื่อคิดดังนี้ จึงเที่ยวประกาศตามถนนในเมืองว่า

"พวกเราทั้งหลาย ตั้งใจรักษาคุณของตนไว้ จึงไม่แสดงคุณของตนนั้นเพียงเพื่อจะเอาบาตรไม้ แต่สาวกของพระโคดมได้แสดงคุณของตนแล้ว เพื่อเอาบาตรนั้น แต่เพราะพระโคดมเป็นผู้บัญญัติจึงให้ทำลายบาตรเสีย แล้วบัญญัติสิกขาบทแก่สาวก บัดนี้เราขอท้าทำปฏิหาริย์แข่งกับพระสมณะโคดมนั้น"

พระเจ้าพิมพิสารได้ทรงสดับ คำนั้น จึงเสด็จไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคทูลถามว่า

"ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ! พระองค์ทรงบัญญัติสิกขาบทห้ามสาวกทั้งหลายแสดงปาฏิหาริย์หรือ ?"

"จริงอย่างนั้น มหาบพิตร!" พระศาสดาตรัสตอบ

"ข้าพระพุทธเจ้า ทราบว่าเดียรถีย์ทั้งหลายท้าแข่งปาฏิหาริย์กับพระองค์ พระองค์จักทรงทำอย่างไร พระเจ้าข้า"

"ขอถวายพระพร มหาบพิตร! หากเขาทำ อาตมาภาพก็ทำได้เหมือนกัน"

"ก็พระองค์ทรงบัญญัติสิกขาบทไว้แล้วมิใช่หรือ ?"

"อาตมาภาพบัญญัติสิกขาบทสำหรับสาวก มิใช่สำหรับอาตมาภาพเอง"

"สิกขาบทที่ทรงบัญญัตินั้น มีผลบังคับเฉพาะพระสาวกเท่านั้นหรือ พระเจ้าข้า ไม่มีผลบังคับถึงพระองค์เอง ?"

"มหาบพิตร! ถ้ากระนั้นอาตมาภาพจะขอทูลถามพระองค์ ทรงเห็นอย่างไรก็ขอโปรดตอบอย่างนั้น มะม่วงในพระราชอุทยานที่หวงห้ามใครบริโภคมะม่วงนั้น พระองค์จะทรงทำอย่างไร ?"

"จะต้องลงโทษ พระเจ้าข้า"

"หากพระองค์จะเสวยผลมะม่วงเองเล่า จะมีโทษประการใด"

"ไม่มีโทษเลย พระเจ้าข้า"

" ทำไมจึงเป็นอย่างนั้น ?"

"เพราะข้อห้ามที่ห้ามไว้นั้น สำหรับคนอื่น แต่ไม่ห้ามสำหรับข้าพระพุทธเจ้า เพราะข้าพระพุทธเจ้าเป็นเจ้าของสวนมีอาณาทั่วไปในแคว้นมคธ พระเจ้าข้า"

"มหาบพิตร : ข้อนี้ฉันใด ข้อที่อาตมาภาพบัญญัติสิกขาบทสำหรับพระสาวกทั้งหลายก็ฉันนั้น อาตมาภาพย่อมรู้ว่าสิ่งใดควรสิ่งใดไม่ควร ข้อห้ามที่มีต่อสาวกจึงไม่คลุมมาถึงอาตมาภาพด้วยเพราะฉะนั้น ถ้าพวกเดียรถีย์ท้าปฏิหาริย์ อาตมาภาพก็จะทำปาฏิหาริย์"

เมื่อพระผู้มีพระภาคทรงประกาศออกมาเช่นนี้ พวกเดียรถีย์นิครนถ์ทั้งหลายต่างตกใจ เพราะพวกตนไม่มีปาฏิหาริย์อะไรจริงเลย นอกจากคุยเขื่องขู่พระผู้มีพระภาคและอวดชาวบ้านเท่านั้นเอง

พระเจ้าพิมพิสารทูลถามพระศาสดาว่าจะทรงแสดงปาฏิหาริย์ที่ใดพระองค์ตรัสตอบว่า จะแสดง ณ เมืองสาวัตถีราชธานีของแคว้นโกศลอีก ๔ เดือนข้างหน้าในวันอาสาฬหปุณณมี พวกเดียรถีย์ได้ทราบดังนั้นก็เที่ยวประกาศแก่ประชาชนว่า พระสมณโคดมหนีพวกตน ไม่กล้าแสดงปาฏิหาริย์สู้กันที่เมืองราชคฤห์ เมื่อเข้าใจดังนั้นจึงเที่ยวติดตามพระ พุทธเจ้าไปทุกแห่ง ทุกหน ที่พระองค์ เสด็จไป ประชาชนติดตามกันไปเป็นพวกๆ เพื่อดูการแสดงปาฏิหาริย์ของพระศาสดา หรือของพวกเดียรถีย์

พระผู้มีพระภาคเสด็จจากเมืองราชคฤห์สู่สาวัตถีโดยลำดับ ในวัน**อาสาฬหะ** พระองค์เสด็จเข้าภายในพระนคร พวกเดียรถีย์ก็ตามเข้าไปด้วยให้พวกสาวกทำมณฑปเป็นที่อยู่อาศัยและเป็นที่แสดงปาฏิหาริย์ พระเจ้า**ปะสนทิ**ทรงรับอาสาจะทำมณฑปถวายพระศาสดา แต่พระพุทธองค์ทรงปฏิเสธ เพราะไม่มีพระพุทธประสงค์จะให้พระราชาต้องเดือดร้อนในเรื่องเช่นนี้ พระพุทธองค์ทรงประสงค์จะปราบคนอวดดีให้รู้ไว้บ้าง

ถึงเวลาจะแสดงปาฏิหาริย์ มีสาวกของพระผู้มีพระ-ภาคเจ้าทุกหมู่เหล่าทั้งภิกษุ ภิกษุณี และอุบาสิกา เข้ามารับอาสาจะแสดงปฏิหาริย์แทน โดยอ้างว่าเรื่องเพียงเท่านี้พระพุทธองค์ไม่พึงลำบาก แต่พระศาสดาทรงปฏิเสธเสียสิ้น ตรัสว่า พวงมาลัยนี้เขาแขวนไว้สำหรับพระองค์โดยเฉพาะ

มีคนมาประชุมกันมากมายล้นหลาม ทั้งชาวสาวัตถี ราชคฤห์และเมืองใกล้เคียง เพราะได้ทราบล่วงหน้าถึง ๔ เดือน **นับเป็นมหาสันนิบาตครั้งใหญ่ เรียกว่า ยมก-ปาฏิหาริยสมาคม**

ยมกปาฏิหารย์นั้น แปลว่า ปาฏิหาริย์ที่พระศาสดาทรงกระทำเป็นคู่ ๆ พระสาวกอื่น ๆ ไม่สามารถทำได้ มีรายละเอียดดังนี้

๑ { ท่อไฟไหลออกจากพระกายเบื้องบน
ท่อน้ำไหลออกจากพระกายเบื้องล่าง

๒ { ท่อไฟไหลออกจากพระกายเบื้องล่าง
ท่อน้ำไหลออกจากพระกายเบื้องบน

๓ { ท่อไฟไหลออกจากพระกายเบื้องหน้า
ท่อน้ำไหลออกจากพระกายเบื้องหลัง

๔ { ท่อไฟไหลออกจากพระกายเบื้องหลัง
ท่อน้ำไหลออกจากพระกายเบื้องหน้า

ฯลฯ

ในทำนองเดียวกันนั้น ท่อไฟและท่อน้ำไหลออกจากพระกายเบื้องซ้าย เบื้องขวา จากพระโสตร พระนาสิก พระอังสะ พระหัตถ์ พระบาท พระองคุลี ขุมพระโลมาแต่ละขุมทรงเปล่งพระฉัพพัณรังษี คือ สีเขียว เหลือง แดง ขาว หงษบาท และประภัสสร

ท่อไฟที่ไหลออกนั้น เพราะทรงเข้าเตโชกสิณสมาบัติ ท่อน้ำที่ไหลออกเพราะทรงเข้าอาโปกสิณสมาบัติ ทรงแสดงปาฏิหาริย์ไปบ้าง ทรงแสดงธรรมแก่มหาชนผู้มาประชุมกันบ้าง เสียงสาธุการด้วยความชื่นชมยินดีกึกก้องไปทั่วพระนคร ธรรมาภิสมัย คือการตรัสรู้ธรรมได้เกิดขึ้นแก่พุทธบริษัทเป็นเอนกอนันต์

ตำนานกล่าวว่าเมื่อทรงทำยมกปาฏิหาริย์แล้วได้เสด็จจำพรรษา ณ เทวโลกชั้นดาวดึงส์ เพื่อโปรดพระพุทธมารดา

ตลอดเวลาหนึ่งพรรษา—๓ เดือนนั้นทรงแสดงธรรม โปรดพระพุทธมารดา ประชาชนอยากทราบว่า พระศาสดาจะเสด็จลง ณ ที่ใดจึงขอร้องให้พระมหาโมคคัลลานะผู้เลิศทางฤทธิ์ไปเฝ้าพระศาสดาเพื่อทูลถาม

พระมหาโมคคัลลานะจึงไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคทูลถามว่าจะเสด็จลงสู่มนุษย์โลกที่ใด พระศาสดาตรัสถามว่าเวลานี้พระสารีบุตรอยู่ที่ไหน พระมหาโมคคัลลานะทูลว่าอยู่ที่เมืองสังกัสส์ พระศาสดาจึงตรัสว่า ถ้ากระนั้นพระองค์จะเสด็จลงที่เมืองสังกัสส์

เหลือเวลาอีก ๗ วันจะออกพรรษา พระมหาโมคคัลลานะได้ประกาศแก่พุทธบริษัทว่า พระศาสดาจะเสด็จลงที่เมืองสังกัสส์ เมื่อได้ทราบดังนั้น ประชาชนหลายเมืองได้มาประชุมกันคอยเฝ้ารับเสด็จ เป็นสมาคมใหญ่อีกครั้งหนึ่ง **เรียกว่าเทโวโรหณสมาคม**

ได้เวลา พระบรมศาสดาเสด็จลง มีหมู่เทพเป็นบริวาร ในวันนั้น พระองค์ทรงเปิดโลกให้โลกต่าง ๆ ทั้งสวรรค์มนุษย์และนรกได้เห็นกัน ไม่มีใครเลยซึ่งได้เห็นพุทธสิริแล้วจะไม่ปรารถนาพุทธภาวะ

พระสารีบุตรได้กล่าวชมเชย พระศาสดาว่า ภาพเช่นนี้ไม่เคยเห็น ไม่เคยฟังมาจากใครในที่ใดเลย เป็นภาพประทับใจยิ่งนัก และกราบทูลว่า วันนี้ เทวดาและมนุษย์ทั้งปวงกระหยิ่มต่อพระองค์ ปรารถนาพระองค์ พระ-ศาสดาตรัสว่า

"ดูก่อนสารีบุตร! พระพุทธเจ้าทั้งหลายผู้ประกอบพร้อมด้วยคุณเห็นปานนี้ ย่อมเป็นที่รักของเทวดาและมนุษย์ทั้งหลายพระพุทธเจ้าทั้งหลายล้วนเป็นผู้พอใจในฌานเป็นปราชญ์ ยินดีในธรรมเป็นเครื่องสงบ กล่าวคือนิพพาน"

ฯลฯ

เธอจะช่วยเขาได้อย่างไร

"พี่ได้รักตุ้มเสียแล้วอย่างมาก ถ้าตุ้มเป็นอื่นไปตุ้มจะช่วยพี่ได้อย่างไร มิให้ความโศกมันเกาะกินใจไปตลอดชีพ และถ้านายคนนั้นเขาหลงรักตุ้มก่อนที่จะรู้ว่าตุ้มมีคู่หมั้นแล้ว ตุ้มจะช่วยเขาได้อย่างไร ?..."

"สำหรับน้องน่ะ พี่เชื่อว่าไม่มีอะไรกับเขา" ทวีสินพูดเสียงเรียบ "แต่เขาจะมีอะไรกับน้องหรือไม่น้องจะรู้หรือ ?"

"น้องก็ไม่ทราบเหมือนกัน" จามรีพูด ท่าทางไม่แน่ใจ "แต่น้องคิดว่าคงไม่มีอะไร เขามารับลูกเขาเห็นน้องต้องไปทางนั้นเขาก็รับไปด้วย"

"เขาเคยรอน้องนาน ๆ มิใช่หรือ ?" ทวีสินถาม

"บางครั้งก็นาน เขาบอกว่าเขารอได้ นานเท่าไรก็ได้"

"พี่คิดว่าเขาชอบน้อง ผู้ชายถ้าไม่ชอบจะไม่ทำอย่างนั้น ถ้าเขาผ่านมาพบน้อง หรือน้องเดินออกมาได้จังหวะพอดีเขาก็รับไปด้วยอย่างนั้นก็อย่างหนึ่ง แต่ถ้าเขารอน้องทุกวันก็แสดงว่าเขาชอบน้อง เขายอมเสียเวลา ผู้ชายก็คล้าย ๆ ผู้หญิงคือถ้าไม่ชอบ หรือเฉย ๆ ก็ไม่ยอมเสียเวลา เสียประโยชน์เปล่า"

"น้องก็พยายามหลีกเลี่ยงอยู่แล้ว แต่เขาก็คอย เมื่อเขาคอยน้องก็เกรงใจ จึงต้องให้เขารับไปส่งที่โรงเรียนซึ่งน้องต้องไปรับหลานทุกวัน ดีเสียอีกไม่ต้องเสีย ๕๐ สตางค์ค่ารถเมล์

"มัวกลัวเสีย ๕๐ สตางค์ อีกหน่อยจะต้องเสียใจซึ่งมากกว่า ๕๐ สตางค์อย่างเทียบกันไม่ได้" คุณแม่ของจามรีซึ่งนั่งฟังอยู่พูดขึ้น

"แล้วจะให้ตุ้มทำอย่างไรคะ ?" จามรีพูด

"ก็บอกเขาตรง ๆ ก็หมดเรื่องว่ามีแฟนแล้ว เดี๋ยวเขาจะมารับ เขาเห็นเข้าจะไม่เหมาะ" คุณแม่ว่า

"ตุ้มพูดไม่ได้ค่ะ" จามรีพูด

"ไม่เสียหายอะไรหรอกลูก, เขาพูดความจริง เราทำอยู่อย่างนี้ทำให้เขาเข้าใจผิด เวลานี้ลูกไม่ใช่คนตัวเปล่า ลูกมีคู่หมั้นแล้ว และเขาก็เป็นพ่อหม้าย"

"ไม่เป็นไรหรอกแม่ ตุ้มเชื่อว่าตุ้มไม่มีอะไรกับเขา"

"ตุ้มไม่มีอะไร แล้วเขาล่ะมีอะไรกับตุ้มหรือเปล่า ? เดี๋ยวคู่หมั้นลูกกังวลเรื่องนี้ ไม่ต้องทำมาหากิน" แม่ว่า

"ผมน่ะ เชื่อตุ้มครับคุณแม่" ทวีสินพูด "แต่ผมสงสารผู้ชายคนนั้น นานไป ๆ เผื่อเขารักตุ้มเสียแล้ว เพราะเข้าใจผิดว่าตุ้มยังตัวเปล่า ถ้าเขารู้ภายหลังเขาจะเสียใจ ความรักเมื่อมันเกิดเสียแล้ว การห้ามนั้นยาก ตุ้มอาจทำให้เขาผิดหวัง"

"ตุ้มว่าไม่เป็นไร" ตุ้มพูด

"น้องอย่าประมาทเรื่องอย่างนี้ ความเห็นใจมันมีเมื่อเขาทำความดีกับเรามากเข้า เขาขออะไรสักอย่างหนึ่ง

เราก็เกรงใจปฏิเสธไม่ลง น้องจะลำบากใจภายหลัง"

"นั่นนะซี" คุณแม่เสริม "รีบตัดๆ เสียแต่ต้นๆ อย่าให้ทันมีอะไรมาก ยอมให้เขาไปส่งทุกวันๆ ด้วยความใกล้ชิด ความเห็นใจจะเกิดขึ้นได้ แล้วจะยุ่ง"

"ก็ให้ทวีสินไปรับเสียเอง ให้เขาเห็นสักครั้งสองครั้งเขาคงรามือไปเอง" พี่สาวของจามรีพูด

"ผมน่ะอยากไปรับตุ้มเหมือนกัน แต่ผมต้องทำงานพิเศษไปรับไม่ได้ ถึงไม่มีงานพิเศษผมก็เลิกสี่โมงครึ่ง ตุ้มเลิกสามโมงครึ่งระยะทางก็ห่างกันตั้ง ๑๐ กว่ากิโล ผมอยากทำแต่ทำไม่ได้"

"ดีแล้วแหละ มัวเที่ยวรับเที่ยวส่งกันอยู่ก็ไม่ต้องทำมาหากิน" คุณแม่พูดด้วยความจริงใจ

ถึงเวลาทวีสินลาคุณแม่กลับ บอกว่าจะรีบไปทำงาน วันนั้นเป็นวันเสาร์แต่เขาก็ทำงานพิเศษ เขาต้องตรากตรำทำงานทั้งกลางวันกลางคืน เพื่ออนาคตของเขาและจามรีซึ่งเขารัก จามรีมาส่งที่ประตูบ้าน ทวีสินบอกจามรีว่าขอให้เชื่อคำเตือนของคุณแม่ไว้บ้าง

"ตุ้มพูดไม่ได้ดอกว่า ตุ้มมีแฟนแล้ว" จามรีพูด

"ทำไมตุ้มจึงพูดไม่ได้ ?" ทวีสินถาม

"ตุ้มพูดไม่ออกค่ะ" เธอตอบ

"ถ้าไป ๆ เขา—พ่อหม้ายคนนั้นรักตุ้มขึ้นมาจริง ๆ ตุ้มจะช่วยเขาอย่างไร ตุ้มไม่สงสารเขาหรือ ?"

"แล้วจะให้ตุ้มทำอย่างไรคะ ?"

"ทำอย่างที่คุณแม่แนะนำนั่นแหละดี ไม่เสียหายอะไรหรอกตุ้ม" ทวีสินว่า

คืนนั้นจามรีต้องนอนคิด "ถ้าเขารักตุ้มขึ้นมาจริงๆ ตุ้มจะช่วยเขาอย่างไร ตุ้มไม่สงสารเขาหรือ ?" คำนี้ของทวีสินทำให้จามรีต้องเก็บมาคิด เธอจะช่วยเขาได้อย่างไร ? เธอปิดบังอำพรางเอาไว้ ปล่อยให้เขาหวัง เปิดโอกาสให้เขาพยายาม เมื่อเขารู้ภายหลังว่า เธอมีคู่หมั้นแล้ว เขาจะมิเสียใจมากหรือ เขาจะไม่ตำหนิเธอหรือว่า "เห็นแต่ความสะดวกของตัวโดยไม่คำนึงถึงหัวอกของผู้อื่นว่าจะมีความรู้สึกอย่างไร ธรรมดาจามรีเป็นคนมีความรู้สึกผิดชอบดี รู้ว่าอะไรควร อะไรไม่ควร เธอคิดต่อไปว่า เพื่อนร่วม

งานของเธอจะมองเธอในแง่ใด เมื่อเขารู้กันอยู่แล้วเธอมีคู่หมั้น และคู่หมั้นนั้นคือทวีสิน แต่เธอกลับนั่งรถกับชายอีกคนหนึ่งได้ทุกวัน ๆ เขาอาจไม่พูด แต่เขาจะนึกถึงเธออย่างไร เป็นไปได้หรือที่เพื่อนร่วมงานจะมองเธอในแง่ดี

ความรู้สึกละอายใจได้ หลั่งไหล มาสู่ หัวใจของ จามรี เธอคิดว่าคนเราแม้จะต้องลำบากบ้าง แต่ก็ไม่ควรกระทำสิ่งซึ่งจะก่อให้เกิดความชอกช้ำใจแก่ผู้อื่นในภายหลัง ทวีสินเล่าแม้เขาจะไม่ห้ามเด็ดขาด แต่ท่าทางที่แสดงออกดูเหมือนเขาไม่พอใจให้เธอทำอย่างนั้น

ทวีสินขับรถกลับบ้านด้วยความรู้สึกสับสน เขายุ่งกับงานมากเกินไปจนมีเวลาสำหรับตุ้มน้อยไปหน่อย แต่เขาเชื่อว่าที่เขาต้องทำงานมากก็เพื่อตุ้มหรือจามรีสตรีที่เขารัก เขาไม่พอใจให้จามรีทำอย่างนั้นเขาได้พูดกับเธอแล้ว เขาคิดว่า คนขนาดจามรีพูดกันเพียงเท่านี้ก็น่าจะพอ เธอมิใช่คนไร้การศึกษาที่จะต้องแจงกันละเอียดละออมากมายนักพร้อม ๆ กันนั้น เขาหวนระลึกถึงความรักระหว่างเขากับจามรีซึ่งประคับคองกันมาอย่างดียิ่ง จนถึง หมั้นไม่เคยมี

เรื่องระหองระแหง ขุ่นข้องหมองใจอะไรกันเลย เขาคิดว่าจามรีเป็นคนดีที่สุดสำหรับเขา—เขารักและถนอมเธอ เสียสละเพื่อเธอมากที่สุดเท่าที่เขาจะทำได้ เขาได้ทำแล้วเพื่อตุ้มทุกอย่าง เวลาส่วนหนึ่งทำงานเพื่อเป็นหลักประกันความสุขของตุ้ม เวลาอีกส่วนหนึ่งไปหาเธอ พาเธอไปหาความเพลิดเพลินจากภาพยนตร์บ้าง จากภูเขาและน้ำตกบ้าง จากการสนทนาในเรื่องอันรื่นรมย์ใจบ้าง ตุ้มควรจะรู้ต่อไปว่า ผู้ชายที่เอาแต่ความเพลิดเพลินนั้น ในที่สุดชีวิตก็ล้มเหลว

เมื่อกลับถึงบ้านเก็บรถ อาบน้ำเรียบร้อยแล้ว ทวีสินก็นั่งคิดนอนตรองวนเวียนอยู่ในเรื่องนั้นเป็นเวลานาน เขาตกลงใจเขียนจดหมายถึงจามรี

ตุ้ม ที่รัก

พี่เขียนจดหมายฉบับนี้ด้วยความไม่แน่ใจว่า จะมีผลดีหรือผลร้ายอย่างไร ตุ้มอาจคิดว่าพี่คิดมากไปเอง และใจน้อย พี่ยอมรับทั้งสองประการ เพราะพี่รักตุ้มมากพี่จึงต้องคิดเรื่องตุ้มมาก และใจ

ของพี่เหลืออยู่ที่พี่น้อยเหลือเกิน ส่วนใหญ่ได้มาอยู่กับตุ้มหมดแล้ว พี่จึงเป็นคนใจน้อย เวลาของพี่ได้หมดสิ้นไปด้วยการคิดถึงตุ้มวันหนึ่งมิใช่น้อย คนแรกที่พี่คิดถึงเมื่อตื่นขึ้นเวลาเช้าคือตุ้ม และคนสุดท้ายที่พี่มีใจจดจ่ออยู่จนหลับไปในเวลาค่ำคืนคือตุ้ม ความรักความอาลัยที่พี่มีต่อตุ้มนั้นพี่เชื่อว่า สูงส่งละเอียดอ่อน ความรักใด ๆ ที่พี่มีต่อสิ่งทั้งหลายในโลกนี้ เมื่อรวมกันก็ยังไม่เท่าความรักที่พี่มีต่อตุ้ม

ตุ้มทราบอยู่แล้วว่าพี่เป็นคนพูดไม่เก่ง ฉะนั้นคำพูดในจดหมายนี้ที่แสดงถึงความรักตุ้มนั้นย่อมไม่ถึงครึ่งหนึ่งของความรู้สึกรักที่มีอยู่ในหัวใจพี่

ความดีของตุ้มนั้นมีมาก โดยเฉพาะในส่วนที่เป็นประโยชน์กับชีวิตและจิตใจของพี่ เมื่อพี่เศร้าตุ้มช่วยปลอบประโลมให้พี่สุข เมื่อพี่ทุกข์ ตุ้มช่วยพูดจาเอาใจให้ความทุกข์นั้นคลาย เมื่อพี่เหน็ดเหนื่อย ตุ้มช่วยผ่อนให้ความเหน็ดเหนื่อยนั้นจาง

หาย เมื่อพี่หดหู่ ตุ้มชวนเจรจาในเรื่องอันชวนให้ใจเบิกบาน เมื่อเป็นฉะนี้ความรักของพี่ที่มีต่อตุ้มจึงเพิ่มพูนเอ่อท้นขึ้นทุกวัน ๆ ไม่มีการเห็นใดที่พี่จะพอใจเท่าการเห็นตุ้ม และไม่มีการฟังใดที่จะทำความพอใจให้เต็มบริบูรณ์ใน หัวใจพี่ เท่ากับ การได้ฟังเสียงตุ้ม

พี่ได้มอบทั้งชีวิตและจิตใจให้ตุ้ม หมดแล้ว พี่ไม่เคยนึกเลยว่า ความรักจะเต็มไปด้วยความนุ่มนวลอ่อนหวานถึงปานนี้ ถ้าพี่ไม่ได้พบตุ้มดวงใจของพี่จะไม่ได้สัมผัสกับความรู้สึกอย่างนี้เลย ตุ้มได้เข้ามาในวงชีวิตของพี่ ในขณะที่หัวใจของ พี่กำลังจะชาจนตาย ด้านต่อ ความ รู้สึก รักใน เพศ ตรง ข้ามเหมือนต้นไม้ที่กำลังจะยืนต้นตาย ได้อาศัยตุ้มเห็นคุณค่าของไม้ต้นนี้ว่าจะมี ใบมีผลเป็นประโยชน์ต่อคนทั้งหลายต่อไป ตุ้มจึงหมั่นรดน้ำพรวนดินใส่ ปุ๋ยทนุบำรุงด้วยวิธีต่าง ๆ จนมันสลัดใบเก่าทิ้งจนหมดสิ้น ใบอ่อนใหม่ได้แตกขึ้นทั่วกิ่ง สดชื่นมีท่าที่จะ

เจริญเติบโตและมั่นคงต่อไป ขอให้ตุ้มบำรุงรักษาต่อไปเถิด

การที่ตุ้มไม่ยอมบอกชายคนนั้นว่าตุ้มมีแฟนแล้ว หรือมีคู่หมั้นแล้วนั้น ตุ้มไม่ภูมิใจในแฟนของตุ้มเลยหรือ จึงไม่อยากพูด ไม่อยากบอกความจริงไม่ต้องบอกตรง ๆ ก็ได้ คนฉลาดอย่างตุ้มพี่เชื่อว่าจะหาทางออกได้โดยวิธีอันฉลาดแนบเนียนให้เขารู้โดยอ้อม

ตุ้มเป็นคนดีมาแล้วโดยตลอด เปรียบประดุจเพชรซึ่งมีน้ำดีเป็นที่หนึ่ง ย่อมมีค่าควรแก่ราคาอันสูงสุด จึงน่าจะมีเรือนรองที่เหมาะสมอันจักไม่ทำให้น้ำเพชรนั้นด้อยราคาลง พี่ไม่แน่ใจว่าตามความรู้สึกของตุ้ม ตัวพี่จะพอเป็นเรือนแหวนอันจะเชิดชูรัศมีแห่งเพชรได้เพียงใด หรือไม่ พี่จะมีความสุขใจอย่างยิ่ง ถ้าตุ้มมีความภูมิใจในตัวพี่ทำนองเดียวกับที่พี่ภูมิใจในตุ้ม

พี่ได้รักตุ้มเสียแล้วอย่างมาก ถ้าตุ้มเป็นอื่นไป ตุ้มจะช่วยพี่ได้อย่างไรมิให้ความโศกมันเกาะกินใจไปตลอดชีพ และถ้านายคนนั้นเขาหลงรักตุ้มก่อนที่จะรู้ว่าตุ้มมีคู่หมั้นแล้ว ตุ้มจะช่วยเขาได้อย่างไร ?

รักตุ้มดังดวงใจ

ทวีสิน

ผู้ไม่ตาย

.."ภิกษุทั้งหลาย ! ความไม่ประมาทเป็นทางแห่งผู้ไม่ตาย ความประมาทเป็นทางแห่งผู้ตาย ผู้ไม่ประมาทชื่อว่าไม่ตาย ส่วนผู้ประมาทเหมือนผู้ตายแล้ว บัณฑิตรู้ความแตกต่างอย่างนจึงเป็นผู้พอใจในความไม่ประมาท บัณฑิตทั้งหลายย่อมพอใจยินดีในธรรมแห่งพระอริยะ คือความไม่ประมาท บัณฑิตเหล่านั้นเป็นผู้มีฌาน มีความเพียรติดต่อ มีความบากบั่นมั่นคงย่อมได้รับรสแห่งพระนิพพาน อันประเสริฐเกษมจากโยคะ"

เดิมเมื่ออยู่ในโลกมนุษย์

พระนางมีนามว่า "สามา" บุตรีแห่งภัททิยะเศรษฐี ในนครชื่อภัททวดี ท่านคงทราบแล้วว่าเศรษฐีในชมพูทวีป หรือภารตประเทศนั้นมั่งคั่งเพียงใด ในประเทศนั้นคนชั้นกลางมีน้อย ส่วนใหญ่เป็นคนชั้นสูง มั่งคั่ง กับคนชั้นต่ำยากจน หาข้าวและน้ำ

ได้ยาก ขาดแคลนเครื่องนุ่งห่ม มีความเป็นอยู่อย่างแร้นแค้น ส่วนคนมั่งคั่งเล่า ก็มั่งมีเสียจริง ๆ มีความเป็นอยู่อย่างฟุ่มเฟือย กินทิ้ง กินเท พร้อมพรั่งไปด้วยเสื้อผ้า อาหาร ที่อยู่อาศัยอันโอ่อ่า แวดล้อมด้วยสตรีที่ล้วนแต่สรรแล้วว่ามีรูปเลิศ

เมื่อนางเกิดในตระกูลเศรษฐีอันเกือบจะเป็นชื่อเดียวกันกับชื่อนครแล้ว ท่านก็ควรจะทายได้ทันทีว่า บิดาของนางจะต้องเป็นเศรษฐีใหญ่แห่งนครนั้น

ดังนั้น ชีวิตของนางจึงมีความสุข ความรื่นรมย์ เพราะนางถึงพร้อมด้วยรูปสมบัติ ทรัพย์สมบัติ และวัยสมบัติ ตามประสาเด็กสาว นางย่อมจะมีความภาคภูมิในสิ่งเหล่านี้อยู่บ้าง ใคร ๆ ก็ชมว่าเธอสวยมีเสน่ห์ แต่สิ่งเหล่านี้เอง หากเด็กสาวหลงไหลเพลิดเพลินเกินไป ก็เป็นบันไดทอดลงสู่หายนะ สำหรับนางเองนั้น บิดาและมารดาคอยเตือนอยู่เสมอว่า

"ลูกรัก! รูปสมบัติและทรัพย์สมบัตินั้นเป็นของไม่จีรังยั่งยืน อาจพินาศลงด้วยภัยพิบัติอย่างใดอย่างหนึ่งเช่น

อัคคีภัย อุทกภัย และอุปัทวเหตุนานาประการ จึงไม่ควรประมาท คุณธรรมต่างหากเล่าที่เราควรสั่งสมเพิ่มพูนให้เจริญงอกงามขึ้นเรื่อย ๆ"

เพราะการอบรมตักเตือนของมารดาบิดาอยู่เสมอ นางจึงประพฤติตัวดี เป็นที่รักอย่างยิ่งของท่านทั้งสอง เป็นที่เคารพของข้าทาสบริวาร นางมีความสุขอยู่ท่ามกลางหมู่ญาติ และเพื่อนฝูง เสมือนกุหลาบเพียงดอกเดียวเริ่มจะเบ่งบานอยู่ท่ามกลางสวนกุหลาบใหญ่ ท่านลองนึกดูเถิดว่า นางจะเด่นสักเพียงใด

ควรจะเล่าเสียแต่เดี๋ยวนี้ว่า ภัททวดีนคร กับมหานครโกสัมพีของอุเทนราชนั้น มีความติดต่อเกี่ยวข้องกันทางการค้าอย่างใกล้ชิด มีพ่อค้าเดินทางโดยเกวียนไป...มาค้าขายระหว่างสองนครนี้ไม่ขาดสาย พ่อค้าจากโกสัมพีก็นำเกียรติคุณของโฆษกเศรษฐีมาสรรเสริญให้บิดาของนางฟัง เขาพรรณนาคุณความดี ความเอื้ออารีของเศรษฐีโฆสกอย่างไม่รู้จักเบื่อ จนบิดาของนางรู้สึกชอบพอโฆสกเศรษฐีโดยที่ท่านไม่เคยเห็นตัวเลย ส่วนพ่อค้าจากภัททวดีนครก็เช่นกัน

นำเอาคุณความดี ความเมตตา อัธยาศัยอันงามของบิดาแห่งนางไปสรรเสริญในนครโกสัมพีจนโฆสกเศรษฐีรู้สึกรักใคร่บิดาของนางไปด้วย ท่านทั้งสองจึงเริ่มติดต่อกันโดยการส่งเครื่องบรรณาการให้กันทางผ่านพวกพ่อค้าเกวียนนั้นเอง

ของหอมตั้งอยู่ที่เดียว แต่กลิ่นหอมย่อมขจรไปได้ทั่วทิศฉันใด ท่านเอย! คุณงามความดีของบุคคลก็ฉันนั้น แม้เขาจะอยู่ที่เดียว แต่เกียรติคุณอันดีงามย่อมฟุ้งไปทั้งตามลมและทวนลม

ดังนั้น พระบรมศาสดาจึงตรัสว่า

"สัตบุรุษย่อมปรากฏไปได้ไกล เสมือนหิมวันตบรรพต ส่วนอสัตบุรุษ แม้จะอยู่ในที่ใกล้ ก็หาปรากฏไม่ เหมือนลูกศรที่บุคคลยิงไปในราตรีอันมืดมิด"

เป็นอันรู้กันทั่วไปทั้งสองนครว่า ภัททิยะเศรษฐีกับโฆสกเศรษฐีเป็นสหายรักใคร่กัน ท่านเรียกว่า "อทิฏฐปุพพสหาย...สหายซึ่งไม่เคยเห็นกัน"

ชีวิตของนางราบรื่นไปได้ไม่ตลอด ไม่มีดอกท่านไม่มีชีวิตใครเลยในโลกนี้ที่จะราบรื่นโดยตลอดจะต้องมีหลุมของ

ชีวิตบ้าง ตราบใดที่โลกนี้ยังมีที่ลุ่มที่ดอน มีภูเขาและทะเล ชีวิตของมนุษย์ก็จะต้องมีลุ่ม ๆ ดอน ๆ สูงบ้างต่ำบ้าง สุขบ้างทุกข์บ้างคละเคล้ากันไป เสียงหัวเราะและเสียงสะอื้นสลับกันอยู่เสมอในชีวิตมนุษย์ โรคภัยไข้เจ็บเป็นมารร้ายผู้ทำลายความสุขของมนุษย์ ชีวิตของนางเปลี่ยนแปลงไปเพราะโรคภัยนี้เอง

อหิวาตกโรคระบาดอย่างหนักในภัททวดีนคร สัตว์เล็ก ๆ เริ่มตายก่อน ต่อมาเป็นสัตว์ใหญ่ และคน ในหมู่มนุษย์ด้วยกัน คนยากจน ล้มเจ็บและตายไปก่อน ทำไมจะไม่ตายก่อน เล่าในเมื่อ พวกเขา เหล่านั้นไม่ สามารถ เลือกอาหารได้ มีอย่างไรก็กินอย่างนั้น ไม่สามารถบำรุงสุขภาพอนามัยได้ให้สมควรแก่ความต้องการของร่างกาย พวกที่ต้องตายเพราะขาดอาหารก็มีอยู่เสมอ ๆ คนยากจนในประเทศภารตะเป็นบุคคลที่น่าสงสารยิ่งนัก

ต่อมา อหิวาตกโรคก็ระบาดมาถึงคนมั่งมีและล้มตายกันเป็นอันมากสมจริงดังที่พระบรมศาสดาตรัสไว้ว่า

"ไม่ว่าคนหนุ่มหรือคนแก่ ไม่ว่าพาลหรือบัณฑิต
คนยากจนหรือคนมั่งมี ล้วนแต่กำลังบ่ายหน้ามุ่งสู่
ความตายทั้งสิ้น ความตายนั้น ย่อมย่ำยี ห้ำหั่นบุคคล
ทั้งหลายไม่เลือกว่าจะเป็นกษัตริย์ พราหมณ์ ไวศยะ
ศูทร์ จัณฑาล หรือคนกวาดถนนขนขยะ มนุษย์ ?
ไม่สามารถต่อสู้กับความตายได้ ไม่ว่าด้วยกองทัพ
ช้าง ม้า รถ พลเดินเท้า หรือด้วยเวทย์มนต์คาถา
วิชาใด ๆ ในที่สุดทุกคนจะต้องตาย จะต่างกันแต่
เพียงเร็วหรือช้าเท่านั้น ต่างกันโดยโรค และสถานที่
เพราะฉะนั้นบุคคลจึงควรสั่งสมความดี เมื่ออยู่ใน
โลกมนุษย์ก็จะได้รับสรรเสริญ ล่วงลับไปแล้วก็
จะได้บรรเทิงในสวรรค์"

มารดาบิดาของนางปรึกษากันควรจะหนี หรือจะยอมตายอยู่ในภัททวดีนครในที่สุดตกลงกันว่าจะละทิ้งเรือนไป ท่านว่าการจะหนีอหิวาตกโรคนั้นมีเคล็ดลับอยู่อย่างหนึ่ง คือต้องทำลายฝาเรือนหนีไป ท่านทั้งสองได้พานางหนีโดยอาการนั้น

ทั้งสามคือ บิดา มารดา และนางสามา มุ่งหน้าสู่นครโกสัมพี เมืองอันเป็นอยู่แห่งโฆสกเศรษฐี...สหายของภัททิยะ เพื่อหวังพึ่งในยามยาก แต่เสบียงอาหารซึ่งเอาไปได้เท่าที่กำลังของพวกเขาจะพอถือไปไหวนั้น ได้หมดลงในระหว่างทาง

ผู้ที่เคยมั่งมีศรีสุข ไม่เคยรู้จักกับความโหดร้ายของความหิว เมื่อต้องมาขาดอาหารในระหว่างทางจะลำบากสักเพียงใดแต่พวกเขาก็อดทน ต่อความหิวกระหายที่บีบคั้นอย่างหนักนั้น มีความตั้งใจอย่างแน่วแน่ว่าจะไปให้ถึงโกสัมพีให้ได้ แรงใจเท่านั้นที่จะช่วยผลักดัน และจูงให้เขาเดินทางต่อไป บางคราวพวกเขาได้ระลึกถึงปฏิปทาแห่งพระบรมศาสดา ที่เคยอดพระอาหาร ถึงนานวันเมื่อทรงบำเพ็ญทุกกรกิริยา พระองค์ทรงเป็นกษัตริย์สุขุมาลชาติ เคยเสวยความสุขสบายยิ่งกว่าพวกเขาไฉนพระองค์จึงทรงทำได้ เมื่อระลึกดังนี้ กำลังใจก็เกิดขึ้นแก่พวกเขาอีก

ด้วยการเดินบ้าง พักผ่อนบ้างในที่สุดทั้งสามก็มาถึงเขตโกสัมพี บังเอิญได้พบที่อันมีน้ำใสสะอาดควรดื่มและอาบ

แห่งหนึ่งจึงได้ลงดื่มและอาบตามปรารถนา พอบรรเทาความเหน็ดเหนื่อยเมื่อยล้าไปได้บ้าง และเดินต่อไปอีกเล็กน้อยก็ถึงศาลาหน้าเมือง พวกเขาเข้าพักผ่อนที่นั่น ความหิวได้บีบคั้นอย่างหนัก แต่เมื่อไม่มีความเหน็ดเหนื่อยรวมอยู่ด้วยก็พอทนความหิวนั้นได้ โดยดื่มน้ำแทนบ้าง เอาน้ำลูบท้องบ้าง

ผู้เป็นบิดาได้กล่าวขึ้นว่า "ลูกรัก! ธรรมดาคนที่อยู่ในสภาพสิ้นเนื้อประดาตัวเช่นนี้ เมื่อบากหน้าไปหา ย่อมไม่เป็นที่พอใจแม้ของมารดาผู้บังเกิดเกล้า จะป่วยกล่าวไปใยถึงสหายผู้ไม่เคยเห็นกัน ฉะนั้นเราควรพักอยู่ที่นี่จนกว่าจะมีกำลัง และมีสรีระกระปรี้กระเปร่าขึ้นแล้วจึงค่อยไปหาสหายโฆสกะ พ่อได้ทราบว่า สหายของเราเป็นคนมีน้ำใจเผื่อแผ่ บริจาคทานแก่คนกำพร้า คนเดินทางไกลและคนยากจน หากลูกจะปะปนไปกับคนเหล่านั้นขออาหารมาเลี้ยงกันสัก ๒-๓ วัน แล้วค่อยไปหาสหายของพ่อจะเหมาะสมมาก"

แลแล้วบิดาก็หันมาถามมารดาของนางว่า "ญาณี มีความเห็นอย่างไรในเรื่องนี้ ?"

มารดากล่าวว่า "เรื่องที่จะพักอยู่ที่นี่สัก ๒-๓ วันนั้น ข้าพเจ้าเห็นชอบด้วย แต่การที่จะให้ลูกสามาไปขอทานที่โรงทานนั้น ข้าพเจ้ามองไม่เห็นงาม ลูกของเราเป็นสาวเกิดในตระกูลที่เคยแต่การเชื้อเชิญให้บริโภคอาหารอันประณีต มีข้าวสาลีที่คลุกด้วยเนื้ออย่างดีเป็นต้น เมื่อจะต้องถือภาชนะไปขออาหารปะปนไปกับขอทานลูกจะทำอย่างไร ข้าพเจ้าเองแก่แล้ว หากจะมีความละอายอยู่บ้างก็ไม่มากเหมือนลูก อนึ่งชีวิตของข้าพเจ้าอยู่ในอดีตเสียมากแล้วที่เหลืออยู่ในอนาคตนั้นน้อย ส่วนลูกสามาชีวิตในอนาคตมีอีกยาวนาน ด้วยเหตุผลดังกล่าวนี้ ข้าพเจ้ายอมรับอาสาไปขออาหารเอง ขอให้ท่านและลูกอยู่ที่ศาลานี้"

นางได้ฟังมารดากล่าวเช่นนั้นแล้ว น้ำตาไหล ทั้งน้ำตาของนางและของมารดาดูเหมือนมันไหลออกมาพร้อมๆ กัน นางรับอาสากับท่านว่า "ข้อที่มารดากล่าวนั้นเป็นเพราะอำนาจแห่งกรุณาของท่านที่มีต่อลูก แต่มารดาได้เคยสอนลูก

มาเสมอว่า เมื่อ ถึงคราว ลำบาก ลูกจะต้อง หาทาง ช่วยเหลือมารดาบิดา แสดงความกตัญญูกตเวทีให้ปรากฏ ควรรับใช้ไม่ทอดทิ้งมารดาบิดาผู้ทุรพล ลูกได้เรี่ยวแรงกำลังมาจากมารดาบิดา โดยการถนอม กล่อมเลี้ยง ให้ข้าว ให้น้ำของท่าน เมื่อถึงคราวท่านถอยกำลังลง ลูกจึงควรทำหน้าที่เลี้ยงท่านตอบ คราวนี้เป็นโอกาสที่ลูกควรปฏิบัติตามโอวาทที่มารดาเคยสั่งสอนอบรมมา ขอให้ลูกได้เป็นผู้ไปขออาหารจากโรงทานมาบำรุงท่านทั้งสองเถิด"

มารดายังคงน้ำตาไหลน้อย ๆ อยู่ ท่านโอบนางและกดให้ซบลงบนไหล่ของท่านพลางกล่าวว่า "ช่างน่ารักอะไรอย่างนี้ แม่ขอขอบใจลูกแต่แม่อยากจะทำเอง เพื่ออนาคตของลูก

"ให้เขาทำเถอะ ญาณี" บิดาเอ่ยสนับสนุนบุตรี

ญาณีนั้นเป็นผู้เกรงใจสามี แต่ไหนแต่ไรมาแล้ว สิ่งใดเป็นคำขาดของสามี ญาณีไม่เคยกล้าขัดแย้งอีกเลย ดังนั้นจึงเป็นอันว่า นางสามาจะเป็นผู้ไปขออาหารจากโรงทานของท่านโฆสกะเศรษฐี

เรื่องความละอายนั้นไม่ต้องสงสัย นางละอายเป็นอันมาก แต่ความหิวและความเห็นแก่ชีวิตของมารดาบิดาทั้งสอง ได้ข่มความละอายของนางไว้ นางถือภาชนะเก่า ๆ เดินก้มหน้าไปสู่โรงทาน มีคนกำพร้าเข็ญใจ คนทุพพลภาพคนชรา ลักษณะต่าง ๆ ออวันอยู่เป็นอันมาก คอยเวลารับบริจาค คนเหล่านี้ยากจนจริง ๆ บางคนมีอาการแสดงว่าได้อดอาหารมาเป็นเวลาหลายวัน ผอมโซ ร่างกายสั่น บางคนผมยาวรุงรังปราศจากการหวีหรือสาง บางคนถัดมาบนไม้กระดาน นางเห็นแล้วสังเวชยิ่งนัก ความทุกข์ยากของชาวโลกมีมากมายถึงปานนี้เทียวหรือ

เมื่อถึงเวลาบริจาคทาน มีคนรับใช้ของท่านเศรษฐียกของที่จะบริจาคออกมาวาง อีกสักครู่หนึ่งจึงเห็นชายวัยกลางคนร่างกายสูงใหญ่ เกศาหงอกเป็นดอกเลาอยู่ทั่วศีรษะออกมา เขาเป็นคนเงียบขรึม

เสียงอื้ออึงดังขึ้นในหมู่คนขอทาน พวกเขาแย่งกันเข้าไปรับ นางยืนคอยอยู่นานจนคนเหล่านั้นไปหมดแล้ว จึงค่อย ๆ เดินเข้าไปรับเป็นคนสุดท้าย

"ต้องการเท่าไรจ๊ะ ?" ชายผู้แจกทานถาม

"สามส่วนค่ะ สำหรับสามคน" นางตอบอ้อมแอ้ม ไม่ค่อยกล้าสู้ตาเขา

ชายผู้นั้นได้มอบอาหารให้นางสำหรับเพียงพอแก่คนสามคนโดยมิได้ปริปากพูดอะไรเลย แต่รู้สึกเขามองนางอย่างสนใจกว่าคนขอทานอื่น ๆ เป็นอันมาก

นางได้นำอาหารนั้นมายังศาลาอันเป็นที่พัก นางและมารดาได้ขอร้องวิงวอนให้บิดาบริโภคอาหารให้เต็มที่ก่อน แล้วนางและมารดาจะบริโภคภายหลัง มารดาของนางปลอบใจบิดาว่า ธรรมดาความวิบัตินั้น ย่อมมีได้แม้แก่ตระกูลใหญ่ โดยมิได้บอกล่วงหน้าให้รู้ตัว อย่าคิดอะไรมากเลยขอให้บริโภคอาหาร เพื่อให้มีชีวิตต่อไป เพราะชีวิตของบิดามีค่าเท่าหรือมากว่าชีวิตของเขาสองคน การไปหาโฆสกะเศรษฐีนั้น เกี่ยวเนื่องอยู่ด้วยบิดาอย่างใกล้ชิด

เมื่อถูกอ้อนวอนมากเข้าภัททิยะจึงได้บริโภคอาหาร แต่เนื่องจากอดอาหารมาเป็นเวลานาน ท่านจึงบริโภคมากเกินไป ในวันรุ่งขึ้นจึงเสียชีวิต นางและมารดาเศร้าเสียใจ

เป็นอันมาก เมื่อถึงคราวจะสูญเสีย ดูอะไร ๆ ก็จะสูญเสียไปหมดสิ้น ชตาชีวิตมนุษย์ไม่แน่นอนเลย หวังอะไรแน่นักไม่ได้

ในวันรุ่งขึ้น นางไปขออาหารที่โรงทานอีก เมื่อเขาถามถึงความต้องการ นางก็บอกว่าต้องการสองส่วน เขาให้โดยมิได้พูดอะไร นางนำอาหารมาให้มารดา ท่านบริโภคจนอิ่มเต็มที่ แต่ได้เสียชีวิตลงอีกในวันนั้นเอง วันรุ่งขึ้นนางไปขอ อาหาร แสดงความจำนง ต้องการเพียงส่วนเดียว นางตกใจเป็นอันมากเมื่อได้ยินเขาพูดด้วยอารมณ์โทสะว่า

"ฉิบหายเสียเถิด ' หญิงถ่อย เพิ่งจะรู้จักประมาณท้องของตัวในวันนี้เองหรือ ?"

นางเป็นกุลธิดาที่เต็มไปด้วยความละอาย ความละเอียดอ่อน เมื่อได้ยินคำนั้น จึงรู้สึกเหมือนมีหอกปลายแหลมพุ่งมาปักที่อุรประเทศ หรือเจ็บปวดเหมือน แผลที่ถูกราดรดน้ำเกลือ ท่านลองนึกดูเถิดคำพูดเช่นนั้น แม้หญิงที่เกิดในตระกูลทาสก็ยังรู้สึกเจ็บอาย แล้วนางเล่านางผู้เกิดในตระกูลเศรษฐีมหาศาล จะมิเจ็บอายเพิ่มขึ้นอีกสักร้อยเท่าหรือ

กระนั้นก็ตามนางยังแข็งใจถามเขาว่า

"ไฉนท่านจึงกล่าวเช่นนั้นแก่ข้าพเจ้า?"

"หญิงถ่อย แกคิดว่า เราจำแกไม่ได้หรือ? เมื่อวานซืนมาขอสามส่วน เมื่อวานมาขอสองส่วน วันนี้ขอเพียงส่วนเดียว คงจะเพิ่งรู้จักประมาณท้องของตัวในวันนี้กระมัง?" เขาพูดเร็วแสดงอารมณ์โกรธ

"ข้าแต่นาย! อย่าตำหนิ ข้าพเจ้าอย่างนั้นเลย เพราะความจำเป็นดอกข้าพเจ้าจึงทำอย่างนั้น"

"ความจำเป็นอะไรของแก ความละโมบใช่ไหม?"

นางกลืนน้ำลายอยู่หลายครั้งจึงพูดออกมาได้ มันเหมือนมีอะไรติดอยู่ที่คอ นางได้เล่าเรื่องทั้งหมดให้เขาฟัง-เล่าถึงความประสงค์ในการเดินทางมาโกสัมพี เขาฟังอย่างตั้งใจ

อารมณ์ สะเทือนใจ ที่ทวีขึ้น โดยลำดับนั้น กระตุ้นให้น้ำตาของเขาไหลออกมา เขาเศร้าไปตามที่นางเล่า เมื่อฟังจบ เขาได้เอามือลูบศีรษะของนาง พลางกล่าวว่า

"ขอโทษด้วย ที่ข้าพเจ้ากล่าวคำรุนแรงไปเพราะไม่รู้ เมื่อท่านเป็นธิดาของภัททิยะเศรษฐีก็เหมือนเป็นธิดาของเราด้วย ตั้งแต่นี้ต่อไปขอให้เป็นลูกของเรา อย่าคิดอะไรมากเลย...ลูกรัก"

แลแล้วบิดาคนใหม่ของนางก็ได้จุมพิตนางที่ศีรษะด้วยความรักอย่างลูก นำนางไปยังเรือน ปฏิบัติตนต่อนางเสมือนเป็นลูกหญิงคนโต ชีวิตของนางค่อยสบายขึ้น แต่ความระลึกถึงมารดาบิดารบกวนจิตใจของนางอยู่เสมอ

ท่านเชื่อหรือไม่ว่า สัจจะที่ไม่เบียดเบียนใครนั้นย่อมสามารถคุ้มครองรักษาบุคคลผู้ประพฤติให้พบกับความสุขได้ ตัวอย่างจากชีวิตของนางสามาเอง เป็นสิ่งแจ่มแจ้งพอแล้ว หากนางละอายในฐานะอันเปลี่ยนแปลงไปของตน ไม่ยอมเล่าความจริงให้ท่านมิตตกุฎุมพีฟังแล้ว ไหนเลยเขาจะรักนางอย่างลูก นำไปเลี้ยงที่บ้านอย่างดี ไหนเลยชีวิตของนางจะได้พบกับความสุขอีก ในเมื่อดวงเทียนแห่งชีวิตริบหรี่เต็มทีแล้ว...กำลังจะดับอยู่แล้ว

จึงใคร่ ขอ ร้องวิงวอน ให้เพื่อนร่วม เกิดแก่ เจ็บตายทั้งหลายได้ยึดมั่นในสัจจะไว้ให้มั่นคง พระบรมศาสดาจึงตรัสว่า

"สัจจะเป็นวาจาที่ไม่ตาย นี่เป็นธรรมเก่า สัตบุรุษทั้งหลายย่อมยึดมั่น ในสัจจะที่เป็นประโยชน์และเป็นธรรม"

เมื่อนางได้มาอยู่บ้านของท่านมิตตกุฎุมพีแล้ว นางก็ยังได้ยินเสียงโกลาหลของผู้ที่มารับแจกทานอยู่ทุกวัน

วันหนึ่งนางถามบิดาว่า

"พ่อ ทำไมคนที่มารับทานจึงส่งเสียงดังอยู่เสมอ เราไม่มีทางทำให้สงบกว่านี้ดอกหรือ ?"

"ไม่มีทางดอกลูก" บิดาตอบ "พวกนี้ส่วนใหญ่เป็นคนตระกูลต่ำ ยากจน ขาดการอบรมในมรรยาท เมื่อมารับทานก็แย่งกัน จึงโกลาหลอยู่อย่างนี้ นานมาแล้ว"

"ลูกคิดว่า น่าจะมีวิธีนะคะพ่อ"

"มีวิธีอย่างไร พ่อยังมองไม่เห็น"

"เอาอย่างนี้ซิคะ" นางหยุดครู่หนึ่ง เมื่อเห็นบิดาตั้งใจฟังจึงพูดต่อ

"ทำรั้วเข้าให้มีขนาดกว้างพอคนเข้าได้คนเดียว แล้วให้เข้าทางหนึ่งออกทางหนึ่ง โดยวิธีนี้คนพวกนั้นจะแย่งกันรับไม่ได้ เสียงเอะอะโวยวายก็จะไม่มี"

"เข้าทีดีนี่ ลูก" บิดาว่า "แต่เกรงจะแย่งกันเข้าอีกละซิ"

"เรื่องนี้ไม่เป็นไรค่ะ ใครมาก่อนก็ให้มายืนใกล้ทางเข้า คนมาทีหลังก็ยืนต่อ ๆ กันไป"

"ดีมากลูก เรื่องนี้ พ่อเองก็รำคาญมานานแล้ว อุบายของลูกคงช่วยพ่อได้ในเรื่องนี้"

แลแล้วบิดาก็ให้ทำรั้วตามที่นางบอกนั้น

เสียงเอะอะโวยวายเงียบหายไป ๒--๓ วัน โฆสกะเศรษฐีประหลาดใจความจริงการได้ยินเสียงดังในโรงทานนั้นเป็นความปลาบปลื้มประการหนึ่งของท่านเศรษฐี เศรษฐีได้เรียกบิดาของนางไปหาแล้วถาม บิดาจึงเล่าความทั้งปวงให้ทราบเกี่ยวกับการทำรั้ว

"แล้วเมื่อก่อนทำไมไม่ทำ ?" เศรษฐีถาม

"เมื่อก่อนไม่มีใครคิด—นาย" บิดาตอบ

"แล้วเดี๋ยวนี้ ใครเป็นคนคิดล่ะ ?"

"ลูกสาวของข้าพเจ้าคิด"

"ท่านมีลูกสาวด้วยหรือ ทำไมเราไม่รู้"

มิตตกุฎมพีเล่าให้ท่านเศรษฐีทราบตามความเป็นจริงเกี่ยวกับเรื่องของสามาทุกประการ และบอกให้ทราบว่าบัดนี้บุตรสาวของตน ชื่อสามาวดี

"เป็นเด็กฉลาด ท่านน่าจะบอกเราตั้งแต่วันแรก" เศรษฐีพูดเป็นเชิงตำหนิเล็กน้อย "อีกประการหนึ่งที่สำคัญคือภัททิยเศรษฐีนั้นเป็นสหายรักของเรา ลูกสาวเขาก็เหมือนลูกเรา น่าสงสารเหลือเกินท่านรีบกลับไปนำลูกสาวของเรามาให้เรา"

ท่านมิตตกุฎมพี จึงรีบกลับบ้านเล่าให้สามาฟังแล้วกล่าวว่า

"ลูกรัก! ความเป็นจริงแล้ว แม้ลูกจะมิใช่ลูกของพ่อโดยสายเลือด แต่พ่อก็รักลูกเหมือนลูกของพ่อจริง ๆ

หรืออาจยิ่งกว่าเสียอีก ทั้งนี้ก็เพราะความดีของลูก คนดีย่อมตกน้ำไม่ไหล ตกไฟไม่ไหม้ อยู่ที่ไหนมีแต่คนรัก พ่อไม่อยากให้ลูกแก่ท่านเศรษฐีเลย แต่ประการหนึ่งเขาเป็นนายเรา ประการที่ ๒ พ่อคิดว่าเขาคงรักลูกมากเหมือนพ่อ เพราะภัททิยเศรษฐีบิดาเดิมของลูกเป็นเพื่อนรักของท่าน ประการที่สามซึ่งสำคัญคือพ่อรักลูกอยากให้ลูกมีความสุขยิ่ง ๆ ขึ้นไป พ่อเชื่อว่าลูกเป็นลูกของท่านเศรษฐี อยู่กับท่านเศรษฐีจะมีความสุขมากกว่าอยู่กับพ่อ ด้วยเหตุผลดังกล่าวมานี้พ่อจึงยินยอมให้ลูกไปอยู่กับท่านเศรษฐี"

นางปลื้มใจในคำพูดของท่านบิดาจนน้ำตาไหล ลงกราบท่านด้วยความเคารพรักแล้วกล่าวว่า "การที่ท่านบิดาได้รับลูกไว้ให้การอุปการะ แม้มิใช่ลูกแท้ แต่ก็เลี้ยงเสมอลูกนั้น เป็นพระคุณที่สูงสุดอยู่แล้วลูกไม่อาจลืมคุณความดีข้อนี้ของบิดาได้ ลูกเข้าใจในความรู้สึกของบิดาทุกประการอนึ่งเล่า การไปครั้งนี้ ก็มิใช่ไปไกลจนไม่อาจพบกันได้ที่แท้ก็อยู่ในบริเวณเดียว จะห่างกันก็แต่เพียงเป็นบ้านคนละหลังเท่านั้น ยังพอกู่กันได้ยิน หากท่านบิดาจะกังวลอยู่

ด้วยธุระมากไปเยี่ยมลูกไม่ได้ ลูกก็จะมาเยี่ยมบิดาเสมอ ความจริงลูกเองก็ไม่ปรารถนาจากบิดาไป แต่รู้ว่าความปรารถนานั้นไม่อาจให้สมใจได้ ก็ต้องทำใจให้นิยมในสิ่งที่จะได้รับใหม่ซึ่งไม่อาจหลีกเลี่ยง ลูกขอปฏิญาณว่า บิดานั้นเป็นเสมือนผู้บังเกิดเกล้าคนที่สองของลูก"

รู้สึกว่า ท่านมิตตกุฏุมพีจะเพิ่มความรักในตัวนางมากขึ้นจึงเฝ้าลูบศีรษะของนางอยู่ไป—มา ปากก็พร่ำบ่นว่าระลึกถึง ขอให้นางระลึกถึงท่านบ้าง

การย้ายไปอยู่บ้านท่านโฆสกะเศรษฐีนั้น สมจริงดังที่ท่านมิตตกุฏุมพีพูดไว้ คือทำให้นางมีความสุขขึ้น ท่านให้นางเรียกท่านว่าบิดา และท่านเรียกสามาว่าลูกทุกคำไป ตั้งแต่สามาออกความเห็นให้สร้างรั้วเพื่อให้คนรับทานรับสะดวกแล้ว ชื่อ "สามา" ของนางก็ถูกเพิ่มคำว่า "วดี" เข้าด้วยคำหนึ่ง จึงรวมเป็นชื่อ "สามาวดี" ความรักของบิดาคนใหม่ที่มีต่อนางนั้นสะอาดบริสุทธิ์ประดุจบิดาจริง ๆ

มีสิ่งน่าประหลาดอยู่อย่างหนึ่งในชีวิตมนุษย์ คือเด็กที่กำพร้าพ่อแม่มาแต่เยาว์นั้น มักมีเสน่ห์ในตัว ใคร

เห็นใครรัก หรืออย่างน้อยก็มีความปรารถนาดีพอใจช่วยเหลือ ข้อนี้อาจเป็นกฎธรรมชาติ หรือเป็นเพราะเด็กกำพร้ามักมีกิริยาเสงี่ยมเจียมตัว จึงทำให้เป็นที่รักของผู้อื่น

นางอยู่กับท่านโฆสกะเศรษฐีไม่นานนัก ชีวิตก็ต้องเปลี่ยนแปลงอีก แต่เป็นความเปลี่ยนแปลงในทางที่ดีขึ้นสูงส่งขึ้น และก็เพราะความเปลี่ยนแปลงครั้งนี้เหมือนกันที่ทำให้ชีวิตของนางต้องพบกับความยุ่งยากมากมาย ในที่สุดได้ประสบมรณกรรมอย่างทารุณจากผู้ซึ่งริษยานาง

วันหนึ่งมีมหรสพใหญ่ในกรุงโกสัมพี สามาและบริวารจำนวนร้อยได้ไปอาบน้ำที่ท่าน้ำ บังเอิญพระเจ้าอุเทนประทับอยู่ที่ช่องพระแกล ทอดพระเนตรเห็นสามาวดีจึงตรัสถามราชบุรุษผู้สนิทว่า

"เหล่านักฟ้อนของใคร ?"

"มิใช่นักฟ้อน พะยะค่ะ" ราชบุรุษทูล

"แล้วใครล่ะ ?"

"นางสามาวดี บุตรีของโฆสกะเศรษฐี พร้อมด้วยบริวาร พะยะค่ะ"

เนื่องจากสามาวดีเป็นหญิงสวยมีเสน่ห์ ใครเห็นมักรักดังกล่าวแล้ว เมื่อพระเจ้าอุเทน ทอดพระเนตรเห็น ความรักก็อุบัติขึ้นในพระทัยจึงรับสั่งราชบุรุษให้ไปหาโฆสกะเศรษฐีให้นำสามาวดีไปถวาย โฆสกะเศรษฐีทราบเรื่องแล้วไม่ยอมถวาย ราชบุรุษกลับมากราบทูลให้ทรงทราบ

"ทำไมให้เราไม่ได้ เรามีอะไรน่ารังเกียจหรือ ?" ตรัสถามพระทัยขุ่นเล็กน้อย

"เศรษฐี บอกว่าเกรงแต่บุตรีจะได้รับราชภัยในราชสกุลพะยะค่ะ" ราชบุรุษทูล

"เอ โฆสกะเห็นเราเป็นอะไรไป เราเป็นยักษ์เป็นมารมาจากไหน อย่าว่าแต่สามาวดีเลย แม้ตัวโฆสกะเองหากเราต้องการหัว ยังเอาได้ กลับไปบอกโฆสกะอีกครั้งว่า ให้สั่งบุตรีมาให้เรา—เราชอบ"

ราชบุรุษนำความนั้นไปแจ้งแก่โฆสกะเศรษฐี แม้ในครั้งที่ ๒ โฆสกะก็ยังยืนยันอย่างเดิม

พระราชาสมัยสมบูรณาญาสิทธิราช ต้องพระประสงค์สิ่งใด ย่อมจะต้องได้สิ่งนั้นใครขวางไม่ได้ ต้องรับ

อันตรายดังพระเจ้าอุเทนจึงกริ้วในความอวดดีของโฆสกะมาก รับสั่งให้นำพระราชลัญจกรไปตีฝาเรือนของเศรษฐี ห้ามเข้าบ้านให้เศรษฐีและภริยาออกไปอยู่ข้างนอก เศรษฐีก็ยอมออก แต่ไม่ยอมยกบุตรให้

เมื่อสามาวดี และหญิงบริวารอาบน้ำเสร็จจึงกลับบ้าน มาเห็นเหตุการณ์นั้นจึงกล่าวว่า

"อะไรกันนี่ พ่อ"

"พระราชาต้องการลูก พ่อไม่ยอมถวาย จึงกริ้วรับสั่งให้ตีตราบ้าน ห้ามมิให้พ่อเข้าไป"

"โอกรรมหนักแล้วละพ่อ" นางพูด "ธรรมดาพระราชาเมื่อทรงพระประสงค์สิ่งใดในแว่นแคว้นของพระ-องค์ เราต้องถวาย ขัดขืนไม่ได้"

"ลูกพอใจหรือลูก ?" เศรษฐีถาม

"จะพอใจหรือไม่พอใจก็ต้องถวายตัวแด่พระราชา"

"หากลูกไม่ขัดข้อง พ่อก็ไม่ขัดข้อง" เศรษฐีย้ำ

คนรักลูกเป็นอย่างนี้เอง เรื่องทั้งหลายจึงสงบระงับลง พระเจ้าอุเทนได้นางสามาวดีไปแล้วได้ทรงอภิเษกให้ดำรงอยู่ในตำแหน่งอัครมเหสี

พระเจ้าอุเทนนั้น จะมีพระมเหสีเพียงพระองค์เดียวเฉพาะพระนางสามาวดีก็หามิได้ พระมเหสีที่มีอยู่ก่อนแล้วที่ขึ้นชื่อลือนามก็มีอยู่ถึง ๒ พระองค์คือ พระนางวาสุลทัตตา ราชธิดาแห่งพระเจ้าจัณฑปัชโชต แห่งอุชาชนี และพระนางมาคัณฑิยา อดีตหญิงงามแห่งมาคัณฑิยคามแคว้นกุรุ มีเรื่องโดยย่อดังนี้

พระเจ้าจัณฑปัชโชต เดิมทีมีพระนามว่า "ปัชโชต" แต่เพราะทรงเป็นพระราชาที่โหดร้าย ชนทั้งหลายจึงถวายพระนามนำหน้าอีกว่า "จัณฑปัชโชต" มีความหมายว่า "ปัชโชตผู้ดุร้าย"

พระองค์ครองแคว้นอวันตี ซึ่งมีอุชเชนีเป็นเมืองหลวง วันหนึ่งเสด็จกลับจากพระราชอุทยาน ทรงมองดูราชสมบัติแล้วทรงภาคภูมิพระทัย ตรัสเปรยขึ้นท่ามกลางข้าราชบริพารว่า "ใครหนอจักมีสมบัติเสมอด้วยเรา ใครหนอจักมีสมบัติเสมอด้วยเรา"

ขณะนั้นข้าราชบริวารผู้หนึ่งทูลว่า "มหาราช ! ณ แคว้นวังสะ อันมีโกสัมพีเป็นราชธานีนั้น มีพระราชา

พระนามว่า อุเทนราช พระองค์ทรงมีสมบัติล้นเหลือ ยิ่งกว่าที่พระองค์มีพระเจ้าข้า"

พระเจ้าจัณฑปัชโชต ทรงสดับดังนั้นไม่พอพระทัย ตรัสว่า "ถ้าอย่างนั้นเราจะจับพระเจ้าอุเทนมาเป็นบริวารของเรา"

"คงไม่อาจจับได้พะยะค่ะ" ราชบริพารทูล

"เพราะเหตุไร ?"

"เพราะพระเจ้าอุเทนทรงเลิศด้วยศิลปศาสตร์หลายประการ โดยเฉพาะอย่างยิ่งศิลปะอันมีนามว่า 'หัตถิกันตะ'"

พระเจ้าจัณฑปัชโชต ทรงวางอุบายให้ทำช้างไม้แล้วให้คนของพระองค์อยู่ในช้างนั้น เพราะทรงทราบว่าพระเจ้าอุเทนทรงพอพระทัยในการจับช้างมาก เพราะทรงเชื่อมั่นในมนต์อันมีนามว่าหัตถิกันตะของพระองค์ ที่สามารถเรียกช้างได้ จะให้วิ่งหรือให้หยุด ให้นอนลงได้สมตามพระประสงค์

เมื่อทำช้างไม้เสร็จแล้ว พระเจ้าจัณฑปัชโชตจึงให้คนไปกุข่าวที่ชายแดนแคว้นวังสะของพระเจ้าอุเทนว่า มี

ช้างเผือกเกิดขึ้น นายพรานของแคว้นวังสะเห็นช้างท่องเที่ยวอยู่เป็นช้างเผือกตามข่าวลือ จึงนำความกราบบังคมทูลให้พระเจ้าอุเทนทรงทราบ

ราชาแห่งแคว้นวังสะจึงเสด็จออกเพื่อจับช้าง แต่ไม่อาจไล่ให้ทันช้างซึ่งมีคนอยู่ภายในได้ พระองค์จะทรงร่ายมนต์หัตถิกันตะสักเท่าใด ช้างพวกนั้นทำท่าเหมือนไม่ได้ยิน หนีไปอย่างเดียว

เมื่อทรงช้างไม่อาจไล่ให้ทันได้ จึงเปลี่ยนเป็นทรงม้าข้าราชบริพารของพระองค์จึงตามไม่ทัน พระเจ้าอุเทนได้เข้าไปในวงล้อมที่พระเจ้าจัณฑปัชโชตทรงวางไว้ และถูกจับได้

มนุษย์เรามักจะเหมือน ๆ กัน คือเมื่ออารมณ์ยั่วยวนมาตรงกับจุดอ่อนเข้า ย่อมจะพ่ายแพ้ต่ออารมณ์นั้นแล้วภัยพิบัติก็ตามมาอย่างเช่นพระเจ้าอุเทน บางคนมีจุดอ่อนเรื่องเงินทอง บางคนเรื่องอำนาจ บางคนเรื่องสตรี หากจะให้คนพวกนี้ทำอะไรต้องนำสิ่งยั่วยวนอันตรงกับจุดอ่อนของเขาเข้าล่อจึงจะสำเร็จได้โดยง่าย

พระเจ้าบัณฑปัชโชตจับพระเจ้าอุเทนขังไว้ แล้วดื่มชัยบานกันอย่างสนุกสนานเป็นการฉลองชัยชนะถึง ๓ วัน ในวันที่ ๓ นั้นเอง พระเจ้าอุเทนได้ตรัสถามคนเฝ้าว่า พระราชาของแกอยู่ไหน

"กำลังดื่มฉลองชัยชนะ พะยะค่ะ" คนเฝ้าตอบ

"ทำไม ?"

"เพราะทรงปลาบปลื้มพระทัย ที่ทรงจับปัจจามิตรได้ พะยะค่ะ"

"การกระทำแห่งพระราชาของท่านเหมือนมาตุคาม" พระเจ้าอุเทนตรัส เราเป็นราชา เมื่อเขาจับได้แล้วไม่ฆ่าเราก็ควรจะปล่อยเราไป นี่จับขังแล้วนั่งดื่มชัยบานอยู่ได้ถึง ๓ วัน ให้เรานั่งเป็นทุกข์อยู่คนเดียว"

คนเฝ้าได้นำความนั้นกราบทูลพระเจ้าจัณฑปัชโชตราชาแห่งแคว้นอวันตี ไม่พอพระทัยจึงเสด็จไปถาม

"จริงหรือ อุเทน ที่ท่านว่าข้าพเจ้าทำกิริยาเหมือนมาตุคาม ไม่ฆ่าท่านหรือไม่ปล่อยท่าน ?"

"จริง" พระเจ้าอุเทนตรัสตอบ

“ข้าพเจ้าทราบว่าท่านมีมนต์ชื่อหัตถิกันตะ ถ้าท่านบอกมนต์นั้นแก่ข้าพเจ้า—ข้าพเจ้าจะปล่อยท่าน”

“ข้าพเจ้าบอกให้ได้ แต่ก่อนเรียนมนต์ท่านต้องไหว้ข้าพเจ้าก่อน” พระเจ้าอุเทนตรัสอย่างทรนง

“ข้าพเจ้าจะไหว้ท่านทำไม ท่านเป็นเชลยของข้าพเจ้า” พระเจ้าจัณฑปัชโชตเถียง

“ถ้าไม่ไหว้ ข้าพเจ้าก็ไม่บอกมนต์ให้”

“ไม่บอกข้าพเจ้าจะใช้ราชอาญาแก่ท่าน”

“เชิญซิท่าน—เชิญ เวลานี้ท่านเป็นใหญ่ในร่างกายของข้าพเจ้า แต่หาเป็นใหญ่ในจิตใจของข้าพเจ้าไม่”

พระเจ้าจัณฑปัชโชตทรงอึ้งไปครู่หนึ่ง ขณะนั้นทรงดำริว่าจะให้พระราชธิดาพระนามว่า “วาสุลทัตตา” เรียนมนต์จากพระเจ้าอุเทน แต่จะให้เห็นกันไม่ได้ จะบอกพระเจ้าอุเทนว่า จะให้หญิงค่อมเรียน และจะบอกพระราชธิดาว่าจะให้เรียนมนต์กับคนโรคเรื้อน แล้วกั้นม่านให้อยู่คนละด้าน ทรงดำริดังนี้แล้ว พระเจ้าจัณฑปัชโชตจึงตรัสว่า

"ให้คนอื่นเรียนจะได้ไหม ?"

"ได้" พระเจ้าอุเทนตรัสตอบ

"ข้าพเจ้าจะให้หญิงค่อมคนหนึ่งเรียน"

"ค่อม หรือง่อยเปลี้ยเสียขาอย่างไรก็เรียนได้ ถ้าไหว้ข้าพเจ้าได้

พระเจ้าจัณฑปัชโชต ทรงบอกอุบายทั้งปวงให้พระราชธิดาทรงทราบ แล้วให้เรียนมนต์กับพระเจ้าอุเทน พระราชธิดาวาสุลทัตตานั้นไม่สู้จะพอพระทัยนัก เพราะทรงทราบว่าไปเรียนมนต์กับชายที่เป็นโรคเรื้อน แม้จะอยู่ภายในม่านก็ตาม แต่เพราะเกรงพระทัยพระราชบิดา จึงต้องทรงยินยอม

เนื่องด้วยพระนางไม่พอพระทัยจะเรียนมนต์กับชายโรคเรื้อน จึงไม่อาจจำอะไรได้เลย พระเจ้าอุเทนพิโรธมาก เพราะบอกมนต์มาหลายวันแล้วนางไม่อาจจำได้เลย จึงทรงตวาดว่า

"อีค่อม ปากของเอ็งเป็นอย่างไร สมองของเอ็งเป็นอย่างไรจึงจำอะไรไม่ได้เลย กูบอกเสียจนน้ำลายได้สักตุ่มเอ็งก็ยังจำอะไรไม่ได้"

พระราชธิดาวาสุลทัตตาพิโรธมากเหมือนกัน เพราะไม่เคยเลยในชีวิตที่ผ่านมา ที่ใครจะมากล้าล่วงเกินถึงปานนี้ พระราชบิดาเองก็ยังไม่เคยด่าพระนาง บุรุษขี้เรื้อนคนนี้อวดวิเศษอย่างไรจึงด่าว่าพระนางเป็นหญิงค่อม จึงตรัสตอบไปอย่างโกรธจัดว่า

"อ้ายคนขี้เรื้อน ใครบอกแกว่าข้าเป็นคนค่อม แกพูดมากเกินไป ข้าไม่อยากเรียนมนต์บ้า ๆ กับแกคนขี้เรื้อน"

ทั้งสองประหลาดใจจึงเปิดม่านออก ได้เห็นกันและกันแล้วตกตลึงอยู่ขณะหนึ่ง

"ท่านคือใคร ?" พระเจ้าอุเทนตรัสถามขึ้นก่อน

"แล้วท่านล่ะ คือใคร ?" พระนางตรัสถามย้อน

"ข้าพเจ้าคือราชาอุเทน แห่งโกสัมพี"

"ทำไมท่านมาอยู่ที่นี่ ?"

"พระเจ้าจัณฑปัชโชตจับมา"

พระราชธิดานิ่ง ทอดพระเนตรบุรุษผู้อยู่เฉพาะพระพักตร์อย่างพินิจพิเคราะห์ รู้สึกพอพระทัยในบุคคลิกของบุรุษผู้นั้น

"ท่านคือใคร ?" พระเจ้าอุเทนตรัสถามอีก

"ข้าพเจ้าคือ วาสุลทัตตา—ราชธิดาของพระเจ้าจัณฑปัชโชต"

ทั้งสองได้เข้าพระทัย ถึงอุบายของพระเจ้าจัณฑปัช-โชตว่าเพราะเหตุใดจึงทรงตรัสบอกฝ่ายหนึ่งว่าเป็นโรคเรื้อน และอีกฝ่ายหนึ่งว่าเป็นหญิงค่อม คงเกรงแต่ทั้งสองจะมีสันถวะต่อกันนั่นเอง

แลแล้วสิ่งที่พระเจ้าจัณฑปัชโชตทรงเกรงก็เกิดขึ้นภายในม่านนั่นเอง เป็นการยินยอมพร้อมใจของทั้งสองฝ่าย

ตั้งแต่บัดนั้นมา การเรียนมนต์ก็เป็นอันหยุดชะงักลง ถึงเวลาเรียนมนต์ทีไรก็เปลี่ยนเป็นการทำสันถวะกัน เมื่อพระเจ้าจัณฑปัชโชตตรัสถามถึงการเรียนมนต์ พระ-ราชธิดาก็ทูลว่ายังเรียนไม่จบทุกครั้งไป

พระเจ้าอุเทนออกอุบายให้พระนางวาสุลทัตตาขอช้างเชือกหนึ่ง และขอให้เข้าออกทางประตูด้านหนึ่งได้เสมอทุกเวลา อ้างว่าเพื่อประกอบการเรียนมนต์ บางทีต้องออกในเวลาราตรี เพื่อหายาชนิดหนึ่งตามสัญญาณของดวงดาว

พระเจ้าจัณฑปั่ชโชตทรงยินยอม พระเจ้าอุเทนให้รวบรวมกระสอบกหาปณะและกระสอบทองไว้มากพอควรแล้ว จึงชวนพระนางวาสุลทัตตาหนี เมื่อถูกติดตามจึงทรงหว่านกหาปณะเงินและทองให้พวกติดตาม คนพวกนั้นเห็นแก่กหาปณะและทองจึงมัวเก็บอยู่ ไม่อาจตามให้ทันได้ เมื่อถูกติดตามใกล้เข้าไปอีก พระเจ้าอุเทนก็ทรงเทกระสอบทองลงมา คนติดตามจึงวุ่นอยู่กับการเก็บทอง ไม่อาจตามพระเจ้าอุเทนทันได้

เงินทองเป็นสิ่งยั่วยวนใจ คนส่วนใหญ่รักเงินทองมากกว่าหน้าที่ เงินง้างแล้วสิ่งที่แข็งก็อ่อนลง คนที่ทำหน้าที่เพื่อเงินเขาย่อมละเลยหน้าที่ ก็เพราะเงินทองอีกเหมือนกัน ดูตัวอย่างราชบุรุษของพระเจ้าจัณฑปั่ชโชตนั้นเถิด

ในที่สุดพระเจ้าอุเทนก็เสด็จถึงนครโกสัมพีโดยปลอดภัย ได้ทรงแต่งตั้งพระนางวาสุลทัตตา—ราชธิดาแห่งพระเจ้าจัณฑปั่ชโชตไว้ในตำแหน่งอัครมเหสีด้วยประการฉะนี้

อีกนางหนึ่งซึ่งเป็นมเหสีของพระเจ้าอุเทนคือพระนางคันทิยา เดิมทีเป็นธิดาของพราหมณ์ชื่อมาคันทิยะ

ณ มาคัณฑิยคามแคว้นกุรุ ปรากฏเป็นผู้มีรูปงามปานเทพอัปสรจึงเป็นที่ต้องการของเศรษฐีคหบดีหนุ่ม ๆ เป็นอันมาก แต่พราหมณ์ผู้เป็นบิดาไม่ยอมให้ใคร เพราะเห็นว่าคนเหล่านั้นไม่คู่ควรแก่บุตรีตน

วันหนึ่งพระบรมศาสดา ทรงตรวจดูอุปนิสัยแห่งเวไนยสัตว์ที่พระองค์จะควรโปรด ได้ทรงเห็นอุปนิสัยของมาคัณฑิยพราหมณ์และพราหมณีผู้เป็นมารดาของนางมาคัณฑิยา จึงเสด็จมาสู่มาคัณฑิยคาม พราหมณ์มาคัณฑิยะบูชาไฟอยู่นอกบ้าน ได้เห็นพระศาสดาแล้วเกิดความพอใจว่าบุรุษนี้เหมาะสมแก่บุตรีของตน จึงกราบทูลว่า

"สมณะ ! ข้าพเจ้ามีบุตรีอยู่คนหนึ่งสวยงามปานเทพอัปสร ชายอื่นข้าพเจ้าไม่เห็นสมควรเลย เห็นแต่ท่านนี่แหละที่เหมาะแก่บุตรีของข้าพเจ้า ท่านกรุณายืนคอยอยู่นี่แหละ ข้าพเจ้าจะไปนำบุตรีมามอบให้ท่าน"

พระศาสดาประทับนิ่ง มิได้ตรัสอะไรเลย พราหมณ์รีบกลับเข้าไปในบ้านโดยเร็ว บอกภรรยาให้ทราบแล้วให้แต่งตัวลูกสาวอย่างดี แล้วนำออกไปเพื่อถวายพระศาสดา

ชาวบ้านแตกตื่นกันมาก ตั้งแต่ไหนแต่ไรมาแล้วไม่เคยได้ยินพราหมณ์พูดว่าใครเหมาะสมแก่ธิดาของตน ใครมาขอก็ไม่ให้ วันนี้เห็นบุคคลที่เหมาะสมถึงกับจะยกให้เขา พวกชาวบ้านมาคัณฑิยะจึงพากันออกไปดูเป็นอันมาก

พราหมณ์พาภรรยาและธิดาออกมง แล้วไม่เห็นพระศาสดาจึงเที่ยวเดินตามหา นางพราหมณ์ได้เห็นรอยพระบาทที่พระผู้มีพระภาคทรงอธิษฐานเหยียบไว้แล้ว กล่าวกับพราหมณ์ว่า

"นี่รอยเท้าของท่านผู้นั้นหรือ ?"

"ใช่แล้ว พราหมณี รอยเท้าของเขาเพราะเขายืนตรงนี้เมื่อครู่นี่เอง"

นางพราหมณ์เป็นผู้ชำนาญในการดูลักษณะ ได้เห็นแล้วกล่าวว่า

"พราหมณ์เอ๋ย ! รอยเท้าเช่นนี้หาใช่รอยเท้าของผู้ครองเรือนแต่ไม่เป็น ลักษณะรอยเท้าของ ผู้สลัดกิเลสแล้ว ตำราท่านกล่าวว่า บุคคลเจ้าราคะ รอยเท้าเว้ากลางมาก บุคคลเจ้าโทสะหนักส้น บุคคลเจ้าโมหะจิกปลาย แต่รอยเท้าของท่านผู้นี้เป็นรอยเท้าของผู้ไม่มีกิเลสใด ๆ เลย"

พราหมณ์กล่าวว่า "นิ่งเสียเถิด อย่าพูดมากเลย เธอนั้นเหมือนจรเข้ในตุ่ม ไหวตัวหน่อยน้ำก็กระเพื่อม"

"พราหมณ์ ท่านจะว่าข้าพเจ้าอย่างไรก็เชิญเถิด แต่ข้าพเจ้าขอยืนยันเรื่องรอยเท้านี้"

ในที่สุดพราหมณ์ก็เที่ยวพาธิดาตามหาพระพุทธเจ้า ไปพบเข้าที่ใต้ต้นไม้ต้นหนึ่ง จึงทูลถวายธิดาของตนเพื่อครองคู่เป็นสามีภรรยากัน

พระศาสดามิได้ทรงรับหรือปฏิเสธในทันที แต่ทรงเล่าให้พราหมณ์ฟังถึงประวัติของพระองค์ ตั้งแต่ต้นจนได้ตรัสรู้อนุตตรสัมมาสัมโพธิญาณ แม้นางตัณหา ราคา และอรดีจะยั่วยวนเพียงใดก็หาใยดีไม่ และทรงย้ำว่า

"พราหมณ์เอย! เมื่อเราได้เห็นนางตัณหา ราคา อรดี เรามิได้พอใจในเมถุนเลยแม้แต่น้อย ก็ไฉนเล่า เราจักพอใจธิดาของท่าน ซึ่งมีร่างกายเต็มไปด้วยมูตรและกรีส เราไม่ปรารถนาจะถูกต้องสรีระแห่งธิดาของท่านแม้ด้วยเท้า"

พระศาสดาได้ทรงประทานเทศนาอื่น ๆ อีก แก่พราหมณ์และพราหมณีจนทั้งสองได้บรรลุอนาคามิผล ได้ขอบรรพชาอุปสมบทต่อพระศาสดา และได้ผลสำเร็จอรหัตตผลในไม่ช้า

พระธรรมเทศนาครั้งนั้นมีผลมากแก่พราหมณ์ และพราหมณี แต่กลายเป็นยาพิษสำหรับนางมาคัณทิยาผู้บุตรี นางผูกใจเจ็บในพระดำรัสของพระผู้มีพระภาค คิดว่าจะหาทางแก้แค้นให้ได้

เมื่อบิดามารดาของนางสำเร็จอนาคามิผลแล้ว ก่อนบวชได้นำนางไปฝากไว้กับอาชื่อจูฬมาคัณทิยะ เขามองดูความงามแห่งหลานสาวแล้ว รู้สึกว่าหลานของตนควรแก่พระราชา หาควรแก่ใครอื่นไม่ จึงนำนางมาคัณทิยาไปสู่นครโกสัมพีถวายแก่พระเจ้าอุเทน พระเจ้าอุเทนทรงตั้งนางไว้ในตำแหน่งอัครมเหสีเช่นเดียวกับพระนางวาสุลทัตตา

ในสมัยนั้น ณ กรุงโกสัมพี มีเศรษฐีใหญ่อยู่ ๓ ท่าน คือ โฆสิตเศรษฐี กุกกุฏเศรษฐี ปาวาริกเศรษฐี ท่านเหล่านี้ได้ทราบข่าวการเกิดขึ้นแห่งพระพุทธเจ้า และพระองค์

กำลังประทับอยู่ ณ เชตวนาราม กรุงสาวัตถี จึงชวนกันไปเฝ้า โดยฟังพระธรรมเทศนาแล้วบรรลุโสดาปัตติผลด้วยกันทุกคน เลื่อมใสในพระศาสดาและภิกษุสงฆ์เป็นอย่างยิ่ง จึงทูลอาราธนาพระศาสดาให้เสด็จไปประทับ ณ กรุงโกสัมพีบ้าง เมื่อพระศาสดาทรงรับแล้วจึงกลับมาโกสัมพี รีบสร้างอารามเพื่อต้อนรับพระพุทธองค์

โฆสิตเศรษฐี สร้างอารามให้ชื่อว่า โฆสิตาราม

กุกกุฏเศรษฐี สร้างอารามให้ชื่อว่า กุกกุฏาราม

ปาวาริกเศรษฐี สร้างอารามให้ชื่อว่า ปาวาริการาม

เมื่อสร้างเสร็จแล้ว ได้ส่งคนไปอาราธนาพระศาสดาเพื่อเสด็จสู่โกสัมพี พระพุทธองค์พร้อมด้วยพระสาวก ได้เสด็จสู่โกสัมพีเป็นครั้งแรก เศรษฐีทั้ง ๓ ได้ถวายอารามแก่พระสงฆ์ มีพระพุทธเจ้าเป็นประมุข ได้ฟังธรรม ได้ถวายทานอยู่เนืองนิตย์

พระศาสดาประทับ ณ อารามของเศรษฐีคนใด เมื่อออกจากอารามก็เสด็จบิณฑบาต ณ บ้านของเศรษฐีคนนั้นผลัดเปลี่ยนกันไปแห่งละวัน

เศรษฐีทั้ง ๓ นั้น มีช่างทำดอกไม้ร่วมกันอยู่คนหนึ่ง เขาชื่อสุมนะ วันหนึ่งได้ขออนุญาตเศรษฐีว่าได้ทำดอกไม้มานานแล้ว ยังไม่เคยได้ถวายบิณฑบาตแก่พระพุทธเจ้าด้วยตนเองเลย ใคร่ขออนุญาตเลี้ยงพระพุทธเจ้าสักวันหนึ่ง เศรษฐีทั้ง ๓ ก็อนุญาต เขานิมนต์พระศาสดาและภิกษุสงฆ์ได้ถวายอาหารแล้ว ชื่นใจยิ่งนักสมกับที่มีความปรารถนามานาน

ในครั้งนั้น พระเจ้าอุเทนได้ถวายพระราชทานกหาปณะวันละ ๘ กหาปณะแก่พระนางสามาวดี เป็นค่าดอกไม้ประดับในพระราชวัง นางสามาวดีให้หญิงคนใช้ชื่อขุชชุตตราไปซื้อดอกไม้ที่บ้านของนายสุมนะเป็นประจำ วันที่นายมาลาการเลี้ยงพระพุทธเจ้านั้น นางขุชชุตตราก็มาขอซื้อดอกไม้เช่นเคย นายมาลาการบอกว่า วันนี้นิมนต์พระพุทธเจ้ามาดอกไม้ดี ๆ ได้บูชาพระพุทธเจ้าหมดแล้ว ขอให้นางขุชชุตตราอยู่ฟังธรรมด้วยกัน เมื่อเสร็จแล้วจะให้ดอกไม้ที่เหลือไป

เมื่อพระผู้มีพระภาคเสวยเสร็จ ทรงกระทำอนุโมทนาและแสดงธรรม นางขุชชุตตราฟังธรรมแล้วได้บรรลุโสดาปัตติผลเป็นโสดาบัน มีความละอายต่อบาปและทุจริตเต็มที่ ในวันอื่น ๆ เมื่อได้รับเงิน ๘ กหาปณะแล้ว ยักเอาไว้ส่วนตัวเสีย ๔ กหาปณะ อีก ๔ กหาปณะเอาไปซื้อดอกไม้ แต่วันนั้นซื้อดอกไม้ไปหมดทั้ง ๘ กหาปณะ ก็ได้ดอกไม้มาก พระนางสามาวดีสงสัยจึงตรัสถาม นางได้เล่าความทั้งปวงถวายมิได้ปิดบังเรื่อง ที่ตนเคย ยักยอก เงินไว้ ๔ กหาปณะตลอดมา เพราะธรรมดาพระโสดาบันไม่พูดมุสา แทนที่พระนางสามาวดีจะกริ้วขู่ตะคอกตามแบบของนายทั่วไป ที่จับได้ว่าคนใช้ของตนไม่ซื่อ พระนางกลับขอฟังธรรมจากนางขุชชุตตาอีกต่อหนึ่ง นางขุชชุตตราจึงแสดงธรรมให้ฟังพระนางสามาวดี และหญิงบริวารจำนวนร้อยพลอยได้สำเร็จโสดาบัตติผลไปด้วย ยอมให้นางขุชชุตตราแล้วตรัสว่า

"ข้าแต่แม่ ตั้งแต่บัดนี้เป็นต้นไป ขอแม่อย่าได้ทำงานเยี่ยงคนรับใช้อีกเลย ขอให้ดำรงอยู่ในตำแหน่งแห่ง

มารดาและอาจารย์ของข้าพเจ้า ไปสู่สำนักพระศาสดาทุกวัน ฟังพระธรรมเทศนาจากพระองค์ แล้วมาแสดงให้ข้าพเจ้าฟังอีกครั้งหนึ่ง

ตั้งแต่บัดนั้นมา นางขุชชุตตราก็พ้นจากตำแหน่งคนรับใช้มาดำรงอยู่ในตำแหน่งอาจารย์สอนธรรม แก่พระอัครมเหสีสามาวดี การรู้ธรรมของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าให้ผลทันตาถึงเพียงนี้ ทั้งนี้เนื่องด้วยพระนางสามาวดีทรงรู้ค่าของผู้รู้ธรรม

พระนางสามาวดีทรงเป็นบัณฑิต ทราบซึ้งดีว่าผู้รู้ธรรมนั้นมีค่าแก่ชุมนุมมนุษย์เพียงใด จึงไม่กล้าให้สอนธรรมไปด้วยรับใช้ตนไปด้วย ไม่เหมือนคนพาลบางพวกเห็นผู้รู้ธรรมเป็นคนคร่ำครึ ควรดูหมิ่นมีกิริยาล้อเลียนเพื่อความสนุกสนานแห่งตน

นางขุชชุตตรานั้น ทำตามพระเสาวนีย์ของพระนางสามาวดี คือไปฟังธรรมจากสำนักพระสุคตแล้วกลับมาแสดงธรรมแก่พระนางและบริวารแห่งพระนาง เมื่อทำอยู่เช่นนี้นานวันเข้า นางก็ได้กลายเป็นผู้รอบรู้ในพระพุทธ

พจน์ เป็นพหุสูตร เป็นผู้ฉลาดในการแสดงธรรม พระผู้มีพระภาคได้ตรัสยกย่องนางในเอตทัคคะฝ่ายธรรมกถึก มีพระพุทธพจน์ว่า

"ภิกษุ[๑] ทั้งหลาย! บรรดาอุบาสิกาผู้เป็นสาวกของเราซึ่งเป็นธรรมกถึก นางขุชชุตตราเป็นเลิศ"

ต่อมาพระนางสามาวดีและบริวารใคร่จะได้เฝ้าพระศาสดาจึงอ้อนวอนนางขุชชุตตราให้ทูลอาราธนาพระศาสดาเข้ามาในวัง หรือนำพวกตนออกไปเฝ้า นางขุชชุตตราทูลว่า

"ข้าแต่พระแม่เจ้า! ราชสกุลเป็นเรื่องลำบาก ข้าพเจ้าไม่สามารถพาพระแม่เจ้าออกไปข้างนอกได้"

"ท่านอย่าได้ทำให้พวกเราผิดหวังในเรื่องนี้เลย ทำอย่างไรจะได้เฝ้าพระบรมศาสดา" พระนางสามาวดีทรงอ้อนวอน

เมื่อถูกอ้อนวอนหนักเข้า นางขุชชุตตราจึงออกอุบายให้พระนางเจาะรูที่ฝาห้องขนาดพอมองเห็นพระศาสดา

---

๑. หลักฐานทาง สิหล, พม่า และยุโรปว่า เลิศในทางพหุสูตร (พหุสฺสุตานํ)

เสด็จผ่านมาแล้ว นำดอกไม้ธูปเทียนมายืนสักการะในขณะพระผู้มีพระภาคเสด็จไปและกลับยังบ้านเศรษฐีทั้ง ๓ คนใดคนหนึ่ง

พระนางสามาวดีได้ทรงกระทำตามคำแนะนำของนางขุชชุตตราได้ทอดพระเนตรพระศาสดาโดยวิธีนั้น เพิ่มพูนศรัทธาปสาทะและนำมาซึ่งปราโมชทุก ๆ วัน

และแล้วเรื่องที่จะทำให้ลุกลามไปใหญ่โตก็เกิดขึ้นคือวันหนึ่ง พระนางมาคัณฑิยา ได้เสด็จไปยังปราสาทของพระนางสามาวดีได้เห็นช่องที่ฝาจึงตรัสถาม พระนางสามาวดีและบริวารมิได้ทรงทราบเรื่องเบื้องหลังที่พระนางมาคัณฑิยาผูกอาฆาตในพระศาสดาอยู่ จึงทูลให้ทรงทราบตามความจริงว่าเจาะผ่าเพื่อจะได้มองเห็น พระศาสดา และบูชาสักการะพระองค์ด้วยดอกไม้และของหอม

พระนางมาคัณฑิยาทรงทราบดังนั้น เพลิงแค้นก็คุขึ้นมาอีกทรงดำริว่า "บัดนี้พระสมณโคดมมาสู่นครแห่งเราเราจะต้องทำอะไรสักอย่างหนึ่งซึ่งแสดงถึงความยิ่งใหญ่แห่งเรา อนึ่ง สตรีเหล่านี้เป็นสาวิกาของพระสมณโคดม เราจะ

ต้องจัดการเสียด้วย" ดำริเช่นนี้แล้วเสด็จกลับไปเฝ้าพระเจ้าอุเทนทูลว่า

"ข้าแต่มหาราช ! หม่อมฉันขอทูลความจริงอะไรอย่างหนึ่ง พระองค์จะทรงเชื่อหรือไม่ ?"

"ความจริงอะไร บอกมาก่อนซิ ควรเชื่อก็เชื่อ" พระเจ้าอุเทนตรัส

"เรื่องพระนางสามาวดีเพคะ"

"เรื่องเป็นอย่างไร เล่าไปซิ"

พระนางมาคัณฑิยาทูลเล่าเรื่องที่ได้เห็นช่องที่ฝาห้องของพระนางสามาวดีเพื่อทอดพระเนตรและบูชาพระศาสดาแล้วเสริมว่า

"หม่อมฉันเข้าใจว่าพระนางสามาวดีจะเอาพระทัยออกห่างจากพระองค์ไปฝักใฝ่กับพระสมณโคดมเพคะ"

"ขอบใจ มาคัณฑิยา ที่นำเรื่องนี้มาบอก เราจะไปดูด้วยตัวเอง"

เมื่อว่างราชกิจ พระเจ้าอุเทนก็เสด็จไปสู่ปราสาทของพระนางสามาวดี พระองค์มิได้ทรงเชื่อคำทูลของพระ

นางมาคัณทิยาเลย พระองค์ทรงสอบถามเรื่องที่เจาะฝาก็ได้รับคำตอบตรงตามที่พระนางมาคัณทิยาทูล จึงรับสั่งให้อุดรูนั้นเสียแล้วรับสั่งให้ทำหน้าต่างแทน เพื่อพระนางสามาวดีและบริวารจะได้บูชาพระศาสดาสะดวกขึ้น

พระนางมาคัณทิยาประสงค์อย่างหนึ่งแต่เรื่องกลับเป็นเสียอีกอย่างหนึ่ง เหมือนยิ่งยุให้พระนางหาทางแก้แค้นต่อไปอีก

เมื่อไม่สามารถทำร้ายพระนางสามาวดีได้ในครั้งนั้น พระนางมาคัณทิยาก็หาลู่ทางต่อไป เมื่อยังไม่พบช่องทางก็หยุดเรื่องทางพระนางสามาวดีไว้ก่อน แล้วเบนเข็มมาทางพระศาสดา พระนางได้พระราชทานรางวัลแก่คนพาลผู้ไม่เลื่อมใสพระรัตนตรัย ให้ด่าพระผู้มีพระภาคเจ้า คนพวกนั้นก็เที่ยวตามด่าด้วยอักโกสวัตถุ ๑๐ ประการคือ ท่านเป็นโจร เป็นคนพาล เป็นคนหลง เป็นอูฐ เป็นโค เป็นฬา เป็นสัตว์นรก เป็นสัตว์ดิรัจฉาน สุคติไม่มีแก่ท่าน ท่านหวังได้แต่ทุคติเท่านั้น

พระศาสดาเสด็จไปที่ไหนคนพวกนั้นก็ตามด่า ความจริงเขาไม่ได้เกลียดชังพระศาสดาแต่ประการใดเลย แต่

เขาต้องการสินจ้างที่พระนางมาคันทิยาจะให้เท่านั้น-รับจ้างด่าคน

เมื่อหลายวันเข้า พระอานนท์พุทธอนุชาก็ทนไม่ไหว จึงกราบทูลพระศาสดาให้เสด็จออกจากเมืองโกสัมพี

"จะไปไหนล่ะ อานนท์!" พระศาสดาตรัสถาม

"ไปเมืองอื่น พระเจ้าข้า" พระอานนท์ทูล

"ถ้าที่เมืองนั้น เขาด่าเราอีกล่ะ?"

"ไปเมืองอื่นต่อไปอีก พระเจ้าข้า"

"อย่าเลย อานนท์! อย่าพอใจในตถาคตทำอย่างนั้นเลย ทำอย่างนั้นจะไม่มีแผ่นดินอยู่ เรื่องเกิดที่ใด ต้องให้ระงับเสียก่อนแล้วจึงค่อยไป อนึ่งเรื่องที่เกิดขึ้นแก่พระพุทธเจ้าทั้งหลายนั้นไม่เกิน ๗ วัน คนพวกนี้จะด่าอยู่อย่างมากเพียง ๗ วันเท่านั้น พอวันที่ ๘ ก็จะหยุดไปเอง"

ทรงดุษณีอยู่ครู่หนึ่งแล้วตรัสต่อไปว่า

"อานนท์! เราจะอดกลั้นต่อคำล่วงเกินของผู้อื่น เหมือนช้างศึกก้าวลงสู่สงคราม อดทนต่อลูกศรที่มาจากทิศทั้ง ๔ เพราะคนส่วนมากเป็นคนชั่ว คนที่ฝึกตนให้

อดทนต่อคำล่วงเกินของผู้อื่นได้จัดว่าประเสริฐที่สุดในหมู่มนุษย์ และประเสริฐกว่าสัตว์ทุกประเภทที่ฝึกแล้ว เช่นม้าอาชาไนย เป็นต้น"

ส่วนพระนางมาคัณฑิยา เมื่อไม่สามารถไล่พระศาสดาออกจากนครโกสัมพีได้โดยวิธีจ้างคนด่า ก็ยิ่งเดือดร้อนพระทัยมากขึ้น หันไปประทุษร้ายใครก็ไม่ได้ดังใจ จึงคิดว่าการที่พระศาสดายังประทับอยู่โกสัมพีได้ก็เพราะมีพระนางสามาวดีอุปถัมภ์บำรุงอยู่ หากทำลายพระนางเสียแล้วพระศาสดาคงจะต้องจากไปอย่างแน่นอน จะต้องทำความย่อยยับให้เกิดแก่คนพวกนี้เสียก่อน

วันหนึ่ง ขณะที่พระราชาอุเทนเสวยน้ำจัณฑ์ และพระนางก็อยู่ในที่เฝ้า พระนางแอบให้คนไปส่งข่าวถึงน้าชายให้นำไก่เป็นมาให้ ๘ ตัวและไก่ตายอีก ๘ ตัว และให้ส่งเข้าไปคนละครั้งคือให้ส่งไก่เป็นไปก่อนชุดหนึ่ง แล้วส่งไก่ตายไปภายหลังเมื่อพระนางสั่ง

เมื่อได้ไก่มาแล้ว พระนางได้นำถวายพระราชากราบทูลว่าเป็นบรรณาการซึ่งปุโรหิตส่งมาถวาย

"โอ วิเศษมากขอให้ปุโรหิตจงเจริญ" พระราชารับสั่งด้วยความปลาบปลื้มพระทัย "ใครจะทำไก่นี้ให้เราบริโภคได้"

"พระนางสามาวดีเพคะ" พระนางมาคัณฑิยาทูล "พระนางสามาวดี พร้อมด้วยบริวาร ไม่มีอะไรทำเที่ยวไปอยู่ เพคะ หากทรงส่งไก่พวกนี้ไป เขาคงจะทำส่งมาถวายตามพระประสงค์"

พระราชารับสั่งให้ราชบุรุษนำไก่นั้นไปมอบให้พระนางสามาวดีพร้อมทรงกำชับว่า ต้องให้พระนางสามาวดีทำด้วยพระหัตถ์เองแล้วส่งมาถวาย ตามปกติพระนางสามาวดีเป็นพุทธสาวิกาได้บรรลุโสดาปัตติผลแล้ว ย่อมไม่ฆ่าสัตว์ เมื่อทรงเห็นไก่เป็นเช่นนั้นจึงรับสั่งกับราชบุรุษว่าพระนางทำถวายไม่ได้ เพราะพระนางไม่อาจฆ่าสัตว์ได้ ราชบุรุษนำความนั้นมากราบทูลพระราชา

"ทรงเห็นหรือยังเพคะ" พระนางมาคัณฑิยาทูล "ว่าพระนางสามาวดีมิได้เกรงพระราชอาญาเลย กล้าขัดพระบรมราชโองการของพระองค์ ลองใหม่ซิเพคะ ลองรับ

สั่งว่าให้แกงไก่ไปถวายพระสมณโคดม ลองดูว่าพระนางจะทำหรือไม่”

พระราชารับสั่งให้กระทำเช่นนั้น พระนางมาคัณทิยาแอบให้ราชบุรุษนำไก่ตายจำนวน ๘ ตัวไปให้พระนางสามาวดีและว่าให้แกงถวายพระพุทธเจ้า พระนางสามาวดีทราบเช่นนั้น ดีพระทัยรีบรับไก่ไปทันทีพร้อมรับสั่งว่า

“เรื่องนี้เป็นหน้าที่ของเราทั้งหลายอยู่แล้ว”

ราชบุรุษนำความนั้นกราบทูลพระราชาทรงทราบ พระนางมาคัณทิยาได้ทีจึงตรัสย้ำอีกว่า “ดูซิเพคะ พอรับสั่งว่าให้แกงถวายพระสมณโคดมเท่านั้นรีบรับปากรับคำทันทีถือเป็นหน้าที่เสียอีก ส่วนที่จะแกงถวายพระองค์นั้นไม่ใช่หน้าที่ทำไม่ได้ อย่างนี้จะไม่ให้เรียกว่าเอาใจออกห่างจากพระองค์แล้ว จะให้เรียกอย่างไร ใจของพระนางสามาวดีไปพัวพันกับพระสมณโคดมเสียแล้ว”

พระราชามิได้ตรัสคำใด ทรงดุษณีอยู่ ฝ่ายนางมาคัณทิยาดำริว่าจะทำอย่างไรต่อไป เมื่อแสวงหาทางไม่ว่าทางดีหรือทางร้ายย่อมจะต้องพบทางเสมอ......

ตามปกติพระเจ้าอุเทนจะเสด็จประทับที่ปราสาทของอัครมเหสีทั้งสามผลัดเปลี่ยนกันไปแห่งละ ๗ วัน เมื่อพระนางมาคัณฑิยา ทรงทราบว่าเหลือเวลาอีก ๒—๓ วันพระราชาจะเสด็จประทับ ณ ปราสาทของพระนางสามาวดี พระนางก็ส่งข่าวไปถึงน้าชายให้นำงูพิษมาให้ตัวหนึ่ง ให้ถอดเขี้ยวเสียด้วย เมื่อได้มาแล้วพระนางก็เอางูพิษนั้นใส่ไว้ในรางพิณซึ่งพระราชาโปรดใช้คือ "หัตถิกันตวีณา" แล้วเอาดอกไม้แห้งกลบไว้

เมื่อถึงโอกาสที่พระราชาจะเสด็จประทับ ณ ปราสาทของพระนางสามาวดี พระนางมาคัณฑิยาก็แสร้งพิลาปรำพันว่าพระนางทรงสุบินร้าย อาจมีอันตรายแก่พระราชาอย่างใดอย่างหนึ่ง ขออย่าได้เสด็จไปปราสาทของพระนางสามาวดีเลย แต่พระราชาไม่ทรงเชื่อจะเสด็จไปให้ได้ พระนางมาคันทิยาจึงขออนุญาตตามเสด็จด้วย พระราชาก็มิได้ขัดขวาง

พระราชาเสด็จไปปราสาทของพระนางสามาวดี ให้ราชบุรุษนำพิณไปด้วย ได้ทรงพระภูษาใหม่ ทรงของหอมและอาภรณ์ที่พระนางสามาวดี จัดไว้ถวายแล้วเสวยสุธารส

ทรงวางพิณไว้เหนือพระเศียร บรรทมบนพระยี่ภู่อันมีสิริ ส่วนพระนางมาคัณฑิยาเสด็จดำเนินกลับไปกลับมาอยู่ในห้องบรรทมนั้น เป็นทำนองคอยระแวดระวังอันตรายอันอาจเกิดขึ้นแก่พระราชา ครู่หนึ่ง ทรงทำทีเหมือนจะไปหยิบพิณมาถวายและตรวจพิณ ได้นำเอากลุ่มดอกไม้ออก ทันใดนั้นงูซึ่งอดอาหารมา ๒—๓ วันแล้วก็ออกมาจากรางพิณ ทำเสียงฟู่ ๆ แผ่พังพาน

พระนางมาคัณฑิยาเห็นดังนั้น จึงร้องเสียงดังขึ้นว่า "งู เพคะ งู"

พระเจ้าอุเทนทะลึ่งพรวดขึ้นจากที่บรรทม ทอดพระเนตรงูนั้นนิ่งอยู่ พระนางมาคัณฑิยาตรัสปริภาสพระเจ้าอุเทนและพระนางสามาวดีว่า

"พระราชาช่างโง่เขลาอะไรอย่างนี้ เป็นคนโชคร้ายไม่เชื่อฟังคำเตือนของเราผู้หวังดี เกือบจะเอาชีวิตมาทิ้งเสีย บอกแล้วว่าเราฝันร้ายไม่ควรมาปราสาทของนางสมาวดี แต่ก็หาเชื่อไม่ ส่วนหญิงใจร้ายนั้นเล่าก็เป็นคน

ไม่มีสิริ คือด้าน เหมือนไม่ได้รับอะไรจากพระราชา เมื่อพระราชาสิ้นพระชนม์ คงจะมีความสุข พระราชามีพระ-ชนม์อยู่คงมีความทุกข์ เพราะไม่อาจนอกใจได้ตามต้องการหญิงชั่วร้าย อกตัญญู"

พระราชาทรงละอายพระทัยต่อคำบริภาษของพระ-นางมาคัณฑิยาป[illegible]รหนึ่ง อีกประการหนึ่งทรงเจ็บพระทัย เพราะทรงเชื่อแล้วว่าพระนางสามาวดีวางแผนปลงพระชนม์พระองค์จริง ทรงพิโรธประดุจเพลิงได้เชื้อถูกแรงลม ตรัสว่า

"สามาวดีและบริวารทำกับเราถึงขนาดนี้ เราหรือก็ช่างโง่เขลาเสียจริง เมื่อมาคัณฑิยาบอกถึงความลามกของสามาวดีอยู่แล้ว ๆ เราก็หาเชื่อไม่"

มาคัณฑิยา ลอบยิ้มอยู่ในพระพักตร์

"ครั้งแรกเจาะฝาห้องนั่งดูพระสมณโคดม" พระราชาตรัสต่อไป "ครั้งที่สองเราให้แกงไก่ไม่ยอมทำ แต่พอให้ทำถวายพระโคดมรีบกุลีกุจอ มาครั้งที่ ๓ นี้เอางูพิษใส่

ไว้ในรางพิณ มุ่งประหารเรา ช่างเลวทรามต่ำช้าอะไรเช่นนี้"

ด้วยความพิโรธจัด พระเจ้าอุเทนรับสั่งให้นำพระนางสามาวดีและบริวารไปประหารชีวิต พระองค์จะประหารเองด้วยสิงคธนู

พระนางสามาวดี มิได้ทูลแก้ตัวแต่ประการใด มิได้ทรงรับหรือปฏิเสธ เพียงแต่ทรงให้โอวาทแก่หญิงบริวารว่า "ท่านทั้งหลายจงแผ่เมตตาจิตไปยังพระราชา พระนางมาคัณฑิยาอัครมเหสีและในตน อย่าได้มีความโกรธ ที่พึ่งอย่างอื่นของเราไม่มีแล้ว นอกจากเมตตาจิตเท่านั้น"

พระนางสามาวดีและบริวารซึ่งได้รับการอบรมทางธรรมอยู่เสมอ ได้ฟังพระธรรมของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าอยู่เป็นประจำโดยผ่านทางนางขุชชุตตรา จึงมีพระทัยสงบไม่หวั่นกลัว แผ่เมตตาแก่พระราชาผู้กำลังโก่งธนูเพื่อประหารตน

ด้วยอำนาจแห่งเมตตานุภาพ ธนูที่พระราชาทรงยิงไปไม่อาจทำร้ายพระนางได้ แต่กลับหมุนกลับมาพุ่งตรง

เหมือนจะเจาะพระอุระของพระราชาเอง

พระราชาอุเทน ทรงประหลาดพระทัย ตื่นพระทัย ทรงดำริว่า "ลูกศรของเรานี้เคยแม้แต่เจาะแผ่นศิลาอันหนาทึบ สิ่งขัดขวางในอากาศก็มิได้มี ไฉนจึงกลับมาเหมือนจะเจาะอกเรา โอ ! เราทำกรรมหนักเสียแล้ว ลูกศรนี้ไม่มีจิต ไม่ใช่สัตว์ เป็นสิ่งที่หาชีวิตมิได้ ยังรู้จักคุณของสามาวดี ก็เราเล่า ! !"

ทรงดำริดังนี้แล้ว จึงทรงนั่งกระโหย่งลงแทบพระบาทของพระนางสามาวดี ทรงประคองอัญชลีแล้วตรัสว่า

"สามาวดีเอย ! เป็นที่พึ่งของเราด้วยเถิด เรามืดไปหมดแล้ว ทิศทุกทิศมืดแก่เรา ขอจงเป็นที่พึ่งของเรา"

พระนางสามาวดีมิได้ตรัสว่า "เทวะ ขอพระองค์จงถึงหม่อมฉันเป็นที่พึ่งเถิด" แต่กลับตรัสว่า

"พระองค์อย่าได้ถึงหม่อมฉันเป็นที่พึ่งเลย หม่อมฉันถึงท่านผู้ใดว่าเป็นที่พึ่ง ขอพระองค์จงถึงท่านผู้นั้นว่าเป็นที่พึ่งด้วยเถิด ท่านผู้นั้นคือพระสัมมาสัมพุทธเจ้าผู้ประเสริฐ

ไม่มีใครเสมอเหมือน ขอพระองค์จงถึงพระพุทธเจ้าว่าเป็นที่พึ่ง และจงเป็นที่พึ่งของหม่อมฉันด้วย"

พระราชาทรงสดับคำนั้นแล้วตรัสว่า

"สามาวดี ! เรายิ่งกลัวมากขึ้น เธอจงเป็นที่พึ่งของเราเถิด"

เมื่อพระนางสามาวดีทรงปฏิเสธโดยนัยก่อน พระราชาจึงตรัสว่า "ถ้าอย่างนั้น เราขอถึงพระสัมมาสัมพุทธเจ้าว่าเป็นที่พึ่งและขอถึงเธอว่าเป็นที่พึ่งด้วย เราขอให้พรแก่เธอ ประสงค์สิ่งใด จงขอเถิด"

พระนางสามาวดีทรงรับพรแล้ว นำพระราชาไปเฝ้าพระศาสดา พระราชาทูลอาราธนาพระศาสดาและพระสงฆ์สาวก ถวายทานตลอด ๗ วัน แล้วตรัสกับพระนางสามาวดีว่า

"สามาวดี จงขอพรเถิด เธอต้องการสิ่งใด จงขอสิ่งนั้น"

"เทวะ ! หม่อมฉันไม่ต้องการเงินทอง หรืออำนาจเหนือผู้อื่นแต่ประการใด หากพระองค์จะพระราชทานพร

แล้ว หม่อมฉันต้องการเพียงได้เลี้ยงอาหารแด่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าและภิกษุสงฆ์ ได้ฟังธรรมเป็นเนืองนิตย์เท่านั้น"

พระราชาทูลอาราธนาพระศาสดาและภิกษุสงฆ์เพื่อเสวยภัตตาหาร ณ นิเวศน์ของพระนางสามาวดีเป็นเนืองนิตย์ แต่พระศาสดาตรัสตอบว่า

"มหาบพิตร ! มหาชนย่อมหวังให้พระพุทธเจ้าไปโปรดเขาบ้าง เพราะฉะนั้นจึงไม่ควรที่อาตมาภาพจะมาในราชนิเวศน์เป็นประจำ"

"ถ้ากระนั้นพระองค์จะทรงมอบให้ภิกษุรูปใดรูปหนึ่งเป็นหัวหน้ามาฉันอาหารและแสดงธรรมเป็นประจำจะทรงขัดข้องประการใดหรือไม่ ?"

พระผู้มีพระภาคทรงเหลียวดูพระอานนท์แล้วตรัสว่า "อานนท์ ! เธอจงรับภาระฉลองพระราชศรัทธานี้ด้วยเถิด"

ตั้งแต่บัดนั้นมา ประตูแห่งพระราชนิเวศน์ก็เปิดออกต้อนรับพระสงฆ์สาวกของพระผู้มีพระภาค

สตรีเหล่านั้นซึ่งมีพระนางสามาวดีเป็นประธานฟังธรรมของพระอานนท์เถระเสมอ ๆ แล้วเกิดความเลื่อมใส วันหนึ่งได้ถวายจีวรจำนวน ๕๐๐ ผืนแก่พระเถระ จีวรผืนหนึ่ง ๆ มีค่าถึง ๕๐๐ กหาปณะ

พระเจ้าอุเทนทรงทราบเรื่องนั้นแล้วตรัสถามพระ-นางสามาวดีว่า พระคุณเจ้าอานนท์รับไว้ทั้งหมดหรือ เมื่อได้รับตอบว่ารับไว้ทั้งหมด พระราชาจึงเข้าไปหาพระอานนท์ตรัสถามว่ารับจีวรไปทำไมมากมายอย่างนั้น ใช้หมดหรือ ?

"ขอถวายพระพร" พระอานนท์ตอบ "อาตมาภาพจะเก็บไว้ส่วนตัวเพียงพอใช้ นอกนั้นจะเอาถวายแก่พระที่จีวรเก่าแล้ว"

"แล้วจะเอาจีวรเก่าไปทำอะไร ?" พระราชาตรัสถามอีก

"เอาไปปูที่นอน" พระอานนท์ตอบ

"เอาที่นอนเก่าไปทำอะไร ?"

"ทำเพดานกันหยากเยื่อ"

"เอาเพดานเก่าไปทำอะไร ?"

"ทำผ้าเช็ดเท้า"

"เอาผ้าเช็ดเท้าเก่าไปทำอะไร ?"

"เอาไปโขลกให้ละเอียด แล้วขยำกับดินเหนียวฉาบฝาก็ได้ มหาบพิตร !"

"แปลว่า พระคุณเจ้าไม่ยอมให้ผ้านี้เสียเปล่าเลยแม้แต่น้อย"

"ถูกแล้ว มหาบพิตร !"

พระราชาอุเทน ทรงสดับเช่นนั้นมีความเลื่อมใสยิ่งขึ้น จึงให้ถวายผ้าจีวรแก่พระอานนท์อีกจำนวน ๕๐๐ ผืน เพราะเห็นความประหยัดของท่าน การประหยัดนั้นคือการใช้ของไม่ให้เสียเปล่า

ได้ทราบว่าพระอานนท์เคยได้ผ้าซึ่งมีค่า ๕๐๐ ถึง ๕๐๐ ครั้งได้ผ้ามีค่าหนึ่งพัน ถึงหนึ่งพันครั้ง และได้ผ้ามีค่าเป็นแสน ถึงแสนครั้ง ส่วนที่มีค่าน้อยกว่านี้คือมีค่าเพียง ๕ หรือ ๑๐ นั้นไม่อาจนับได้

ดังนั้นเมื่อพระตถาคตปรินิพพานแล้ว พระเถระเที่ยวจาริกไปในชมพูทวีปได้แจกบาตรและจีวรแก่ภิกษุทั้งหลายในวิหารทั้งปวง

ฝ่ายพระนางมาคัณฑิยา ทรงรุ่มร้อนเป็นกำลัง ความริษยาพระนางสามาวดีนั้นรุนแรงขึ้นจนไม่อาจดับได้ ทรงกระทำสิ่งใด เพื่อให้เป็นอย่างหนึ่งแต่กลับไปเป็นเสียอีกอย่างหนึ่ง

ในที่สุดทรงได้รับความร่วมมือจากน้าชาย ผู้เคยร่วมแผนการกันมาโดยตลอด ลอบเปิดคลังน้ำมัน และคลังผ้า แล้วเอาผ้าจุ่มน้ำมันพันเสาปราสาทของพระนางสามาวดี เขาอ้างกับพระนางว่าเป็นพระราชโองการของพระราชาเพื่อทำเสาให้มั่นคง ปิดประตูห้องของพระนางสามาวดี และบริวาร แล้วขัดกลอนข้างนอกให้คนภายในออกไม่ได้ แล้วเผาปราสาทนั้น

เมื่อไฟเริงแรงขึ้น พระนางสามาวดีทรงทราบว่าบัดนี้พระนางและบริวารถูกหลอกและถูกเผาทั้งเป็นเสียแล้ว ไม่มีทางหลีกเลี่ยงจึงทรงให้โอวาทหญิงบริวารทั้งหลายว่า

"ในสังสารวัฏอันตามหาเบื้องต้นและเบื้องปลายไม่พบ ซึ่งพวกเราท่องเที่ยวอยู่นี้ อัตตภาพของพวกเราคงเคยถูกเผามาแล้วนับครั้งไม่ถ้วน เพราะฉะนั้นอย่าคิดอะไรมากเลย จงไม่ประมาทระลึกถึงคุณพระรัตนตรัย เจริญมรณัสสติภาวนาเถิด"

หญิงเหล่านั้นทำมนสิการในกรรมฐานเกี่ยวกับการกำหนดเวทนา บางพวกได้บรรลุสกทาคามิผล บางพวกได้บรรลุอนาคามิผลสมจริงดังคำที่ท่านกล่าวว่า

"ครั้งนั้นแลภิกษุเป็นอันมาก กลับจากบิณฑบาตแล้ว ฉันอาหารเสร็จแล้ว เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคกราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ เมื่อพระเจ้าอุเทนเสด็จอยู่ ณ พระราชอุทยาน ภายในบุรีได้ไฟไหม้ปราสาทของพระนางสามาวดี สตรี ๕๐๐ มีพระนางสามาวดีทรงเป็นประมุขได้ทำกาละแล้ว ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ คติสัมปรายภพของสตรีเหล่านั้นเป็นอย่างไร

พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสว่า "ภิกษุทั้งหลาย! สตรีเหล่านั้นที่เป็นโสดาบันก็มี ที่เป็นสกทาคามีก็มี เป็นอนาคา

มิก็มี ภิกษุทั้งหลาย! อุบาสิกาเหล่านั้นเป็นผู้ไม่ปราศจากผลทำกาละแล้ว"

พระพุทธองค์ทรงเปล่งอุทานในเวลานั้นว่า "โลกอันโมหะผูกพันไว้ จึงปรากฏเสมือนมีรูปร่างอันควรยึดถือมั่น คนพาลถูกกิเลสถูกพันไว้ ถูกความมืดแวดล้อมไว้ จึงปรากฏประดุจเที่ยง"

แต่ความกังวลย่อมไม่มีแก่ผู้เห็นแจ้ง

พระผู้มีพระภาคทรงแสดงธรรมต่อไปว่า

"ภิกษุทั้งหลาย! สัตว์ผู้ท่องเที่ยวอยู่ในวัฏฏะ ผู้ไม่ประมาทอยู่ตลอดกาล ย่อมทำแต่บุญกรรมเท่านั้น ส่วนผู้ประมาท ย่อมทำบาปกรรมบ้าง เพราะฉะนั้น เมื่อท่องเที่ยวอยู่ในวัฏฏะ จึงได้เสวยความสุขบ้าง ความทุกข์บ้าง"

ฯลฯ

ในขณะที่ไฟไหม้ปราสาทของพระนางสามาวดีนั้น พระเจ้าอุเทนกำลังประทับสำราญอยู่ในพระราชอุทยาน มีราชบุรุษไปกราบทูลว่า พระราชวังของพระนางสามาวดี

ถูกไฟไหม้ พระองค์เสด็จกลับเข้าพระราชวังโดยเร็ว แต่ไม่อาจสั่งให้ดับไฟทันได้ เพราะไฟได้ลุกลามโหมแรงมาก

พระองค์ทรงมองดูปราสาทแลสรีระแห่งพระอัครมเหสีอันเป็นที่รักยิ่งแล้ว ทรงมีความโทมนัสเป็นอย่างยิ่ง เพลิงโทสะได้เกิดขึ้นในพระทัยแทนไฟที่ดับไป พระองค์ทรงแน่พระทัยว่า กรรมนี้ต้องเป็นการกระทำของพระนางมาคัณทิยาอย่างแน่นอน แต่หากจะปรักปรำอย่างรุนแรง พระนางมาคัณทิยาจะไม่รับ ควรจะต้องหาอุบายอย่างใดอย่างหนึ่งล้วงเอาความลับอันนี้ให้ได้

ประทับยืนท่ามกลางอำมาตย์ราชบริพาร ตรัสออกมาอย่างดังว่า

"ท่านทั้งหลาย ! ตั้งแต่บัดนี้เป็นต้นไป เราจักลุกและนั่งหรือนอนด้วยความสงบสุขเป็นแน่แท้ เพราะนางสามาวดีผู้คอยจ้องทำลายล้างเราได้ถูกทำลายล้างไปแล้ว จิตของเรามีความสุขสงบ ใครหนอทำการนี้ คงจักต้องเป็นผู้ที่รักเราอย่างยิ่งแล้ว"

ขณะนั้น พระนางมาคัณฑิยา ประทับยืนอยู่ไม่ห่างจากพระราชานัก ทรงสดับกระแสพระราชดำรัสนั้นแล้ว ปลื้มพระทัยยิ่งนักมองเห็นการกระทำของตนเป็นความชอบอย่างใหญ่หลวง จึงกราบทูลขึ้นว่า

"เทวะ ใคร ๆ ในโลกนี้ที่จะมีความรัก ภักดีในพระองค์เสมอด้วยหม่อมฉันมิได้มี และใครจะทำการนี้มิได้นอกจากหม่อมฉัน หม่อมฉันได้สั่งให้น้าชายเป็นคนทำทั้งสิ้น โอ, พระองค์ หม่อมฉันมีความสุขเหลือเกิน เมื่อทราบว่าพระองค์ทรงมีความเบิกบานพระทัย"

พระราชาทรงเบิกบานพระทัยที่สามารถจับผู้ร้ายได้ในระยะเวลาอันสั้น อาการของพระองค์จึงปรากฏแก่พระนางมาคัณฑิยาอย่างนั้นจริง ๆ พระนางมาคัณฑิยาจึงเข้าพระทัยไปอีกทางหนึ่งว่า พระราชาทรงเบิกบานพระทัยเพราะทรงยินดีต่อการกระทำของตน

"โอ มาคัณฑิยา!" พระราชาตรัส "คนอื่นที่จะรักและภักดีต่อเราเสมอด้วยเธอนั้น เรายังหามองเห็นไม่ เป็นลาภของเราแล้วที่ได้มเหสีเช่นเธอ เราขอให้พระเธอและ

ญาติประสงค์สิ่งใดก็ขอเถิด และให้บ่าวร้องญาติของเธอมาด้วย”

พระนางมาคัณทิยา จึงส่งข่าวไปให้หมู่ญาติบอกว่าให้รีบมาโดยเร็วพระราชาจะพระราชทานรางวัล แก่ญาติทุกคนของพระนางมาคัณทิยา และทรงพระราชทานรางวัลให้อย่างดี เมื่อเป็นดังนี้ ผู้ที่มิใช่ญาติก็ตกรางวัลให้แก่ญาติของพระนางมาคัณทิยา เพื่อให้รับตนเข้าเป็นญาติด้วย พระราชาก็พระราชทานรางวัลให้ด้วยกันทุกคน แล้วรับสั่งให้นำคนพวกนั้นไปรวมกันที่พระลานหลวง แล้วให้ขุดหลุมลึกประมาณแค่สะดือ นำคนพวกนั้นฝังลงแล้วเอาดินกลบเหมือนกลบเสา แล้วเอาฟางและเชื้อเพลิง อื่น ๆ กลบลงอีกแล้วให้จุดไฟเผาคนเหล่านั้น เมื่อเห็นว่าไฟไหม้หนังแล้วจึงรับสั่งให้เอาผาลเหล็กไถให้สรีระเป็นท่อน แล้วเผาอีก เป็นการฝังและเผากันทั้งเป็น

ส่วนพระนางมาคัณทิยานั้น พระราชารับสั่งให้ตัดเนื้อออกมาทีละชิ้นแล้วทอดในกะทะน้ำมัน ให้เสวยเนื้อของพระนางเองจนกระทั่งสิ้นพระชนม์

เป็นการแก้แค้นเพื่อให้สมแค้น แสดงให้เห็นกฎ "ให้ทุกข์แก่ท่าน ทุกข์นั้นถึงตัว" อย่างแท้จริง

ตอนเย็นวันหนึ่งภิกษุทั้งหลายนั่งประชุมกันในธรรมสภาสนทนาเรื่องพระนางสามาวดีว่า "การสิ้นพระชนม์แบบนี้ ไม่สมควรแก่พระนางผู้เป็นอุบาสิกาเพียบพร้อมด้วยศรัทธาเห็นปานนี้"

พระศาสดาเสด็จมาแล้วตรัสว่า

"ภิกษุทั้งหลาย ! มรณกรรมของพระนางสามาวดีและบริวารไม่สมควรแก่พวกเธอในบัดนี้ก็จริง แต่สมควรแก่กรรมที่เธอทั้งหลายเคยร่วมทำกันไว้ในอัตตภาพอันเป็นอดีต"

เมื่อภิกษุทั้งหลายทูลถามถึงอดีตกรรม พระศาสดาจึงตรัสว่า "ภิกษุทั้งหลาย ! ในอดีตกาล มีพระปัจเจกพุทธเจ้า ๘ องค์ ได้ไปฉันอาหารเนืองนิตย์ในพระราชวังแห่งพระเจ้าพรหมทัตในกรุงพาราณสี มีหญิงจำนวน ๕๐๐ คน อุปฐากบำรุงท่านอยู่ ในจำนวน ๘ รูปนั้น เมื่อ

ฉันเสร็จแล้ว ๗ รูปได้ไปสู่หิมวันตบรรพต ส่วนอีกรูปหนึ่งนั่งเข้าฌานอยู่ ณ ริมฝั่งน้ำแห่งหนึ่ง

"พระราชา ในเวลาเย็น ได้นำหญิงเหล่านั้นไปเล่นน้ำที่ท่าน้ำ หญิงเหล่านั้นเล่นน้ำนานเข้ารู้สึกหนาวมาก ปรารถนาจะจุดไฟผิง เที่ยวหาที่จุดไฟอยู่ ก็เห็นกองหญ้าแห้ง ซึ่งพระปัจเจกพุทธเจ้าอาศัยนั่งอยู่ หญิงเหล่านั้นมิได้เห็นพระปัจเจกพุทธเจ้า จึงจุดไฟขึ้นเพื่อผิงเมื่อไฟเผาหญ้ามอดลงพวกเธอจึงเห็นพระปัจเจกพุทธเจ้า จึงตกใจมากเพราะจำได้ว่าเป็นพระปัจเจกพุทธเจ้าที่พระราชาทรงเคารพเลื่อมใส พวกเธอกลัวแต่พระราชอาญา จึงหาฟืนมาเป็นกองใหญ่เผาให้สิ้นไปเลย เพื่อจักไม่มีร่องรอยปรากฏ แล้วเธอก็จากไป

"แต่ธรรมดาพ ัจเจกพุทธเจ้าซึ่งกำลังเข้าฌานนั้นใครจะนำฟืนประมาณห พันเล่มเกวียนก็หาเผาให้มอดได้ไม่ ทั้งนี้ด้วยอำนาจแห่งฌานคุ้มครองไว้ ในวันที่ ๗ พระ-ปัจเจกพุทธเจ้านั้นจึงออกจากฌาน ลุกขึ้นได้เหมือนไม่มีอะไรเกิดขึ้น

ในเบื้องแรก นางทั้งหลายเหล่านั้นกระทำกรรมโดยไม่เจตนา แต่ภายหลังทำด้วยเจตนาเต็มที่ ด้วยวิบากแห่งกรรมชั่วนั้นพวกเธอต้องตกนรกเป็นเวลานานหลายพันปี เมื่อขึ้นจากนรกแล้ว เศษแห่งวิบากนั้นยังเหลืออยู่ พวกเธอจึงถูกเผาทั้งเป็นมาเป็นเวลาหลายร้อยอัตตภาพแล้ว นี่คือบุพพกรรม ของหญิงเหล่านั้นซึ่งมีพระนางสามาวดีเป็นประมุข"

เมื่อพระศาสดาตรัสเรื่องพระนางสามาวดีจบลง ภิกษุทั้งหลายทูลถามอีกว่า

"ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ! ก็นางขุชชุตตราเล่า มีกรรมอย่างใดจึงเกิดมาเป็นหญิงค่อม มีบุญอย่างใดจึงทำให้นางมีปัญญามากและบรรลุโสดาปัตติผล และกรรมอันใดทำให้เธอต้องเป็นหญิงรับใช้ผู้อื่น ?"

พระศาสดาตรัสว่า

"ภิกษุทั้งหลาย ! ในอดีตกาล มีพระปัจเจกพุทธเจ้ารูปหนึ่งมีหลังค่อมเล็กน้อย หญิงคนหนึ่งซึ่งเป็นอุปฐากท่านได้ห่มผ้ากัมพลแล้วถือขันทองคำ ทำอาการเลียนท่าน

ว่า "พระปัจเจกพุทธเจ้าของเราเดินอย่างนี้ เที่ยวไปอย่างนี้" ด้วยวิบากกรรมคือการเลียนพระปัจเจกพุทธเจ้านั้น เธอจึงเกิดมาเป็นหญิงค่อม

"ส่วนที่เธอมีปัญญามาก ทรงพระพุทธพจน์ได้มาก เพราะได้ถวายวลัยงา เป็นที่รองบาตรของพระปัจเจกพุทธเจ้า เรื่องมีว่า ครั้งหนึ่ง เมื่อพระปัจเจกพุทธเจ้าไปสู่ราชนิเวศน์ พระราชาโปรดบรรจุข้าวปายาสร้อนเต็มบาตรแล้วถวายท่าน เพราะความร้อนพระปัจเจกพุทธเจ้าเปลี่ยนมือบ่อย ๆ สตรีผู้นั้นได้เห็นอาการของท่านแล้วจึงได้ถวายวลัยงา ๘ อัน สำหรับให้ท่านรองบาตร เมื่อบาตรเย็นลงแล้ว พระปัจเจกพุทธเจ้ามองดูหญิงนั้นเป็นเชิงถามว่า "วลัยงานี้ถวาย หรือเพียงให้รองใช้ชั่วคราว" นางทราบอาการของท่านแล้วจึงกล่าวว่า "ข้าแต่พระคุณเจ้า วลัยงานี้ข้าพเจ้าขอถวายแก่ท่าน ขอท่านนำไปด้วยเถิด" เพราะบุพพกรรมนั้น เมื่อมาเกิดเป็นนางขุชชุตตราจึงเป็นผู้มีปัญญามาก ทรงพระพุทธพจน์ และเพราะกุศลกรรมที่นางอุปัฏฐาก พระปัจเจกพุทธเจ้า จึงได้บรรลุโสดาปัตติผล

"อีกภพหนึ่งนางขุชชุตรานี้เกิดเป็นธิดาเศรษฐีในเมืองพาราณสี ในศาสนาของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าพระนามกัสสปเวลาเย็นกำลังนั่งอยู่หน้ากระจกแต่งตัวอยู่ ขณะนั้นมีภิกษุณีรูปหนึ่งซึ่งเป็นอรหันต์และคุ้นเคยกับนางในฐานะเป็นตระกูลอุปฐาก มาเยี่ยมนาง

"จริงอยู่ ภิกษุณีทั้งหลายแม้เป็นอรหันต์สิ้นอาสวะแล้วในเวลาเย็นก็นิยมไปเยี่ยมเยียนตระกูลอุปฐาก พอดีขณะนั้นหญิงคนใช้ของธิดาเศรษฐีไม่อยู่ นางจึงขอร้องให้ภิกษุณีนั้นหยิบเครื่องประดับอย่างหนึ่งให้นาง

"ฝ่ายภิกษุณีคิดว่า หากไม่หยิบให้ ธิดาเศรษฐีจักโกรธ ผูกอาฆาตในตน จะทำให้นางต้องตกนรก หากหยิบให้ชาติต่อไปธิดาเศรษฐีจะต้องเกิดเป็นคนรับใช้ผู้อื่น การเป็นคนรับใช้ย่อมดีกว่าต้องหมกไหม้ในนรก ภิกษุณีคิดดังนั้นจึงหยิบเครื่องประดับให้นาง เพื่ออนุเคราะห์นางนั้นเอง

"ด้วยวิบากแห่งกรรมนั้น ธิดาเศรษฐีในครั้งนั้นจึงมาเกิดเป็นคนรับใช้เขา คือนางขุชชุตตรา ภิกษุทั้งหลาย

กรรมที่บุคคลทำแล้วไม่สูญหาย ย่อมคอยโอกาสให้ผลตามกาล ตามความเหมาะสมอยู่เสมอ"

เย็นวันหนึ่งภิกษุทั้งหลาย นั่งสนทนากันในธรรมสภาถึงเรื่อง พระนางสามาวดีและพระนางมาคันทิยา ภิกษุรูปหนึ่งกล่าวขึ้นว่า พระนางใดหนอ ชื่อว่าเป็นผู้ตาย พระนางใดชื่อว่าเป็นผู้ไม่ตาย พระศาสดาเสด็จมาแล้ว ทรงทราบความที่ภิกษุทั้งหลายสนทนากันแล้ว จึงตรัสว่า

"ภิกษุทั้งหลาย! ผู้ประมาท ชื่อว่า ผู้ตาย ผู้ไม่ประมาทชื่อว่าไม่ตาย พระนางมาคันทิยา จะมีชีวิตอยู่ก็ตาม ตายก็ตาม ชื่อว่าเป็นผู้ตายโดยแท้ ส่วนพระนางสามาวดีจะมีชีวิตอยู่ก็ตาม ตายไปแล้วก็ตาย ชื่อว่าเป็นผู้ไม่ตายเพราะเป็นผู้ไม่ประมาท

"ภิกษุทั้งหลาย! ความไม่ประมาทเป็นทางแห่งผู้ไม่ตายความประมาทเป็นทางแห่งผู้ตาย ผู้ไม่ประมาทชื่อว่าไม่ตายส่วนผู้ประมาทเหมือนผู้ตายแล้ว บัณฑิตรู้ความแตกต่างอย่างนี้จึงเป็นผู้พอใจในความไม่ประมาท บัณฑิต

ทั้งหลายย่อมพอใจยินดีในธรรมแห่งพระอริยะ คือความไม่ประมาทบัณฑิตเหล่านั้นเป็นผู้มีฌาน มีความเพียรติดต่อ มีความบากบั่นมั่นคงย่อมได้รับรสแห่งพระนิพพาน อันประเสริฐเกษมจากโยคะ"

พระผู้มีพระภาคตรัสพระพุทธพจน์จบ
ลงเพียงเท่านี้

ในโลกทิพย์

บัดนี้ พระนางสามาวดีผู้ประเสริฐได้ละกายแห่งมนุษย์เข้าถึงกายทิพย์แล้ว พระนางได้บันเทิงอยู่ในโลกทิพย์อันมีลักษณะเบาสบาย มีความสุขเอิบอิ่ม ภาระกังวลอันใดที่ชาวโลกมนุษย์ต้องจำใจรับอยู่ ภาระนั้นไม่มีในโลกทิพย์

ความเจ็บป่วย การแสวงหาอาหารอันเป็นภาระใหญ่ของชาวโลกมนุษย์อันใด สิ่งนั้นมิได้มีในโลกทิพย์การต้องถูกจองจำทำโทษ เพราะประพฤติผิดกฎของสังคมมนุษย์อันใด การจองจำนั้นไม่มีในโลกทิพย์ แม้ความลำบากในการเดินทางก็ไม่มี การยื้อแย่งกันเป็นใหญ่ไม่มี

พระนางจากโลกมนุษย์ไปสู่โลกทิพย์ เสมือนบุคคลละภาชนะดินไปได้ภาชนะทองคำ สวยกว่า สะอาดกว่า มั่นคงกว่า

อา! โลกทิพย์...แดนสวรรค์ ช่างน่าอภิรมย์ชมชื่นเสียนี่กระไร

เรื่องพระนางสามาวดีเก็บความจากอรรถกถาธรรมบท ภาค ๒ เรื่องแรก

เธอไม่รักเขา

...เขาควรจะรู้ว่าพวกผู้หญิงเรานั้น แสดงต่อคนอื่นว่าเก่งกล้าสามารถปานใดก็ตาม แต่ในส่วนลึกของหัวใจแล้ว ย่อมต้องการผู้คุ้มครอง ต้องการผู้นำในชีวิต...และผู้นั้นต้องเป็นชาย..

เขารักเธอมาก เพราะอะไร ? ตอบไม่ได้ แต่เธอมิได้รักเขาเลย เธอมีแต่ความสงสารเพราะอะไร ?

– เพราะเขาอ่อนแอเกินไป ชอบทำหน้าเศร้าเมื่อเธอแสดงความไม่พอใจ หรือตำหนิเขาเพียงเล็กน้อย เขาก้มหน้าน้ำตาเหมือนหยดลงมา

– เขาขาดความเชื่อมั่นในตัวเอง จะทำอะไรก็คอยถามเธอเสียก่อนเสมอ เมื่อจะทำอะไรร่วมกันก็ชอบ

พูดแต่คำว่า "แล้วแต่ (ออกชื่อหญิง) แล้วแต่เธอ" เสียเรื่อยไป เสมือนว่าเขาเป็นคนไม่มีมันสมอง เป็นเครื่องจักรกลที่แล้วแต่เธอจะไขลาน หรือหมุนเครื่อง

— เขาชอบพูดอวดตัว ข่มคนอื่น แต่ทำเข้าจริงทำอะไรไม่ได้ เขามิได้เรียนรู้เลยว่า สตรีไม่ชอบคนพูดอวดตัว (นอกจากจะทำได้จริงจนเธอเชื่อมั่นแล้ว ถึงกระนั้น ถ้าเพียง แต่ปรารภ ว่า จะทำนั่น ทำนี่ จะ เหมาะ กว่าเพราะเธอหวังทีไรไม่เคยผิดหวังเลย

— เขามิได้มีแผนการณ์เกี่ยวกับความก้าวหน้าของชีวิตเลย เขาชอบพูดแต่ความหรูหรา ฟุ่มเฟือยไปเที่ยวนั่นไปทัศนาจรนี่ ซึ่งเหมาะสำหรับที่สตรีจะคบไว้เป็นเพื่อนแก้เหงา ไม่เหมาะที่จะเป็นผู้นำในเวทีชีวิต ซึ่งมีความสำคัญอย่างยิ่งในความสำนึกของหญิง

— เขากลัวนายมากเกินไป เขาทำตัวเหมือนว่า ถ้านายไล่เขาออกจากงานที่เขากำลังทำอยู่แล้ว เขาจะอดตายเพราะเหตุนี้เมื่อนายปรารภอย่างไร เขาก็เห็นดีเห็นงามไป

เสียหมด จนนายออกปากว่า "ไม่ต้องไปปรึกษาขอความเห็นอะไรเขาหรอก ฉันเห็นดีอย่างไร เขาก็ว่าอย่างนั้น" เขาไม่เคยคิดจะเป็นนายตัวเองเลย คนอย่างนี้นายย่อมไม่ไว้วางใจให้ทำงานใหญ่

—เขาไม่ได้พยายามอะไรติดต่อเลย จับนั่นสักพักแล้ววาง จับนี่สักพักแล้ววาง ส่อลักษณะของคนจับจดไม่สู้อุปสรรค ไม่ฝ่าฟัน ทำอะไรไม่สร้างรากฐาน ชอบทำแต่สิ่งที่เห็นผลง่าย ๆ (ซึ่งโดยปกติเป็นผลที่ไม่ยั่งยืน)

เพียงเท่านี้ก็พอแล้วที่เธอจะปฏิเสธความรักของเขา มอบให้ได้แต่เพียงความสงสารซึ่งมีอยู่เพียงเล็ก เธอคิดว่าความสงสารนี้ นานเข้าจะกลายเป็นความเวทนา เขาเห็นเธอเป็นหญิงที่เก่งกล้าสามารถ เขาจึงคิดจะมอบชีวิตไว้ภายใต้ความคุ้มครองของเธอ

คืนหนึ่ง เธอยืนรับลมอยู่ริมหน้าต่าง แสงจันทร์ในคืนวิสาขบูชา กระทบผิวของเธอ ขับให้ผ่องขึ้นงาม จับตาเขามาชวนเธอไปเวียนเทียน และกลับมาแล้ว เขา

กลับไปบ้านแล้ว แต่เสียงของเขายังแว่วอยู่ในโสตรของเธอ

"แสงจันทร์ว่าสวย แต่ความนวลปลั่งยังสู้ผิวของสุมนไม่ได้"

ถ้านาน ๆ ครั้งเขาพูดคำนี้สักทีหนึ่งก็พอฟังอยู่หรอก แต่นี่เขาพูดไม่เว้นแต่ละวัน เธอรำคาญประกอบกับหัวใจของเธอยังมิได้รัก คำพูดนั้นจึงไม่มีความหมาย เธออยากให้เขาพูดเสียใหม่ว่า

"ความสวยของสุมน แม้จะมีความหมายกับผมก็ไม่มากเท่าความดี ความอ่อนหวาน ความอดทนของสุมนจะพยายามให้คุณสมบัติเหล่านี้มีในตัวผมบ้าง แม้สักครึ่งหนึ่งของสุมนผมก็พอใจแล้ว" ดูจะเข้ากับบรรยากาศในวันวิสาขะบ้าง และแม้ในกาลไหนก็พอใช้ได้

เธอถอนหายใจแรงเหมือนเหนื่อยหน่ายต่อชีวิตพร้อมรำพึงออกมาว่า

"เขาควรจะรู้ว่าพวกผู้หญิงเรานั้น แสดงต่อหน้าคนอื่นว่าเก่งกล้าสามารถปานใดก็ตาม แต่ในส่วนลึกของ

หัวใจแล้ว ย่อมต้องการผู้คุ้มครองต้องการผู้นำในชีวิต...... และผู้นั้นต้องเป็นชาย"

กลิ่นมะลิในกระถางที่เฉลียงข้างเตียงนอนรวยระริน มาตามสายลมอีกครั้งหนึ่ง เธอระลึกถึงกลอน

เหมือนภมรร่อนหาซึ่งสาโรช ถึงร้อยโยชน์ได้กลิ่นก็บินถึง
แม้ดอกไม้ไทท้าวในดาวดึงส์ ไม่พ้นซึ่งพวกหมู่แมลงภู่ชม

พระพุทธโอวาท

-๑-

นินทา - สรรเสริญ

อุบาสกจำนวนมากมีอตุลอุบาสกเป็นประธานพากันไปฟังพระธรรมเทศนา เขาไปสู่สำนักพระเรวัต อันอัธยาศัยของพระเถระเรวัตนั้นน้อมไปในวิเวก พอใจในการอยู่ผู้เดียว ไม่พอใจในการคลุกคลีด้วยหมู่คณะท่านจึงมิได้กล่าวอะไรเลย อุบาสกพวกนั้นไม่พอใจตำหนิว่า "พระอะไรชาวบ้านมาหาก็ไม่พูด ชาวบ้านสงเคราะห์สมณะด้วยปัจจัยสี่ แต่พระผู้นี้จะสงเคราะห์ชาวบ้าน

แม้ด้วยการสนทนาให้ชุ่มชื่นใจก็ไม่ได้" แล้วพวกเขาก็จาก ไปด้วยความโกรธเคือง พากันไปหาพระสารีบุตรผู้เลิศทาง ปัญญา มีปัญญาลึกซึ้ง กว้างขวางและแหลมคม มุ่ง อนุเคราะห์บริษัทด้วยธรรมเทศนาอันละเอียดลึกซึ้ง ท่าน จึงกล่าวอภิธรรมกถาฉลองศรัทธาของอุบาสกพวกนั้น พวก เขาไม่พอใจอีก ติเตียนว่าเทศนามากเกินไป ประโยชน์ อะไรด้วยธรรมกถาอันมากมายอย่างนั้น แล้วจึงพากันไป หาพระอานนท์ พุทธอนุชา ท่านพระอานนท์เป็นผู้มี อัธยาศัยเกรงใจผู้อื่น จะพูดอะไรกับใครก็ไม่กล้าพูดมาก เกรงผู้ฟังจะเบื่อหน่าย ท่านจึงกล่าวธรรมสั่งสอนเพียง เล็กน้อยสั้น ๆ

อตุลอุบาสกก็โกรธเคืองอีก ว่าพระอานนท์พูดจา เทศนายังไม่ทันรู้เรื่องแจ่มกระจ่างก็หยุดเสียแล้ว

เขาทั้งหมดพากันไปเฝ้าพระบรมศาสดา สัมมา สัมพุทธเจ้ากราบทูลว่า

"ข้าแต่พระองค์ผู้ทรงอนาวรณญาณอันประเสริฐ ข้า พระพุทธเจ้าทั้งปวง มีศรัทธาปรารถนาฟังธรรม จึงพา

กันไปหาพระเรวัต ท่านผู้นั้นมิได้พูดด้วยเลย เหมาะสมแก่วิสัยของสมณะแล้วหรือที่ไม่ยอมทักทายปราศรัยกับคฤหัสถ์ ข้าพระพุทธเจ้าไม่เลื่อมใส สมณะเช่นนั้น แล้วข้าพระพุทธเจ้าไปสู่สำนัก ของ พระสารีบุตร — พระสารีบุตร เล่าก็แสดงธรรมมากเกินไป วิจิตรพิสดารจนไม่อาจกำหนดได้ ไม่จำเป็นเลยที่พระจะ แสดงธรรม แก่คฤหัสถ์ ละเอียดกว้างขวางลึกซึ้งถึงปานนั้น ข้าพระพุทธเจ้าไปสู่สำนักพระอานนท์ ท่านแสดงธรรมน้อยเกินไป—น้อยจนไม่อาจได้ความกระจ่างพอที่จะปฏิบัติหรือเข้าใจ

"ข้าแต่พระองค์ผู้ประเสริฐ! สาวกของพระองค์รูปหนึ่งไม่พูดอะไรเลย รูปหนึ่งพูดมากเกินไป อีกรูปหนึ่งพูดน้อยเกินไป ข้าพระพุทธเจ้าทราบมาว่าพระองค์ทรงสรรเสริญมัชฌิมาปฏิปทา– ทางสายกลาง ไม่ตึงเกินไป ไม่หย่อนเกิน ไม่มากไม่น้อย ไฉนสาวกของพระองค์จึงปฏิบัติเช่นนั้น ?"

พระผู้มีพระภาคเจ้า ผู้มีพระทัยกรุณาดุจห้วงมหรรณพ ทรงทราบอัธยาศัยแห่งสัตว์ทั้งปวง ประดุจบุรุษผู้มีตาดี

ยืนอยู่ที่ประตูบ้านมองเห็นคนเข้าออกโดยตลอด เมื่อทรงสดับคำของอุบาสกเช่นนั้น จึงมีพระพุทธวาจาว่า

"ดูก่อนอตุละ! เรื่องทำนองนี้ได้มีมาแล้วแต่โบราณ คือ คนนิ่งเฉยก็ถูกติเตียน คนพูดมากก็ถูกติเตียน คนพูดน้อยก็ถูกติเตียน บุคคลผู้ที่พึงถูกติเตียน หรือได้รับการสรรเสริญเพียงส่วนเดียวนั้นไม่เคยมี พระราชาก็ดี มหาปฐพีก็ดี ดวงจันทร์ ดวงอาทิตย์ก็ดี อากาศก็ดีตลอดจนถึงพระสัมมาสัมพุทธเจ้าผู้นั่งแสดงธรรม อยู่ท่ามกลางพุทธบริษัทก็ดี คนบางพวกก็ติเตียน บางพวกก็สรรเสริญ แต่... อุบาสก! คำสรรเสริญหรือติเตียนของคนพาลนั้น ถือเป็นประมาณไม่ได้ ส่วนผู้ใดอันบัณฑิตติเตียนแล้วก็เป็นอันติเตียนแล้ว หากบัณฑิตสรรเสริญก็เป็นอันสรรเสริญ คือคำติเตียนและสรรเสริญของบัณฑิต ถือเป็นประมาณได้

"ดูก่อนอตุละ! เรื่องติเตียนสรรเสริญนี้มีมานาน มิใช่จะเพิ่งมีในวันนี้ คนที่นิ่งเฉยก็ถูกติเตียนว่าเหมือนคนใบ้หรือหูหนวก คนที่พูดพอประมาณก็ถูกติเตียนว่าเห็นคำพูดของตนเหมือนเงินทอง คนที่พูดมากก็ถูกติเตียน

ว่าเหมือนใบตาลต้องลม หรือเหมือนโยนเกลือลงในกองไฟ

"ดูก่อนอุบาสก! คนไม่ถูกติเตียนไม่มีในโลก คนที่ถูกติเตียนโดยส่วนเดียวก็ไม่มี คนที่ได้รับการสรรเสริญโดยส่วนเดียวก็หาไม่ได้ แต่ผู้รู้พิจารณาแล้วย่อมสรรเสริญบุคคลใด ผู้มีความประพฤติดี มีศีล สมาธิ ปัญญา ใครเล่าควรตำหนิบุคคลนั้น ผู้บริสุทธิ์ดุจแท่งทองชมพูนุท เทวดาก็นิยม พรหมก็สรรเสริญ"

"คำติเตียน หรือสรรเสริญของคนพาลถือเป็นประมาณมิได้" พระพุทธดำรัสนี้ ช่างน่าตรองเสียนี่กระไร! บางทีและเป็นเสมอ คำสรรเสริญของคนพาลเสมือนการลอบวางยาพิษลงในแก้วสุราอย่างดี มันทำให้ผู้ดื่มมึนเมาแล้วตายไปในที่สุด.....เขาตายจากคุณความดีอันจะพึงได้พึงถึงเพราะมัวหลงระเริงเพลิดเพลินในคำสรรเสริญเยินยอของคนพาล

คนพาลยกคนให้สูงด้วยวาจามิใช่เพื่อให้เขาสูงจริงๆ แต่เพื่อตัวจะได้ฟาดพัดได้ถนัดมือ เขายกย่องผู้อื่น มิใช่เพื่อประโยชน์ของผู้อื่น แต่เพื่อประโยชน์ของเขาเอง การ

ฟังเสียงยกยอของคนพาลจึงเป็นเสมือนการจิบสุราอันเจือด้วยยาพิษ มีแต่อันตรายเป็นเบื้องหน้า จริงอยู่มนุษย์เราเดินผ่าอันตรายอยู่ทุกย่างก้าวและรอบตัว แม้ฝูงนกอันเหิรเห็จในโพยมหนก็มิพ้นอันตราย มัสยาชาติทั้งหลายอาศัยห้วงแม่น้ำลึกสุดจะหยั่ง ยังถูกชาวประมงผู้ชำนาญจับเอาไปได้ พระกาล (เวลา) ผู้มีพระกรเหยียดไปแต่ในความพินาศถึงอยู่ไกลจนแลไม่เห็นองค์ก็ย่อมคว้าเอาตัวไปได้

แต่ธรรมดาอันตรายบุคคลพึงระวังไว้เสมอ หากต้องเผชิญเข้าจริงจึงค่อยกล้าหาญ บรรดาอันตรายทั้งหลายอันตรายจากคนพาลอันผู้หวังความเจริญพึงระวังให้จงหนักผู้ถูกบ่วงของคนพาลคล้องแล้วมีแต่ความพินาศล่มจมเป็นเบื้องหน้า

เมื่อพระศาสดา ทรงแสดงพระธรรมเทศนาจบลงอุบาสกเหล่านั้นได้สำเร็จอริยผลมีโสดาปัตติผลเป็นต้น

—๒—

ไฟภายใน

เมื่อพระสัมมาสัมพุทธเจ้าประทับอยู่ ณ เชตวันวิหาร

มีงานอาวาหมงคลของกุลธิดาผู้หนึ่ง มารดาบิดาของเธอเลื่อมใสในพระศาสดา จึงทูลอาราธนาพระพุทธองค์และพระสงฆ์สาวกไปเสวยและฉันในวันมงคลนั้น

พระศาสดาและพระสงฆ์สาวกเสด็จไปที่นั้น

หญิงสาวได้ทำกิจต่าง ๆ เพื่อพระสงฆ์มีการกรองน้ำถวายเป็นต้น เธอวุ่นอยู่ด้วยการบำรุงพระสงฆ์

ส่วนชายผู้จะเป็นสามีของเธอในอนาคตอันใกล้ได้ยืนมองดูอยู่เห็นอาการเยื้องกรายเคลื่อนไหวของเธอมีความงามความละเมียดละไมราคะที่สั่งสมมาเป็นเวลานานก็ฟูขึ้นไม่เป็นอัน ทำกิจ คือการ ปฏิบัติ พระพุทธเจ้า และ พระสาวกอื่น ๆ คิดอยู่แต่ว่าจะเหยียดมือออกไปจับต้องสตรีสาวคู่วิวาห์ของตน พระศาสดาทรงเห็นเหตุการณ์นั้นด้วยพระเจโตปริยญาณ จึงทรงกระทำอิทธาภิสังขารบันดาลมิให้บุรุษนั้นเห็นสตรีสาวเขาจึงยืนมองดูพระศาสดาอยู่

พระพุทธองค์ตรัสเตือนว่า

"ไม่มีไฟใดเสมอด้วยราคะ ไม่มีโทษใดเสมอด้วยโทสะ

"ไม่มีทุกข์ใดเสมอด้วยการบริหารขันธ์ ไม่มีสุขใดเสมอด้วยสันติสุข หรือนิพพานสุข"

ไฟอย่างอื่น เมื่อเกิดขึ้นแล้ว ย่อมเห็นเปลวสี เมื่อมอดดับ ย่อมมีเถ้าถ่านปรากฏให้เห็น แต่ไฟคือราคะเกิดขึ้นภายในจิตหามีสัญญลักษณ์เช่นนั้นไม่ มีแต่เผาให้เร่าร้อนอยู่ภายใน อนึ่งเล่าไฟภายนอกหากเผาก็เผาได้แต่เพียงกายและในอัตตภาพเดียวเท่านั้น แต่ไฟภายในคือราคะเผาลนจิตใจและตามเผาไปหลายอัตตภาพ พึงเห็นตัวอย่างดังนี้:—

ชายหนึ่งหลงรักหญิงสาว ตายไปเกิดเป็นสุนัขเฝ้าบ้าน อาศัยความเสน่หาเก่า มันจึงเที่ยวติดตามหญิงสาวคนนั้นไปทุกหนทุกแห่ง จนเพื่อนบ้านพากันล้อเลียนเธอว่าเป็นพรานสุนัขล่าเนื้อ เธอละอายจึงนำสุนัขไปถ่วงน้ำเสีย ต่อมาไปเกิดเป็นงูเที่ยวตามหญิงสาวคนนั้นอยู่อีก ถูกเธอตีตาย อำนาจแห่งเสน่หาราคะยังไม่หมด ไปเกิดเป็นเด็กลูกของหญิงสาวคนนั้นเอง เมื่อเกิดแล้วระลึกชาติได้ จึง

รังเกียจแม่ของตนไม่ยอมให้อุ้มหรือจับต้องเลย หากยังระลึกชาติไม่ได้อาจถูกฆ่าอีก เพราะเสน่หาราคะนั้นแล นี่คือไฟราคะ

โทสะเป็นไฟร้ายแรงอย่างหนึ่งและเป็นโทษมาก เพราะอาศัยโทสะบุคคลย่อมประกอบกรรมอันเป็นเหตุให้ไปอบายมีการฆ่าการทำร้ายผู้อื่นเป็นต้น เมื่อโทสะสั่งสมอยู่ในจิตใจมากเข้ากลายเป็นสนิมในใจ ก่อภพก่อชาติ เมื่อมีภพชาติ ความทุกข์ก็ตามมาไม่ขาดสาย นี่ก็โทษของโทสะ

ความทุกข์ใด ๆ จะเสมอด้วยการบริหารขันธ์ คือนามและรูปนั้นไม่มีเลย รูปกายนี้เสมือนเด็กอ่อนที่ต้องประคบประหงมกันอยู่ตลอดเวลา คอยให้ข้าวให้น้ำ ให้ที่อยู่อาศัย และยาบำบัดโรคอยู่ตลอดชีวิตเป็นที่ตั้งแห่งโรคนานาประการ การกระเสือกกระสนของมนุษย์ทั้งหลาย ก็เพื่อนำปัจจัยมาบริหารขันธ์ทั้งสิ้น ไม่มีกิจการอันใดน่าเบื่อหน่ายเท่านี้อีกแล้ว ไม่มีภาระอันใดที่บุคคลจะต้องรับผิดชอบมากและยาวนานเท่าขันธภาระ แต่ขันธภาระอันนี้จะอยู่นานได้ก็เพราะมีกิเลสภาระหนุนอยู่ คือตราบใดที่บุคคลยังปลงกิเลสภาระลงไม่ได้ ขันธภาระก็ต้องมีอยู่เสมอไป

เพราะฉะนั้นการปลงกิเลสภาระลงได้จึงเป็นความสุขอย่างยิ่ง นั่นคือสันติสุขหรือนิพพานสุขอย่างแท้จริง ไม่ต้องกังวลด้วยสิ่งใด ๆ อีกแล้ว เป็นความปลอดโปร่งที่น่าได้น่าถึงเสียนี่กระไร!

เมื่อจบพระธรรมเทศนา ทั้งเจ้าบ่าว และเจ้าสาวได้สำเร็จโสดาปัตติผล พระผู้มีพระภาคทรงคลายอิทธาภิสังขาร ทั้งสองจึงได้เห็นกันและกัน

—๓—

ความทะยานอยาก

เหตุเกิดเมื่อพระศาสดาประทับอยู่ ณ เชตวันวิหาร

ภิกษุหนุ่มรูปหนึ่ง บวชในพระศาสนาด้วยศรัทธา อุปฌายะส่งไปเรียนอุทเทส คือหัวข้อธรรมในที่ห่างไกลจากบ้านเดิมของตน ท่านต้องห่างมารดาบิดาและเครือญาติ

ต่อมาบิดาของพระรูปนั้นป่วยหนัก ปรารถนาจะได้เห็นพระลูกชายเหลือเกิน แต่ไม่มีใครไปตามมาได้ เขาบ่นเพ้อเพราะความโศกถึงบุตรและทรมานด้วยทุกขเวทนาอันกล้าแข็ง ชีวิตของเขาจวนจะถึงวาระสุดท้าย (อาสันนะกาล) จึงได้มอบทรัพย์จำนวน ๑๐๐ กหาปณะให้ น้องชายของภิกษุหนุ่มสำหรับเป็นค่าบาตรและจีวร แล้วก็ถึงแก่กรรม

เมื่อภิกษุหนุ่มกลับมา น้องชายของท่านได้กลิ้งเกลือกปริเทวนาการลงแทบเท้าแล้วกล่าวว่า

"บิดาของเรา บ่นเพ้อถึงพี่อยู่ตลอดเวลาจนถึงแก่กรรม ได้ฝากทรัพย์จำนวน ๑๐๐ กหาปณะไว้ให้พี่ จะทำอย่างไรกับทรัพย์นี้ก็บอกเถิด น้องจะสนองตามที่พี่ต้องการ"

ภิกษุหนุ่มปลอบน้องชายให้คลายโศก พลางกล่าวว่า

"พี่จะต้องการทรัพย์เหล่านี้ไปทำไม สมณวิสัยไม่จำเป็นต้องใช้ทรัพย์ น้องเก็บไว้ก่อนเถิด"

แต่จิตใจเป็นสิ่งไม่แน่นอน วันนี้คิดอย่างหนึ่ง พรุ่งนี้อาจจะคิดอีกอย่างหนึ่ง ดังนั้นต่อมาไม่ช้า ภิกษุหนุ่มรูปนั้น จึงคิดว่า

"ไม่ควรเลย ไม่ควรเลยที่เราจะมีชีวิตอยู่ด้วยการขออาหารจากบ้านคนอื่น เป็นชีวิตที่น่าสังสารสังเวช เรามีทรัพย์ที่บิดาให้ไว้ถึง ๑๐๐ กหาปณะ พอจะอาศัยเลี้ยงชีพได้...สึกดีกว่า"

คิดดังนี้แล้วจึงไม่พอใจในการประพฤติพรหมจรรย์ สละกรรมฐานและการสาธยายเสียสิ้น มีอาการแห่งโรคผอมเหลือง แปลกตาไป เพื่อนพรหมจารีย์เห็นดังนั้น จึงสอบถาม ทราบความว่าเธอกระสันใคร่สึก ไม่มีความสุขในการประพฤติพรหมจรรย์ ภิกษุเหล่านั้นจึงบอกความแก่อุปฌายะอาจารย์ อุปฌายะอาจารย์ได้นำท่านไปเฝ้าพระผู้มีพระภาค พระพุทธองค์ตรัสถามว่า

"จริงหรือภิกษุ! เธอกระสันใคร่สึก ไม่ปรารถนาประพฤติพรหมจรรย์จริงหรือ ?"

"จริงพระเจ้าข้า" เธอยอมรับ

"ทำไมคิดอย่างนั้นล่ะ เธอมีปัจจัยเครื่องบำรุงเลี้ยงชีวิตอะไรพอสมควรอยู่หรือ ?"

"มีพระเจ้าข้า มีทรัพย์อยู่ ๑๐๐ กหาปณะ"

"ถ้าอย่างนั้น เธอลองหาก้อนกรวดมาสัก ๑๐๐ นะ แล้วเอามาหาเราจะลองคำนวณดูว่าทรัพย์ ๑๐๐ กหาปณะจะพอหรือไม่"

ภิกษุรูปนั้นไปหาก้อนกรวดมา

พระศาสดาทรงให้ลองแยกดู ๕๐ กหาปณะสำหรับบริโภคใช้สอย ๒๔ กหาปณะ สำหรับโค ๒ ตัว ๒๔ กหาปณะสำหรับพืชเพาะปลูก ยังพวกแอก ไถ จอบ มีด ขวาน เป็นต้น อีกมากมาย คำนวณดูแล้วเงินไม่พอ พระศาสดาจึงตรัสว่า

"ดูก่อนภิกษุ! ทรัพย์ของเธอไม่พอเสียแล้ว เธอจะให้ความอยากของเธอเต็มบริบูรณ์เพราะอาศัยทรัพย์เพียงเท่านี้ได้อย่างไร"

"ดูก่อนภิกษุ ! บัณฑิตในอดีต ครองราชย์เป็นจักรพรรดิ์ สามารถบันดาลผลสำเร็จอันเป็นโลกียวิสัยได้ทุกประการ เมื่อมรณะสมัยมาถึงเข้า จำต้องละทิ้งสิ่งทั้งปวงไป ก็ไม่อาจให้ตัณหาคือความทะยานอยากเต็มบริบูรณ์ได้ (ทรงหมายถึงพระเจ้ามันธาตุราชจักรพรรดิ์ในอดีต)

แลแล้วพระพุทธองค์ทรงประกาศพระธรรมต่อไปว่า

"ความอิ่มในกามทั้งหลาย จะมีเพราะความพรั่งพร้อมด้วยยกหาปณะหาได้ไม่ กามทั้งหลายมีความเอร็ดอร่อยน้อย มีทุกข์มาก บัณฑิตทราบชัดอย่างนี้แล้ว ไม่ถึงความพอใจยินดีในกามแม้เป็นทิพย์ สาวกของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าย่อมยินดีในความสิ้นไปแห่งตัณหา"

"ความอิ่มในกาม" ใครจะเคยนึกบ้างหรือไม่ว่า ความอิ่มในกามทั้งหลายจะมีไม่ได้ เพราะการนำตนเข้าไปคลุกคลีด้วยกาม และมีไม่ได้เพราะความมั่งคั่งพรั่งพร้อมไปด้วยกามวัตถุ ยิ่งมีมาก ยิ่งแสวงหาเพื่อให้ได้กามวัตถุในรูปอื่นที่ประณีตขึ้นไปไม่มีที่สิ้นสุด

ความจริงกามทั้งหลายมีความสุขเพียงเล็กน้อย แต่ความทุกข์อันเกิดจากโทษของกามที่ติดตามมานั้นมีมากมายทั้งทางร่างกายและจิตใจ ถ้าเป็นการลงทุนก็เป็นการขาดทุนมากกว่ากำไร เป็นการขาดทุนทุก ๆ ครั้ง ไม่ว่ากามของมนุษย์หรือกามอันเป็นทิพย์ของเทวดา เพราะฉะนั้นสาวกของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าผู้รู้แจ้งเรื่องนี้ จึงไม่น้อมใจไปเพื่อกาม แต่น้อมใจไปเพื่อความสิ้นกาม เพื่อสันติสุข คือพระนิพพาน

พระศาสดาแสดงพระธรรมเทศนาจบลง ภิกษุผู้กระสันใคร่สึกนั้นได้เลิกคิดสึก และสำเร็จเป็นพระโสดาบัน

-๔-

การกำจัดมลทิน

ตรงนั้นมีหญ้าขึ้นเขียวชอุ่ม ใกล้โคจรคามที่พระจะเข้าไปบิณฑบาต

พราหมณ์คนหนึ่งออกจากบ้านแต่เช้า ยืนมองดูภิกษุทั้งหลายห่มจีวรอยู่ ณ ที่นั้น เขาเห็นชายจีวรของท่านกระทบใบหญ้าแล้วเปียกน้ำค้าง จึงคิดว่า เป็นการสมควรอย่างยิ่งที่เราจะจัดการถางหญ้าให้เตียน วันรุ่งขึ้น เขาจึงนำจอบไปดายหญ้า ทำเป็นวงกลมมีปริมณฑลกว้างพอที่พระจะยืนห่มจีวรได้โดยสะดวก

วันรุ่งขึ้นอีก เขาเห็นชายจีวรพระเปื้อนฝุ่น ณ ที่นั้น จึงได้นำทรายมาเกรี่ยไว้ อีกวันหนึ่ง ก่อนอาหาร แดดร้อนมาก เขายืนดูพระห่มจีวร เห็นเหงื่อของพระโทรมกาย จึงได้ทำมณฑลขึ้นเพื่อป้องกันแดด

อีกวันหนึ่ง ฝนตกพรำแต่เช้า เขาเห็นพระมายืนห่มจีวรที่นั่น จีวรของท่านเปียกปอน เขาจึงสร้างศาลาขึ้นหลังหนึ่งเสร็จแล้วคิดฉลองศาลา จึงอาราธนาพระสงฆ์มีพระ

พุทธเจ้าทรงเป็นประมุข แล้วถวายอาหารอันประณีต เมื่อเสร็จภัตตกิจ เขากราบทูลพระศาสดาถึงความเป็นมาของศาลาหลังนั้นตั้งแต่ต้นที่เขาดายหญ้า เกรี่ยทราย ทำมณฑปและทำศาลา

พระศาสดาตรัสว่า "ดูก่อนพราหมณ์! ถูกแล้ว ชอบแล้ว ธรรมดาบัณฑิต ย่อมค่อย ๆ สั่งสมบุญกุศลทีละน้อย ย่อมนำอกุศลของตนออกทีละน้อยตามลำดับ

"ดูก่อนพราหมณ์! บุคคลผู้มีปัญญา ย่อมขจัดมลทินคือกิเลสของตนทีละน้อยโดยลำดับ เหมือนช่างทอง ช่างเงิน ขจัดมลทินทองและเงินของตน ฉะนั้น"

พราหมณ์สดับพระพุทธโอวาทแล้วรู้สึกชื่นใจ พระพุทธดำรัส ช่างอนุรูป ตามปฏิปทาของเขา ที่ดำเนินมาเหลือเกิน

จริงทีเดียว บุคคลเมื่อยังมีกำลังอยู่ไม่ควรท้อถอย ควรกำจัดมลทินคือสิ่งชั่วร้ายในตนออกทีละน้อย การสั่งสมทีละน้อยทำให้มากได้ฉันใด การกำจัดออกทีละน้อยก็ย่อมทำให้หมดได้ฉันนั้น

วีณากับความผิดหวัง

...ก่อนนี้วิณา แต่งกายเรียบร้อยในชุดนักเรียน ม.ศ. ปลายที่มีชื่อมากแห่งหนึ่งของเมืองไทย แต่การพบกันครั้งนี้เขาเห็นวิณาแต่งชุดผ่าข้าง เมื่อนั่งเห็นรอยผ่ามาเกือบถึงตะโพก...

เช้าวันจันทร์ หลังจากได้ซักผ้าเสร็จไปหลายชุดแล้ว ไมตรีรีบอาบน้ำเพื่อไปทำงานให้ทัน ๐๘.๓๐ น. ถือโอกาสซักผ้าขาวม้าเสียด้วยเมื่อออกจากห้องน้ำยังนุ่งผ้าขาวม้าที่เปียกอยู่ ก็ได้ยินเสียงออดดังขึ้นเวลานั้นทุกคนในบ้านออกไปหมดแล้ว เหลือไมตรีเพียงคนเดียว

"ใครนะมาแต่เช้า" เขาคิด "คงไม่ใช่คนในบ้าน เพราะพวกเราทุกคนมีกุญแจประตูนอกกันคนละดอก"

เขาเดินออกไปเปิดประตูทั้ง ๆ ที่ยังนุ่งผ้าขาวม้าเปียกอยู่มองเห็นเท้าไหว ๆ ของอาคันตุกะ วนเวียนอยู่หน้าประตู

เมื่อเปิดประตูออก เขามิได้ประหลาดใจ เพราะสุภาพสตรีผู้นั้นเคยมาหลายครั้งแล้ว เขายกมือรับไหว้หญิงสาว แล้วเชิญให้นั่งที่เก้าอี้รับแขก

"ขออนุญาตไปแต่งตัวให้เรียบร้อยก่อนนะครับ" เขาพูด

"เชิญเถอะค่ะตามสบาย" หล่อนพูดเสียงมิได้ร่าเริงอย่างที่เคย "จะมาขอรบกวนอาจารย์หน่อยค่ะ มีปัญหาทางใจมีเรื่องกลุ้มใจทีไรอดนึกถึงอาจารย์ไม่ได้"

"ขอบคุณครับที่ให้เกียรติ เดี๋ยวผมขึ้นไปแต่งตัวก่อน เชิญรอสักครู่นะครับ"

เขารีบขึ้นชั้นบน เตรียมนุ่งกางเกงชุดที่จะต้องใช้ไปทำงานไว้ก่อน แล้วเลือกเสื้อฮาวายได้ตัวหนึ่ง บาง เบาสบาย สีขาว ลายเขียว เป็นเสื้อลายไทย เอาน้ำมันใส่ผมหวีลวก ๆ แล้วรีบลงมา

"ขอโทษนะครับที่ต้องคอยนานหน่อย" ไมตรีพูดขอโทษพร้อมหยิบแก้วรินน้ำให้สุภาพสตรี

"อาจารย์สบายดีหรือคะ" หล่อนถาม ความจริงไมตรีไม่เคยสอนสุภาพสตรีผู้นี้ แต่หล่อนเห็นคนอื่นเรียกอาจารย์ก็พลอยเรียกไปด้วย หล่อนรู้จักเขาโดยเพื่อนของหล่อนเอง แนะนำให้รู้จัก เพื่อนของเธอเรียกไมตรีว่าอาจารย์

"ครับสบายดี" เขาตอบ พลางยิ้มอย่างชื่นบานตามแบบฉบับของเขาซึ่งมีรอยยิ้มอยู่เสมอ

"ได้ทราบข่าวว่าอาจารย์หมั้นแล้วหรือคะ ?" หล่อนถามใบหน้ายังหม่นหมองอยู่

"ครับ เมื่อวานซืนนี้เอง"

"ขอแสดงความยินดีด้วยค่ะ คู่หมั้นของอาจารย์เป็นคนโชคดีนะคะ หนูยังเคยพูดเล่น ๆ กับเพื่อนว่าเสียดายที่หนูเกิดช้าไป"

เขายิ้มก่อนพูด "คบกันอย่างอื่นซิครับ ชาติหน้ารีบเกิดเร็ว ๆ หน่อย" ประโยคหลังเป็นการพูดเล่นมากกว่าพูดจริง

"ปีนี้โชคร้ายมากค่ะ" หล่อนพูด "สอบเข้ามหาวิทยาลัยไม่ได้" พูดจบน้ำตาเอ่อออกมา "อยู่โรงเรียนระดับดีขนาดนั้น สอบเข้าไม่ได้เลยสักคณะเดียว"

"เพื่อน ๆ ได้หมดทุกคนหรือเปล่า?"

"ได้ ๕ คนค่ะ นอกนั้นร่วงหมด"

"วิณาสอบมากี่ปีแล้ว?"

"เพิ่งสอบครั้งแรกค่ะ ใคร ๆ ก็เชียร์กันว่าหนูสอบจะต้องได้และหนูก็เชื่อว่าหนูทำได้ แต่ทำไมจึงตก หนูเสียใจมาก"

"สมัยนี้สอบเข้ามหาวิทยาลัย ทีเดียวได้ยาก เขาสอบกัน ๒ ครั้ง ๓ ครั้งจึงได้"

"มันเสียเวลาค่ะ"

"จะทำอย่างไรได้ มันเสียไปแล้ว เวลานี้วิณาอายุเท่าไร?"

"๒๐ ค่ะ"

"ก็ไม่ช้านัก เริ่มดูตำรา เรียนใหม่ สอบกันใหม่"

"หนูรู้สึกผิดหวังมากเหลือเกิน"

"ก็เป็นธรรมดาครับ คนเราต้องผิดหวังบ้าง สมหวังบ้างถ้าเราไม่ผิดหวังเสียบ้าง ทำไมจะรู้ถึงคุณค่าของความสมหวังในการรบก็ต้องมีแพ้ มีชนะ ที่วีณาแพ้ครั้งนี้ก็ไม่ใช่ไม่มีโอกาสแก้ตัว วันหน้ายังมี ปีหน้ายังสอบได้"

"หนูต้องทำให้เพื่อน ๆ ที่เชียร์ต้องผิดหวัง" หล่อนกังวลในเรื่องนี้เหลือเกิน

"นี่ วีณา" ไมตรีพูด "วีณาอย่านึกว่าใครเขาจะมาเอาใจใส่กับการสอบได้สอบตกของเรามากนักเลย เรื่องส่วนตัวของเขามีท่วมท้นล้นตัว อย่างดีเขาก็เพียง "อ้อสอบได้เหรอะ อ้อ สอบตกเหรอะ เท่านั้นแหละ แล้วก็แล้วไปไม่มีใครสนใจอีก เราวิตกกังวลไปเอง คนในโลกนี้จะไม่สนใจอะไรมากกว่าตัว พระราชาธิราชสิ้นพระชนม์เขายังไม่สนใจเท่าเขาปวดฟันเลย"

"มันผิดหวังค่ะ" เธอว่า

"ผิดหวังเราก็ต้องอดทน อีกหน่อยก็หายเสียใจไปเอง อารมณ์ที่กระทบใหม่ ๆ ก็อย่างนี้แหละ ๔—๕ วันก็หายมันหายของมันเอง"

"อาจารย์เคยผิดหวังไหมคะ ?" เธอเปลี่ยนมาถามไมตรี

"เคย...เคยจนหัวใจด้านต่อความผิดหวังเสียแล้ว"

"อาจารย์ไม่น่าจะมีเรื่องผิดหวังอะไร ชีวิตมีแต่ความสมปรารถนา มีเกียรติ มีทรัพย์ มีสุขภาพดี มีธรรมในใจ"

"คนเราไม่มีใครโชคดีไปทุกคนดอกวีณา เมื่อวาสนาดีในด้านหนึ่งก็มักอาภัพในอีกด้านหนึ่ง ที่ว่าผมมีเกียรติ มีทรัพย์ มีสุขภาพดี และมีธรรมในใจนั้น ผมขอรับว่าจริงเพียงประการเดียว คือประการสุดท้าย เรื่องอื่น ๆ ก็งั้นแหละธรรมดา ๆ ยิ่งเรื่องทรัพย์ผมก็ยังอยู่ในขั้นที่ยังยากจน

"อาจารย์มีรถยนต์ใช้" เธอว่า

"รถยนต์ไม่ใช่เครื่องหมายของการมีทรัพย์ คนมีรถยนต์อาจมีหนี้ล้นพ้นตัวก็ได้ อาจมีแต่รถยนต์อย่างเดียว อย่างอื่นไม่มีเลยก็ได้"

"เอ้อ อาจารย์คะ ทำไมหนูจึงมีความคิดและจิตใจแปลกประหลาด" วีณาหยุดพูดนิดหนึ่ง

"อะไรครับ?" ไมตรีถาม

"คือหนู ทำไมจึงมักนิยมชมชอบ แต่คนที่มีคู่หมั้นแล้ว แต่งงานแล้วคนหนุ่มโสดมาตื๊อ มารัก หนูเฉย ๆ จะเป็นบาปไหมคะ?"

"ไม่ดี" ไมตรีตอบ "จะบาปหรือไม่ยังพูดยาก แต่พูดได้ว่าไม่ดี"

"ทำไมคะ?"

"ถ้าทางคู่หมั้นหรือคู่รักหรือภรรยาเขาทราบเข้า เขาก็มองเห็นเราเป็นคนไม่ดี เขาจะต้องพูดว่าเราไปแย่งเขา ที่สำคัญคือเราเป็นสาเหตุให้เขาต้องไม่สบายใจ ทำให้ครอบครัวเขาแตกร้าว ระแวงกันน่าจะเป็นบาปตรงนี้แหละ"

"ก็เราอย่าให้เขารู้ซิคะ" เธอว่า พูดอย่างเด็ก

"วีณา ความรักน่ะเหมือนไฟพื้น เมื่อมีไฟก็ต้องมีควันออกมา ปิดไม่ได้หรอก เรื่องอย่างนี้ชาวบ้านเขาเก่ง ใครรักกับใครที่ไหนอย่างไรเขารู้กันหมด บางทีรู้มากกว่าคู่กรณีเสียอีก แต่ผิดบ้างถูกบ้าง วีณาคิดว่าเขาไม่รู้ แต่

ผมว่าวีณาไม่รู้ว่า "เขารู้" มากกว่า เขาไม่ได้บอกเรา แต่เขาซุบซิบนินทากัน "แหม ! แม่คนนั้น รูปร่างก็ไม่ได้ ขี้ริ้วขี้เหร่ ความรู้ก็ดี ทำไมจึงแย่ง...เขา" ทำนองนี้แหละ ใจเราเองก็คอยระแวงอยู่เรื่อย จะมีความสุขได้อย่างไร"

"ผมเคยได้ยินผู้หญิงเล่าให้ฟังหลายคน" ไมตรีพูดต่อ "ทำนองเดียวกับวีณานี่แหละ ชายโสดไม่ชอบ ไปชอบคนที่มีเจ้าของแล้ว รู้สึกมีความสุขที่ได้รักบุคคลประเภทนั้น คล้าย ๆ เขารู้สึกว่าคนที่มีผู้เลือกแล้วนั้นต้องเป็นคนดีมีค่า จึงมีคนเลือก เธออยากได้สิ่งมีค่าอย่างนั้นบ้าง ความรู้สึกชนิดนี้ในผู้ชายบางคนก็มีเหมือนกัน คือหญิงสาวโสดเขาไม่ชอบไม่สนใจ แต่กลับชอบสตรีที่แต่งงานแล้ว คอยสนใจ ติดตามคอยมอง เพราะอะไร เขาจึงเป็นเช่นนั้น ผมไม่รู้เหมือนกัน ไม่ทราบเป็นกรรมอะไรของเขา"

วีณาถอนหายใจแรง มองไมตรีด้วยสายตาที่มีอะไรแฝงอยู่

"เขาเล่าลือกันว่า อาจารย์มีคนมารักมาก" หล่อนพูดต่อ "เพื่อนหนูยังเคยเตือนว่า อย่าใกล้ชิดอาจารย์มากนัก

อาจารย์เป็นคนมีเสน่ห์อาจหลงรักอาจารย์ได้ หากใกล้ชิด หนูเชื่อค่ะ"

ไมตรีหัวเราะ

"อะไรทำให้วีณาเชื่อเช่นนั้น ?"

"เท่าที่หนูคุยด้วยมาเพียงไม่ถึง ๑๐ ครั้ง และครั้งหนึ่งเพียง ๒๐—๓๐ นาที ก็พอทำให้หนูเชื่อได้ว่าเสียงเล่าลือนั้นเป็นความจริง"

ไมตรีหัวเราะอีก

"อาจารย์รู้จักเอาใจคน" เธอพูดต่อ "เข้าใจดีว่าคนไหนควรเกี่ยวข้องด้วยอย่างไร อาจารย์พูดจาแทงทะลุความรู้สึกของคนได้ดี ทุกคนย่อมพอใจต่อคนที่อ่านความปรารถนา ความต้องการของเขาออก รู้ว่าเขาต้องการอะไรไม่ต้องการอะไร"

"ขอบใจมากวีณา ที่ให้เกียรติถึงขนาดนั้น แต่อย่าลืมว่า "คนรักเท่าผืนหนัง คนชังเท่าผืนเสื่อ" คำพังเพยของไทยโบราณ

"นั่นเป็นเรื่องของคนไม่ประมาท ไม่ลืมตัวค่ะ ยิ่ง

คนที่มีความรู้สึกอย่างนี้ ยิ่งยั่วยุให้คนอื่นรักมากขึ้น แต่อาจารย์คะ ผืนหนังกับผืนเสื่อไหนจะใหญ่กว่ากันคะ ?"

"ผืนหนังมันมีจำกัด เท่าใดก็เท่านั้น แต่ผืนเสื่อสานออกไปได้เรื่อยจะให้ใหญ่สักเท่าไรก็ได้ คนที่รักเรามีจำกัด และเราพอรู้ว่ามีใครบ้าง แต่คนชังเราเขาไม่มาบอกเรา และข่าวร้ายข่าวชิงชังนั้นโฆษณาได้ง่าย การที่จะทำให้ใครชังใครสักคนหนึ่งนั้น เราขึ้นเรื่องพูดถึงสักพักหนึ่งคนก็ชังได้ โดยไม่ต้องเคยเห็นตัว"

วีณาลากลับไปแล้ว ไมตรีรีบแต่งตัวไปทำงาน ตลอดทางที่นั่งอยู่ในรถ เขาคิดถึงชีวิตของเด็กสาววัย ๒๐ คนนั้น หวั่นใจเหลือเกินว่าเธอจะเตลิดไปจนเกินเหตุ เธอบอกว่าเมื่อคืนนี้ไม่ได้กลับบ้าน เมื่อฟังผลการสอบที่สภาการศึกษาแห่งชาติแล้วก็เลยไปกับเพื่อน และนอนบ้านเพื่อน

"นอนบ้านเพื่อน!!" สิ่งนี้ได้ทำให้สตรีจำนวนไม่น้อยต้องสูญเสียความภูมิใจ และต้องเสียใจมามากต่อมากแล้ว ไมตรีเองซึ่งเป็นผู้ชาย ยังไม่เคยนอนบ้านเพื่อนคนใดเลย จะดึกดื่นเที่ยงคืนอย่างไรก็ต้องกลับบ้านเสมอ มีแห่ง

เดียวที่เขาเคยไปนอนค้างคือบ้านพระ กุฏิพระองค์หนึ่งซึ่งเขาคุ้นเคยมาก

วีณาถามเขาว่า มีงานหนังสือพิมพ์ที่ไหนพอจะทำได้บ้าง เธออยากทำไปก่อนจนกว่าจะมีการสอบเข้ามหา-วิทยาลัยใหม่ปีหน้า เขาตอบว่า ถ้าอยากเรียนต่อ อย่าไปทำงานหนังสือพิมพ์เลย หนังสือพิมพ์เป็นสิ่งมีเสน่ห์ ใครได้จับทำเข้าแล้วยากนักที่จะปลีกตนออกมาได้ ทั้ง ๆ ที่รายได้น้อย เสี่ยงอันตราย เหน็ดเหนื่อย หากงานหนังสือพิมพ์ไม่มีเสน่ห์ ป่านนี้จะไม่มีหนังสือพิมพ์ในโลกแม้แต่ฉบับเดียว วีณาจะเชื่อเขาหรือไม่...ไม่ทราบ

ก่อนนี้วีณา แต่งกายเรียบร้อย ในชุดนักเรียน ม.ศ. ปลายที่มีชื่อมากแห่งหนึ่งของเมืองไทย แต่การพบกันครั้งนี้เขาเห็นวีณาแต่งชุดผ่าข้าง เมื่อนั่งเห็นรอยผ่ามาเกือบถึงตะโพก คร ณาเขียนขอบตาเสียดำ

วีณา อดทนหน่อ ถิด อย่าให้ความผิดหวังเพียงเล็กน้อยเรื่องการสอบเข้ามหาวิทยาลัยไม่ได้ มาทำลายจิตใจเธอ จนเธอต้องยอมเสียอะไรที่มีค่าในชีวิต วีณาคิดดูให้

ดีเถิด เธอมิได้สูญเสียอะไรไปเลย เธอเพียงมิได้สิ่งที่ต้องการเท่านั้น เป็นเพียงลีลาหนึ่งของชีวิตที่เธอควรปล่อยให้ผ่านไป คนที่สูญเสียสิ่งที่รัก สิ่งหวงแหนมากมาย เขายังอดทนได้ เธอเพียงสอบเข้าไม่ได้ก็จะคิดฆ่าตัวตาย คนที่ผิดหวังในเรื่องหนึ่ง ถ้าประคับประคองตัวไว้ให้ดีจะประสบผลสำเร็จในอีกเรื่องหนึ่งเสมอ คนที่โชคร้ายที่สุดก็คือคนที่คิดว่าตนโชคร้าย

รำพึง

. . . อะไรเป็นแก่นสารแห่งชีวิตนี้ ? ทั้งกุหลาบ
และคนจบชีวิตตนลงในทำนองเดียวกัน . . .

วัสสานฤดูจวนสิ้น ฟ้าคำรามครืนครั่นอยู่ทั่วทิศแต่เช้า บรรยากาศซึมเซา แต่ไม่มีท่าว่าฝนจะตก ฟ้าร้องอยู่นาน พิรุณจึงเริ่มโปรย และโปรยอย่างอ้อยอิ่ง เสมือนจะบอกว่า "ฉันนี่แหละ คือผู้สื่อสารระหว่างฟ้ากับดิน"

นาน ๆ ครั้งจึงเทหนักลงมาพร้อมด้วยพายุพัดแรง โรงรถของสถานที่ราชการซึ่งใช้ล้อเลื่อนโครงเหล็ก หลังคาสังกะสีหงายท้องไปทั้งแถบ แล้วทั้งลมและฝนก็เพลา

ลงแต่คงอ้อยอิ่งต่อไป มันมิอยากจากฟ้า จากดิน เป็นลักษณาการแห่งฝนสั่งฟ้าอย่างแท้จริง

ธรรมชาติเมื่อจะจากกัน ยังมี ความ อาลัย ถึง ปาน นี้ ไฉนเล่ามนุษย์ผู้มีความสัมพันธ์ทางใจต่อกันจะไม่อาวรณ์ในยามจาก

ทินกรลับเหลี่ยมเขาไปแล้ว หมู่ปักษินโบยบินสู่รวงรังพร้อมด้วยอาหารสำหรับลูกน้อย มันไม่ต้องหยุดนานเป็นแห่ง ๆ เหมือนการจราจรในนครหลวง ถึงรังแล้วป้อนเหยื่อให้สกุณโปดก ปากก็ร้องจำนรรจา ดูมันมีความสุขกว่ามนุษย์ผู้ดิ้นรนอยู่ในกลุ่มควันแห่งท่อไอเสีย

ชนีน้อยห้อยหัวเรียกผัวมัน ขณะที่ท้องฟ้าด้านปัจฉิมทิศเปลี่ยนจากส้มอ่อนเป็นแดงฉาน พระพายเฉื่อยฉิวใบไม้ไหวน้อย ๆ เหมือนโบกมือลาทิวากาล ความมืดค่อย ๆ คืบคลานเข้ามาปกคลุมโลกส่วนนี้

แต่จะเกรงใยเล่าในเมื่อมันมืดเพื่อที่จะสว่างอันสดใสในอรุณรุ่งของวันใหม่ และความสว่างนั้นก็มิได้ทนนาน มันสว่างขึ้นเพื่อจะมืดต่อไป ธรรมชาติยังเวียนอยู่เช่นนี้ ไฉน

เล่าชีวิตมนุษย์จะไม่ระคนอยู่ด้วยสุข และเศร้า สมบัติและวิบัตินินทาและสรรเสริญ

กุหลาบสีขาว สีชมพู และสีแดง หน้าบ้านได้รับน้ำค้างพร่างพรมมาตลอดราตรี เผยอกลีบยิ้มรับแสงทองเมื่อรุ่งอรุณ ต่างก็ชื่นบานหรรษาเอียงคอมามองหน้ากันแล้วเผยพจน์

"ฉันรู้สึกสดชื่นเหลือเกินวันนี้" กุหลาบขาวเอ่ยขึ้นก่อน "เมื่อวานเย็นคุณนายของท่านอธิบดีผ่านมาพูดว่าท่านชอบฉัน และจะชวนฉันไปรับแขกในงานเลี้ยงฉลองตำแหน่งใหม่ของท่านอธิบดี เธอพลอยดีใจกับฉันไหม ? ฉันสวย คุณนายลูบคลำฉันเล่น ท่านชมไม่หยุดปากว่าฉันสวยน่ารักเหลือเกิน"

"ฉันก็รู้สึกตื่นเต้นมากวันนี้" กุหลาบสีชมพูพูดบ้าง "เมื่อวานนี้ท่านปลัดกระทรวงผ่านมาพูดว่า ท่าน ชอบฉันสีชมพูอย่างฉันเป็นสีที่ไม่เข้มเหมือนสีแดง และไม่ซีดเหมือนสีขาว เป็นสีที่ดูงามซึ่งเหมาะกับงานมงคล วันนี้ท่านจะแต่งงานลูกสาวท่าน ท่านจะชวนฉันไปเป็นเพื่อน

เจ้าสาว เก๋ไหมเธอ ? เป็นเพื่อนเจ้าสาว...ลูกสาวของท่านปลัดกระทรวง ฉันตื่นเต้นมาก"

"เมื่อจะชมตัวก็ไม่ควรทับถมคนอื่น จริงไหมขาว ?" กุหลาบแดงพูด พร้อมเอียงหน้าไปถามกุหลาบขาว "ฉันก็ไม่ใช่ไม่มีคนสนใจเสียเมื่อไร" เมื่อเย็นวานท่านรัฐมนตรีมาพูดกับนายของฉันว่าวันนี้ ท่านจะเลี้ยงรับรองอาคันตุกะต่างประเทศซึ่งมาเยือนประเทศของเรา ท่านชมว่าฉันสวยดูเข้มท่านขอฉันไปต้อนรับแขกต่างประเทศด้วย ฉันภูมิใจเหลือเกิน ฉันอยากฟังมานานแล้วว่า แขกต่างประเทศที่มาเป็นทางราชการนั้นเขาคุยอะไรกันบ้าง เขาคงให้ฉันอยู่ตรงกลางโต๊ะ ฉันมองหน้าชัดทุกคน ฉันจะได้ยินเสียงของทุกคน แหม ! ฉันดีใจจริง ๆ อยากให้ถึงเวลานั้น"

แล้วทั้งสามก็ยิ้มอย่างชื่นบาน

วันรุ่งขึ้นอีกวันหนึ่งทั้งกุหลาบสีขาว สีชมพู และสีแดง ลงไปรวมกันอยู่กับเศษอาหาร และขยะมูลฝอยในถังขยะของเทศบาล ทั้งสามซึมเซา เหี่ยวแห้ง คอแห้งผากพูดอะไรไม่ออกอีกเลย

และอีก ๑๐ ปีต่อมา ท่านอธิบดี ปลัดกระทรวง และรัฐมนตรี ได้ละทิ้งคฤหาสน์มหึมาไปนอนอยู่หลังวัด ในเนื้อที่ยาววา กว้างสองศอก

อะไรเป็นแก่นสารแห่งชีวิตนี้ ? ทั้งกุหลาบและคนจบชีวิตของตนลงในทำนองเดียวกัน

นกเล็ก ๆ ตัวหนึ่งมาเกาะกิ่งฝรั่งริมหน้าต่าง จ้องมองเหมือนจะประท้วงว่า ทำไมไม่เขียนเรื่องของเขาบ้าง เล่าแล้วถลาไป อีกครู่หนึ่งมาเกาะที่เดิมอีก

"นกเอย! ฉันไม่มีเวลาแล้ว ๐๘.๐๐ น. พอดีฉันจะรีบไปทำงาน ฉันอยากเป็นอย่างเธอ เธอมีความสะดวกมากกว่าฉัน ฉันอยากบินไปทำงานได้อย่างเธอ มนุษย์มีภารกิจมากนัก แม้มนุษย์จะโฆษณาตัวเองว่าเจริญกว่าเธอ แต่มนุษย์ก็มีความสุขน้อยกว่าเธอ......ลาก่อนนะจ๊ะ เย็นนี้กว่าฉันจะกลับ เธอคงนอนแล้ว"

กรุงเทพครั้งที่สองของ
กรองศรี

> ...อนิจจา ! โลก นี่หรือโลก โลกแห่งความทุกข์ทรมาน มนุษย์เกิดมาเป็นทุกข์จริง ๆ ความทุกข์ในเรื่องการทำมาหากินก็มากพออยู่แล้ว โลกยังแถมความป่วยไข้ให้มนุษย์เข้าอีก ช่างน่าเบื่อหน่ายเสียนี่กระไร ...

เธอต้องประสพความผิดหวัง ครั้งแล้วครั้งเล่า ในชีวิต เธอไม่เคยรู้ และไม่เคยสนใจที่จะรู้ว่า ชีวิตคืออะไร ? มันเป็นปัญหาทางปรัชญาซึ่งนักปราชญ์ถกเถียงกันยังไม่จบจนบัดนี้ว่าชีวิตคืออะไร เธอไม่เคยได้ยินคำ "ปรัชญา" เสียด้วยซ้ำไป

แต่เธอจะรู้หรือไม่ว่า "ชีวิตคืออะไร" ก็ตามแต่ เธอก็ได้ลิ้มรสแห่งชีวิตมาพอสมควรแล้ว...พอจะรู้ว่า รส

ขม รสหวานของชีวิตเป็นอย่างไร แม้จะไม่เคยเรียนจิตวิทยาอันเป็นวิชาที่ว่าด้วยการวิเคราะห์พฤติกรรมของมนุษย์ แต่เธอก็พออ่านออกว่าคนไหนควรคบ คนไหนควรหลีกเลี่ยงเสีย อะไรได้สอนเรื่องของชีวิตให้แก่เธอ ?

ชีวิต ! ชีวิตนั่นเอง ! เป็นผู้สอน

เธอได้เข้ามากรุงเทพ ฯ เป็นครั้งที่สองห่างจากครั้งแรกถึง ๑๙ ปี บัดนี้เธออายุ ๓๑ ปีแล้ว

เมื่อเธออายุได้เพียง ๑ ขวบครึ่ง มารดาก็สิ้นชีวิต ขณะนั้นเธอเพิ่งเดินได้เตาะแตะ บิดาไม่ได้อยู่กับบ้าน ไปที่ไหน ไปทำอะไร เธอไม่รู้ อย่าว่าแต่เธอเลย พี่ ๆ ของเธอก็ไม่รู้ เธอกับพี่อีก ๒ คนไปอยู่กับป้าผู้ใจดีอารีอารอบต่อหลานกำพร้าทุกคน และอีก ๑ ปีต่อมา เธอก็ทราบข่าวมรณกรรมของบิดาด้วยโรคลำไส้อย่างร้ายแรง ถ่ายออกมาเป็นเลือดไม่หยุด ห่างหมอ ไกลยา ที่สุดของความเจ็บป่วยคือความตาย ใคร ๆ ก็หลีกไม่พ้น

อยู่กับป้า เธอไม่ได้เรียนหนังสือ ช่วยป้าทำงาน

"เรียนไปทำไม ลูกผู้หญิงอีกหน่อยก็ต้องเลี้ยงลูกไกวเปล" นี่คือคำปรารภเรื่องเรียนหนังสือของผู้ใหญ่ในชนบททั่วไป เมื่อ ๒๐ กว่าปีมาแล้ว เด็กที่ได้เรียนก็เรียนแค่ ป. ๔ เป็นอย่างมาก พออ่านออกเขียนได้ และมีอยู่ไม่น้อยที่จบ ป.๔ แล้วไม่ได้จับหนังสืออีกเลย ทั้งอ่านและเขียน ในที่สุดลืมหมด เหมือนไม่ได้เรียนมาเลย

เมื่ออายุ ๑๒ ญาติของเธอได้นำเธอมาฝากไว้ที่บ้านของผู้มั่งคั่งคนหนึ่งทางฝั่งธน ฯ เขาเต็มใจรับเป็นอย่างดีช่วยอบรมสั่งสอน และสอนหนังสือให้ด้วยจนเธอพออ่านออกเขียนได้มาจนกระทั่งบัดนี้

แต่เธอเป็นเด็กบ้านนอก เมื่อมาอยู่ในสังคมกรุง ฯ ปรับตัวไม่ทัน การพูดจา และกิริยาท่าทางย่อมไม่เหมือนเด็กที่เกิดในกรุงซึ่งได้รับการอบรมมาตั้งแต่อ้อนแต่ออก เธอพูดอะไรซื่อ ๆ แสดงกิริยาอาการซื่อ ๆ จึงไม่เป็นที่ถูกใจของผู้ใหญ่ เธอพูดอะไรตามความรู้สึก จึงทำให้ผู้ใหญ่เข้าใจว่าเป็นเด็กก้าวร้าว อวดดี ในที่สุดเธออยู่ไม่ได้ ต้องกลับไปอยู่บ้านป่าในชนบทต่อไป

เธอได้รับการข้อนขอดนินทาจากเพื่อนบ้านว่า ในที่สุดก็บินไม่พ้นรัง ต้องกลับมาหารังเดิม ญาติของเธอที่เป็นผู้ชักนำเธอมากรุงเทพฯ นั้น มีความเห็นเป็นการแน่นอนว่าเมื่อไปอาศัยอยู่ที่ใด เจ้าของบ้านไม่พอใจ และดูหมิ่นแล้วก็ไม่ควรอยู่ที่นั่นต่อไป ควรไปตายเอาดาบหน้า กลับไปอยู่กับป้าซึ่งเป็นญาติผู้ใหญ่ดีกว่า ท่านจะตีจะด่าอย่างไรก็ดีกว่าให้ชาวบ้านดูหมิ่น

เนื่องจากได้เคยผ่านนครหลวงมาบ้างแล้ว ได้เคยเห็นความทะเยอทะยานของคนในนครหลวงมาบ้างแล้ว เมื่อมาอยู่ชนบทบ้านนอก เธอจึงอยากจะทำอะไรสักอย่างหนึ่งเพื่อความก้าวหน้าของชีวิต

เธอไปเรียนตัดเสื้อในตลาดใกล้บ้าน เมื่อเรียนสำเร็จแล้ว ก็ทำงานอยู่กับเจ้าของร้านตัดเสื้อนั่นเอง

ญาติผู้ชายของเจ้าของร้านตัดเสื้อมาชอบเธอ เขาอายุมากกว่าเธอ ๑๐ ปี ทีแรกๆ เธอมิได้รักเขาอย่างหญิงสาวรักชายหนุ่ม แต่มีความนิยมชมชอบในตัวเขาในฐานะเขาเป็นผู้หลักผู้ใหญ่ดี มีความสุขุมรอบคอบ มีฐานะหลักฐานพอสมควร

เขาเป็นสิบตำรวจตรี สิบตำรวจตรีชัด กาญจนรักษ์ เจ้าหน้าที่ตำรวจภูธร เขามีอัธยาศัยดี จิตใจกว้างขวาง ชอบช่วยเหลือญาติพี่น้องและเพื่อนบ้าน แต่เพื่อนบ้านซึ่งเขาเคยช่วยเหลือเหล่านั้นตอบแทนเขาเพียงอย่างเดียว คือ คำชมว่า "เขาเป็นคนดี" เมื่อมีความเดือดร้อนเรื่องเงินทองไม่มีใครเคยช่วยเหลือเขาเลย เขาต้องกระเสือกกระสนดิ้นรนด้วยตนเองอยู่เสมอ จนเห็นเป็นเรื่องธรรมดาที่จะต้องให้เพียงฝ่ายเดียว

พี่ชายของเธอคนหนึ่งอยู่กรุงเทพ ฯ ทำงานกระทรวงมหาดไทย นิสัยใจคอไม่แพ้สามีของกรองศรี และเขาก็ต้องอดทนและเสียสละทุกอย่าง มีความพยายามตั้งเนื้อตั้งตัวจนพอเงยหน้าอ้าปากออกบ้าง

เพื่อนฝูงส่วน.หญ่ก็มีแต่เพื่อนกิน เพื่อนเที่ยวและเพื่อนพลอย จะหา เท้ซึ่งช่วยเหลือในยามยาก ในยามมีความต้องการนั้นม. เห็น ประกอบด้วยเขาเป็นคนปากหนัก เอ่ยปากขอความ ช่วยเหลือใครยากเหลือเกิน บางครั้งจึงต้องทนหนักอกหนักใจอยู่คนเดียว พยายามช่วยตัวเองด้วยความทรหดอดทน

เธอ—กรองศรีเข้ากรุงเทพฯ ครั้งหลังด้วยโรคไซนัสหนองในโพรงจมูก อาการของโรควิงเวียนศีรษะเสมอ อ่อนเพลีย ทำงานหนักไม่ได้ เหนื่อย ปวดที่บริเวณจมูกและแก้ม เป็นหวัดเป็นประจำ พอเห็นฝนตั้งเค้าก็เริ่มจาม นั่งรถยนต์ไม่ได้มีอาการคลื่นเหียน อาเจียน

กรองศรีมาพักอยู่กับพี่ชายซึ่งกำลังเตรียมตัวแต่งงาน เธอชอบสุภาพสตรีที่จะมาเป็นพี่สะใภ้ของเธอมาก แต่เธอสงสารพี่ชายจนต้องแอบร้องไห้บ่อย ๆ นอกจากต้องการมารักษาโรคไซนัสแล้ว กรองศรียังมีเหตุผลลึกลับซ่อนเร้นอีกประการหนึ่งด้วย เพื่อพี่ชายของเธอ—เธอมีความตั้งใจดี ๑๐๐ % ถ้าการกระทำของเธอผิดพลาดไปบ้างก็ควรให้อภัย เพราะเจตนาที่อยู่เบื้องหลังการกระทำของเธอนั้นบริสุทธิ์สะอาดเหลือเกิน

"พี่พักผ่อนเสียบ้าง อย่ากรากกรำงานมากเกินไป เดี๋ยวไม่สบายไม่มีใครดูแลรักษา......แม่ พ่อก็ไม่มี" เธอพูดขณะรีดผ้าให้พี่ชาย น้ำตาของเธอไหลพรากลงอาบแก้มซึ่งดูแก่เกินวัยของเธอ "พี่ต้องทำงานกรากกรำทั้งกลางวัน

กลางคืนอยู่โดยปกติแล้ว ตอนนี้เตรียมแต่งงานต้องดำเนินการเองทุกอย่าง น้องสงสารพี่เหลือเกิน" เธอวางเตารีดสะอื้นฮักขึ้นมา "เห็นพี่ตื่นแต่เช้ามานั่งกุมขมับหน้าเศร้าอยู่คนเดียว น้องเห็นพี่มีท่าทางกลุ้มใจตั้งแต่เมื่อคืนแล้ว บอกน้องบ้างซิ ถึงน้องจะช่วยอะไรพี่ไม่ได้ แต่พอเป็นการระบายความทุกข์ออกเสียบ้าง เวลาน้องกลุ้มใจเรื่องอะไร น้องบอกพี่ เพราะพี่กลุ้มใจ พี่ไม่บอก"

ความสงสารน้องสาวแล่นขึ้นจับขั้วหัวใจของวิกรอง—พี่ชายของเธอ เขารู้สึกตื้นตัน ความเศร้าแน่นขึ้นมาเต็มอก น้ำตาไหลรินออกมาด้วย ขืนยืนอยู่ต่อไปจะต้องร้องไห้กับน้องสาวด้วย เขาจึงตบบ่าน้องสาวเบา ๆ เป็นเชิงปลอบแล้วจับแฟ้มเอกสารจะไปทำงาน ผู้เป็นน้องมองตามเขาด้วยสายตาบอกความโศกอย่างลึกซึ้ง พอถึงประตูเขาเหลียวกลับมาอีกครั้งหนึ่ง เดินช้า ๆ มาหาน้องสาว ลูบหลังพลางกล่าวว่า

"อย่าคิดอะไรมากเลย คนเราทุกคนมีกรรมติดตัวกันมาทั้งสิ้น ต้องทุกข์ด้วยกันทุกคนไม่เรื่องใดก็เรื่องหนึ่ง

คนที่มีความสุขโดยสมบูรณ์นั้น ไม่มี ถ้าเราไม่ทุกข์เรื่องนี้ ก็ต้องทุกข์เรื่องอื่นต่อไปอีก มนุษย์ที่ยังมีชีวิตอยู่ จะหลีกเลี่ยงความทุกข์โดยเด็ดขาดนั้นยาก พี่พยายามทำทุกอย่าง อย่างดีที่สุด ภายหน้าความดีคงจะสนองเราเป็นความสุขบ้าง"

"พี่พยายาม ทำงาน หาเงินอยู่คนเดียว หามาได้ใช้จ่ายเองไม่เท่าไร คนอื่นมาแบ่งเอาไปหมด เดี๋ยวคนนั้น เดี๋ยวคนนี้ แทนที่พี่จะมีความสุข ความเพลิดเพลินบ้าง คนอื่นมาแย่งเอาความสุขไปหมด น้องสงสารพี่จริง ๆ" กรองศรีสะอื้นดังขึ้นกว่าเก่าอีก

"จะทำอย่างไรได้" วิกรองพูดเสียงเรียบ "ธรรมดามันมีอยู่ว่า คนที่ช่วยตัวเองไม่ได้ ต้องตกเป็นภาระของสังคม คนที่ช่วยตัวเองได้ จะต้องช่วยสังคม แม้จะไม่ตั้งใจช่วย แต่เหตุการณ์มันจะต้องบีบรัดให้ช่วยจนได้ และต้องเหน็ดเหนื่อยอยู่เรื่อยไป ธรรมดามันมีอยู่อย่างนี้ อย่าคิดอะไรมากเลย คนทำดีย่อมได้รับผลดี ทำชั่วได้รับผลชั่วไม่วันใดก็วันหนึ่ง"

แลแล้วเขาก็จากไป

ตกเย็นเขากลับมาพร้อมด้วยจดหมายฉบับหนึ่ง จากสามีของกรองศรี ซึ่งเวลานี้เป็นจ่าสิบตำรวจแล้ว

"กรองศรี ที่รัก' นี่คือคำขึ้นต้นจดหมายของชัด กาญจนรักษ์

"ตั้งแต่น้องมากรุงเทพฯ แล้ว พี่ต้องลำบากเหลือเกิน ลูก ๔ คนยังเล็ก ๆ อยู่ทั้งนั้น ทำอะไรไม่ได้ พี่ต้องวุ่นอยู่กับพวกแกจนแทบไม่ต้องทำอะไร คุณย่าของแกก็แก่มากแล้ว เอาเด็กไว้ไม่ค่อยอยู่ ไหนพี่จะต้องไปทำงานประจำที่อำเภอ ไหนจะต้องกลับมาหุงข้าวต้มแกง ซักเสื้อผ้าให้ลูก อยู่บ้านก็เป็นห่วงงานทางอำเภอ ไปอยู่อำเภอก็เป็นห่วงลูก ๆ ใจของพี่จึงว้าวุ่นไปหมด ยังแถมความเป็นห่วงน้องที่มากรุงเทพฯ อีก ไม่รู้อยู่กินอย่างไร โรคที่มารักษาจะหายหรือไม่ อุ่นใจอยู่หน่อยหนึ่งว่า น้องมาพักอยู่กับคุณวิกรองพี่ชายของน้องเอง อย่างไรก็คงไม่ลำบากมากนัก เขาเป็นคนใจดี และเสียสละ จนน้องเคยเรียกเขาว่า "พ่อพระของญาติพี่น้อง"

อย่างไรก็ตามน้องมาครั้งนี้ พี่อยากให้รักษาจนหาย แม้พี่จะอยู่ลำบากบ้าง น้องก็ไม่ต้องห่วง หากเงินทองขาดมือให้ยืมคุณวิกรองก่อน พี่จะส่งมาให้เขาทีหลัง เกรงใจเขาเหลือเกิน เพราะเขากำลังเตรียมตัวแต่งงาน คงต้องใช้จ่ายเงินมาก เราไม่ได้ช่วยอะไรเขาเลย ทั้งกำลังกายและกำลังทรัพย์ แต่พวกเราเดือดร้อนทีไร เขาเป็นต้องยื่นมือเข้ามาช่วยเหลือทุกที ไม่ว่าเป็นพี่น้องคนไหน ครั้งนี้ก็อีก น้องมาอยู่ นอกจากได้อยู่อาศัย อาหารการกินแล้ว ยังต้องรบกวนเรื่องเงินทองเขาบ้างอีก ขอให้น้องทำใจให้สบาย ไม่ต้องเป็นห่วงพี่ พยายามรักษาโรคให้หายแล้วกลับมาเป็นมิ่งขวัญของบ้านและลูก ๆ ต่อไป”

วิกรองนั่งดูน้องสาวอ่านจดหมาย นึกทายอยู่ในใจว่า กรองศรีจะต้องร้องไห้อีก เขาทายถูกจริง ๆ กรองศรีร้องไห้..............

“น้องสงสารลูก...........สงสารพี่ชัด และสงสารพี่วิกรอง รู้อย่างนี้น้องจะไม่มากรุงเทพ ฯ เรื่องที่น้องเป็นห่วงสำหรับส่วนตัวพี่ พอมารู้ความจริงแล้วน้องก็หมดห่วง

โรคก็ไม่หาย เงินก็หมดเปลือง ยังต้องรบกวนพี่อีก......" เธอสะอื้นและรำพันไปอีกยืดยาว สลับด้วยการยกแขนขึ้นเช็ดน้ำตา

อนิจจา! โลก นี่หรือโลก—โลกแห่งความทุกข์ทรมาน มนุษย์เกิดมาเป็นทุกข์จริง ๆ ความทุกข์ในเรื่องการทำมาหากินก็มากพออยู่แล้ว โลกยังแถมความป่วยไข้ให้มนุษย์เข้าอีก ช่างน่าเบื่อหน่ายเสียนี่กระไร !

"รู้อย่างนี้ น้องจะไม่มากรุงเทพ ฯ" กรองศรีพูดอย่างนี้ ก็ใครเล่าจะรู้อนาคต ถ้าทุกคนรู้อนาคต เรื่องร้ายทั้งหลายจะเกิดขึ้นได้อย่างไร ความไม่รู้หรืออวิชชานี่เองเป็นบ่อเกิดแห่งความทุกข์ทั้งมวล มนุษย์เราอยากจะรู้อะไร ๆ ไปสารพัดอย่าง แต่การกระทำของพวกเรา ล้วนกระทำไปเพื่อให้อวิชชางอกเงยขึ้นทั้งสิ้น เมื่อเป็นดังนี้ความแจ่มกระจ่างในชีวิตจะเกิดขึ้นได้อย่างไร ต้องงมกันต่อไป เหมือนเดินในป่าเมื่อเดือนมืด

"อย่าคิดอะไรมากเลย กรองศรี" พี่ชายของเธอพูดขึ้น "สิ่งที่จะต้องเป็น ก็ต้องเป็น สิ่งที่ไม่เป็น ก็ไม่เป็น

เราบังคับเอาไม่ได้ ถ้ามนุษย์เราทุกคนบังคับวิถีชีวิตได้ ใครจะมีความทุกข์ ใครจะยากจน ชีวิตของคนเราทุกคนย่อมเป็นไปตามกรรมที่ทำไว้ในอดีตบ้าง ปัจจุบันบ้าง แต่กรรมเป็นพลังลึกลับประการหนึ่งซึ่งคนธรรมดาสามัญอย่างเรารู้ได้ยากว่า ผลอย่างไหนสืบเนื่องมาจากกรรมอย่างไหน พยายามทำความดีไปก็แล้วกัน ผลดีจะสนองเราเอง"

วิกรองพูดแล้วก็เดินออกประตูไป—ไปทำงานที่หมุนเวียนจำเจอยู่ทุกวัน เหมือนพระจันทร์และพระอาทิตย์ ทิ้งให้กรองศรีจมอยู่ในอินตนาการอันสลับซับซ้อนต่อไป

เขาอาบน้ำ........แล้วจากไป

... ไม่ว่าในกาลไหน เวรย่อมไม่ระงับด้วยการจองเวร แต่ย่อมระงับได้ด้วยการไม่จองเวร นี่เป็นธรรมเก่า.....

"นั่งเถิดอุบาสก" ภิกษุชราปราศัยอย่างนุ่มนวล "น้ำเย็นจืดสนิท ใสสะอาดก็มีอยู่ ผลไม้รสอร่อยก็พอมี หากท่านประสงค์ก็จงดื่มและบริโภคตามปรารถนา"

ชายหนุ่มผู้มีเหงื่อโทรมกายเพราะผ่าแดดร้อนมา ยกมือไหว้ภิกษุชราอีกครั้งหนึ่ง กล่าวขอบพระคุณเบาๆ แล้วนั่งบนเก้าอี้ซึ่งทำด้วยไม้ไผ่ เขาเอื้อมหยิบกระบอกไม้ไผ่ซึ่งเป็นภาชนะน้ำ แล้วรินน้ำจากคณโทดินเผาดื่มอย่างกระหาย สีหน้าของเขาสดชื่นขึ้น

"พระคุณเจ้าอยู่ที่นี่หลายรูปหรือ?" เขาถาม

"อาตมาอยู่กับสามเณรอีกรูปหนึ่ง ในพรรษามีประมาณ ๖—๗ รูป พอออกพรรษาแล้วก็สึกกันไปหมด เหลือแต่อาตมากับสามเณรเท่านั้น"

ลมในสวนยางพัดเบา ๆ กระทบกายประสาททำให้รู้สึกชุ่มชื่น บริเวณสำนักสงฆ์แห่งนั้นยังคงเงียบสงบอย่างเดิม

"อุบาสกไปไหนมา หรือมาธุระอะไรที่นี่?" ภิกษุถาม

"กระผมไปเผาศพน้องชายมา – เผาใกล้ ๆ ที่นี่เองแล้วถือโอกาสเดินเข้ามาชมสำนักสงฆ์ก็พอดีได้พบพระคุณเจ้า"

"ศพน้องชาย" ภิกษุชราทวนคำ "นายเวกใช่ไหม?"

"ใช่ครับ เขาถูกฆ่าตาย พระคุณเจ้าคงทราบ"

"ทราบบ้างเหมือนกัน" พระตอบ "มีเรื่องอะไรกันนะอุบาสก"

"กระผมไม่ทราบเรื่องแน่นอนครับ กระผมไปทำราชการอยู่จังหวัดอื่นเสียนานปี เพิ่งมาตอนเขาโทรเลขไปบอกครับ"

"อื่อ นั่นซิ อาตมาจึงไม่เคยเห็น"

"พระคุณเจ้าอยู่ที่นี่หลายปีแล้วหรือครับ ?"

"๓ ปีแล้ว" พระตอบ

เงียบกันไปครู่หนึ่ง สามเณรนำถาดผลไม้มาวางข้างหน้าอาคันตุกะแล้วถอยออกไป

"เมื่อน้องชายถูกฆ่าตาย อุบาสกรู้สึกอย่างไรบ้าง ?" พระทำลายความเงียบขึ้น

"มีความรู้สึกสองอย่างครับ คือบางทีก็ปลงได้ว่าเป็นเรื่องของกรรม ใครทำมาอย่างไรก็ได้รับผลอย่างนั้น แต่บางทีก็เกิดอารมณ์เดือดแค้นอยากจะฆ่าตอบ"

"อาตมาอนุโมทนาความรู้สึกอย่างแรก ส่วนอย่างหลังที่ว่าเดือดแค้นจะฆ่าตอบนั้นอาตมาไม่อนุโมทนา" พระกล่าว

"พระคุณเจ้า" ชายหนุ่มอาคัณฑุกะพูด "บางที คติโลกกับคติธรรมอาจไปด้วยกันไม่ได้"

"ทำไมอย่างนั้น ?"

"ในวิถีทางของโลก การระงับ การทำร้าย บางที ต้องใช้วิธีการทำร้ายที่รุนแรงกว่า วิธีที่จะไม่ให้คนอื่นมา ทำร้ายเรา ก็คือ แสดงให้เห็นว่าเรามีกำลังพอที่จะทำร้าย เขาได้เหมือนกัน และอาจเจ็บแสบเผ็ดร้อนรุนแรงกว่าที่ เขาทำร้ายเรา หากเขารู้แน่ว่าเราไม่มีกำลังป้องกัน หรือ ต่อสู้เขาอาจข่มเหงรังแก และทำร้ายเราอยู่เรื่อยไปรวม ความว่าในคติโลกนั้น เวรต้องระงับด้วยการจองเวร"

"อุบาสกเห็นอย่างนั้น หรือได้ทรรศนะอย่างนั้นมา โดยวิธีใด ?"

"กระผมเห็นอย่างนั้น" เขาตอบ

"มันไม่เป็นไปด้วยความสงบน่ะ อุบาสก ! เมื่อ จองเวรกันอยู่เวรจะระงับไปได้อย่างไร ? เขาฆ่าน้องชาย ของอุบาสก – อุบาสกก็หาทางฆ่าเขาตอบเมื่อฆ่าเขาได้แล้ว พวกของเขาก็สืบว่าใครเป็นคนฆ่าพวกเขา แล้วเขาก็หา

ทางฆ่าอุบาสกอีก พวกของอุบาสกก็พยายามฆ่าพวกเขาอีก ฆ่ากันไป ฆ่ากันมาอย่างนี้จะระงับได้อย่างไร ที่ระงับลงได้ก็เพราะฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งหยุดทำร้ายก่อน อย่างนั้นมิใช่หรือ ?"

ชายหนุ่มนิ่งตรอง.........

"อุบาสกลองคิดให้ดีว่า เวรที่มันระงับลงนั้นเพราะการจองเวรหรือเพราะการหยุดจองเวร" พระกล่าวต่อ

"แต่ถ้าเราทำร้ายใครไม่เป็นเสียเลย คนอื่นเขาก็ทำร้ายเราอยู่เรื่อยไปเพราะเขาคิดว่าการทำร้ายเราเป็นความปลอดภัย" ชายหนุ่มกล่าวในเมื่อนิ่งตรองอยู่นานแล้ว

พระภิกษุกล่าวตอบว่า "มีคนอยู่เป็นจำนวนมากในโลกนี้ที่ไม่เคยทำร้ายใครเลย และมีชีวิตอยู่ได้ตั้งแต่เกิดจนแก่ และตายไปอย่างธรรมดา อาตมาเองก็คนหนึ่งไม่มีอาวุธสักอย่างเดียว ไม่มีสิ่งป้องกัน แต่ไม่มีใครเคยทำร้ายอาตมา เวลานี้อาตมาก็อายุมากแล้ว เป็นคนแก่แล้ว"

"ผ้าเหลืองของพระคุณเจ้านั่นแหละครับเป็นเกราะป้องกันอย่างดีที่สุด"

"อุบาสกเคยได้ยินพระถูกฆ่าตายไหม"

"เคยครับ"

"นั่น ทำไมผ้าเหลืองจึงป้องกันไม่ได้ล่ะ ?"

ชายหนุ่มนิ่งตรอง..............

"พระไม่ทำร้ายใคร แต่ทำไมคนจึงทำร้ายพระครับพระคุณเจ้า ตามความเห็นของพระคุณเจ้าว่า คนที่ไม่ทำร้ายใคร ก็จะไม่มีใครทำร้ายมิใช่หรือ ?"

พระนิ่งตรอง..............

"พระที่ถูกฆ่าตายนั้น อาจไปทำอะไรที่ขัดแย้งกับผลประโยชน์ของเขาเข้าก็ได้นะอุบาสก อยู่เฉย ๆ คงไม่มีใครคิดฆ่าพระเล่นดอก เขาอาจเช่าที่ดินวัดอยู่ พระองค์นั้นเป็นผู้จัดการผลประโยชน์ของวัด อาจมีเรื่องขัดแย้งกันทะเลาะกัน"

"แล้วมีอะไรเป็นเครื่องป้องกันตัวที่แน่นอนครับพระคุณเจ้า ?"

"อาตมาเห็นว่า ความดีน่าจะเป็นเกราะป้องกันที่ดีที่สุด"

"ก็ไม่แน่ครับ คนดีเช่นคานธี และลินคอล์นยังถูกฆ่าตาย แม้แต่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าเองก็เคยถูกปองร้ายหลายครั้ง และปองร้ายขนาดจะเอาชีวิตทั้งนั้น แต่พระองค์รักษาพระองค์ได้ ไม่ปรินิพพานเพราะการปอง-ร้ายนั้น"

"รักษาพระองค์ได้ด้วยอะไร" พระถาม

ชายหนุ่มนิ่งตรอง.........และตอบ

"ด้วยความดีของพระองค์"

"อุบาสกจะเห็นแล้วว่า ความดีเป็นสิ่งป้องกันตนได้"

"น่าคิดมาก" อุบาสกเปรย

"อุบาสก ! ความดีเท่านั้นที่จะรักษาคน รักษาสังคม คุ้มครองโลก หากปราศจากความดี ปราศจากธรรมเสียแล้วคนก็จะตกไปในทางที่ชั่ว สังคมจะวุ่นวาย โลกจะถึงความวิบัติโดยพลัน

"อุบกสก! เวรย่อมไม่ระงับด้วยการจองเวร ความข้อนี้พระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าได้ตรัสไว้ มีเรื่องเกิดขึ้นในกาลก่อนดังนี้ :—

สมัยนั้นพระผู้มีพระภาคเจ้าประทับอยู่ ณ วัดเชตวัน ในเมืองสาวัตถี มีเด็กหนุ่มในตระกูลที่พอมีอันจะกินคนหนึ่ง เมื่อบิดาสิ้นชีพแล้วก็ปฏิบัติมารดาด้วยความเคารพ เขาทำงานทั้งปวงทั้งในเรือนและภายนอก เช่นการไถนาเป็นต้น

มารดาเห็นเขาทำงานเหน็ดเหนื่อยมาก จึงปรารถนาจะนำสตรีสักคนหนึ่งมาเป็นสะใภ้ เพื่อให้บุตรมีความสุขขึ้นบ้าง และได้ช่วยกันทำงาน จึงบอกความดำรินั้นแก่ลูก

"ลูกรักแต่งงานเสียเถิด ลูกจะได้มีความสุขในชีวิตหนุ่ม และเขาจะได้ช่วยแบ่งเบาภาระของลูก"

"ลูกยังไม่อยากแต่งงานครับคุณแม่ ลูกอยากเป็นที่รักของคุณแม่และอยากปฏิบัติคุณแม่ ภรรยานั้นหากได้มาดีก็โชคดีไป หากได้มาร้ายจะก่อให้เกิดความยุ่งยากตลอดชีวิต"

"เราก็เลือกหาดี ๆ ซิลูก จะไปเลือกหาที่ร้ายทำไมล่ะ" แม่ปลอบ

"ยากมากใช่ไหมแม่ที่จะรู้ว่าใครดีจริง เมื่อไม่เคยอยู่ด้วยกันเลยนาน ๆ พบกันครั้งแรกรู้สึกว่าดีแทบทุกคน"

"แต่คนที่แม่จะพูดให้ลูกนี้ แม่ดูมานานแล้ว แม่เชื่อว่าเขาดีจริง" หญิงชราผู้เป็นมารดาพูดอย่างภาคภูมิใจและเชื่อมั่นในความคิดของตนเองตามวิสัยของหญิงที่ผ่านการแต่งงานมาแล้ว ซึ่งมักเชื่อว่าสายตาของตนในการมองดูหญิงหรือชายถูกต้องเสมอ

"อย่าเพิ่งเลยครับคุณแม่ เอาไว้นานกว่านี้อีกหน่อยเถิด ลูกตั้งใจปฏิบัติคุณแม่ ด้วยความเต็มใจ และสามารถปฏิบัติคุณแม่ได้ตลอดชีวิต อนึ่ง การบำรุงเลี้ยงมารดานั้น ลูกถือว่าเป็นบุญอย่างยิ่งไม่อยากให้ใครมาแย่งบุญของลูก"

มารดาเอามือลูบศีรษะบุตรด้วยความรักอันลึกซึ้งพรายยิ้มอย่างพอใจ

"ช่างน่ารักอะไรอย่างนี้!" เธอพร่ำ "ลูกรัก! แม่เชื่อว่าลูกอาจปฏิบัติแม่ได้ตลอดชีวิต แต่แม่อยากให้มีใครสักคนมาปฏิบัติลูกบ้างเพื่อลูกจะได้มีความสุขขึ้นตกลงนะลูก แม่จะไปพูดกับลูกสาวของบ้านโน้น ลูกรู้จักมิใช่หรือ?"

ลูกชายปฏิเสธอยู่บ่อย ๆ และมารดาก็พูดอยู่บ่อย ๆ ในที่สุดเมื่อทนรับเร้ามารดาไม่ไหวอีกต่อไปแล้ว ชายหนุ่มจึงบอกแม่ว่า

"หากแม่ตั้งใจให้ลูกแต่งงานจริง ๆ แล้ว ลูกอยากแต่งงานกับสตรีที่ลูกชอบ"

"อ้า ได้ซิลูก ลูกชอบใครล่ะ บอกแม่ซิ" มารดาพูดอย่างลิงโลด

"ลูกชอบทิปนีครับคุณแม่"

"ทิปนีไหน?"

"ทิปนีลูกสาวนายช่างหม้อครับ"

"อ๋อ! ก็สวยดีเหมือนกันนี่ ตกลง แม่จะไปพูดให้"

ทุกอย่างเป็นไปอย่างเรียบร้อย การแต่งงานผ่านไป ผัวหนุ่มเมียสาวครองชีวิตอย่างเป็นสุข และคนที่เป็นสุข

อย่างยิ่งอีกคนหนึ่งก็คือมารดาของชายหนุ่มนั้นเอง

ท่านกล่าวไว้แล้วว่า "ความรักเหมือนสุรา ดื่มแก้วแรกก็ซาบซ่าดี แต่ยิ่งดื่มมากก็ยิ่งหย่อนรส"

ทำนองเดียวกับความรักของหนุ่มสาวคู่นี้ หนึ่งปีผ่านไป เธอไม่มีท่าจะมีลูกเลย สองสามีภรรยา และแม่ผัวก็ตั้งความหวังไว้ว่า ปีหน้าเธออาจมีลูกได้

ปีที่สองผ่านไปอีก คงเหมือนเดิม แม่ผัวเริ่มกระวนกระวาย วิตกว่าลูกสะใภ้ตนไม่อาจมีหลานได้เชยชมให้ วันหนึ่งจึงพูดกับลูกชายว่า

"ลูกรัก แม่เกรงว่าเมียเจ้าเป็นหมัน"

"คอยไปก่อนเถิดแม่ หญิงบางคนมีลูกยาก บางคนตั้ง ๖—๗ ปีจึงมีได้ พูดถึงเป็นหมัน ลูกอาจเป็นหมันเองก็ได้"

"เป็นไปไม่ได้ดอกลูก ตระกูลเราไม่เคยมีใครเป็นหมันเลยถ้าลูกเชื่อแม่เสียตั้งแต่ต้น แต่งงานกับหญิงคนที่แม่หมายตาไว้ก็คงไม่มีเรื่องวิตกกังวลทำนองนี้"

"ก็เพราะไม่รู้ล่วงหน้านะซิครับแม่ ถ้าเราสามารถรู้เหตุการณ์ล่วงหน้าได้ ใครเล่าจะผิดพลาด ทุกคนต้องทำถูกหมดทุกอย่าง แต่การไม่มีลูกก็ไม่เป็นการเสียหายอะไรมิใช่หรือครับ"

"เสียหายซิลูก ใครจะเป็นคนสืบสกุล คู่สมรสที่ไม่มีลูกจะเต็มไปด้วยความหว้าเหว่ เปล่าเปลี่ยว ไม่มีสิ่งชื่นใจ มีแต่ความแห้งแล้ง เหมือนแม่น้ำที่แห้งขอด"

"คอยไปอีกปีเถิดครับคุณแม่" ชายหนุ่มสรุป

"ถ้าอีกปีไม่มีลูกอีกล่ะ"

"ก็ค่อยคิดกันต่อไป"

แลแล้วเขาก็คอย—คอยด้วยความหวัง เป็นธรรมดาว่าการรอคอยใครบ้างจะไม่กระวนกระวาย มนุษย์ส่วนใหญ่ก็คอยกันอยู่ทุกคนไม่คอยสิ่งใดก็สิ่งหนึ่ง พวกเราจึงมีความกระวนกระวายในดวงจิต พากันสร้างความหวังขึ้นแล้วก็รอคอย บางทีก็สร้างทุกข์ให้แก่ตัวเองโดยไม่จำเป็นเลย

ฝ่ายทีปนีก็มีความเดือดร้อนอยู่ไม่น้อย ดูเหมือนเธอจะเดือดร้อนมากกว่าสามี และแม่ผัวเสียอีก ทำไมเธอจะไม่เดือดร้อน ในเมื่อการไม่มีบุตรเป็นปมด้อยอันหนึ่งของสตรี ตามความรู้สึกทั่วไป ดังนั้นการมีบุตรจึงเป็นศักดิ์ศรี เป็นสง่างามของหญิง แสดงว่าเธอเป็นเพศมารดาที่สมบูรณ์

ทีปนีจึงออกแสวงหายาและหมอที่สามารถทำให้เธอมีลูกได้ เพื่อนบ้านก็แนะนำไปต่าง ๆ หมอบางคนประกอบยาให้ด้วยความสงสารและเห็นใจ เธอกินยาและปฏิบัติทุกอย่างที่เชื่อว่าจะทำให้มีลูกได้ ปฏิบัติด้วยความอดทน แต่ก็ไร้ผล บางคราวประจำเดือนหยุดไปถึงสองเดือน เธอดีใจมากสามีและแม่ผัวก็พลอยดีใจด้วย แต่พอเดือนที่ ๓ กลับมีประจำเดือนอีก มันเหมือนน้ำกรดที่ตกมาราดดวงใจของเธอให้ผุกร่อนด้วยการไร้หวัง

หมอก็แล้ว ยาก็แล้ว พยายามปฏิบัติตนอย่างไร ๆ ก็แล้วไม่มีหวังเลย แต่เธอก็ไม่ละความพยายาม เธอคิด

ว่าเมื่อไม่สำเร็จด้วยมือมนุษย์ ก็น่าจะลองขอความช่วยเหลือจากเทวดาบ้าง

ดังนั้น เมื่อทราบว่าต้นไม้ใหญ่แห่งใด เทวาลัยใดรูปเคารพใดศักดิ์สิทธิ์ ทีปนีก็ไปสู่ที่นั้น บวงสรวงบูชาขอร้องวิงวอนให้เทพเจ้าประทานบุตรให้เธอ แต่ก็ไร้ผลอย่างเดิม คราวนี้เธอหมดหวังจริง ๆ ทอดอาลัยในการที่จะมีบุตร แต่ดูเหมือนเธอจะมีความสุขขึ้นเล็กน้อย

"อะไรทำให้เธอมีความสุขขึ้น?" เป็นปัญหาที่ทีปนีเว้าวอนถามตัวเองอยู่ตลอดเวลา แลแล้วเธอก็จับได้ว่า "ความปลงใจ ความกล้าเผชิญต่อความจริง" นั่นเองเป็นสาเหตุแห่งสุขนั้น

เธอได้รับความรู้อันแน่นอนอย่างหนึ่งว่า มนุษย์เราหากปลงใจในการทำอะไร กล้าเผชิญหน้ากับความจริงเสียแล้ว ความกลัวและความวิตกกังวลจะหมดไป มีแต่ความกล้าหาญ และเข้มแข็ง เข้ามาแทนที่ สิ่งที่มนุษย์เรา

กลัวและหวาดหวั่นคือสิ่งที่ไม่แน่ใจว่าเป็นอะไร เป็นอย่างไร เมื่อรู้แน่เสียแล้วก็เท่านั้นเอง และมีพลังกาย พลังใจในการที่จะต่อสู้เผชิญหน้ากับสิ่งเหล่านั้น ไม่ว่าร้าย หรือดีอย่างไร ความหวาดหวั่นวิตกกังวลในเบื้องแรก จึงเป็นเรื่องขาดทุนเปล่าไม่ได้ประโยชน์อะไรเลย

เมื่อทราบแน่ว่าไม่มีบุตรได้แล้ว สองสามีภรรยาก็หันหน้าเข้าหากัน ปรึกษากัน

"น้องไม่ทราบจะทำอย่างไร พยายามทุกอย่างแล้วก็ไร้ผล" ฝ่ายภรรยาเริ่มขึ้นก่อน

"ก็น้องไม่ต้องทำอะไร" สามีพูด

"พี่หมายความว่าอย่างไรคะ?"

"หมายความว่า น้องอยู่เฉย ๆ ไปอย่างนี้แหละ"

"แล้วเราก็ไม่มีลูก" ทิปนีพูดอย่างวิตก

"การไม่มีลูกเป็นการเสียหายอะไร? พี่ว่าสบายด้วยซ้ำไปไม่ต้องกังวลเลี้ยงดู"

"พี่คิดอย่างนั้นจริง ๆ หรือ?" ภรรยาถามยิ้มอย่างชอบใจ

"จริง ๆ พี่หมายอย่างนั้นจริง ๆ"

"แล้วทรัพย์สมบัติของเราล่ะ ใครจะเป็นผู้รับมรดกเมื่อเราตายไปแล้ว"

"จะเป็นห่วงอะไรกับเรื่องทรัพย์มรดก" ฝ่ายสามีพูด "มีคนจะรับถมเถไป ขอให้เรายกให้เขาเถอะ มีเท่าไร ๆ ยกให้วันเดียวก็หมด เราอาจทำบุญทำทานถวายสงฆ์ก็ได้ ยังจะเป็นประโยชน์ติดตามเราไปในภายหน้าด้วย นอกจากนี้ เมื่อหาทรัพย์ได้มาแล้ว เราก็เลี้ยงตน มารดา ภรรยา บ่าวไพร่ ให้เป็นสุข ทำบุญทำทานเลี้ยงพระสงฆ์ผู้สืบพระศาสนาให้มีความสุข พี่ไม่เห็นต้องห่วงเรื่องทรัพย์มรดก"

"แต่คุณแม่เป็นห่วงมากเรื่องไม่มีบุตรธิดาสืบสกุล" ภรรยาว่า

"ปล่อยให้เป็นเรื่องของแม่ก็แล้วกัน ท่านวิตกกังวลไปไม่เท่าไรหรอก ไม่นานท่านก็เลิกไปเอง"

แต่บุตรชายเข้าใจผิดไป มารดาของเขามิได้เลิกล้มความตั้งใจเลย วันหนึ่งเมื่อได้โอกาสเธอจึงพูดกับบุตรของนางว่า

"พอแล้วยังสำหรับการรอคอยการมีบุตร จากภรรยาของลูก"

เมื่อชายหนุ่มยิ้มมิได้ตอบประการใด นางจึงพูดต่อไปว่า

"เชื่อแม่เถอะลูก ตระกูลที่ไม่มีบุตรสืบสกุลนั้นเป็นตระกูลที่พินาศล่มจม เพราะฉะนั้นควรหาสตรีอื่นมาอีกคนหนึ่งเพื่อให้มีบุตรสืบสกุลเรา"

"หากไปได้ที่ไม่มีบุตรอีกล่ะครับคุณแม่?" ลูกชายพูดเสียงอ่อย

"ก็หาใหม่อีก" แม่ตอบ

"หากผมเป็นหมันเองล่ะครับ ?"

"ก็หาผู้หญิงคนใหม่มานี่แหละ จะเป็นเครื่องพิสูจน์ว่าลูกเป็นหมันหรือไม่เป็นเรื่องจะไปได้หญิงที่เป็นหมันอีกนั้นลูกไม่ต้องวิตก เป็นไปไม่ได้ที่ผู้หญิงสองคนจะเป็นหมันหมดทั้งสองคน"

"แต่ผมสงสารที่ปนี่ครับ ผมรักเขามาก การทำอย่างนี้คล้ายกับว่าเราแต่งงานกับเขา เพื่อมีลูกอย่างเดียว พอไม่มีลูกก็หาใหม่ เหมือนไม่มีสายสัมพันธ์ทางใจกัน"

"สายสัมพันธ์ทางใจ" แม่ทวนคำ "สายสัมพันธ์ทางใจจะอยู่ไม่ได้นาน หากไม่มีสายสัมพันธ์อย่างอื่นสนับสนุนอยู่ด้วย และแม่ว่าโซ่ทองที่คอยผูกมัดผัวเมียมิให้เหิน-ห่างจากกันคือลูก ๆ เป็นจุดรวมแห่งความรักของพ่อแม่

ปราศจากลูกเสียแล้ว ความรักของพ่อแม่ เป็นความรักที่แห้งแล้ง เหมือนดอกไม้เหี่ยวติดอยู่กับต้นเพราะถูกตัดราก เชื่อแม่เถอะลูก"

ความรักที่ชายหนุ่มมีต่อทีปนี–ภรรยาของตนนั้น เหนียวแน่นมั่นคงประกอบด้วยความสงสารเธอ เขาจึงปฏิเสธแม่บ่อย ๆ เมื่อแม่อ้อนวอนจะหาภรรยาคนใหม่มาให้เขาปฏิเสธทุกครั้ง

ทีปนีทราบเรื่องนี้ดี มีบ่อยครั้งที่เธอได้ฟังด้วยหูของเธอเองจึงคิดว่าเมื่อเหตุการณ์เป็นอยู่ทำนองนี้ สักวันหนึ่ง สามีของเธอคงทนต่อการอ้อนวอนขอ มารดามิได้ และในที่สุดก็ยอม หากได้หญิงอื่นมาเขามีบุตร ตัวนางเองคงอยู่ในสภาพของหญิงรับใช้อย่างแน่นอน

เมื่อคิดดังนั้น จึงได้บอกมารดาและสามีว่า มีหญิงคนหนึ่งรูปสวยสกุลดี เป็นเพื่อนของนางเอง นางจะนำมาเป็นภรรยาของสามี เชื่อว่าเพื่อนของนางคงจะมีลูกได้

เมื่อแม่ผัวและสามียินยอมแล้ว ทีปนีจึงไปหาเพื่อนเล่าเรื่องราวให้ฟังโดยตลอด

"เธอพูดเล่นหรือพูดจริงนะ ทีปนี" เพื่อนของเธอถาม

"พูดจริงซิ—ศิรี" ทีปนีตอบ

"มีอย่างรึ หาเมียน้อยให้สามี" ศิรีพูด "ไม่เคยพบเคยเห็นที่ไหน การเสียสามีให้คนอื่นเป็นการเสียอันยิ่งใหญ่ที่สุดในชีวิตของผู้หญิง ทำไมเธอจึงแปลกกว่าคนอื่น?"

"ไม่แปลกดอกศิรี—เพื่อนรัก! ฉันไม่ได้เสียสามีไปไหน สามียังเป็นของฉัน เพียงให้เธอซึ่งเป็นเพื่อนรักเป็นเจ้าของร่วมกันเท่านั้น"

"จะดีหรือ—ทีปนี?" ศิรีถามอย่างลังเล

"ไม่เป็นไรหรอกน่า คิดว่าช่วยฉันก็แล้วกัน"

"ฉันอยากให้เธอขอร้องอย่างอื่นมากกว่า อย่างนี้คิดแล้วไม่ไหวจริง ๆ"

"อย่างอื่นฉันก็ไม่มีอะไรจะขอร้อง ฉันคิดว่าในชีวิตนี้ ฉันมีเรื่องจะขอความช่วยเหลือเธอเพียงเรื่องเดียว คือ เรื่องนี้ อย่างไร ๆ เขาต้องหาหญิงคนใหม่ไปเป็นภรรยาแน่ เธอลองคิดดูซิ เรื่องยุ่งเหยิงในครอบครัวก็จะต้องเกิดขึ้น แต่ถ้าเป็นเธอ ฉันแน่ใจว่าฉันอยู่ด้วยได้ เพราะเรารักกันมานานขอให้เห็นใจฉันเถิดศิรี"

เมื่อทิปนีอ้อนวอนแล้ว ๆ เล่า ๆ ศิรีก็ใจอ่อนในที่สุดก็รับคำ สามีของทิปนีนั้น เธอก็รู้จักดีอยู่ว่า เขาเป็นคนดีเหลือเกิน รักแม่รักเมีย ขยันหมั่นเพียรทำมาหากิน

ทุกอย่างผ่านพ้นไปด้วยความเรียบร้อย ศิรีได้มาร่วมร่มไม้ชายคาเดียวกับทิปนี บรรยากาศในบ้านแจ่มใสขึ้น สามีของทิปนีก็ยังคงเป็นคนดีอย่างเดิม เคยรักเธออย่างไรก็อย่างนั้น เขารักตามวามรักไว้เสมอต้นเสมอปลาย ศิรีในฐานะมาอยู่ใหม่ และเป็นอนุภรรยาจึงพยายามเอาใจคนทุกคน ทั้งทิปนี แม่ผัว และสามีตนเอง ทุกคนจึงพอใจรักใคร่เธอ

คนที่ต้องคิดมากที่สุดในเวลานี้ ก็คือทิปนี—ทรัพย์สมบัติ ความรัก ลูก และความมั่นคงทางฐานะแห่งภรรยา หากศิรีมีลูก มรดกทั้งหมดจะต้องตกเป็นของศิรี ความรักทั้งสามีและแม่ก็ต้องทุ่มเทให้แก่ศิรี แล้วเธอเล่า? เธอเล่าจะอยู่ในฐานะอย่างไร?

ลำดับนั้นไฟคือความริษยาก็พลุ่งโพลงขึ้นในดวงใจของทิปนี เธอคิดอยู่ว่าจะยอมให้ศิรีมีลูกไม่ได้—ไม่ได้เป็นอันขาด ลูกของศิรีจะเป็นมารทำลายความสุขของเธอ เขาจะมาเป็นผู้พิพากษาชีวิตของเธอให้ด้อยลง ในที่สุดก็จะตกอยู่ในฐานะหญิงรับใช้ เคยมีตัวอย่างมามากแล้ว

เมื่อไฟคือความริษยาลุกโพลงขึ้นมันจะค่อย ๆ เผาให้น้ำคือความกรุณา และความพลอยยินดีต่อความสุขความสำเร็จของผู้อื่นเหือดแห้งไป แลแล้ววิหิงสาคือความคิดเบียดเบียน – คิดทำลายความสุขความสำเร็จของผู้อื่นก็เกิดขึ้นมาแทนที่ ทนไม่ได้ต่อความสุขของผู้อื่น เมื่อคนอื่นได้ดีก็มีความกระวนกระวายใจ

ดังนั้นทีปนีจึงวางแผนตามนโยบายวิหิงสา ได้สั่งศิรีไว้ว่า เมื่อใดตั้งครรภ์ขอให้บอกตนด้วย เพื่อจะได้ช่วยประคบประหงมครรภ์ ฝ่ายศิรีเป็นคนซื่อ เวียนขอบอก-ขอบใจเพื่อนร่วมสามีเป็นนักหนา ต่อมาเมื่อตั้งครรภ์เธอจึงบอกความข้อนี้แก่ทีปนี

ทีปนีแสร้งแสดงอาการดีใจ ลูบหน้าลูบหลัง ปากก็พร่ำกล่าววาจาชื่นชมว่า เป็นบุญของตระกูลนี้แล้วที่ได้ศิรีมา ทำให้ตระกูลมีเชื้อสายไว้สืบวงศ์ต่อไป แล้วนางก็ห้ามมิให้ศิรีทำงาน เป็นต้นว่าการหุงต้ม ทีปนีทำเสียเอง และนำข้าวต้มข้าวสวยให้ศิรีบริโภคเป็นประจำ เมื่อได้โอกาสจึงลอบใส่ยาทำลายครรภ์คลุกเคล้าลงไปในอาหาร ยานั้นให้ผลเป็นที่พอใจ[illegible] ปนี

ศิรีแท้งลูกคนแรก ทุกขเวทนาได้เกิดขึ้นแก่เธอแสนสาหัส ความหวังอันเธอตั้งไว้อย่างชื่นชมยินดี ถูกยานั้นทำลายลงเสียแล้ว ดูเถิด! การสร้างสรรกับการทำลาย

ช่างใช้ระยะเวลาผิดกันไกล การทำลายง่ายกว่าการสร้าง แต่โลกมนุษย์เราก็วนเวียนอยู่กับการสร้าง และการทำลายนี่เองสิ่งที่มนุษย์ช่วยกันสร้างขึ้น เขาก็ช่วยกันทำลายเสียเอง บางทีคนหนึ่งสร้างอีกคนหนึ่งคอยทำลาย บางทีผู้สร้างนั้นเองเป็นผู้ทำลาย

ในการทำลายทั้งหลาย ยังมีการทำลายอย่างหนึ่งซึ่งเรามักมีตัวอย่างให้เห็นเสมอ นั้นคือการทำลายตนเอง บุคคลบางคนพยายามก่อร่างสร้างตัวเป็นเวลา ๑๐ ปี ๒๐ ปี ด้วยความเหนื่อยยากลำบาก แต่แล้วเขาก็ทำลายเสียเอง ทำลายทรัพย์สินด้วยอบายมุขเช่นการพนัน ทำลายคุณธรรมที่เคยสั่งสมมาเป็นเวลาช้านาน ด้วยการขาดสติยับยั้งและการไตร่ตรอง ขาดโยนิโสมนสิการ คือการพิจารณาเหตุผลด้วยปัญญา ทั้งนี้สาเหตุอาจสืบเนื่องมาจากความผิดหวังอย่างใดอย่างหนึ่ง ซึ่งเขาเห็นและรู้สึกว่า ชีวิตและอนาคตไม่มีความหมายสำหรับเขาอีกต่อไปแล้ว จึงทุ่มเทชีวิตลงไป

ในห้วงเหวแห่งหายนะต่าง ๆ ไม่ต้องการถ่ายถอนคืน ประสงค์ทำลายชีวิตและอนาคตของตนเองให้ย่อยยับ ใช้ชีวิตอย่างแผดเผา ประชดชีวิตอย่างบ้าระห่ำ แลแล้วนาวาชีวิตซึ่งขาดหางเสือเช่นนั้น ก็ลอยลงสู่ห้วงมหาสมุทรคือความอ้างว้างและจมลงสู่ห้วงมหรรณพ คือความต่ำทราม สูญสิ้นค่าของชีวิตอันพึงได .. สิ้นเชิง

ศิรีมิได้รู้เลยว่าอะไรเป็นสาเหตุให้เธอแท้งลูก ดวงใจของเธอยังบริสุทธิ์ต่อทีปนีทุกประการ แต่ทีปนีซิช่างมีแต่ความโหดร้าย คิดทำลายลูกของเธออยู่ตลอดเวลา แม้ในครั้งที่สองก็ทำนองเดียวกัน เมื่อศิรีมีครรภ์เธอก็บอกแก่สตรีร่วมสามี เธอต้องแท้งลูกอีก

เพื่อนรักของเธอคนหนึ่ง ได้รู้เรื่องระแคะระคายมาว่าทีปนีประกอบยาทำลายครรภ์ของศิรีมาสองครั้งแล้ว จึงบอกข้อความนั้นแก่เธอ ศิรีเข้าใจความประสงค์และจุดมุ่งหมายของทีปนีอย่างแจ่มแจ้ง เขากลัว-กลัวว่าเธอจะ

เป็นใหญ่ในสกุล ลูกเป็นสิ่งเชิดชูประการหนึ่งของหญิง ในภรรยาสองคน ภรรยาที่มีลูกย่อมได้รับการถนอมมากกว่า เธอเองรู้สึกภาคภูมิกว่า

เมื่อศิรีตั้งครรภ์ครั้งที่ ๓ เธอมิได้บอกทีปนีเลย เมื่อเมื่อทีปนีต่อว่าว่าทำไมจึงไม่บอกเธอ ศิรีจึงแถลงความจริงว่า

"ทีปนี! ฉันพอทราบดอกว่า เพราะเหตุไรฉันจึงแท้งลูกถึงสองครั้ง เธอไม่ทราบหรือ?"

"ไม่ทราบเลยศิรี ด้วยความสัตย์จริงฉันไม่ทราบ ฉันอยากให้เธอมีลูกเพื่อเราจะได้หายเหงา"

"ฉันเกรงว่าปากกับใจเธอจะไม่ตรงกันนะทีปนี เธอนั้นพูดจาน่าฟัง แต่ใจของเธอซิ คงจะร้ายยิ่งกว่าเสือ เธอเป็นคนเขียนด้วยมือลบด้วยเท้า เธออ้อนวอนพาฉันมาเพื่อมาเป็นเพื่อนร่วมสามีกัน แล้วเธอก็ทำอย่างนี้ อีกหน่อยเธอก็คงฆ่าฉัน"

"ศิริ! ฉันไม่ได้ทำอะไรเธอ เธอคิดมากไปเองเชื่อฉันเถอะ ฉันเคยรักเธออย่างไรก็อย่างนั้น"

ตั้งแต่นั้นมาทีปนีก็คอยหาโอกาสประกอบยาทำลายครรภ์ลงไปในอาหาร แต่เนื่องจากครรภ์แก่มากแล้ว จึงไม่อาจทำลายให้แท้งได้ เด็กจึงนอนขวาง ทุกขเวทนาแสนสาหัสเกิดขึ้นแก่ศิริ ไม่นานวันเธอก็สิ้นชีวิต

ก่อนตายเธอได้ตั้งความปรารถนาไว้ว่า ชาติหน้าขอให้เกิดเป็นมนุษย์กินคน ซึ่งสามารถทำอันตรายแก่ลูกของทีปนีได้ แลแล้วเธอก็เกิดเป็นแมวตัวเมียในบ้านนั้น

ส่วนสามีของทีปนีโกรธแค้นมาก กล่าวกับทีปนีว่า "ทีปนี! เธอนี่เลวทรามต่ำช้านัก เราไม่เห็นใครอีกแล้วในโลกนี้ที่เลวทรามต่ำช้ายิ่งกว่าเธอ ตระกูลของเราถูกตัดขาดไม่มีผู้สืบสกุลก็เพราะเธอนี่เองเลวนัก เลวที่สุด อย่ามีชีวิตอยู่เพื่อประกอบความเลวอีกเลย"

ว่าแล้วเขาก็ใช้เข่า และศอกกระแทรกอกของทีปนี จนกระอักเลือด ทีปนีตายด้วยอาการนั้น และเกิดเป็นลูกไก่ในเรือนนั้นเหมือนกัน เมื่อกาลล่วงไปพอสมควรไก่นั้นก็ออกไข่ นางแมวมากินไข่เสียสิ้น แม้ครั้งที่ ๒ ครั้งที่ ๓ ก็เช่นเดียวกัน แม่ไก่รู้ว่าแมวมากินไข่ของตนเสียทุกครั้ง จึงผูกพยาบาทตั้งความปรารถนาไว้ว่า ชาติหน้าขอเกิดเป็นเสือ เพื่อได้กินและทำร้ายนางแมวนี้ได้ แม่ไก่นั้นตายแล้วเกิดเป็นนางเสือเหลือง ส่วนแมวไปเกิดเป็นเนื้อ ทุกครั้งที่แม่เนื้อนั้นออกลูก เสือก็มากินลูกเสียสิ้น นางเนื้อผูกพยาบาทในแม่เสือนั้นต่อไป

แม่เนื้อสิ้นชีวิตแล้วเกิดใหม่เป็นยักษิณี (มนุษย์กินคน) ส่วนเสือเหลืองนั้นเกิดใหม่เป็นธิดาของตระกูลหนึ่งในสาวัตถี เมื่อคลอดบุตรหรือธิดาก็ตาม มนุษย์กินคนซึ่งมาตีสนิทเป็นเพื่อนนางก็กินลูกของนางเสียสองครั้ง

ในครั้งที่สามเมื่อครรภ์แก่แล้ว นางได้บอกกับสามี

ว่า การคลอดที่บ้านของสามีนั้นไม่ปลอดภัย จึงขออนุญาต ไปคลอดที่บ้านแม่ของนาง

เมื่อคลอดเสร็จขนานนามแล้ว นางพร้อมด้วยสามีก็นำบุตรกลับมาสู่ตระกูลของสามี ส่วนหญิงกินคนติดธุระอยู่ทางอื่นชั่วระยะหนึ่ง จึงไม่ทราบว่าสตรีคู่แค้นของนางไปคลอดที่บ้านมารดาของหล่อน เมื่อกลับมาจึงได้สอบถามชาวบ้าน ทราบความแล้วรีบเดินทางไปที่บ้านซึ่งคู่แค้นของตนไปคลอดทันที ได้พบกันในระหว่างทางขณะที่กุลธิดาผู้นั้นนำบุตรกลับมาสู่บ้านของสามี

นางเห็นแล้วจำได้ ณ ที่นั้นเป็นบริเวณสระน้ำใกล้พระวิหารเชตวัน นางจึงนำบุตรวิ่งไปสู่พระวิหาร ขณะที่สามีกำลังอาบน้ำอยู่

เวลานั้นเป็นเวลาบ่าย พระผู้มีพระภาคทรงแสดงธรรมอยู่ท่ามกลางพุทธบริษัท นางวิ่งเข้าไปวางบุตรไว้ใกล้

พระผู้มีพระภาค ขอร้องให้พระพุทธองค์ช่วยชีวิตบุตรของตนด้วย

ส่วนหญิงกินคนตามมาอย่างกระหืดกระหอบ คนเฝ้าประตูวัดเชตวันเห็นเป็นหญิงแปลกประหลาด มีอาการพิรุธ และคนเฝ้าประตูได้เห็นหญิงลูกอ่อนวิ่งหนีคร่ำครวญเข้าไปในวัดเชตวันเช่นนั้น จึงไม่ยอมให้หญิงกินคนเข้าไป

พระผู้มีพระภาคทรงทราบเหตุนี้ จึงรับสั่งให้พระอานนท์ไปเรียกหญิงคนนั้นมา พระเถระทำตามพุทธบัญชาแล้ว นางยักษ์ (หญิงกินคน) จึงเข้ามาเฉพาะพระพักตร์ของพระผู้มีพระภาค

สตรีลูกอ่อนตกใจมาก กราบทูลพระผู้มีพระภาคว่า

"พระองค์ผู้เจริญ! ช่วยชีวิตของข้าพระองค์และลูกด้วยเถิด หญิงคนนี้เป็นนางยักษ์ ได้กินลูกของข้าพระองค์มา ๒ คนแล้ว ช่วยด้วยเถิดพระพุทธเจ้าข้า" นางทูลอย่างละล่ำละลัก

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

"น้องหญิงอย่ากลัวเลย ในที่นี้นางยักษ์ไม่อาจทำร้ายลูกของเธอได้ ต่อหน้าตถาคตย่อมไม่มีอันตราย เบาใจเถิด!"

และแล้ว พระพุทธองค์จึงผินพระพักตร์มาตรัสกับนางยักษ์ว่า

"เลิกเสียเถิด...เลิกประกอบปาณาติบาตกรรม บุคคลผู้ให้ทุกข์แก่ท่านทุกข์นั้นย่อมถึงตัวในภายหลัง ผู้ให้ภัยแก่ผู้อื่นภัยนั้นย่อมย้อนกลับมาหาตัว หากกลัวต่อความทุกข์ทั้งในโลกนี้และโลกหน้าก็ไม่พึงทำบาป ทั้งในที่ลับและที่แจ้ง บาปจะให้ผลเป็นสุขไม่ได้ บุคคลผู้ทำความชั่วหาความสุขได้ยาก"

แล้วพระพุทธองค์ตรัสต่อไปว่า

"ไม่ว่าในกาลไหน เวรย่อมไม่ระงับด้วยการจองเวร แต่ย่อมระงับได้ด้วยการไม่จองเวร นี่เป็นธรรมเก่า"

พระพุทธองค์ทรงแสดงธรรมอื่นอีกเป็นอเนกปริยาย ฟอกจิตใจของยักษิณีจนสะอาด อ่อนลงไม่ควรแก่การ

กระทำปาณาติบาตอีก พระธรรมเทศนาของพระองค์ยังอำนวยประโยชน์แก่พุทธบริษัททั่วไป ทรงให้กุลธิดานำยักษิณีไปเลี้ยงไว้ที่บ้าน เพราะไม่มีอันตรายอีกต่อไปแล้ว หญิงทั้งสองสมานสามัคคีกันได้ เลิกจองเวรต่อกัน เพราะเลื่อมใสในพระธรรมเทศนาของพระพุทธองค์

"นี่แหละอุบาสก เวรไม่ระงับด้วยการจองเวร แต่ระงับได้ด้วยการไม่จองเวร ตามที่อาตมาได้กล่าวมาแล้วในเบื้องต้น"

ระหว่างที่เล่าเรื่องนี้ ภิกษุชราได้พยายามสอดแทรกคติธรรมไว้เป็นระยะ ๆ ตลอดเรื่อง ทำให้อุบาสกได้มองเห็นเหตุผลแจ่มแจ้งขึ้น จิตใจของเขาเริ่มอ่อนลง และโน้มเอียงไปตามทรรศนะของภิกษุชราบ้างแล้ว

สีหน้าของเขาได้ส่อแสดงให้ภิกษุเห็นความรู้สึกของเขา ดังนั้นเพื่อจะผลักไม้ คือความเห็นผิดซึ่งกำลังเอนให้ล้มลง ภิกษุชราจึงเอ่ยต่อไปว่า

"อุบาสก! หากเสื้อผ้า หรือพื้นบ้านเรือนของท่านเปื้อนด้วยดินหรือโคลน ท่านจะใช้น้ำโคลนหรือน้ำที่สะอาดมาล้างพื้นนั้นจึงสะอาด?"

"กระผมต้องใช้น้ำสะอาด—พระคุณเจ้า" เขาตอบ

"ถ้าใช้น้ำโคลนจะเป็นอย่างไร?" พระถาม

"พื้นนั้นจะเปื้อนมากขึ้น"

"นี่แหละอุบาสก! ทำนองเดียวกัน การล้างความชั่วหรือสิ่งชั่ว หรือความรู้สึกไม่ดี เราต้องล้างด้วยความดี การล้างเวรต้องล้างด้วยการไม่จองเวร พระพุทธองค์ตรัสว่า "พึงเอาชนะความโกรธด้วยความไม่โกรธ พึงเอาชนะความไม่ดีด้วยความดี พึงเอาชนะความตระหนี่ด้วยความให้ปัน พึงชนะการพูดเหลาะแหละด้วยความจริง"

"พระคุณเจ้า! พระพุทธเจ้าทรงหมายเอา การโกรธของคนอื่น ความไม่ดีของคนอื่น ให้เราเอาชนะด้วยความดีของเรา หรือเอาชนะความโกรธของเราด้วยการไม่โกรธของเราเอง?"

ทั้งสองอย่างนั่นแหละอุบาสก—ทั้งความโกรธของคนอื่น ความไม่ดีของคนอื่น ความตระหนี่และการพูดเหลาะ-

แหละของคนอื่น เราต้องชนะด้วยความไม่โกรธ ด้วยความดี ด้วยการให้ปันและด้วยการพูดจริงของเรา แม้ความโกรธเป็นต้น อันเกิดขึ้นในดวงใจของเราเอง เราต้องเอาความไม่โกรธมาขับไล่มัน เมื่อมีความไม่ดีเกิดขึ้นในตัวเราในใจเรา เราต้องเอาความดีมาทำลายเสีย

ท่านกล่าวว่า การฆ่าความโกรธนั้นไม่เป็นภัยและไม่เป็นบาป การฆ่าสัตว์แม้จะมีกระดูก เขา หนัง เป็นเครื่องใช้ แต่ก็ยังบาป ดังคำที่ท่านกล่าวไว้ว่า

ฆ่าสัตว์มุ่งเสพเนื้อ อีกหวัง
กระดูกงาเขาหนัง เพื่อใช้
มีประโยชน์ก็แต่ยัง เป็นบาป กรรมเฮย
ฆ่าความโกรธได้ไซร้ ประโยชน์แท้บุญเหลือ

ทั้งนี้เพราะความโกรธ ถ้าเราไม่รีบฆ่ามันเสียก่อน มันจะนำให้เราไปฆ่าคนอื่น และแว้งมาฆ่าเราเองในภายหลัง มันเป็นเหมือนยาพิษที่คอยกร่อนชีวิตของเราไปทีละน้อย ๆ เพราะฉะนั้นต้องรีบฆ่ามันเสียก่อน เหมือนเชื้อโรค

ร้ายเกิดขึ้นในกาย ถ้าไม่รีบบำบัดโรคนั้นจะทำลายคนนั้นจนถึงตาย

"พระคุณเจ้า! กระผมสงสัยว่า ความโกรธกับความพยาบาทจะต่างกันอย่างไร?" อุบาสกถาม

"ความโกรธนั้น คือการที่ใจเดือดดาลมีความขุ่นอยู่ในใจ ทำให้มีอาการงุ่นง่าน ส่วนความพยาบาท คือความผูกใจเจ็บ สืบเนื่องจากความโกรธนั่นเอง ในขณะโกรธอยากทำร้าย แต่ทำร้ายไม่ได้จะเพราะเหตุใดก็ตามจึงผูกใจเจ็บไว้ คอยหาโอกาสทำร้าย หรือมิฉะนั้นก็มีความปรารถนาให้เขาพินาศวอดวาย นึกอยู่ในใจเสมอ ๆ เมื่อไรคน ๆ นั้นจะถึงความวิบัติล่มจม เมื่อไรไฟจะไหม้บ้านเขาเมื่อไรเขาจะถูกประหาร ดังนี้เป็นต้น"

"ความโกรธ คือความขุ่นเมื่อระงับไม่อยู่ก็จะแปรรูปเป็นโทสะพลุ่งพล่าน ตำราบางเล่มจึงแปลโทสะว่าร้ายกาจเมื่อไม่อาจทำตามแรงโทสะได้ก็ผูกใจเจ็บไว้ เรียกว่าพยาบาท ถ้าจัดตามลำดับอาจได้ดังนี้ :—

— อรติ ไม่พอใจ

— ปฏิฆะ ใจหงุดหงิด

— โกธะ ขุ่นเคืองใจ

— โทสะ คิดประทุษร้าย

— พยาบาท ผูกใจเจ็บ หาโอกาสทำร้าย

เมื่อปล่อยให้มาถึงความพยาบาท ก็จะกลายเป็นมโนธรรมฝ่ายอกุศล สะสมเป็นวิบากทางไม่ดีต่อไป

"ยังมีอีกคำหนึ่งท่านเรียกว่า อุปนาหะ แปลว่า การผูกโกรธ แตกต่างจากพยาบาทตรงที่ว่า การผูกโกรธนี้ไม่คิดทำร้าย ไม่นึกในทางให้เขาพินาศวอดวาย เป็นแต่เพียงผูกใจว่า "คนนี้เราโกรธ" จึงเป็นเพียงไม่พูด ไม่เกี่ยวข้องด้วย เขาจะเป็นอย่างไรก็ช่างเขา"

"พระคุณเจ้าพูดถึงมโนกรรมฝ่ายอกุศล" อุบาสกถาม "กระผมอยากทราบว่า มโนกรรมฝ่ายอกุศลมีอะไรบ้าง ?"

"มโนกรรม แปลว่ากรรมทางใจ ฝ่ายอกุศลมี ๓ อย่างคือ

๑. อภิชฌา การปรารถนาได้ของ ๆ ผู้อื่นในทางมิชอบ

๒. พยาบาท ความคิดทำลายผู้อื่น

๓. มิจฉาทิฏฐิ ความเห็นผิด เช่นว่าทำดีไม่ได้ดี ทำชั่วไม่ได้ชั่ว เป็นต้น

ฝ่ายกุศลมี ๓ อย่างเหมือนกันคือ ความไม่มีอภิชฌา ความไม่มีพยาบาทและความเห็นถูก เช่นเห็นว่าทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว เป็นต้น

"พระคุณเจ้า ! ทำอย่างไรจึงจะทำลายพยาบาทได้ อภิชฌา กับมิจฉาทิฏฐินั้นกระผมไม่หนักใจเลย กระผมไม่เคยอยากได้ของของใครในทางมิชอบ รับราชการมาด้วยความซื่อสัตย์สุจริตเสมอต้นเสมอปลาย มิจฉาทิฏฐิกระผมก็ไม่มี กระผมเชื่อบุญเชื่อกรรม เชื่อว่าทำดีได้ ทำชั่วได้ชั่ว แต่พยาบาทนี้กระผมหนักใจมาก เมื่อเขามาทำให้เจ็บใจก็อดที่จะผูกใจเจ็บมิได้"

"อุบาสก ! สิ่งทำลายพยาบาทที่ดีที่สุดคือ เมตตา-ปรารถนาดีต่อผู้อื่น ความหวังดีต่อเขา คนเราแม้จะขาดแคลนอะไรบ้าง ก็ไม่ควรขาดแคลนน้ำใจ หรือความปรารถนาดีต่อผู้อื่น เมื่อมีเมตตาแล้ว พยาบาทก็อยู่ไม่ได้

เพราะฉะนั้นท่านจึงกล่าวว่า "เมตตา คือสภาวะที่ปราศจากพยาบาท มีความหวังดีต่อผู้อื่นเสมอ" เมื่อเราไม่มีอะไรจะให้เขาก็ควรให้ความปรารถนาดีต่อเขา

"ถ้าได้กรุณาสนับสนุนด้วย เมตตาก็จะมีกำลังแรงมากขึ้น กรุณานั้นคือ ความหวั่นใจต่อความทุกข์ของผู้อื่น ทนดูความทุกข์ของผู้อื่นไม่ได้ อยากช่วยเหลือ เห็นความทุกข์ผู้อื่นเสมอด้วยความทุกข์ของตน มีความเอ็นดูต่อบุคคลและสัตว์ทั้งปวง มีจิตใจอ่อนโยน

"ท่านกล่าวไว้ 'ผู้ใดเห็นความทุกข์ของผู้อื่นเสมอด้วยความทุกข์ของตน เห็นภรรยาผู้อื่นเสมอด้วยมารดาตน คือไม่มีกำหนัดในภรรยาผู้อื่น เห็นทรัพย์ผู้อื่นเสมอด้วยกระเบื้อง ผู้นั้นเป็นบัณฑิต' ดังนี้

"แท้ที่จริง ความกรุณานั้นคือ สภาวะที่ปราศจากวิหิงสา การคิดเบียดเบียน บุคคลที่มีวิหิงสาจะมีกรุณาไม่ได้ และในขณะใดที่มีกรุณาขณะนั้นวิหิงสาก็ปลาสนาการไป

"บุคคลผู้มีเมตตากรุณา ย่อมเป็นผู้หลับเป็นสุข ตื่นเป็นสุข ไม่ฝันร้าย เป็นที่รักของมนุษย์ เป็นที่รักของ

อมนุษย์ (สัตว์ดิรัจฉาน เทวดา... ..) เทวดาย่อมรักษา ไฟ ยาพิษ และศัสตรา ไม่อาจทำร้ายได้ จิตใจเป็นสมาธิได้เร็ว สีหน้าผ่องใส เมื่อถึงคราวตายก็สิ้นชีพโดยอาการสงบ หากมิได้สำเร็จมรรคผลก็ต้องเข้าถึงพรหมโลก

"เพราะฉะนั้นจึงควรสะสมพอกพูน เมตตากรุณาไว้ให้มากมันเป็นเกราะป้องกันภัย เป็นเสน่ห์ดึงดูดให้คนรักคนนิยม เสน่ห์มหานิยมใด ๆ ก็สู้เมตตาไม่ได้"

"กระผมสงสัยข้อว่า 'เทวดาย่อมรักษา' พระคุณเจ้าเชื่อหรือว่า เทวดาจะรักษาคนได้จะคุ้มครองคนได้ ?" อุบาสกถาม

"อาตมาเชื่อ" พระตอบ "เทวดาผู้เป็นสัมมาทิฏฐิย่อมช่วยคุ้มครองรักษาบุคคลผู้มีศีลธรรมให้ปลอดภัยเท่าที่สติปัญญาของท่านจะ ได้ อาตมามีประสพการณ์มาหลายครั้งเกี่ยวกับเรื่องนี้

"พระพุทธเจ้าเคยตรัสเรื่องนี้ไว้บ้างหรือไม่ ?" อุบาสกถาม มีอาการลังเล

"เคยอุบาสก!" พระตอบ "มีมากเสียด้วย อาตมาจะยกมาเฉพาะบางแห่งจากข้อความในพระไตรปิฎก เช่นตรัสว่า :—

๑ 'หิโต' พหุนฺนํ ปฏิชฺช โภเค
ตํ เทวตา รกฺขติ ธมฺมคุตฺตํ
พหุสฺสุตํ สีลวตูปปนฺนํ
ธมฺเม ฐิตํ น วิชหาติ กิตฺติ'

"แปลว่า สัตบุรุษย่อมใช้โภคทรัพย์ให้เป็นประโยชน์แก่คนมาก เทวดาย่อมรักษาสัตบุรุษนั้น ผู้ประพฤติธรรมได้รับความคุ้มครองจากธรรมเป็นพหุสูต สมบูรณ์ด้วยศีลและวัตร เกียรติย่อมไม่ละผู้ตั้งอยู่ในธรรม ดังนี้

"อีกแห่งหนึ่งในมหาปรินิพพานสูตร ตอนที่สุนิธมหาอำมาตย์ และวัสสการพราหมณ์ไปสร้างปาฏลิคามเป็นเมืองใหม่ เพื่อเป็นที่มั่นโจมตีแคว้นวัชชีนั้น เมื่อสร้างเสร็จแล้วได้อาราธนาพระพุทธเจ้าเสวยภัตตาหาร เมื่อเสวยเสร็จแล้วได้ทรงอนุโมทนาเป็นใจความว่า"

---

๑. พระไตรปิฎก เล่ม ๒๒ หน้า ๕๑

"๒ บุคคลผู้เป็นบัณฑิตอยู่ ณ ที่ใด ย่อมพอใจบำรุงเลี้ยงดูสมณะผู้มีศีลผู้สำรวมตน ประพฤติพรหมจรรย์และทำบุญอุทิศให้เทวดาผู้สถิตอยู่ ณ ที่นั้น เทวดาเหล่านั้นได้รับการบูชานับถือแล้ว ย่อมบูชาและนับถือตอบ จากนั้นก็ตั้งใจอนุเคราะห์กุลบุตรผู้นั้นเหมือนมารดาอนุเคราะห์บุตร บุคคลผู้อันเทวดาคุ้มครองแล้วอนุเคราะห์แล้ว ย่อมประสบแต่ความเจริญ" ดังนี้

"อุบาสก ! ด้วยเหตุที่อาตมาเชื่อพระพุทธเจ้านั้นประการหนึ่ง และอาตมามีประสพการณ์ ด้วยตนเองอีกประการหนึ่ง อาตมาจึงเชื่อว่า เทวดาย่อมคุ้มครองรักษาคนได้ ธรรมย่อมรักษาผู้ประพฤติธรรม ได้"

"ภิกษุชรากล่าวจบ อุบาสกนั้นลุกขึ้นคุกเข่า ประนมมือกราบลง ๓ ครั้งด้วยความเลื่อมใสยิ่งแล้วกล่าวว่า

"พระคุณเจ้า ! ไม่ช้าเกินไปที่กระผมได้มาพบพระคุณเจ้า — พระคุณเจ้าได้มอบประทีปส่องทางชีวิตแก่กระผม คำของพระคุณเจ้าแพรวพราวด้วยเหตุผล มีหลักมีที่อ้างอิง

---

๒. พระไตรปิฎก เล่ม ๑๐ มหาปรินิพพานสูตร หน้า ๑๐๕

ให้ความแจ่มแจ้งเหมือนส่องไฟในที่มืด กระผมจะขอตั้งต้นชีวิตใหม่ ชีวิตที่มอบให้พระรัตนตรัยเป็นผู้นำทางจริง ๆ”

ภิกษุชรานั่งในอาการดุษณี

เขาจากไปแล้ว — จากไป พร้อมด้วยจิตใจ ที่เบิกบาน เพราะได้อาบน้ำคือธรรมในสระกล่าวคือ พระศาสนานี้

อมรสิงห์

. . . สำหรับตัวเธอเอง ความสวยเป็นสิ่งที่มีโทษหรือมีคุณกันแน่ . . . ความสวยที่ผู้หญิงแทบทุกคนต้องการมันเป็นสิ่งมีคุณเสมอไป หรือมีโทษเสมอไป หรือมีคุณสำหรับบางคน มีโทษสำหรับบางคน คิดไป เธอแน่ใจขึ้นทุกครั้งว่า สำหรับเธอนั้นความสวยมีโทษเป็นอันมาก หากเธอไม่สวยแล้ว เรื่องลำบากใจทำนองนี้จะไม่เกิดขึ้นเลย . . .

เขาเป็นชาวราชปุต ในดินแดนอันมีอดีตกาลนานไกลน่าศึกษายิ่ง มาเป็นใหญ่เป็นโตในเมืองอัคระเพราะการช่วยเหลือของอำมาตย์ผู้ใหญ่คนหนึ่ง

อำมาตย์ผู้นั้นช่วยเหลือเขา แต่เบื้องหลังแห่งการช่วยเหลือคือความต้องการบุตรีผู้เลอโฉมของเขา...เขาชื่ออมรสิงห์

"เมื่อพ่อทราบเบื้องหลังแห่งการช่วยเหลือของเขาแล้ว พ่อไปรับความช่วยเหลือของเขาทำไมคะ?" วันหนึ่งบุตรีของอมรสิงห์ถามพ่อ

"เรื่องการรับความช่วยเหลือเป็นเรื่องของพ่อ ส่วนเรื่องการจะรับรักหรือไม่เป็นเรื่องของลูก พ่อไม่บังคับลูกเพราะพ่อรู้ดีว่าการบังคับลูกในเรื่องความรัก เป็นความผิดอย่างน้อยก็เป็นความผิดฐานทำลายจิตใจของลูก แต่พ่อมีความจำเป็นต้องรับความช่วยเหลือจากเขา ลูกรู้อยู่แล้วว่าเราเป็นคนต่างเมือง เราไม่ใช่ชาวอัคระ หากต้องการเป็นใหญ่เป็นโตก็ต้องอาศัยบารมีของคนใหญ่คนโตในเมืองอัคระเหมือนกัน"

"ทำไมคนสมัยนี้ เมื่อต้องการเป็นใหญ่เป็นโตก็คอยแต่ความช่วยเหลือของคนที่เป็นใหญ่เป็นโตกว่า ทำไมจึงไม่ใช้สติปัญญาความสามารถของตนให้ส่งตนขึ้นไปสู่ความยิ่งใหญ่ คะพ่อ?"

"ลูกอาจรู้จักชีวิตน้อยไป จริงอยู่คนเราจะเป็นใหญ่เป็นโตก็ต้องมีความรู้ความสามารถของตน แต่หากผู้ใหญ่

ไม่ช่วยดึง ผู้น้อยไม่ช่วยดันก็จะสำเร็จได้ยาก มีแต่อุปสรรคขัดขวางอยู่เรื่อยไป ถ้าผู้ใหญ่ช่วยสนับสนุนโอบอุ้มความสำเร็จก็รวดเร็วขึ้นและเป็นไปได้โดยง่าย"

"แต่ผู้ใหญ่ที่ช่วยเหลือพ่อ ไม่ควรจะต้องการสิ่งแลกเปลี่ยนทำนองนี้ ใช่ไหมคะ?"

"จะทำนองไหนก็ตาม คนที่ทำความดี หรือช่วยเหลือผู้อื่นย่อมจะต้องการผลตอบแทนอยู่บ้าง ไม่ทางใดก็ทางหนึ่งแล้วแต่ทางหรือสิ่งที่เขายังขาดอยู่"

"ตกลงพ่อยินดีรับความช่วยเหลือเขาต่อไปใช่ไหมคะ?" ลูกสาวถาม

"เมื่อเขาช่วยเหลือ เราก็รับความช่วยเหลือ แต่สิ่งที่เขาต้องการจะได้หรือไม่นั้นเป็นอีกเรื่องหนึ่ง เรามิได้สัญญากับเขาไว้ว่าถ้าเขาช่วยเหลือเรา -- เราจะให้ลูกสาวแก่เขา"

อมรสิงห์คงรับความช่วยเหลือของอำมาตย์ผู้เฒ่าต่อไป

อำมาตย์ผู้เฒ่าก็ช่วยเหลืออมรสิงห์ในเรื่องต่าง ๆ ต่อไป และพยายามเพื่อให้บุตรีของอมรสิงห์รักต่อไป

แต่บุตรีของอมรสิงห์ก็คงยืนกรานไม่รับรัก เพราะเห็นว่าแก่เกินที่เธอจะรักได้

แน่นอนทีเดียว ถ้าเธอต้องการเกียรติยศ ชื่อเสียงหรือทรัพย์สินเงินทองมาประดับชีวิตแล้ว เธอจะลังเลอะไรอยู่อีก ในการจะเป็นภรรยาของอำมาตย์แห่งมหาอาณาจักรอันเกรียงไกร แต่เธอยังไม่แน่ใจว่าสิ่งเหล่านั้นจะให้ความสุขแก่เธอสักเพียงใด เกียรติยศชื่อเสียงและเงินทองนั้นมันจะมีความหมายอย่างยิ่งสำหรับคนที่ยังไม่มีและกระหายมัน แต่สำหรับคนที่มีแล้วและมีจนอิ่มตัวนั้นจะไม่มีความหมายอะไรเลย ความรัก ความอบอุ่นในชีวิตรักซึ่งเด็กสาวอย่างเธอควรจะมี ควรจะได้นั้น มีความหมายกว่าสิ่งที่กล่าวข้างต้นมากนัก

แต่เธอจะหลีกเลี่ยงเรื่องนี้ได้อย่างไร ในเมื่อตัวเธอเองมีความสัมพันธ์อยู่กับความเจริญยิ่งใหญ่ของพ่ออย่างยากที่แยกออกได้

เธอเกิดลังเลว่า สำหรับตัวเธอเอง ความสวยเป็นสิ่งมีโทษหรือมีคุณกันแน่–ความสวยที่ผู้หญิงทุกคนต้องการ

มันเป็นสิ่งมีคุณเสมอไป หรือมีโทษเสมอไป หรือมีคุณสำหรับบางคน มีโทษสำหรับบางคน คิดไป เธอแน่ใจขึ้นทุกครั้งว่าสำหรับเธอนั้นความสวยมีโทษเป็นอันมาก หากเธอไม่สวยแล้ว เรื่องลำบากใจทำนองนี้จะไม่เกิดขึ้นเลย

ฝ่ายอำมาตย์ผู้เฒ่า ระลึกถึงบุตรีของอมรสิงห์ทีไรให้มีใจรัญจวนพิศวาสสุดที่จะพรรณนาได้ ความตั้งใจของเขาแน่วแน่มั่นคงว่าจะพยายามให้สำเร็จ แต่ยิ่งพยายามไปดูเหมือนความสมประสงค์จะถอยห่างออกไปทุกที ทั้งนี้เพราะฝ่ายหญิงมัวผัดเพี้ยนแกมปฏิเสธอยู่ร่ำไป เขาเป็นคนมีอายุมากแล้ว เคยผ่านชีวิตและเหตุการณ์มามาก จึงทำให้มีความอดทนเป็นพิเศษในการรอคอย

"ฉันขอพบบุตรีของท่าน" วันหนึ่งอำมาตย์พูดกับอมรสิงห์ "ท่านจะขัดข้องหรือไม่ ?"

"ไม่ขัดข้องเลย ท่านอำมาตย์ ข้าพเจ้ายินดีเสมอ" อมรสิงห์พูดอย่างกันเอง ท่าทางของเขาบอกความเต็มใจจริง ๆ

เมื่ออยู่ต่อหน้าสาวงาม

"ฉันระลึกถึงเธอ" อำมาตย์ผู้เฒ่าเริ่มเรื่อง "มีของมีค่ามากชนิดหนึ่งมาจากเปอร์เซีย ฉันนำมาให้เธอเป็นของที่ระลึก"

"ที่ระลึกอย่างไรคะ?"

อำมาตย์นิ่งอึ้งไปครู่หนึ่ง และตอบ

"ของที่ระลึกก็หมายความว่า เพราะฉันระลึกถึงเธอจึงนำมาฝาก หรือนำมาให้เพื่อให้เธอระลึกถึงฉันบ้าง เมื่อได้เห็นของนี้" พร้อมคำพูดเขาได้ยกพรมเปอร์เซียอย่างดีขึ้นชู

"คนจะระลึกถึงกัน ไม่จำเป็นต้องมีของเป็นสื่อหรอกค่ะ" หญิงสาวพูดเชิงปฏิเสธ แม้เธอจะรู้ว่าเป็นคำพูดที่ขาดความสุภาพไปบ้าง แต่เธอก็พอใจ เพราะเหลือรำคาญในความดื้อด้านของอำมาตย์ผู้เฒ่าเต็มทนแล้ว

"หมายความว่าเธอปฏิเสธของนี้ใช่ไหม?"

"ใช่ค่ะ"

"และเธอปฏิเสธความรักของฉันด้วย ?"

"ใช่ค่ะ" หญิงสาวยืนยันอย่างหนักแน่น

"เอาละ เราจะได้เห็นดีกัน ฉันลาก่อน แม่คนสวยผู้ทะนงตน"

ว่าแล้วอำมาตย์ก็พรวดพราดออกจากบ้านของอมรสิงห์ไม่ยอมพูดจาอำลาเจ้าของบ้านแต่ประการใด

เขาต้องคิดเรื่องนี้อย่างหนัก ในที่สุดความรักกลายเป็นความเคียดแค้นชิงชัง เพราะถูกหนามแห่งความรักยอกเอาอย่างแรง อำมาตร์ผู้เฒ่าจึงหาอุบายทำลาย

"เขาว่าฉันแก่เกินไป ฉันจะให้เขาต้องเห็นว่าคนแก่อย่างฉันใครจะดูถูกเหยียดหยามเล่นไม่ได้" เขาคำรามมาตลอดทางที่กลับบ้าน

แลแล้วเขาได้กราบทูลพระราชาแห่งอัคระ คือ ชาหังคีร์ว่าอมรสิงห์มีลูกสาวสวยมากคนหนึ่ง สมควรแก่พระราชาควรให้นำมาเป็นสนม

ชาหังคีร์ ผู้ชอบสุรานารีเป็นนิสัยอยู่แล้วจึงรับสั่ง

ให้อำมาตย์ผู้นั้นไปขอต่ออมรสิงห์ทันที อำมาตย์เจ้าเล่ห์ แทนที่จะไปพูดจาขอลูกสาว ของอมรสิงห์ ตามคำของพระ-ราชา กลับนำกองทหารไปล้อมบ้านประกาศว่าชาหังคีร์ให้มาพาลูกสาวของอมรสิงห์ไปเป็นสนม และมีอาการว่าจะไม่ฟังเสียงพ่อลูกคู่นี้อีกแล้ว จะต้องฉุดไปให้ชาหังคีร์จนได้

อมรสิงห์เห็นว่าอาการเช่นนี้เป็นการข่มเหงรังแกกันเกินไปจึงบอกลูกสาวอย่างชายที่รักเกียรติยศว่า อยู่ไปก็ไร้เกียรติยศแล้วลูกเอ๋ย ตายเสียดีกว่า พ่อจะตายตามไปด้วย ว่าแล้วอมรสิงห์ก็ใช้มีดแทงลูกสาวตายคาที่ แล้วกระโดดขึ้นม้าตรงไปหาชาหังคีร์ ขอเข้าเฝ้า เพื่อถามให้แน่ว่าทรงใช้ให้อำมาตย์ผู้เฒ่าไปขอลูกสาวจริงหรือ? หากจริงเหตุไรจึงกระทำแบบกดขี่ข่มเหงกันเช่นนั้น

แทนที่ชาหังคีร์จะชี้แจงตามเป็นจริงกลับทรงพิโรธหนัก หาว่าอมรสิงห์หาความจงรักภักดีมิได้ ดูหมิ่นพระ-เกียรติและพระบรมเดชานุภาพ จึงรับสั่งให้ทหารรักษา

พระองค์นำอมรสิงห์ไปสับเป็นท่อน ๆ ที่ประตูทางทิศใต้ของป้อมอัคระประตูนั้นจึงมีชื่อว่าประตูอมรสิงห์เพื่อให้คนทั้งหลายได้จดจำเอาไว้ว่าการขัดขืนพระบรมราชโองการนั้นมีผลเป็นอย่างไร

พระราชอำนาจของพระราชา บางทีต้องรักษาด้วยศีรษะและชีวิตของราษฎรเป็นอันมาก

ผู้ให้พลังงานแก่โลก

..ความ พยายามเป็น สิ่งมี ผลตอบแทน คุ้มค่า หากบุคคลไม่ละทิ้งความพยายามเสียก่อน ความพยายามนั้นจะให้ผลเป็นความชื่นใจ และความสมหวังเสมอ...

ชายชราวัย ๗๐ และหญิงวัยไร่เรี่ยกัน นั่งหันหน้าสู่ทิศตะวันตก มองดูดวงอาทิตย์ตกดิน เพราะให้ความคิดอันลึกซึ้งหลายอย่างแก่เขา เขาชอบโอบภรรยาเบา ๆ พลางเปรย

"ตลอดเวลา ๔๐ ปี เธอให้ความสุขแก่ฉันเสมอมา"

"ฉันไม่เคยคิดว่า นักวิชาการ นักปราชญ์จะเป็นสามีที่ดีได้พร้อม ๆ กัน อย่างเธอ" ฝ่ายภรรยาพูด

"กาลิเลโอ—นักปราชญ์ชาวอิตาเลียนเคยพูดไว้ว่า "นักวิชาการ และนักปราชญ์เป็นสามีที่ได้ยาก แต่เธอเป็นได้ดีทั้งสองอย่างฉันภูมิใจเสมอมา"

"เราเกิดห่างจากกาลิเลโอถึง ๒๒๗ ปี แต่ท่านก็ครองความยิ่งใหญ่ในหัวใจของนักวิทยาศาสตร์มาจนถึงปัจจุบันนี้ฉันบูชาท่านจริง ๆ" เขาพูด

"คนจะเป็นปราชญ์ในทางใด จะต้องมีหัวใจบูชาปราชญ์ในทางนั้นซึ่งเคยเดินทางมาก่อน" ฝ่ายภรรยายกย่อง "คนที่ไม่บูชาใครเลยนั้น ยากนักที่จะประสบผลสำเร็จในทางวิชาการได้"

เขายิ้มออกมานิดหนึ่ง มือโอบภรรยาชราของเขากระชับเข้า ทอดสายตาไปเบื้องหน้า มองดูพระอาทิตย์เหลืออยู่เพียงนิดเดียว กำลังจะลับขอบฟ้าไปสัญญลักษณ์แห่งทิวากาลจวนสิ้น และแน่นอน ความมืดกำลังแผ่วงกว้างเตรียมครอบคลุมโลกส่วนนี้ จินตนาการของชายชรายอกย้อนไปถึงอดีต ซึ่งชีวิตของเขาได้ผ่านมา ทั้งความสุข ความเศร้า ความขมขื่นและความชื่นชม

เขาเกิดเมื่อ พ.ศ. ๒๓๓๔ บิดาเป็นช่างตีเหล็กอยู่บ้านนอก ฐานะยากจนมาก จึงเรียนหนังสือได้เพียงเล็กน้อยแล้วต้องออก เพราะบิดาไม่สามารถส่งเสียให้เล่าเรียนได้อีกต่อไป การทำงานตีเหล็กของพ่อซึ่งอยู่ห่างไกลชุมชนนั้นรายได้ไม่พอเลี้ยงชีพ จึงตัดสินใจหอบหิ้วกันไปอยู่ในกรุงลอนดอน ได้ที่อยู่อาศัยซอมซ่อ ควรเป็นที่ตั้งแห่งความสังเวช มีอาหารเพียงขนมปังแห้ง เนย ? ไม่ต้องพูดถึง หารับประทานไม่ได้ไม่มีเงินซื้อ ขนมปังแห้งก้อนหนึ่งต้องรับประทานให้ได้หนึ่งสัปดาห์ เพราะไม่มีทางจะหาได้อีกแล้ว เมื่อได้ขนมปังมาก้อนหนึ่งต้องตัดเป็น ๑๔ ชิ้น รับประทานวันละ ๒ มื้อ คือเช้า—เย็น มื้อละชิ้น นี่คือสภาพของครอบครัวที่ยากจนในมหานครลอนลอน

เขาต้องทำงานช่วยเหลือบิดาในเรื่องการตีเหล็กตั้งแต่อายุยังน้อย เมื่ออายุ ๑๓ จึงได้งานทำเป็นส่วนตัว ในร้านขายหนังสือแห่งหนึ่งเจ้าของร้านชื่อ ยอร์จ รีโบ เป็นคนใจดีมีเมตตากรุณาต่อเขาอย่างดียิ่ง หน้าที่ของเขาคือการนำหนังสือพิมพ์ออกไปให้ชาวบ้านเช่าอ่าน

หนังสือพิมพ์ในสมัยนั้นหายากและแพงมาก มีแผ่นเดียว ชาวบ้านมิได้ซื้อต้องเช่าอ่านจากร้านขายหนังสือ เขาเอาหนังสือพิมพ์ดังกล่าวนี้ไปให้ชาวบ้านอ่านแล้วต้องรอจนเขาอ่านจบ จึงนำไปให้บ้านอื่นอ่านต่อไป บางทีเขาต้องรอนาน ๆ ด้วยความกระวนกระวาย เพราะคนอ่านซึ่งนั่งกันอยู่หลายคน เมื่ออ่านแล้วก็วิพากย์วิจารณ์เรื่องในหนังสือพิมพ์ และยังไม่ยอมคืนให้เขา เขาต้องรอ—รอ บางทีต้องยอมเสียมรรยาทเร่งให้ผู้รับหนังสือรีบส่งคืนเขา เพราะเขาจะนำหนังสือพิมพ์ไปยังบ้านอื่นอีก

มีอยู่ครั้งหนึ่ง คนรับหนังสือพิมพ์โกรธบิดประตูกระแทกหน้าจนเลือดไหล เขาไม่มีทางจะฟ้องร้องเรียกค่าทำขวัญอะไรเลย เพราะเขาเป็นเด็กยากจน ความยากจนทำให้พูดอะไรไม่ออก

ความยากจนนั้น เป็นรายละเอียดแห่งชีวิตที่สำคัญ มันจะเป็นรอยลึกฝังอยู่ในหัวใจ ยากที่จะลบเลือนไปได้โดยง่าย และมันเป็นสะพานทอดออกไปรับความตายเนื่อง

จากการอดอาหาร และยิ่งความยากจนของเขามิได้เป็นความจนสุทธิด้วยแล้วก็ยิ่งก่อความปวดร้าวใจยิ่งขึ้น

ความจนสุทธิ !! คือความยากจนที่ไม่มีความมั่งคั่งเปรียบเทียบอยู่ใกล้ ๆ ให้มองเห็น ทุกครัวเรือนในละแวกนั้นเป็นคนจน เช่นความจนของชาวไร่ชาวนาซึ่งจนโดยเสมอน้ำกัน แม้จะมีความลำบาก แต่ความน้อยเนื้อต่ำใจจะไม่มี เพราะเหลียวไปทางไหนก็มองเห็นแต่คนยากจนทำนองเดียวกับตน

แต่ความยากจนของคนในนครหลวง เช่น มหานครลอนดอนนั้นตั้งอยู่ใกล้เหลือเกินกับ ความมั่งคั่ง พรั่งพร้อมของพวกเศรษฐี และพวก 'ผู้ดี' ก็มีความทะนงตนว่าพวกเขานั้นสูงศักดิ์ ทำให้เกิดกา เปรียบเทียบ และความน้อยเนื้อต่ำใจก็ตกอยู่แก่คนยากจนซึ่งมองไม่เห็นว่าจะร่ำรวยขึ้นมาได้โดยวิธีใด

ไม่ว่ามหานครลอนดอนหรือมหานครกรุงเทพฯ หรือมหานครไหน ๆ ย่อมมีสภาพคล้ายคลึงกันทั้งสิ้น คนพวกหนึ่งมีความเป็นอยู่อย่างฟุ่มเฟือยหรูหรา มีอาหารการกิน

เหลือเฟือจนเบื่ออาหารไปหมด มีรถยนต์คันใหญ่เหมือนแพบกติดแอร์คอนดิชั่น มีคฤหาสน์มหึมาเป็นจำนวน ๕ แห่ง ๑๐ แห่ง ฯลฯ แต่คนอีกพวกหนึ่งจะมีทรัพย์ติดตัวเพียงราคาเท่ายางรถยนต์เพียงเส้นเดียวของคนมั่งมีก็ไม่ได้ นี่คือความยากจนอัน "ไม่สุทธิ" มีความหรูหราฟู่ฟ่าของคนอื่นเปรียบเทียบล่อตาล่อใจอยู่เสมอ

เขามีชีวิตอยู่ในมหานครลอนดอนด้วยความยากจน "อันไม่สุทธิ" นี้ แต่เขาก็พยายามทำงานในหน้าที่ คือส่งหนังสือพิมพ์อย่างดีที่สุด เท่าที่กำลังความสามารถจะอำนวยให้ได้ การเอาใจใส่ในการงานของเขาไม่พ้นสายตาของนายจ้าง ดังนั้นเมื่อส่งหนังสือพิมพ์อยู่ครบหนึ่งปี นายจ้างคือ ยอร์ รีโบ ก็ได้เลื่อนตำแหน่งให้เขาทำหน้าที่ฝึกหัดการเย็บปกหนังสือ

เป็นความพอใจอย่างยิ่งของเขาที่ได้ตำแหน่งใหม่ ไม่เพียงแต่เขาเท่านั้น พ่อแม่ของเขาก็พอใจด้วย เพราะงานเย็บปกหนังสือนั้นเป็นหลักเป็นฐานกว่างานส่งหนังสือพิมพ์และมีหวังยึดเป็นอาชีพถาวรได้ อาจแยกตนออกมาทำเป็น

ของตนเองในภายหลัง สร้างเนื้อสร้างตัวต่อไป

เมื่อพักผ่อนจากการเย็บปกหนังสือ เขาชอบอ่านข้อความในหนังสือ ประเภทหนังสือที่ชอบมาก คือ ตำราเคมี และไฟฟ้า เขามีเงินเหลืออยู่เพียงเล็กน้อยจากการสะสมของเขาเอง ได้นำไปซื้อเครื่องมือทดลองบางอย่างและทำการทดลองเท่าที่จะทำได้ อย่างไรก็ตามงานในหน้าที่ของลูกจ้างคือการเย็บปกหนังสือนั้น เขาไม่ยอมให้เสียและทำอย่างประณีต สวยงามเป็นที่พอใจขอยนายจ้างเสมอทำให้นายยอร์จ รีโบ มีเมตตากรุณาต่อเขามากขึ้น และเขาก็มีความสุขขึ้น

ต่อมาวันหนึ่ง เขาได้อ่านพบประกาศที่ริมถนนแห่งหนึ่งว่า อาจารย์เดตุมจะแสดงปาฐกถาเรื่องปรัชญาธรรมชาติ เขาอยากฟังปาฐกถานั้น แต่ขัดข้องด้วยเหตุ ๓ ประการ คือ เรื่องเงิน ๑ ชิลลิง และเวลาในการที่จะเข้าฟังปาฐกถา เพราะเขาไม่ใช่นักเรียน แต่เป็นคนทำงานต้องแล้วแต่นายจ้าง บังเอิญโชคดี นายจ้างผู้มีเมตตากรุณาได้อนุญาตให้เขาไปฟังปาฐกถาได้ สำหรับเงิน ๑ ชิลลิง

ที่จะต้องเสียทุกครั้งที่เข้าฟังปาฐกถานั้น พี่ชายของเขาคนหนึ่งซึ่งหาเช้ากินค่ำเหมือนกันได้ช่วยออกให้

เขาจึงมีโอกาสเข้าฟัง ที่ว่าปาฐกถานั้น ความจริงก็คือการสอนตามหลักสูตรนั่นเอง เขามีโชคในการเรียนวิทยาศาสตร์ตามหลักสูตรในตอนนี้

เขาพยายาม เรียนจนจบ หลักสูตร ของอาจารย์เตตุมมีความรู้เบื้องต้นทางวิทยาศาสตร์พอสมควร แต่จะเทียบกับผู้ซึ่งเรียนวิทยาศาสตร์โดยตรงนั้นไม่ได้

อย่างไรก็ตาม งานเย็บปกหนังสือ เขามิได้ทอดทิ้งเลย ทำจนกระทั่งเป็นช่างทำปกหนังสือที่มีฝีมือดีคนหนึ่ง และต่อมาก็มีร้านทำปกหนังสือร้านหนึ่ง จ้างเขาให้ไปทำปกหนังสือ เห็นว่ามีรายได้สูงกว่า เขาจึงยอมทิ้งร้านเดิมคือร้านของนายยอร์ รีโบ แต่เขาต้องเสียใจในภายหลังเพราะเจ้าของร้านใหม่มิได้มีเมตตากรุณาเหมือนนาย ยอร์จรีโบเลย เจ้าของร้านใหม่เป็นคนหยาบ กระด้าง ชอบด่าว่า ไม่เห็นอกเห็นใจลูกจ้าง เขาต้องเสียใจในเรื่องนี้มากเขาทนไม่ไหว ในที่สุดต้องลาออก จะกลับไปหานายจ้าง

คนเดิมก็ไม่ได้เสียแล้ว ในที่สุดเขาตกงาน เป็นความลำบากอย่างมาก

ประจวบกับเวลานั้น พ่อของเขาก็ตายลง เขาก็ว่างงาน เงินหมด เป็นเวลาที่ยากลำบากที่สุดในชีวิตของเขา เขาได้รู้สึกว่าการเปลี่ยนงานและเปลี่ยนชีวิตนั้นไม่ใช่เรื่องง่าย ต้องทำด้วยความรอบคอบ เกิดผิดพลาดขึ้นแล้วแก้ไขได้ยาก การก้าวไปข้างหน้านั้นเป็นความดี แต่หากก้าวอย่างไม่ระมัดระวัง ความเสียใจก็ตามมาภายหลัง และแก้ไขยาก **ความผิดพลาดทุกอย่างจะต้องทิ้งร่องรอยแห่งความขมขื่นไว้ให้เสมอ** อย่างที่เขาต้องขมขื่นอยู่เวลานี้ แต่เขาก็ไม่ลดละ ได้พยายามหางานทำอยู่เรื่อยไป ความพยายามเป็นสิ่งมีผลตอบแทนคุ้มค่า หากบุคคลไม่ละทิ้งความพยายามเสียก่อน ความพยายามนั้นจะให้ผลเป็นความชื่นใจและความสมหวังเสมอ อย่านึกว่าจะมีชีวิตใดดำเนินไปโดยราบรื่นปราศจากความทุกข์ร้อนกังวล **แต่ความทุกข์นั้นเองมิใช่หรือเป็นเหตุของความสุข ถ้าไม่มีแสงแดดที่ร้อนจ้า ร่มเงาอันเย็นสบายจะมีประโยชน์อะไร**

แต่แล้ว ความพยายาม และความตั้งใจอย่างแน่วแน่เด็ดเดี่ยวของเขาก็มีผล บุคคลที่ตั้งใจจริง มีความพยายามจริง โชคชตาย่อมชักจูงไปสู่ความสำเร็จเสมอ

ครั้งหนึ่ง มีปาฐกถาพิเศษโดยนักวิทยาศาสตร์ผู้ยิ่งใหญ่ เซอร์ ฮัมฟรี เดวี เขาเล็ดรอดเข้าไปฟัง เมื่อฟังแล้วก็จดจำข้อความในปาฐกถานั้นได้โดยตลอด เขาเขียนปาฐกถาของเซอร์ ฮัมฟรี เดวี ตั้งแต่ต้นจนจบ เย็บปกอย่างสวยงาม เขามีฝีมือทางนี้อยู่แล้วสมัยเมื่อทำงานเย็บปกหนังสืออยู่กับนายยอร์จ รีโบ เสร็จแล้วส่งไปให้เซอร์ ฮัมฟรี เดวีอ่าน พร้อมด้วยใบสมัครขอเข้าทำงานกับนักวิทยาศาสตร์ผู้ยิ่งใหญ่คนนั้น

ปกที่สวยงามยั่วใจให้เซอร์ ฮัมฟรี อยากเปิดดูข้างใน เมื่อเปิดดูโดยตลอดแล้ว เขาได้เห็นความมหัศจรรย์ที่เด็กผู้หนึ่งอายุยังน้อย สามารถเขียนข้อความจากปาฐกถาของเขาได้ถูกต้องตลอด ไม่มีความผิดพลาดเลย ทั้ง ๆ ที่ภาษา ซึ่งเขาใช้ ปาฐกถา นั้น เป็น ภาษา ทางวิชาการ ทั้งสิ้น แสดงว่าเด็กหนุ่ม ผู้นั้นมีพื้นความรู้ทางวิทยาศาสตร์ อย่างดี

และมีมันสมองเลิศเหลือเกิน เดวี่ได้ค้นพบคนสมองแก้ว เข้าแล้ว เดวี่ปลื้มใจมากจึงตกลงรับเขาเข้าทำงานทันทีและ ให้เป็นเด็กรับใช้ในห้องวิทยาศาสตร์ ทีแรก ๆ ก็ให้ล้าง หลอดแก้ว ล้างขวด ปัดกวาดเช็ดถูพื้นห้อง เขาทำได้ดี เป็นที่พอใจของเดวี่อย่างมาก เพราะงานนั้นเป็นงานที่เขา รัก ที่สำคัญอีกประการหนึ่ง คือเขามิได้แสดงตัวว่ามีความรู้ ทางวิทยาศาสตร์เลย **นี่คือวิสัยของคนฉลาด ย่อมไม่ แสดงความรู้ของตน เมื่อเวลายังไม่มาถึง** เขาพยายาม ทำงานเท่าที่ได้รับมอบหมายอย่างดีที่สุด และนายจ้างเมื่อ เห็นความสามารถของของเขาแล้วก็ค่อย ๆ เลื่อนงานให้สูง ขึ้นไป โดยใช้ให้หยิบโน่นหยิบนี่ และในที่สุดลองให้ผสม เคมีอย่างง่าย ๆ เขาก็ทำได้ถูกต้อง

เขาค่อย ๆ เลื่อนฐานะขึ้นทีละน้อย จากเด็กรับใช้ ในห้องทดลองมาเป็นผู้ช่วยของเดวี่ เพราะคุณธรรมคือ ความขยันหมั่นเพียร ความอดทน ความเสงี่ยมเจียมตัว เขาขออ่านตำราทางวิทยาศาสตร์ของเดวี่ ขอค้นคว้าใน ห้องสมุด ในที่สุดเขาก็มีความรู้ดีทางวิทยาศาสตร์คนหนึ่ง

เขากลายเป็นผู้ช่วยของเดวีอย่างแท้จริง

ครั้งหนึ่ง เซอร์ ฮัมฟรี เดวี ได้รับเชิญจากสถาบันวิทยาศาสตร์หลายแห่งในภาคพื้นยุโรปให้ไปแสดงปาฐกถาในประเทศต่าง ๆ เช่นอิตาลี เยอรมัน และฝรั่งเศส แน่นอนทีเดียว เดวี จะต้องเลือกเขาเป็นผู้ช่วยติดตามไปครั้งนี้ เป็นโชคดีของเขาอะไรเช่นนั้น!

เคราะห์กรรมที่เขาต้องประสบในการเดินทางครั้งนี้มีเพียงเรื่องเดียว คือการกีดกันและรังเกียจของเลดี้ ฮัมฟรี เมื่อออกสมาคม ฮัมฟรี เดวี พยายามแนะนำทุกแห่งว่าเด็กหนุ่มผู้นั้นเป็นผู้ช่วยของเขา แต่เลดี้ฮัมฟรี พยายามอยู่เสมอเหมือนกันที่จะแสดงให้ใคร ๆ ทราบว่าเด็กหนุ่มคนนั้นเป็นเพียงเด็กรับใช้ บางคราวเขานั่งโต๊ะอาหารแล้วในฐานะของผู้ช่วยนักวิทยาศาสตร์เรืองนาม แต่เมื่อเลดี้ฮัมฟรีมาถึงเธอก็บอกแก่เจ้าของงานว่า เด็กคนนั้นเป็นเพียงเด็กรับใช้ไม่มีสิทธิจะนั่งโต๊ะกับนายได้ เจ้าภาพจำเป็นต้องเชิญเขาออกไปนั่งรับประทานอีกแห่งหนึ่ง และเซอร์ ฮัมฟรี ก็พูดอะไรไม่ออก

"ทำไมเธอจึงตั้งใจยกย่องให้เกียรติเด็กคนนั้นนัก?" วันหนึ่งเลดี้ฮัมฟรีถามสามี

"เขาเป็นคนที่ควรได้รับการยกย่องมิใช่หรือ?" เดวีพูด

"เขาเป็นเพียงเด็กรับใช้ในห้องวิทยาศาสตร์" เลดี้-ฮัมฟรีว่า

"แต่เด็กคนนี้สมองแก้วจริง ๆ ฉันภูมิใจเหลือเกินที่ได้ค้นพบเด็กคนนี้ เขาจะเป็นนักวิทยาศาสตร์เอกต่อไปภายหน้า"

"ถึงอย่างไร เธอก็ไม่ควรลดตัวลงมายกย่องเด็กคนนั้นเป็นผู้ช่วยของเธอ"

"ฐานะของคนเราเปลี่ยนแปลงได้" ฮัมฟรี เดวีพูดยิ้มน้อย ๆ เป็นเชิงว่าไม่เห็นคำพูดของภริยาเป็นสิ่งสำคัญที่ควรสนใจ "เขาเคยเป็นเด็กรับใช้จริง แต่เวลานี้ฐานะของเขาเปลี่ยนแปลงไปแล้ว เพราะความรู้ความฉลาด รวมความว่ามันสมองของเขาเป็นสิ่งที่เราไม่ควรดูหมิ่น"

"พระเจ้านโปเลียนนั้น เดิมเป็นใคร" เซอร์ฮัมฟรีพูดต่อ "ก็เป็นแต่เพียงเด็กบ้านนอกคนหนึ่งที่มีความพยายาม มีความทะเยอทะยาน เวลานี้พระเจ้านโปเลียนเป็นจักรพรรดิ์ไปแล้ว เธออย่ามัววัดคนจากฐานะเดิม ควรจะวัดเขาที่มันสมอง"

"ยกย่องเขาไปเถอะ อีกหน่อยเธอจะเดือดร้อนเพราะเด็กคนนี้" เลดี ฮัมฟรีพูดเท่านั้นแล้วไม่พูดอะไรอีก

การได้รับการเหยียดหยาม จาก สุภาพ สตรี ผู้สูงศักดิ์ครั้งนี้ก่อตัวขึ้น และจับแน่น เป็น นิสัย ของเขาที่ทำให้ รู้สึกเกลียดชังฐานันดรศักดิ์ แม้ต่อมาภายหลัง เขาได้ก้าวขึ้นสู่ฐานะยิ่งใหญ่แล้วก็ไม่ยอมรับฐานันดรใด ๆ เลย คงเป็นคนเดิม

"คนเดิม" มีน้อยคนนักในโลกนี้ที่จะเป็นคนเดิมอยู่ได้ ในเมื่อหลาย ๆ อย่างในชีวิตได้เปลี่ยนแปลงไปหมดแล้วท่านล่ะ ?

เมื่อกลับจากภาคพื้นยุโรปครั้งนั้นแล้ว เขาได้เข้าทำงานแห่งใหม่ ณ ห้องวิทยาศาสตร์แห่งราชบัณฑิตสถาน

ของอังกฤษนั่นเอง เป็นความสุขอย่างแท้จริงของเขา—เขาไม่ต้องการอะไรอีกแล้ว เขาค้นคว้าศึกษา พยายามให้ก้าวหน้าในด้านวิชาความรู้แต่เพียงอย่างเดียว ๕ ปีล่วงไป ๑๐ ปีล่วงไป—มันล่วงไปด้วยการศึกษาค้นคว้าและทดลอง

ในที่สุดโชคอันมโหฬารก็เดินเข้ามาสู่วงจรชีวิตของเขา–เขาได้รับอนุญาตให้แสดงปาฐกถา ณ ราชบัณฑิตยสถานนั่นเอง

เป็นความภาคภูมิใจอย่างใหญ่หลวง เพราะสถานที่นั้นล้วนแต่เป็นที่ชุมนุมนักปราชญ์ราชบัณฑิต การแสดงปาฐกถาที่นั่นเป็นเกียรติที่น้อยคนนักจะได้รับ

หลังจากแสดงปาฐกถาครั้งนั้นแล้วราชบัณฑิตยสถานแห่งอังกฤษก็ได้ยอมรับเขาว่าเป็นนักปราชญ์คนหนึ่ง

และตอนนี้เอง เ ิกถึงการแต่งงาน เขาได้แต่งงานกับสตรีที่เขารักคนหนึ่ง นอกจากเป็นนักปราชญ์ที่ค่อย ๆ ไต่เต้าขึ้นมาจากเด็กส่งหนังสือพิมพ์ เด็กล้างขวด ล้างหลอดแก้ว และทำความสะอาดพื้นห้องแล้ว เขายังเป็น

สามีที่ดีของภรรยาอีกด้วย มีน้อยนักที่นักปราชญ์จะเป็นสามีที่ดีของภรรยาพร้อม ๆ กันไป แต่เขาทำได้ และทำได้สม่ำเสมอ

ชื่อเสียงของเขาค่อย ๆ โด่งดังขึ้นทีละน้อย ๆ และต่อมาโลกก็ได้ยอมรับเขาแล้วว่าเป็นนักวิทยาศาสตร์ที่สำคัญยิ่งคนหนึ่งซึ่งโลกจะลืมมิได้ ในฐานะเขาเป็นผู้สร้างความก้าวหน้าทางวิชาเคมีมากมาย เป็นผู้สร้างแรงไฟฟ้าให้เป็นกำลังใช้งานได้ นำไฟฟ้ามาเป็นเครื่องมือของมนุษย์ เป็นเหตุให้โลกมีความก้าวหน้าทางอุตสาหกรรมอย่างมโหฬารอยู่จนถึงทุกวันนี้

"ฉันมีเรื่องเสียใจมากอยู่เรื่องหนึ่งในชีวิตที่ผ่านมา" เขาพูดกับภรรยา

"เรื่องอะไรคะ ?"

"เรื่องตะเกียงสำหรับกรรมกรใช้ในบ่อถ่านหิน"

"ที่เซอร์ฮัมฟรี เดวี ประดิษฐ์ขึ้นใช่ไหม ?" ภรรยาถาม

"ใช่ และท่านประดิษฐ์ขึ้นเพื่อความปลอดภัยของกรรมกรถ่านหิน และตามคำสั่งของรัฐสภาหรือรัฐบาล ตะเกียงที่กรรมกรใช้อยู่ก่อนนั้นไม่สู้ปลอดภัย เมื่อถูกแก๊สของถ่านหินก็มักจะระเบิดเสมอ กรรมกรได้รับอันตรายกันมาก"

"แล้วไงคะ"

"เมื่อท่านเซอร์ ทำเสร็จแล้วก็นำเสนอรัฐสภา รัฐสภาก็ตั้งคณะกรรมการขึ้นคณะหนึ่งเพื่อพิจารณาตรวจสอบคุณภาพและความปลอดภัยอีกครั้งหนึ่ง ฉันเป็นคณะกรรมการอยู่คนหนึ่งด้วย และฉันเป็นคนออกความเห็นว่า ตะเกียงนั้นยังไม่ปลอดภัยอย่างแท้จริง ฉันต้องคิดอย่างหนัก เพราะต้องเผชิญปัญหา ๒ ด้าน คืออุปการะคุณของท่านอาจารย์เดวี กับความปลอดภัยของกรรมกร ในที่สุดฉันเลือกเอาความปลอดภัยของกรรมกร จึงได้แสดงความคิดเห็นเสนอรัฐสภาว่าตะเกียงนั้นยังไม่ปลอดภัย มีบางสิ่งบางอย่างจะต้องแก้ไข กรรมการคนอื่น ๆ ก็เห็นด้วย ท่านอาจารย์ฮัมฟรี่. เดวี โกรธฉันมาก เธอคงจำได้ว่าเมื่อ

ฉันได้รับเลือกเข้าเป็นสมาชิกราชบัณฑิตยสถานนั้น มีท่านอาจารย์เดวี คัดค้านอยู่เสียงเดียว เรื่องตะเกียงเป็นเรื่องที่ฉันไม่สบายใจเสมอมา"

"แต่ฉันคิดว่า เธอได้เลือกทางที่ถูกต้องแล้วนี่คะ หากนำตะเกียงนั้นไปใช้จริงและไม่ปลอดภัย ท่านอาจารย์เดวีก็จะเสียชื่อเสียงยิ่งกว่าที่ถูกคัดค้านเสียอีก"

เขานิ่ง มองตรงไปเบื้องหน้า บริเวณนั้นสลัวลงทุกที เขาระลึกย้อนหลังต่อไปอีก

วันหนึ่ง มีนักวิทยาศาสตร์หนุ่มคนหนึ่งเข้ามาในห้องวิทยาศาสตร์ของราชบัณฑิตยสถาน พบเขานั่งอยู่เข้าใจว่าเป็นเด็กรับใช้จึงถามอย่างกรุณา

"ท่านอยู่ที่นี่นานแล้วหรือ?"

"นานแล้ว" เขาตอบ

"ท่านเป็นคนรับใช้ในห้องนี้หรือ?"

"ใช่"

"ได้เงินพอเลี้ยงชีพหรือ?"

"พอไปได้"

"ท่านชื่อไร ?"

"ไมเคิล ฟาราเดย์" เขาตอบหน้าตาเฉย

"ไมเคิล ฟาราเดย์ !! นักวิทยาศาสตร์หนุ่มคนนั้นเหมือนจะลมจับ

ดวงอาทิตย์ตกดินไปแล้ว ทั่วบริเวณมีแต่ความมืด แต่ดวงใจของฟาราเดย์ยังสว่างไสวด้วยแสงแห่งปัญญาความภูมิใจ และความสงบเยือกเย็น

ฟาราเดย์ ผู้ให้พลังมหาศาลแก่โลก

ธรรมชาติและชีวิต

...ธรรมชาติและชีวิต... ช่างละม้ายคล้ายคลึงกันเสียจริง! ค่าของมนุษย์ย่อมถีบตัวขึ้นสูงเมื่ออยู่ในที่อันเหมาะแก่ความต้องการของสังคม... สิ่งเดียวกัน มีคุณลักษณะอย่างเดียวกัน แต่เมื่ออยู่ต่างที่คุณค่าย่อมต่างกัน... สิ่งมีค่า จะต้องอยู่ในที่ที่คนรู้จักคุณค่าจึงจะสำเร็จประโยชน์...

ฝนพรำตั้งแต่เมื่อเย็นวาน จนกระทั่งเช้าวันนี้ก็ยังไม่หยุด ใครจะบ่นอย่างไร ฝนนั้นก็หาพึงไม่ มันคงตกเรื่อยไป หน้านี้ฤดูฝน มันทำหน้าที่ของมันแล้วโดยชอบ หากฤดูฝน ฝนไม่ตกสิ น่าประหลาด มันอยู่ห่างดิน แต่มีที่ท่ารักดิน รักน้ำ รักพฤษา ลดาวัลย์เสียเหลือเกิน อาจเป็นเพราะมันขึ้นไปจากน้ำกระมัง?

ทำนองเดียวกันนี้ มนุษย์ย่อมมีหน้าที่อย่างใดอย่างหนึ่งจึงควรทำหน้าที่ของตนให้สมบูรณ์ที่สุด ตามกำลังสามารถ มนุษย์ที่ทำหน้าที่ ใครเล่าจะตำหนิ หากถูกตำหนิก็พึงเฉยเสีย เหมือนฝน

อนึ่งฝนนั้นไปจากน้ำทะเล ห้วยหนอง คลองบึง มันไม่เคยลืมเลย เมื่อถึงกาลอันควรมันจะกลับมาหา มาเยี่ยมเยือนถิ่นเดิมของมัน ฉันใด

มนุษย์ที่ดีก็ฉันนั้น ย่อมไม่ลืมถิ่นกำเนิดตน แม้จะจากไปอยู่ห่างด้วย ความจำเป็น บางอย่าง หรือ เพื่อศึกษาประกอบอาชีพ เพื่อกลั่นกรองให้สะอาดบริสุทธิ์ เมื่อถึงเวลาย่อมหาโอกาสทำประโยชน์แก่ถิ่น ให้ความชุ่มเย็นแก่ญาติ

น้ำทะเลเค็ม เมื่อแสงแดดแผดเผาให้ความร้อนก็กลายเป็นไอ รวมตัวกันเป็นเมฆ แต่คราวตกลงมา จืดสนิท ควรดื่ม รับขึ้นไปเป็นน้ำเค็ม ส่งคืนลงมาเป็นน้ำจืด

ผู้มีปัญญา นำธรรมชาตินี้มาเปรียบ แล้วย่อมปลงใจว่า แม้จะได้รับสิ่งไม่ดีจากคนอื่นก็จะตอบแทนให้ด้วยความ

ดีเสมอ ต้นไม้ยังให้ร่มเงาแก่ผู้ถือขวานเพื่อโค่นต้น จันทร์มิได้เว้นกลิ่นหอม ไม่ว่าตกไปอยู่ในมือของโจรหรือของพระผู้ทรงศีล

ท่านองเดียวกับบัณฑิต ไม่ว่าตกไปอยู่แห่งใด ย่อมไม่เว้นการประพฤติธรรม อวยความสุขแก่ผู้อื่น

เพราะฝนตกพรำ ประกอบด้วยเป็นเช้าวันอาทิตย์ ข้าพเจ้ายืนกอดอก มองผ่านหน้าต่างกระจกออกไปยังถนน รถยนต์และสามล้อเครื่องวิ่งขวักไขว่ มนุษย์เราช่างมีธุรกิจมากเสียจริง หาเวลาหยุดหย่อนผ่อนพักได้น้อย

ถนนสายนั้น นอนยาวเหยียด จากใต้ไปเหนือ แม้จะมียวดยานทั้งเล็กและใหญ่บดขยี้ไป—มาอยู่ทุกวัน แต่มันมิได้แสดงอาการหวั่นไหวสั่นสะเทือนแต่ประการใด คงนอนสงบนิ่ง ดูท่าทางมันบึกบึนแข็งแกร่งเสียจริง ๆ

ข้าพเจ้าหวนระลึกถึงสมัยเมื่อถนนสายนี้เริ่มสร้างคนเริ่มถมดิน นำรถมาบด เอาหินและทรายมาเกลี่ย เอาปูนหิน และทราย ผสมน้ำเทคอนกรีต กว่ามันจะแข็งแรง

อย่างที่ข้าพเจ้าเห็นอยู่เวลานี้ มันได้ผ่านกรรมวิธีมากหลาย อาศัยน้ำเป็นเครื่องยึดเกาะปูนและทราย

ในตัวมนุษย์และหมู่มนุษย์ก็เช่นกัน หากต้องการเป็นคนดี มีความหนักแน่นมั่นคง ก็ควรจะเริ่มต้นด้วยการแก้ไขข้อบกพร่อง ปูพื้นอัธยาศัยให้เรียบ แล้วเสริมด้วยคุณธรรมที่ควรเสริม

โดยเฉพาะมนุษย์ที่อยู่กันเป็นหมู่ ต้องการให้คณะมั่นคงจึงต้องมีสิ่งยึดเหนี่ยว มีความกลมเกลียวกัน หากแตกแยก หมู่ก็จะพังเหมือนถนน กาล และการณ์ใด รู้สึกว่ามีรอยร้าว จงรีบประสานเสียโดยพลัน บัณฑิตแตกกันยากประสานง่าย

ความเห็นแก่ตัว และขาดน้ำใจนั้น เป็นบ่อเกิดแห่งความแตกร้าว ส่วนความเห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวมร่วมกันและความมีน้ำใจเป็นบ่อเกิดแห่งความกลมเกลียว

ข้าพเจ้าเพิกสายตาจากถนน มองสูงขึ้นไป และทอดยาวไปเบื้องหน้า ต้นสน ๔ ต้นสง่าสงบนิ่งเพราะไม่มี

ลม เมื่อพายุจัด ข้าพเจ้าเคยมองกิ่งสนไกวแกว่ง ส่งเสียงหวีดหวิว เราเรียกกันว่า "สนลู่ลม"

ข้าพเจ้าระลึกถึงเพลง "ดูสนฉงนใจ เหตุไฉนไยไม่โค่น..." คำตอบก็คือ "เมื่อลมพัดโอน-อ่อนโยนตามสายลม"

มนุษย์ควรประพฤติตนเช่นสนนั้น มีการยืดหยุ่นได้เมื่อจำเป็น ลมแรงนักก็ลู่ตามลมเสียแต่ไม่ถึงกับนอนราบ ถ้าเป็นพันธุ์ไม้เล็กต้นสูง จากดินเพียง ๑ คืบ ๒ คืบ ก็ล้มราบลงกับดินได้ เมื่อลมหายค่อยฟื้นลำต้นขึ้นใหม่

เป็นผู้ใหญ่แล้ว อย่าแสดงอาการกลัวจนลนลานให้ใครเห็น ทำให้เสียบุคลิก และขาดความไว้วางใจ แม้จะมีภัยมากก็มีกำลังใจต่อสู้ แต่ทำด้วยความฉลาด ควรผ่อนปรนยืดหยุ่นได้เพียงใด ก็ทำ

"แข็งนัก มักโค่น อ่อนนัก มักถูกเหยียบ"

ถัดจากหมู่สนไปเพียงเล็กน้อย เจดีย์สูงสง่าเสียดยอดขึ้นโดดเดี่ยว เจดีย์นั้น มักมีคุณลักษณะอยู่ ๓ ประการคือ สูง ใหญ่ ขลัง เป็นที่เคารพบูชาของปวงพุทธศาสนิก

เราจะสร้างชีวิตให้เป็นเช่นเจดีย์มิได้หรือ ? คือให้สูงด้วยอิสริยยศ—ความเป็นใหญ่ในจิตใจตน สามารถบังคับใจเอาชนะใจตนได้ ให้ใหญ่ด้วยบริวารยศ—ความมีบริวารดีเพราะความมีน้ำใจของเรา ให้ขลังด้วยเกียรติยศ—ความเป็นผู้มีเกียรติคุณฟุ้งไปว่าเป็นคนดี มีประโยชน์ ควรเคารพสักการะ

ฝนยังไม่หาย น้ำเจิ่งนองทั้งสองข้างถนนที่เทลาดลงจากใจกลางอันมีลักษณะนูน...... น้ำย่อมไหลลงสู่ที่ลุ่มเสมอ ทำนองเดียวกัน ทรัพย์ย่อมหลั่งไหลไปสู่ผู้มีความเพียร ประกอบการงานเหมาะสมแก่กาลสมัย เกียรติย่อมหลั่งไหลไปสู่ผู้ประกอบกรรมดี, ทักษิณาทานย่อมมีผลไพบูลย์เมื่อมอบให้แก่ผู้มีศีลดี มีธรรมงาม, ความสุขใจย่อมไปขังรวมอยู่ที่บุคคลผู้ประพฤติธรรม มีใจสะอาด,

แต่ ดูเถิด, น้ำริมถนนนั้น ดูไม่เป็นที่ปรารถนาของผู้สัญจรเสียเลย เขาต้องถอดรองเท้าหิ้ว ปากบ่นขมุบขมิบสีหน้าและสายตาแสดงความไม่พอใจต่อน้ำนั้น, ทำไมหรือ ?

เพราะมันไปขัง เจิ่งนองอยู่ในที่อันไม่ควรอยู่ คนทั้งหลายไม่ต้องการมัน

มองดูแล้ว ทำให้เกิดทรรศนะชีวิต......ธรรมชาติและชีวิต ช่างละม้ายคล้ายคลึงกันเสียจริง! ค่าของมนุษย์ย่อมถีบตัวขึ้นสูง เมื่ออยู่ในที่อันเหมาะแก่ความต้องการของสังคม ใครเล่าจะชอบใส่เสื้อหนาวในหน้าร้อน เพชรที่ส่องแสงแวววาว หากอยู่ในคอกสุกร รังแต่จะถูกเหยียบย่ำ มณีเจียรไน อยู่ในมือลิง มันฤาจะรู้คุณค่า มีแต่จะปาให้แตกร้าว

พระธรรมในเรื่องปฏิรูปเทสวาส – การอยู่ในที่อันเหมาะสม มีความสำคัญล้ำเลิศ กาละ และ เทศะ รวมทั้งโอกาสเป็นปัจจัยแห่งความสำเร็จในชีวิต ใครจะกล้าเถียงเรื่องนี้

สิ่งเดียวกัน มีคุณลักษณะอย่างเดียวกัน แต่เมื่ออยู่ต่างที่คุณค่าย่อมต่างกัน สมณะผู้ทรงศีล ย่อมได้รับการเคารพบูชา เมื่ออยู่ท่ามกลางพุทธศาสนิกผู้เป็นบัณฑิต แต่เมื่ออยู่ในหมู่โจร จะได้รับการข่มขี่ รังเกียจ เพราะพวก

โจรเห็นความมีศีลเป็นสิ่งอันพึงหัวเราะเยาะ พวกเขาหากินโดยการเย้ยศีล

ไม่น่าเสียดายหรือ หากสาวงาม สมบูรณ์ด้วยนารีลักษณะอันพึงเป็นมารดาของบุตรผู้จะเป็น ทิสัมบดี ได้ แต่เธอไปตกอยู่ในความคุ้มครองของขันที ความงามและความดีของเธอนั้นจะมีประโยชน์อันใด

สิ่งมีค่า จะต้องอยู่ในที่ที่คนรู้จักคุณค่า จึงจะสำเร็จประโยชน์

ฯลฯ

น้ำลดแล้ว ซากสุนัขตัวหนึ่ง นอนพองอืดอยู่ริมถนน มันคงถูกรถทับตาย เพราะกระโหลกของมันแหลก แมลงวันตอมหึ่ง คนเดินผ่านไปมาต่างเอาผ้าปิดจมูก หรือสะบัดหน้าเดินเลี่ยงไป อาการนั้นบอกว่ารังเกียจเต็มประดา

กลิ่นเหม็นจากซากสุนัขกระจายไปทั่วทิศ ดูเถิด, ของเน่าแม้จะตั้งอยู่ที่เดียว แต่กลิ่นเหม็นย่อมฟุ้งไปโดยรอบฉันใด คนชั่วก็ฉันนั้น แม้จะอยู่ที่เดียว แต่ชื่อเสียง

ย่อมฟุ้งไปทุกทิศ และฟุ้งไปไกลกว่าซากสุนัขนั้นอีก คนชั่วย่อมก่อความเดือดร้อนแก่คนโดยรอบ เมื่อเป็นเช่นนี้ เขาจะอ้างได้อย่างไรว่า "เขาชั่วก็ส่วนตัวเขา คนอื่นไม่เกี่ยว" ผลแห่งความชั่วที่เขาทำนั้น ย่อมกระทบกระเทือนถึงผู้อื่นเสมอ

อนึ่ง แผลในกาย แม้จะมีเพียงแห่งเดียว แต่อาจก่อความร้าวระบมต่อร่างกายทั้งหมดจนถึงเป็นไข้สูงได้ คนชั่วเพียงคนเดียวอาจนำความเสื่อมเสียมาให้แก่หมู่ หรือชาติได้

จงดูเถิดน้ำในสระที่ใส มีบัวงาม ชูดอกสง่า แต่มีซากแมวตายลอยอยู่ ใครเล่าเห็นแล้ว จักไม่เอียน ใครจะพอใจตักน้ำนั้นไปบริโภค

กลีบกุหลาบ . ะมะลิลอยอยู่ในน้ำ ทำให้น้ำหอมไปด้วย คนดีย่อมประดับหมู่ให้งาม เป็นเกียรติแก่คณะในการรับคนเช่นนั้นไว้

ฯลฯ

ลมโชยเฉื่อย บรรยากาศแจ่มใส ดอก ใบ และกิ่งของไม้ต้นนั้นไหวน้อย ๆ มันอยู่ริมถนน ยืนท้าแดด กรำฝน เสมือนจะท้าทายความร้อนและหนาว พร้อมกับพยักหน้าเรียกมนุษย์ทั้งหลายให้มาพึ่งร่มเงา ดอกและใบของมันนั้นเป็นเครื่องประดับมันให้ดูสวยและสดชื่นตา หากปราศจากกิ่งเสียแล้ว ดอกและใบจะไหวเล่นลมอยู่ได้ละหรือ ?

ระลึกถึงวาทะของท่านมหากวี กาลิทาสแห่งอินเดีย ท่านกล่าวว่า "ความหวังเปรียบเหมือนก้านที่เชื่อมดอกไม้ไว้กับต้น ถ้าก้านหักไป ดอกไม้ต้องหลุดออกจากต้นทันทีฉันใด ความหวังเชื่อมบุคคลไว้กับชีวิต หากความหวังนั้นหมดสิ้นไป บุคคลย่อมสิ้นอาลัยในชีวิต"

คนป่วย ย่อมหวังอยู่เสมอว่า วันหนึ่งจะหาย คนจนหวังเหมือนกันว่า วันหนึ่งข้างหน้าจะรวย คนมีทุกข์ หวังความสุข ฯลฯ ความหวังนอกจากจะเชื่อมบุคคลไว้กับชีวิตเหมือนก้านเชื่อมดอกไม้ไว้กับต้นแล้ว ยังมีส่วนส่งเสริมกำลังใจบุคคลให้เข้มแข็งอดทน รักความก้าวหน้า ปราศจากความเหนื่อยหน่ายอันเป็นมหาภัยของชีวิต

อากาศแจ่มใสมากขึ้น จึงลงจากบ้านไปเดินเล่นนึกว่าสัก ๓๐ นาทีจะกลับมา เดินไปได้หน่อยหนึ่ง เห็นชายชรากำลังเลือกหินลับมีด เรายืนดูอยู่ห่าง ๆ เห็นเขาเลือกก้อนนั้นก้อนนี้ มีดเขาก็มีหลายเล่มและหลายขนาดคงจะหลายคุณภาพด้วย

เมื่อเลือ[illegible]เป็นที่พอใจแล้ว เขาก็ลงมือลับจนรู้สึกว่าคมเป็นที่พอใจ เม[illegible]ปลี่ยนมีดเล่มใหม่เขาก็เปลี่ยนหินด้วย เราจึงเดินเข้าไปถามว่าทำไมจึงต้องเปลี่ยนหินทุกครั้งที่เปลี่ยนมีด

"หินอย่างเดียวลับมีดทุกอย่างไม่ได้ดอกคุณ" ชายชราผู้นั้นตอบเงยหน้ามองเรานิดหนึ่ง แล้วก้มลงลับมีดต่อไปพลางพูดว่า หินหยาบนั้นใช้ลับมีดอย่างนี้" พร้อมชูมีดให้ดู "ส่วนหินละเอียดใช้ลับมีดที่คมละเอียดเช่นมีดโกน ถ้าเอามีดหยาบไปลับกับหินละเอียด **หินก็เสีย** ถ้าเอามีดละเอียดไปลับหินหยาบ **มีดก็เสีย**"

เราขอบใจชายชราผู้นั้นแล้วจากไป ใจก็จะระลึกถึงเรื่องหินกับมีด แล้วทำให้คิดไปถึงเรื่องคน..............ผู้ฝึก

กับผู้รับฝึกก็น่าจะเป็นทำนองเดียวกับหินและมีดนั้น คน บางคนมีอัธยาศัยหยาบ เมื่อฝึกก็ต้องใช้วิธีรุนแรง บาง คนมีอัธยาศัยละเอียด เมื่อจะฝึก ผู้ฝึกต้องใช้วิธีละมุล ละม่อม หากฝึกอย่างรุนแรงก็จะเสียเหมือนเอามีดคมละ-เอียดไปลับกับหินหยาบ แทนที่มีดจะคม มันจะกลับเสีย ส่วนคนอัธยาศัยหยาบนั้น หากฝึกอย่างละมุลละม่อมก็ เหมือนเอามีดคมหยาบไปลับหินละเอียด หินเสีย หินกับ มีดต้องมีความสมส่วนกันฉันใด การฝึกคนก็ฉันนั้น ผู้ฝึก ผู้รับการฝึก และวิธีฝึกก็ต้องเหมาะกันจึงจะได้ผล

พระบรมศาสดา ผู้ได้พระนามว่า "เป็นยอดแห่ง ผู้ฝึกคน" ก็ยังต้องทรงใช้ทั้งวิธีรุนแรงบ้าง วิธีละมุนละ-ม่อมบ้าง แล้วแต่กรณี เปรียบอีกอย่างหนึ่ง เหมือน เหล็กที่แข็งมากต้องใช้ไฟแรง เหล็กที่อ่อนลงแล้ว ใช้ไฟ แรงนักก็จะเหลว จึงควรใช้ไฟแต่พอดี หากเหล็กอ่อน มากก็ใช้ไฟให้อ่อนลง

เดินผ่านตรงที่ชายชรานั่งลับมีดไปไม่นานนัก เห็น ต้นไม้ต้นหนึ่งล้มอยู่ คงจะเป็นเพราะฝนตกหนักและพายุ

แรงเมื่อคืนนี้ ชายร่างกายกำยำสองคนกำลังตัดกิ่งที่รุงรังนั้นออกแล้วใช้ขวานถากเปลือกและส่วนที่เป็นปุ่ม ๆ ออก เราชอบยืนดูคนทำงาน จึงยืนดูต่อไป เมื่อเขาถากเกลี้ยงเกลาพอควรแล้ว จึงนำเลื่อยมาเลื่อยออกเป็นท่อน ๆ ๓ ท่อน แล้วเลื่อยผ่ากลางเป็นสองซีก เรายืนดูอยู่นานพอควร จึงถามขึ้นว่า

"จะเอาไม้นี้ไปทำอะไร ?"

"เอาไปซ่อมพื้นบ้าน" เขาตอบเงยหน้ามองดูเราหน่อยหนึ่งแล้วคงเลื่อยต่อไป

"ก่อนจะทำพื้นบ้านได้ต้องทำอย่างไรบ้างครับ" เราถาม

"ก็อย่างที่คุณเห็นนี่แหละครับ" เขาตอบ "หากไม้ทั้งต้นก็ต้องหักก้านรานกิ่งเสียก่อน แล้วเอาขวานถากเอาเปลือกออก ถากให้เรียบแล้วเลื่อยออกเป็นแผ่น ๆ ใสกบให้เรียบแล้วนำไปตากให้แห้ง ใสกบอีกครั้งหนึ่งแล้วนำไปปูพื้น หากจะให้มันก็ลงชะแลคเสียหน่อย"

เราขอบใจช่างไม้ที่ช่วยอธิบาย แล้วเดินต่อไป ใจก็ระลึกถึงคนเราซึ่งมีลักษณะคล้ายคลึงกับไม้ คือคนที่มีอัธยาศัยหยาบเกะกะระราน พื้นเพทางจิตใจยังหยาบอยู่ก็ต้องขัดเกลากันไปก่อน ต้องผ่านกรรมวิธีมากมายจนกว่าจะมีอัธยาศัยเรียบควรแก่การสอนธรรมเบื้องสูงได้ หากเอาชะแลคมาลงไม้ทั้งต้นย่อมไร้ผลฉันใด บุคคลที่ควรรับธรรมอันละเอียดประณีต ก็ต้องปรับพื้นอัธยาศัยให้พอรับธรรมนั้นได้เสียก่อน

พระพุทธองค์เมื่อจะทรงแสดงธรรมระดับสูง ก็ต้องทรงตรวจดูอัธยาศัยของผู้รับธรรมนั้นก่อนว่า พื้นใจของเขากับธรรมระดับนั้นพอจะไปกันได้หรือไม่ จึงปรากฏในคัมภีร์เสมอว่า ก่อนจะทรงแสดงอริยสัจทรงต้องปรับระดับจิตใจของผู้ฟังด้วยอนุปุพพิกถาเสียก่อนแล้วทรงแสดงอริยสัจในภายหลัง

แม้ภิกษุปัญจวัคคีย์ ซึ่งเป็นนักพรตอยู่ก่อนแล้วมีอัธยาศัยประณีตพอควรอยู่แล้ว ก็ยังต้องทรงเทศนาโปรด

ด้วยพระธรรมเทศนาเบ็ดเตล็ดอยู่หลายวัน จึงทรงแสดงธรรมขั้นสูงคืออนัตตลักขณสูตร—ว่าด้วยเรื่องอนัตตา

บางคราวทรงรอคอยให้อินทรีย์ของคนบางคนแก่เสียก่อนแล้ว จึงทรงแสดงธรรมให้เหมาะแก่อินทรีย์นั้น เช่นทรงรอคอยอินทรีย์ของพระวักกลิผู้หลงไหลในพระรูปกายของพระองค์ อินทรีย์เป็นสิ่งสำคัญมาก ในการเข้าใจอะไรสักอย่างหนึ่งโดยเฉพาะอย่างยิ่งความเข้าใจธรรม สิ่งที่ยาก ธรรมที่สุขุมลุ่มลึก ผู้มีอินทรีย์อ่อนย่อมไม่อาจเข้าใจได้ จะอธิบายสักเพียงใดก็ตาม ผู้สอนธรรมต้องไม่ใจร้อน รอได้ คอยได้ สักวันหนึ่งเมื่ออินทรีย์เขาแก่กล้าขึ้น เขาย่อมเข้าใจได้เอง เมื่อรู้ว่าเขาไม่เข้าใจก็ไม่ควรอธิบายธรรมนั้นซ้ำซากเกินไป เพราะถึงอย่างไรก็ทำให้เขาเข้าใจไม่ได้ เพราะอินทรีย์ของเขายังไม่แก่กล้าพอ หน้าที่ของเราคือการประคับประคองเขา ให้ศึกษาธรรมอันเป็นบริวารของธรรมอันลุ่มลึกนั้น ในที่สุดเขาจะก็เข้าใจได้

อุปมาเหมือนสตรีมีครรภ์ เมื่อครรภ์แก่แล้ว—แก่เต็มที่แล้ว การคลอดบุตรย่อมจะต้องมีอย่างแน่นอน หาก

ครรภ์ยังไม่แก่คือเพียงเดือนเดียว สองเดือนจะพยายามอ้อนวอนหรือทำโดยวิธีใด วิธีหนึ่งก็ไม่อาจ คลอดบุตรโดยถูกต้องสมบูรณ์ได้ เรื่องข้าวและการมีผลของต้นไม้ก็ทำนองเดียวกัน

นี่คือตัวอย่างที่แสดงให้เห็นว่า อินทรีย์ของคนมีความสำคัญเพียงใด

บุคคลย่อมสามารถ รับรู้ สิ่งใด สิ่งหนึ่ง ตาม กำลังสติปัญญาของตน เหมือนเด็กรับอาหารได้ตามขนาดปากและวัยของตน

สรุปว่า พื้นที่ควรลงชะแลคต้องเป็นพื้นเรียบฉันใด จิตใจที่ควรแก่ธรรมชั้นสูง ต้องเป็น จิตใจที่ ประณีต พอควรฉันนั้น

ฯลฯ

เดินต่อไปอีกไม่ไกลนัก เราเห็นน้ำกำลังไหลเซาะดิน ยืนดูอยู่ครู่หนึ่งนึกได้ว่าดินตรงนี้เป็นก้อนดินแข็งอยู่เมื่อ ๒—๓ วันก่อน เมื่อคืนนี้ฝนตกหนัก น้ำฝนบ้าง น้ำ

ที่ไหลมาจากที่สูงบ้างเซาะดินนั้น ผสมกับดินนั้นจนดินเหลวไปหมด เป็นดินโคลน

ดินเป็นของแข็ง น้ำเป็นของอ่อน สิ่งแข็งมักพ่ายแพ้แก่สิ่งอ่อนเสมอ อย่าว่าเพียงแค่ดินเลย หินที่แข็งจนใคร ๆ เมื่อพูดถึงความแข็งของสิ่งใดสิ่งหนึ่ง มักพูดว่า "แข็งเหมือนหิน" นั้น น้ำก็ยังสามารถทำให้กลมเกลี้ยงได้

ความอ่อนโยน ความสุภาพ ความอ่อนน้อม ย่อมชนะใจคนได้เสมอ เด็กที่ผู้ใหญ่รักก็เพราะความอ่อนโอนอ่อนหวานของแก มารดาบิดาจึงยอมเหน็ดเหนื่อย ยอมเสียสละและทำให้ทุกอย่าง เพื่อความสุขของแก แกเอาชนะใจของมารดาบิดาได้ก็เพราะความรู้จักเคารพ อ่อนน้อมอ่อนโยน และอ่อนหวาน สตรีที่เอาชนะใจชายได้ก็ด้วยคุณสมบัติคือความสุภาพอ่อนน้อมเหมือนกัน สิ่งใดที่ออกไปจากตัวเรามักต้องกลับคืนมาหาเราเสมอ เราอ่อนน้อมต่อผู้อื่น เขาก็ย่อมอ่อนน้อมต่อเรา เราแข็งกระด้างต่อผู้อื่น เขาก็ย่อมแข็งกระด้างต่อเรา

ไม่เพียงแต่ผู้น้อยจะต้องอ่อนโยนต่อผู้ใหญ่เพียงฝ่ายเดียวเท่านั้น ผู้ใหญ่ก็ต้องอ่อนโยนต่อผู้น้อยเหมือนกัน ผู้น้อยจึงจะรักใคร่ มีความสนิทใจ

หินแข็ง แพ้น้ำ

เหล็กแข็ง แพ้ไฟ

ไฟร้อน แพ้น้ำ-เย็น (ต้องจำนวนเท่า ๆ กัน ไม่ใช่น้ำน้อยกว่ามาก)

ความสุภาพอ่อนน้อมเป็นมงคลแก่บุคคลผู้ประพฤติ เป็นเสน่ห์ดึงดูดให้คนอื่นรักใคร่ เคารพนับถือ ส่วนความแข็งกระด้างนั้นเป็นเสนียด

เราหมุนตัวกลับเพราะเห็นสายแล้ว เกรงไปทำงานไม่ทัน เดินผ่านต้นมะขามใหญ่ เด็กหลายคนกำลังปีนป่ายอยู่ที่กิ่ง แหงนหน้าขึ้นไปดู พวกเขากำลังเก็บยอดมะขาม ยอดมะขามนั้นเคี้ยวกินเล่นก็อร่อย เอาไปแกงกับปลาหรือกุ้งก็ได้ อร่อยดี มีหลายยอดหล่นลงมา เราเก็บถือมายอดหนึ่ง เมื่อถึงโต๊ะทำงานได้วางยอดมะขามไว้บนหนังสือเล่มหนึ่ง ตั้งปัญหาขึ้นในใจว่า ไฉนยอดมะขามจึงอ่อน

ไม่เพียงแต่ยอดมะขามเท่านั้น ยอดไม้ทุกชนิดอ่อนทั้งนั้น ทำให้หวนคิดถึงคน รู้สึกว่าจะอยู่ในทำนองเดียวกัน คนชั้นยอด ๆ มักเป็นผู้อ่อนโยน อ่อนน้อม สุภาพ จึงสามารถเอาชนะใจคนอื่นได้ จึงได้รับการสนับสนุนให้เป็นใหญ่เหนือคน ไม่เป็นที่หนักใจแก่ผู้อยู่เบื้องล่าง

มองในแง่จิตวิทยา ท่านว่าคนเหล่านี้ไม่มีปมด้อย ไม่มีความกดดัน จึงไม่ต้องระบายความเขื่องหรือความใหญ่กับใคร ส่วนคนที่ไม่ใหญ่จริง เมื่อได้รับความกดดันจึงมักมาระบายความ ยิ่งใหญ่กับ คนที่ ตำแหน่ง ฐานะ ด้อยกว่า พลตำรวจบางคนจึงต้องแสดงความเขื่องของตนกับประชาชน แต่นายตำรวจชั้นผู้ใหญ่กลับสุภาพเรียบร้อย

ธรรมชาติและชีวิตมีความละม้ายคล้ายคลึงกันอยู่อย่างนี้ มองธรรมชาติให้ดีก็จะเห็นภายในของคน และเห็นสัจธรรมไปด้วย

เพียงจันทร์

. . . อนิจจา ! เพียงจันทร์ เธอเป็นเสมือนบ้านร้างที่มีแต่ความว้าเหว่ วังเวง เป็นความทรมานที่เธอปรับทุกข์กับใครไม่ได้แม้แต่พี่น้องร่วมท้องกัน...

"ใครบอกเธอว่าฉันมีความสุข–วลัย ?" เพียงจันทร์ถามเพื่อนสาว เสียงของเธอละห้อย

"ใคร ๆ เขาว่ากันทั้งนั้น" วลัยตอบ วางช้อนซ้อมลงบนจานข้าว "เธอมีสามีโก้หรูในสังคม มั่งคั่งมีตำแหน่งงานดี ใคร ๆ ก็ชมเชยเขา และชมเชยเธอว่ามีบุญ"

"มีบุญ!" เพียงจันทร์อุทานเบา ๆ เอียงหน้าไปเสียทางหน้าต่าง "ถ้าใครได้รู้ ได้เห็น และได้รับสิ่งที่ฉันเป็นอยู่ คงไม่มีใครพูดอีกว่าฉันโชคดีและมีบุญ"

"ทำไมหรือเพียงจันทร์ ?" วลัยชะโงกหน้ามาถามเพื่อนสาว "ถ้าฉันเป็นอย่างเธอ และได้รับอะไร ๆ อย่างเธอฉันก็พอใจ"

"มนุษย์เราก็เป็นอย่างนี้แหละ—วลัย สิ่งที่ตัวได้รับอยู่ก็เห็นเป็นสิ่งไม่น่าต้องการ มองเป็นภาวะของผู้อื่นเป็นสิ่งอันควรกระหยิ่ม ชื่นชม ฉันเองก็เคยคิดอย่างเธอมาแล้ว แต่ฉันก็ต้องเลิกคิด"

"ทำไมเธอจึงเลิกคิด ?" วลัยถาม

"ฉันคิดแล้วไม่ได้อย่างคิด" เพียงจันทร์ตอบ "มันเป็นเสียอีกอย่างหนึ่ง ก่อนแต่งงานฉันฝันไว้มาก เหมือนที่พวกผู้หญิงเราชอบฝัน แต่ความฝันของพวกเราก็มักจะทะลายลง เพราะอะไร ?........เพราะอะไร ?"

เพียงจันทร์ก้มลงสะอื้นเบา ๆ

"ใครเล่าจะทราบถึงความทุกข์ระทมของเรา ใคร ๆ เขาเห็นว่าเรามีความสุข" เพียงจันทร์ปรารภอยู่ในใจ "ผู้-หญิงต้องการเพียงสามีที่มั่งคั่ง มีเกียรติหรู โก้ในสังคมเท่านั้นหรือ ? ผู้หญิงเราไม่ต้องการอะไรยิ่งกว่านั้นแล้วหรือ ?"

"ฉันไม่เข้าใจเธอเลย—เพียงจันทร์" วลัยพูด "เธอบอกฉันได้ไหมว่าอะไรที่เธอยังขาดอยู่ ในเมื่อคุณจตุรงค์ก็ดีถึงปานนั้น และทุกอย่างเธอมีจนใคร ๆ อิจฉา"

เพียงจันทร์สะอื้นหนักขึ้นอีก และว่า

"อย่ารู้เลยวลัย ฉันมีทุกข์หนักจริง ๆ แต่ความทุกข์ของฉันบอกใครไม่ได้ ฉันละอาย—ละอายเกินไปที่จะบอกแม้แต่เพื่อนสนิทเช่นเธอ"

"ญาติพี่น้องเ ดงอาการรังเกียจเธอหรือ—เพียง-จันทร์ ?" วลัยถามอีก รือในชีวิตส่วนตัวคุณจตุรงค์ไม่เป็นคนดีเช่นที่แสดงต่อสังคม ?"

"ไม่เลย—วลัย เธอไม่ต้องห่วงเรื่องท่านองนั้น ญาติพี่น้องเขารักฉันทุกคน ตัวเขาเองก็เป็นคนดี แต่เออ......

วลัย ฉันพูดไม่ได้ ฉันพูดไม่ได้จริง ๆ ฉันไม่อยากจะโทษเขาดอก แต่ฉันไม่รู้จะโทษใคร นอกจากกรรมของฉัน"

คืนนั้น เพียงจันทร์กลับมาบ้านเมื่อ ๑๙.๐๐ น. จตุรงค์กลับมาแล้ว

"เธอไปไหนมาเพียงจันทร์ ?" จตุรงค์ถามเป็นคำแรกที่เห็นภรรยา

"ไปทานข้าวเย็นกับวลัยค่ะ" เพียงจันทร์ตอบ "เขาโทรมาชวนเมื่อ ๑๖.๓๐ น."

"อ้อ" จตุรงค์เปล่งเสียงออกมา แล้วไม่ได้สนใจอีกเลย

"คุณทานข้าวแล้วหรือคะ ?" เพียง นันทร์ถาม

"เรียบร้อย" เขาตอบ

และก็เท่านั้นไม่มีอะไรอีก ต่างคนต่างก็นั่งดูทีวีไม่ได้พูดกันเลยแม้แต่คำเดียว

๒๐.๐๐ น. เพียงจันทร์เข้าไปปูที่นอนให้เรียบร้อย ๒๐.๓๐ น. จตุรงค์จึงเข้าห้องนอน และเขาก็นอนหลับทันทีเมื่อตั้งหลัง ไม่ได้พูดอะไรกับภรรยาแม้แต่คำเดียว

เขาตื่นขึ้นตอน ๔.๐๐ น. เขาแสดงความรักกับเพียงจันทร์ แต่........แต่ไม่มีประโยชน์อะไรกับเพียงจันทร์เลย เธอมีแต่ความทุกข์ทรมาน ความระอิดระอา ตัวเขาเองก็อ่อนใจ ไม่มีประโยชน์–ไม่เป็นประโยชน์ด้วยกันทั้งสองฝ่าย

ชีวิตขอ... ...จันทร์วนเวียนอยู่อย่างนี้ ไม่มีอะไรทำให้เธอเอิบอิ่มจุใจเลยแม้แต่ครั้งเดียว

ความหรูหรา มั่งคั่งของสามีไม่สามารถให้ความสุขแก่เพียงจันทร์ได้ มันเป็นแต่เพียงเครื่องหมายให้คนทั้ง-หลายอื่นชื่นชม แต่ตัวเธอเองเล่า มีอะไร ได้อะไร นอกจากความขมขื่น ความอดสูใจ อนิจจา! เพียงจันทร์ เธอเป็นเสมือนบ้านร้างที่มีแต่ความว้าเหว่ วังเวง เป็นความทรมานที่เธอปรับทุกข์กับใครไม่ได้แม้แต่พี่น้องร่วมท้องกันคุณค่าในตัวเธอผู้เป็นเจ้าของมิได้ใช้ให้สมกับคุณค่าที่มีอยู่จริง ๆ เธอเป็นเสมือนรถคันงามที่จอดนิ่งอยู่กับโรงเก็บรถ เจ้าของไม่อาจขับรถคันนั้นอย่างสง่าผ่าเผยออกสู่ถนนได้ เขาทำได้อย่างดีเพียงปัดกวาดลูบคลำตัวถัง และติด

เครื่องให้กระหึ่มอยู่เฉย ๆ เท่านั้น ซึ่งบางคราวทำให้เครื่องร้อนจัดเหมือนจะระเบิด แต่เขาก็ไม่อาจขับมันออกไปได้

ใคร ๆ พากันมองเธอในฐานะสุภาพสตรีที่ประสพความสำเร็จในชีวิตอย่างสูง แต่เธอเอง มองตัวเองอย่างสังเวช ละอาย ทำนองเดียวกับสมณะที่มิได้เข้าใจธรรมเลยแม้แต่น้อย

ความสุขของเธอนั้น เป็นจริงในสายตาของคนอื่น แต่มิได้จริงตามความรู้สึกของเธอเลย ถ้าวลัย–เพื่อนของเธอได้รู้ ได้แจ่มแจ้ง อย่างที่เธอประจักษ์อยู่ หล่อนจะเปลี่ยนคำพูดเป็นอย่างไรหนอ !

สิ้นรอยใจ

..... คืนนั้น ท่านกระสับกระส่าย เดิน
จงกรมก็แล้ว นั่งสมาธิก็แล้ว ทำใจ
อย่างไร ๆ ก็หลายอย่างแล้ว แต่ไม่อาจ
ระงับความคิดถึงเธอได้ รู้สึกมันเกาะ
แน่นอยู่ในจิตใจ ค่อย ๆ ซึมซาบอาบย้อม
ให้ดวงจิตลุ่มหลง.....

ท่านเป็นพระที่เคร่งครัดในวินัย มีอาการสำรวมสม่ำเสมอ พูดจาสุภาพกับคนทุกคน ไม่มีศาสนิก หรือเพื่อนพรหมจารีคนใดกินแหนงในศีลของท่าน ลักษณะของท่านสง่า ใบหน้างาม นัยน์ตาคม เกศานั้นแม้จะสั้นแต่ก็ดูดกดำเป็นพืดทั่วศีรษะไม่มีเว้าแหว่งตรงใดเลย ผิวเนื้อของท่านดำแดงเช่นผิวคนไทยทั่วไป

ทุกเช้าเวลา ๐๖.๔๐ น. ตรงท่านจะมายืนสงบนิ่งอยู่หน้าประตูบ้านเลขที่ ๐๐๒ ใคร ๆ ในละแวกนั้นพากันจับตามองกิริยาอันงามของท่าน ไม่ว่าจะก้าวไปข้างหน้าถอยหลัง เหลียวซ้ายแลขวา หรือเปล่งวาจาใด ล้วนดูละมุนละไมไปสิ้น สมเป็นสมณะของพระศากยมุนี ท่านเป็นพระราชาคณะตั้งแต่ยังหนุ่มอายุเพิ่งจะย่างเข้าปีที่ ๓๐ เท่านั้น ข้อหลังนี้ได้มีส่วนช่วยส่งเสริมท่านให้เด่นเป็นจุดสนใจของคนทั้งหลายยิ่งขึ้นอีก

สุภาพสตรีวัย ๒๐ ร่างระหง ผิวนวลงาม นัยน์ตามีประกายแจ่มใส ใบหน้าขาวเกลี้ยงสะอาด นิ้วของเธออูมเต็ม แต่เรียวงามบอกลักษณะเป็นผู้มีบุญ เสื้อแขนสั้นผ้านุ่งซิ่น เป็นเครื่องแต่งกายที่เธอใช้ประจำเมื่อใส่บาตรเธอผัดแป้งบนใบหน้าแต่พองาม

เมื่อภิกษุหนุ่มยืนสงบนิ่งอยู่ที่ประตูเรือนสักครู่หนึ่งเธอจะลงมาใส่บาตร แล้วนั่งลงไหว้ และนิมนต์พระคุณเจ้าให้แวะพักบนบ้านก่อน ทำอย่างนี้เสมอมา

แต่พระราชาคณะหนุ่ม หาได้อนุโลมตามไม่ เมื่อรับบิณฑบาตรเสร็จแล้วท่านก็ถอยหลังมาหน่อยหนึ่งแล้วกลับวัด

สตรีนั้น มองกิริยาของท่านด้วยความเลื่อมใส ครู่หนึ่งจึงขึ้นเรือนเปลี่ยนเครื่องแต่งกายใหม่ ไปมหาวิทยาลัยเธอเรียนอยู่ปีสุดท้าย

๖ เดือนผ่านไป

เช้าวันหนึ่ง ขณะที่พระราชาคณะหนุ่มมายืนอยู่ ณ ประตูบ้าน ๐๐๒ อย่างเคย เด็กหญิงอายุราว ๖–๗ ขวบ ได้ลงมาไหว้พระภิกษุแล้วเรียนท่านว่า

"น้าลัยไม่สบายค่ะ บอกหนูให้มานิมนต์ท่านขึ้นไปข้างบน น้าลัยลงมาใส่บาตรไม่ได้" เธอหมายถึงวลัยรัตน์น้าสาวของเธอที่ลงมาใส่บาตรทุกเช้า

"เป็นอะไรไป?" พระราชาคณะหนุ่มถาม

"หนูไม่ทราบค่ะ" เด็กหญิงตอบ

ท่านยืนลังเลอยู่ครู่หนึ่ง จึงตัดสินใจขึ้นบนเรือน

ห้องรับแขกนั้นกว้างประมาณ ๓ เมตร และยาวประมาณ ๔ เมตร ทุกสิ่งวางอย่างมีระเบียบ ดูงามตา ท่านเอาบาตรวางบนตัก นั่งคอยอยู่ครู่หนึ่ง หญิงสาวจึงคลานเข้ามากราบท่านด้วยอาการนอบน้อม เธอบรรจงใส่บาตรโดยเคารพ วันนั้นมีข้าวและผลองุ่นขาวช่อใหญ่

"เป็นอะไรไป?" ท่านถาม

"เป็นไข้ค่ะ" วลัยรัตน์ตอบ "เป็นไข้หวัดใหญ่ เนื้อตัวปวดไปหมด"

"อีก ๒—๓ วันคงหาย" พระว่า

"ค่ะ" หญิงสาวตอบ

เมื่อพระราชาคณะหนุ่ม ลากลับวัดลงมาถึงบันไดขั้นสุดท้าย จึงได้ยินเสียงหญิงสาวนิมนต์ว่า

"พรุ่งนี้นิมนต์ข้างบนเลยนะคะ ไม่ต้องคอยหน้าบ้าน"

การทำอะไรทุกอย่าง เมื่อได้ทำเสียสักครั้งหนึ่งแล้ว ครั้งที่สองและที่สาม และครั้งต่อ ๆ ไปก็ไม่ยาก พระราชา

คณะหนุ่มมิได้นึกว่า การก้าวขึ้นสู่บ้านของวลัยรัตน์ครั้งแรกนั้น จะกลายเป็นครั้งสำคัญในชีวิตของท่านในระยะต่อมา

ในระยะต้น ๆ ท่านมายืนรับบิณฑบาตที่ประตูบ้านบ้างขึ้นบนบ้านบ้างสลับกันไป แต่พอล่วงแล้วประมาณ ๒ เดือน ท่านมารับบิณฑบาตทีไร ก็ต้องขึ้นบนบ้านทุกทีไป มิขาดได้

เรื่องที่คุยกันหลังรับบิณฑบาตก็ค่อย ๆ ขยายกว้างออกไปทีละน้อย

ทีแรก ๆ ก็สนทนาเรื่องพระพุทธศาสนา เรื่องระเบียบวินัยของพระสงฆ์ และเรื่องการศึกษาในมหาวิทยาลัยของวลัยรัตน์ นานเข้าการสนทนาได้แผ่ขยายครอบคลุมไปถึงเรื่องทุก ๆ เรื่อง รวมทั้งเรื่องส่วนตัวของพระคุณเจ้าและวลัยรัตน์

"ใคร ๆ พูดกันเสมอว่า การบวชเป็นพระนั้นสบาย

ที่สุดแล้ว การเป็นพระดีกว่าเป็นอะไรอื่นทั้งหมด" เช้าวันหนึ่งวลัยรัตน์พูด

พระราชาคณะหนุ่มมิได้ตอบ หรือออกความเห็น ท่านมองวลัยรัตน์ แวบหนึ่ง–แวบหนึ่งจริง ๆ แล้วเหม่อมองไปตรงหน้า สายตาของท่านจับอยู่ที่กิ่งจำปาหน้าบ้าน

"หรือท่านว่าอย่างไรคะ?" หญิงสาวถามอีก

"อาตมาว่า เป็นอะไร ถ้าชอบ ถ้าพอใจก็รู้สึกสบายมีความสุข"

"ก่อนท่านเป็นพระราชาคณะ คือตอนที่เป็นท่านมหาอยู่ กับตอนที่ได้เป็นพระราชาคณะแล้ว เป็นท่านเจ้าคุณนี่คะ ความรู้สึกเป็นอย่างไรบ้างคะ เหมือนเดิมหรือเปลี่ยนแปลงไปบ้าง?"

"เหมือนเดิม เจริญพร" พระตอบ "แรก ๆ ก็สะดุงบ้าง เพราะเคยได้ยินแต่เขาเรียก "ท่านมหา ๆ" แล้วพอวันที่ ๖ ธันวาคม ตื่นขึ้นมีคนมาเรียกท่านเจ้าคุณ นึกไม่ทันก็งงเหมือนกัน แต่พอสักเดือนสองเดือนก็เหมือนเดิม"

"ท่านชอบเป็นพระราชาคณะไหมคะ?"

ภิกษุหนุ่มไม่ตอบ ท่านพูดว่า วลัยรัตน์ถามสิ่งอันไม่เป็นประโยชน์อะไรแก่ตนเอง หากไม่มีอะไรจะพูดท่านก็จะกลับ สายแล้ว

โดยทั่วไปวลัยรัตน์เป็นคนดีมาก สนใจในบาปบุญ มีอัธยาศัยโน้มเอียงมาทางศาสนาตั้งแต่อายุยังน้อย เป็นสตรีที่สุภาพ อ่อนหวาน แต่ความดีของพระราชาคณะหนุ่มได้เข้ามามีบทบาทสำคัญในชีวิตของเธอ เธอรู้ตัวเหมือนกันว่า จิตใจของเธอได้ผูกพันอยู่กับท่านเสียแล้ว เธอปลาบปลื้มเมื่อเห็นท่าน เธอมีความสุขเมื่อได้สนทนากับท่าน เมื่อวลัยรัตน์สอบเสร็จเธอเชื่อว่าจะต้[illegible]ดทุกวิชาเธอจะกลับไปเยี่ยมพ่อแม่สัก ๒ อาทิตย์แล้วจะกลับมา เธอขอร้องหญิงชราผู้หนึ่งซึ่งอยู่กับเธอ ให้ใส่บาตพระคุณ-เจ้าแทนเธอด้วย

พระราชาคณะหนุ่มมารับบิณฑบาตที่บ้านเลขที่๐๐๒ ตรงตามเวลา ๐๖.๔๐ น. อย่างเดิม ท่านมิได้ขึ้นไปนั่งบนบ้านอีก

วันแรกที่ท่านมิได้เห็นวลัยรัตน์ มิได้คุยกับเธอ ท่านรู้สึกว่าขาดอะไรบางอย่างไป เมื่อกลับถึงวัดรู้สึกใจคอหงุดหงิด ฉันข้าวได้น้อย มีอาการเหม่อบ่อย ๆ เมื่อฉันเสร็จแล้วเข้าสวดมนต์ ทำวัตรเช้าร่วมกับภิกษุอื่น ๆ ใจของท่านลอยไม่พุ่งดิ่งในบทที่สวดเหมือนวันก่อน ๆ

อาการอย่างนี้ไม่เคยเกิดไม่เคยเป็นแก่ท่านเลย ใจของท่านระลึกถึงวลัยรัตน์ ทำไมหนอ เมื่อเธออยู่ได้พบเธอทุกวัน จึงมิได้ระลึกถึงเธอ แต่พอเธอจากไป แม้เพียงวันเดียวเท่านั้น อาการของท่านจึงเสมือนคนไข้ที่ขาดยา

ท่านบวชตั้งแต่อายุ ๑๔ เป็นสามเณรอยู่ถึง ๖ ปี จึงได้อุปสมบทเป็นพระ และอยู่เรื่อยมาจนได้เป็นเปรียญสูง และเป็นพระราชาคณะ ท่านได้รับยกย่องจากปวงพุทธศาสนิกว่า เป็นผู้เปรื่องปราชญ์ทั้งทางวิชาการและเทศนา

คืนนั้น ท่านกระสับกระส่าย เดินจงกรมก็แล้ว นั่งสมาธิก็แล้ว ทำใจอย่างไร ๆ ก็หลายอย่างแล้ว แต่ไม่

อาจระงับความคิดถึงเธอได้ รู้สึกมันเกาะแน่นอยู่ในจิตใจ ค่อย ๆ ซึมซาบอาบย้อมดวงจิตให้ลุ่มหลง

"อะไรกันนี่" ท่านอุทานเบา ๆ รู้สึกร้อน เหงื่อท่วมตัวและใบหน้า "ความรักหรือนี่, ฉันจะรักเธออย่างไร วลัยรัตน์ ฉันไม่เคยสนใจจะรักเธอ ฉันไม่เคยนึกว่าฉันจะรักเธอ ฉันไม่เคยพูดเรื่องรัก ๆ ใคร่ ๆ กับเธอ และเธอก็ไม่เคยพูด"

"แต่อาจไม่ใช่ความรักดอก" ครู่หนึ่งผ่านไป ท่านพูดกับตัวเองอีก "อาจเป็นความระลึกถึงธรรมดา อาจเป็นความรู้สึกสำนึกคุณที่เธอกรุณาใส่บาตให้ทุกเช้า แต่ทำไมมันจึงระลึกถึงคิดถึงมากมายอย่างนี้"

วันนั้นทั้งวัน ท่านไม่เป็นอันทำอะไรได้ ดวงจิตคอยรัญจวนถึงแต่วลัยรัตน์ แลแล้วความงามของเธอก็ค่อย ๆ ผุดขึ้นทีละอย่าง..........เรือนเกศา ดวงหน้า ลำคอ ช่วงไหล่ ลำแขน มือและเท้า เธออยู่ในวัยที่กำลังเบ่งบานเต็ม

ที่ เหมือนมาลีเผยอกลีบรอรับแสงอรุณ ทุกส่วนของวลัยรัตน์ตามความรู้สึกของพระราชาคณะหนุ่ม ดูงามไปหมด ทั้งท่วงทีกิริยาก็หาที่ติมิได้

ท่านไม่แน่ใจว่า วลัยรัตน์สวยจริง ๆ หรือความที่ท่านชอบพอเขา จูงให้เกิดความรู้สึกเช่นนั้น ประการหลังน่าจะต้องมีส่วนผสมอยู่ด้วย มากหรือน้อยเท่านั้น

จิตใจของท่านว้าเหว่ และว้าวุ่นสลับกันไป ในภาวการณ์เช่นนี้ ใครและอะไรจะช่วยจิตใจของท่านได้ วันนั้นท่านพยายามนั่งสมาธิทำใจให้สงบ ปากก็พร่ำ พุท—โธ ๆ แต่นิมิตรที่เกิดขึ้นคือดวงหน้าอันแจ่มใสของวลัยรัตน์

สองชั่วโมงผ่านไป—ผ่านไปอย่างช้า ๆ แต่อารมณ์ของท่านที่หมกมุ่นอยู่กับวลัยรัตน์ก็หาได้ผ่านไปไม่ ท่านเลิกนั่งสมาธิ ได้เวลาฉันเพล แต่ความหิวไม่ปรากฏเลยจึงฝืนใจฉันแต่เพียงเล็กน้อย ภิกษุสามเณรอื่น ๆ และเด็กที่เป็นศิษย์ของท่านได้เห็นอาการอันเปลี่ยนแปรไปของอาจารย์ก็พากันประหลาดใจอยู่

ฉันเพลเสร็จแล้ว ท่านได้ออกจากวัด ไปหาเพื่อนวัดโน้นวัดนี้ หลายวัด จนค่ำ นึกว่าจะบรรเทาความคิดถึงได้บ้าง แต่ก็ล้มเหลว ดูเหมือนจะยิ่งเพิ่มความคิดถึงให้รุนแรงขึ้นอีก

"วลัยรัตน์!" ท่านครางออกมาเบา ๆ "เธอไม่รู้ดอกว่าการจากไปของเธอนั้น ทรมานหัวใจฉันเพียงใด ฉันไม่เคยนึกเลยว่า ใจฉันจะเป็นไปได้ถึงเพียงนี้ วลัยรัตน์อย่าทรมานฉันเลย"

ท่านมิได้ยอมรับกับตนเองว่า ท่านรักวลัยรัตน์ ท่านไม่รู้จักความรักกระมัง ท่านบวชตั้งแต่เป็นสามเณรอายุเพียง ๑๓—๑๔ เท่านั้น

ท่านไปหาภิกษุชรารูปหนึ่งซึ่งมีสมณศักดิ์ เป็นพระครูสัญญาบัตร อายุของท่านอยู่ในปูน ๖๐ ก่อนบวชเคยมีครอบครัวมาก่อนแล้ว

เนื่องจากสนิทสนมกันมาก พระราชาคณะหนุ่มจึง

เล่าอาการที่เกิดขึ้นทางใจทุกอย่างให้ท่านพระครูฟัง ท่านพระครูก็ฟังอย่างตั้งใจ

"ท่านเจ้าคุณอาจไม่รู้จักความรัก" ท่านพระครูพูด

"ผมเข้าใจว่าผมไม่ได้รัก" ท่านเจ้าคุณยืนยัน

"บางสิ่งบางอย่างมันค่อย ๆ ก่อตัวขึ้นแล้วเจริญงอกงาม หรือเปลี่ยนแปลงไป โดยเจ้าตัวไม่ค่อยรู้สึก" ท่านพระครูพูด

นิ่งกันไปครู่หนึ่ง ท่านพระครูจึงว่า

"ผมจะเล่านิทานให้เจ้าคุณฟังสักเรื่องหนึ่ง เจ้าคุณอาจเคยได้ยินได้ฟัง แต่ลืมไป หรืออย่างไรไม่ทราบได้"

"นิมนต์เถอะครับ นิทานผมชอบฟัง" ท่านเจ้าคุณเสริม

ท่านพระครูกล่าวว่า

"มีฤาษีสองคนพ่อลูก อาศัยอยู่ในป่ามานาน ฤาษีผู้ลูกลาพ่อเพื่อไปพักอยู่ในหมู่บ้านชั่วคราว เพื่อจะได้บริโภค

อาหารเปรี้ยวหวาน มัน เค็มบ้าง อย่างชาวบ้าน เพราะอยู่ป่าบริโภคแต่ผลไม้ ฤๅษีผู้บิดาก็อนุญาตด้วยดี และเตือนให้ระวังตัวด้วยดี เพราะในบ้านในเมืองมีอันตรายมาก

ฤๅษีผู้บุตรมาอาศัยอยู่ใกล้หมู่บ้านแห่งหนึ่ง เช้าก็เข้าไปภิกขาจารเ[illegible]วกบ้าน เนื่องจากได้รับการอบรมมาดี จึงมีกิริยามรรยาทเรียบร้อย เป็นที่เลื่อมใสของผู้ได้เห็น

นายบ้านของหมู่บ้านนั้น ก็เลื่อมใสฤๅษีหนุ่ม จึงเชื้อเชิญให้มารับภิกษาเป็นประจำที่บ้านของตน และให้คนไปสร้างอาศรมให้อยู่ไม่ไกลหมู่บ้านนัก

ที่อาศรมนั้น มีหนูชุกชุม กัดผ้าห่มของฤๅษีขาดเป็นริ้ว นายบ้านเห็นแล้วจึงถวายผ้าใหม่ให้ พร้อมทั้งถวายแมวตัวหนึ่งด้วยเพื่อให้จับหนู

ไม่นานนัก แมวนั้นออกลูก เมื่อฤๅษีออกไปภิกขาจาร นายบ้านจึงถวายนมใส่สาแหรกเล็ก ๆ ฝากมาให้ลูกแมวด้วย

ต่อมานายบ้านคิดขึ้นได้ว่า จะให้ฤาษีถือสาแหรกหิ้วนมไปให้แมว และเช้าวันรุ่งขึ้นก็ต้องหิ้วภาชนะใส่สาแหรกมาอีก ทำไม กะเร่อกะร่า ถวายแม่โคนมไปสักตัวดีกว่า ได้อาศัยนมเลี้ยงลูกแมว และหญ้าที่ใกล้อาศรมก็รกมากอยู่ ได้ประโยชน์หลายประการ นายบ้านถวายอะไร ฤาษีรับทุกอย่าง

นานเข้าหญ้าที่ใกล้อาศรมก็หมดลง นายบ้านจึงถวายนาแปรงหนึ่งให้ฤาษีทำนา เพื่อเอาซังข้าวมาเลี้ยงโค และได้ข้าวเปลือกไว้เป็นเสบียง ทำข้าวสารหุงบริโภคในหน้าฝนอีกด้วย โคสำหรับไถนา เครื่องไถคราดทุกอย่าง นายบ้านจัดถวายเสร็จ

เมื่อต้องออกไถนา แต่เช้าปัญหาเรื่องอาหารการกินก่อนออกไปไถ และตอนสายเมื่อหิว ก็ตามมาด้วย จะทำอย่างไรดี ฤาษีได้นำปัญหานี้ปรึกษานายบ้าน—นายบ้านจึงให้หญิงคนหนึ่งมาสำหรับหุงหาอาหาร จะได้ไม่ลำบาก หญิงนั้นมาอยู่ประจำที่อาศรม

ต่อมาหญิงนั้นมีครรภ์ และมีลูก ฤาษีหนุ่มต้องเพิ่มภาระขึ้นอีก เขาต้องไถนา และทำงานหนักขึ้น เพื่อเลี้ยงลูกเลี้ยงเมีย

ฤาษีผู้เป็นบิดา เห็นลูกหายไปนานหลายปีนักก็เป็นห่วง จึงออกจากป่าเที่ยวตามหา มาเจอลูกกำลังไถนาอยู่ทั้ง ๆ ที่ชฎายังอยู่บนศีรษะ ก็เกิดสังเวชสลดใจอย่างยิ่ง

ฝ่ายฤาษีผู้บุตรได้เห็นบิดาก็ดีใจ เข้ามากราบเท้า เมื่อบิดาถามก็เล่าเรื่องทั้งปวงให้ฟัง บิดาจึงนำกลับไปป่า บอกว่าลูกขาดจากความเป็นฤาษีโดยไม่รู้ตัว

"ผมเล่าเรื่องนี้ให้เจ้าคุณฟัง ก็เพื่อแสดงว่า บางอย่างมันค่อยเป็นค่อยไปจนเจ้าตัวไม่ค่อยรู้สึก มารู้สึกเอาจริง ๆ เมื่อเป็นมากเสียแล้ว" ท่านพระครูกล่าวในที่สุด เมื่อเห็นท่านเจ้าคุณยังนั่งเฉยอยู่ ท่านพระครูจึงกล่าวต่อไปว่า

"ความรักนั้น บางทีก็ปุบปับเกิด บางทีก็ค่อย ๆ เกิด และเจริญเติบโตทีละน้อย ผู้ชายถ้ารู้สึกชอบพอรูปร่าง

หรือนิสัยของหญิงใด ถ้าได้มีโอกาสคุ้นเคย สงเคราะห์เกื้อกูลกันอยู่เสมอ ไม่ช้าความรักก็จะเกิดตามมา มันมาอย่างซ่อนเร้น จะรู้ว่าความรักได้เกิดขึ้นแล้วก็เพราะขาดเขาไม่ได้ อย่างที่ท่านเจ้าคุณเป็นอยู่นี่แหละ เหมือนนักดื่มสุรา จะรู้ว่าตนติดสุราเสียแล้ว เมื่อขาดสุราไม่ได้ มือสั่นท้องปั่นป่วน เรียกร้องหาสิ่งที่เคยได้รับ"

"จะทำอย่างไรครับท่าน?" พระราชาคณะหนุ่มถาม "ปล่อยไว้อย่างนี้ ถ้าผมเป็นอย่างนี้ทุกวัน ผมคงเป็นบ้าเข้าสักวันหนึ่ง"

"ทุกอย่างไม่เที่ยงหรอกเจ้าคุณ" ท่านพระครูว่า "มันเกิดได้ ดับได้ ข้อสำคัญอย่าไปให้เหยื่อ ให้อาหารมัน อย่าไปโปรยเชื้อให้มัน มันจะตายไปเอง สัตว์ หรืออารมณ์หรือคนก็เหมือนกัน ต้องการอาหาร หรือเชื้อหมดเชื้อก็ดับไปเอง"

หลายวันเข้า อารมณ์ฟุ้งซ่านของท่านเจ้าคุณก็ลดลง

บ้างตรงตามที่ท่านพระครูพูด เพราะท่านพูดจากประสบ-การณ์ตรง

อีก ๓ เดือนต่อมา ท่านเจ้าคุณได้รับจดหมายจากวลัยรัตน์ว่าเธอจะไม่กลับมากรุงเทพ ฯ อีก เพราะพ่อแม่จะให้แต่งงานในอีก ๓ เดือนข้างหน้า

จดหมายของวลัยรัตน์ไม่ได้ส่อไปทางความรัก หรืออาลัยต่อท่านเจ้าคุณเลย เป็นจดหมายธรรมดา ๆ ฉบับหนึ่งเท่านั้น

ท่านเจ้าคุณเสียใจมาก ท่านฉันไม่ค่อยได้ นอนไม่ค่อยหลับ จนซูบผอม ปรากฏแก่เพื่อนภิกษุทั่วไป ดวงหน้าและความงามทั่วสรรพางค์ของวลัยรัตน์ ยังลอยวนอยู่ในห้วงนึกของท่านอยู่ ความระลึกถึงระงับลงได้บ้างแล้วแต่ยังมีเชื้อเหลืออยู่ เห็นใครอยู่ในวัยเดียวกัน ท่านต้องระลึกถึงวลัยรัตน์ทุกทีไป ดวงหน้าอันงาม ผุดผ่องของเธอก็ลอยขึ้นมาอีก

สองปีผ่านไป วันหนึ่งท่านเจ้าคุณได้รับนิมินต์ไปสวดมนต์ฉันเช้าในงานแต่งงานที่บ้านหนึ่ง แถวถนนจรัล-สนิทวงศ์ เมื่อสวดมนต์เสร็จแล้วเจ้าภาพก็เริ่มประเคนอาหาร

มีสตรีหนึ่ง ผมสั้น ใบหน้าซูบเซียวมากราบลงตรงหน้าท่านเจ้าคุณ ท่านรู้สึกเหมือนจะเคยเห็น คุ้นเคย แต่นึกไม่ออกว่าใคร จนกระทั่งเธอพูดขึ้น ท่านจึงพอจำเสียงได้

"หนูมาช่วยงานเพื่อนแต่งงานค่ะ ท่านจำหนูได้ไหมคะ? หนูวลัยรัตน์ค่ะ"

เพียงสองปีที่เธอสละความเป็นสาวเข้าสู่พิธีวิวาห์และบัดนี้วลัยรัตน์มีลูกหนึ่งคนแล้ว ทำให้เธอเปลี่ยนแปลงไปมาก-มากจนเกือบไม่มีริ้วรอยเดิมอยู่เลย ใบหน้าของเธอรูปร่างของเธอที่ปรากฏอยู่เดี๋ยวนี้ กับใบหน้าและรูปร่างที่ท่านเจ้าคุณนึกถึงนั้นห่างกันมาก

มื้อนั้น ท่านฉันอาหารด้วยความสุข เพราะอุเบกขาได้เกิดขึ้นกับท่านแล้ว

กลับมาถึงวัดท่านเจ้าคุณรีบพลิกดูกลอนบทหนึ่งซึ่งท่านเคยจดไว้นานมาแล้ว มันตรง–ตรงเสียจริง ๆ ท่านจดมาจากไหน ใครเป็นคนแต่ง ท่านจำไม่ได้เสียแล้ว

เหมือนมีมนต์ดลพาให้มาเจอ
พบกับเธอที่ฉันเคยมั่นหมาย
เคยหลงไหลใฝ่ฝันสุดบรรยาย
เคยกล้าตายเพื่อต้านมารสังคม
มอบชีวิตจิตกายแม้ตายจาก
จะไม่ฝากรักอื่นให้ขื่นขม
แต่ที่สุดจุดหมายกลายเป็นลม
อกระทมแทบจะบ้าครวญหานาง
เงินอย่างเดียวเฉียบฉาบคาบรักพราก
เงินเป็นขวากแขวะแผลกลางแดหมาง
เป็นรอยเจ็บเหน็บอกสุดยกวาง

เจ็บอยู่กลางใจฉันทุกวันวาร
มาเจอพักตร์รักเก่าที่เราหลง
พิศเอวองค์อกแฟบสิ้นแวบหวาม
ที่แต่งตั้งครั้นก่อนกลับหย่อนยาน
ผิวเนื้อกร้านเกรียมกรอบแก้มตอบเรียว

สองเนตรนางปางหลังเหมือนดังดาว
เดี๋ยวนี้เศร้าซึมซาขอบตาเขียว
รอยลักยิ้มพริ้มเพราคิ้วเกลาเกลียว
กลับแห้งเหี่ยวเห็นผิวเป็นริ้วรอย

เคยเห็นนางย่างเดินดังเหิรหงส์
บัดนี้ทรงเซรองเดินหยองหยอย
หวานสำเนียงเสียงดังระฆังลอย
บัดนี้สร้อยเสียงแหบพึ่งแสบทรวง

เคยเข้าใกล้ได้กลิ่นถวิลวาบ
เดี๋ยวนี้สาบสิ้นใจอาลัยห่วง

เคยสัมผัสรัดรึงดึงดอกดวง
เดี๋ยวนี้หน่วงมือชักไม่ยักคลำ
โอ้สังขารปานกันทั้งนั้นสิ้น
เคยถวิลหวังชมรูปคมขำ
มาเห็นกันวันนี้ที่เคยจำ
รอยเจ็บช้ำสิ้นสุดยุติลง
อันรูปรสกลิ่นเสียงสำเนียงหวาน
อีกทั้งการสัมผัสจัดว่าหลง
ไม่เที่ยงแท้แปรผันหมดมั่นคง
เป็นเครื่องปลงสังขารไม่นานวัน

ท่านอ่านกลอนนี้อยู่ ๓ เที่ยวด้วยความทราบซึ้งใจ แล้วหยิบกระดาษปากกามาเขียนข้อความสอนใจท่านเองว่า

"เหมือนกัน–เหมือนกัน ดอกไม้ และนารี สวยสดอยู่เพียงชั่วคราวเท่านั้น ไม่นานเลย ความเหี่ยวแห้งโรยราก็ปรากฏชัดเจน อย่ากระหยิ่มต่อสิ่งอันเปลี่ยนแปลงง่าย

นั้นเลย ชาวโลกน้อมเศียรให้เราก็เพราะไม่เกี่ยวข้องด้วยสิ่งนี้.......……….อา! วลัยรัตน์! เธอเป็นครูสอนฉัน—สอนฉันให้รู้จักรัก และรู้จักร้าง ใจฉันจะไม่รู้สึกอย่างนั้นอีกฉันขอมอบชีวิตของฉันไว้กับพระศาสดา ฉันได้มองเห็นแล้วว่าทางนี้เป็นทางอันเกษม ปลอดภัยที่สุด”

พระราชาคณะหนุ่มถอนใจอย่างโล่งอก ยิ้มออกมาด้วยปีติภาคมูมิ

บทเรียนชีวิต วศิน อินทสระ